

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,"

*Βραβευθέν υπό της Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις
Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν*

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1944

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐμφανίζον τὸν εἰκοστὸν τόμον τῶν «Θρακικῶν» δικαιούται, νομίζομεν, νὰ ὑπερηφανεύεται, καθότι εἶναι ἂν δὲν ἀπατώμεθα, τὸ μόνον περιοδικὸν τοῦ εἴδους του, τὸ ὁποῖον κατώρθωσεν εἰς τὸ διάστημα 17 ἐτῶν νὰ παρουσιάσῃ εἴκοσι ὀλοκλήρους τόμους μετὰ δύο παραρτημάτων, τοῦ ἑνὸς τοῦ Γ' τόμου ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Ἑθνικῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς Ἀνθολογίας τῶν Θρακῶν ποιητῶν τοῦ ἄλλου· σπάνια ἄλλως τε εἶναι καὶ τὰ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος περιοδικὰ τὰ συμπληρῶντα εἰκοσαετίαν.

Οἱ σχόντες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» δὲν εἶναι ἐπιστήμονες, ἀλλ' οὔτε θεράποντες τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ· ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ πόθος πρὸς περισυλλογὴν καὶ διάσωσιν παντὸς ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν πολυπαθῆ Θράκην, τοὺς ἔκαμεν νὰ ἀποφασίσωσιν τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τὸ 1928 εἰς 4 τεύχη ἐκδοθέντα ἀνὰ δύο, μὲ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Χρίστου Γσούντα καὶ Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στίλπωνος Κυριακίδου καὶ τοῦ ἐπίσης καθηγητοῦ κ. Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου, ὅστις εἶχε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς συντάξεως μέχρι τοῦ τετάρτου τόμου. Ἐν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ παραρτήματος τοῦ Γ' τόμου εἶχεν ὁ μακαρίτης πρῶην Γυμνασιάρχης Τρύφων Εὐαγγελίδης. Ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου ἐπιμελοῦνται αὐτῶν οἱ σχόντες καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως οἵτινες καταβάλλουν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀποταμιεύοντες πᾶν ὅτι σχετιζόμενον μὲ τὴν Θράκην ὑπάρχει κίνδυνος νὰ λησμονηθῇ καὶ ἀπολεσθῇ, ἐμφανίζουσι τὸ περιοδικὸν μὲ ὕλην ἐνδιαφέρουσαν, ὅπως χρησιμεύσουν ὡς πηγαὶ εἰς τὸ μέλλον διὰ τοὺς ἐπι-

στήμονας οἵτινες θὰ ἤθελαν νὰ ἀπασχοληθῶσιν εἰδικῶς τόσον διὰ τὴν ἱστορίαν ὅσον καὶ διὰ τὴν λαογραφίαν καὶ ἐν γένει πᾶν ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν Θράκην· ἄλλοις βεβαίως ἀπόκειται νὰ κρίνωσι τὸ ἔργον αὐτῶν.

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον εὐχαριστεῖ πάντως τοὺς ὁπωσδήποτε συντελέσαντας εἰς τὴν εὐόδωσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» εἴτε διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἢ διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς· θεωρεῖ καθῆκον νὰ κάμῃ μνησίαν τῶν ἀειμνήσιων συνεργατῶν αὐτοῦ τῶν Μητροπολιτῶν Μαρωνείας Ἀνθίμου Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου καὶ πρῶην Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, τῶν Ἀκαδημαϊκῶν Χρίστου Τσοῦντα, Γεωργίου Χατζηδάκη, Δημητρίου Καμπούρογλου, Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ Μανουὴλ Γεδεών, τῶν καθηγητῶν Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου, Παύλου Καρολίδου, Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου, Β. Α. Μυστακίδου, Δ. Λάμψα, Χρήστου Δρακοντίδου, Ν. Jorga καὶ τοῦ ἀλησμονήτου Κοσμᾶ Μυρτίλου Ἀποστολίδου, τοῦ ὁποίου αἰ σοφαὶ μελέται δὲν ἔλειψαν ἀπὸ οὐδένα τόμον τῶν «Θρακικῶν», τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Κ. Κωνσταντοπούλου, τῶν διδασκάλων Μένου Φιλήντα, Κ. Παπαϊωαννίδου. Εὐαγγέλου Σαβραμῆ, Δημ. Χατζηπαναγιώτου καὶ τοῦ πολυτίμου συνεργάτου εἰς τὰ λαογραφικὰ Κλεισθένους Χουρμουζιάδου ὡς καὶ τῶν ἀειμνήστων Βασ. Ἀριστοβούλου, Ἀπ. Δοξιάδου, Γ. Κωνσταντινίδου, Δημ. Λουκοπούλου, Θεοδ. Μακρίδου, Θρ. Πηλείδου, Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλη καὶ Ἀντ. Σταμούλη καὶ τοῦ ἐπιμεληθέντος τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀνθολογίας τῶν Θρακῶν ποιητῶν ἀλησμονήτου Ἀργύρη Κόρακα.

Τὰ «Θρακικά» περιέλαβον εἰς τὰς 8.500 περίπου σελίδας τῶν διαφόρους μελέτας καὶ λαογραφικὴν ὕλην. Εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τόμου ἐπισυνάπτεται πίναξ περιλαμβάνων τὰ περιεχόμενα τῶν εἴκοσι τόμων κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν συγγραφέων.

Ἡ ἐκτύπωσις τόσον τοῦ παρόντος τόμου ὅσον καὶ τῶν δύο πρὸ αὐτοῦ, οἵτινες ἐξεδόθησαν εἰς σχῆμα κατὰ τι μικρότερον καὶ εἰς χάρτην ὄχι τοῦ τακτικοῦ τῶν «Θρακικῶν», δὲν ἦτο δυνατόν,

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΙΣΤΡΟΦΗ

Πρόεδρος	ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
Γ. Γραμματεὺς	ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
Ταμίας	ΙΩΑΚΕΙΜ ΛΑΓΙΑΣ
Σύμβουλος	ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δ. ΑΒΑΤΖΗΒΑΣΗΣ	Δ. ΛΟΥΓΙΖΟΣ
ΦΙΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ	Β. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ
ΙΟΡΔ. ΑΔΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	ΑΘΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΛ. ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ	Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ	Γ. ΠΟΠΗΩΝΗΣ
ΑΝ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	Δ. ΣΑΚΚΑΛΗΣ
ΑΘ. ΓΚΕΜΟΥΣΓΕΡΔΑΝΗΣ	Μ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ
ΧΡ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ	Ζ. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Β. ΚΟΥΒΕΡΗΣ	Δ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μεγάλοι Εὐεργέται

† ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. Π. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
† ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΤ. ΑΛΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤ. ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΦ. ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
† ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Εὐεργέται

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
† ΕΛΕΝΗ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
† ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΣ ΒΕΖΙΡΤΖΗΣ
† ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
† ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΕΞΗΝΤΑΡΗΣ
ΔΗΜΟΣΦ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μεγ. Δωρητής

† ΚΙΜΩΝ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δωρηταί

ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΛΟΥΔΗ
† Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ*)

Στήν ἀληθομόνητη προσφιλή μας
μητέρα, τὴν ἱερὴ Θρακικὴ Γῆ.

Ἐβαβιλιά (Στρ). ἄ δέντρο τοῦ βουνοῦ.

1) Ἀναφέρω ὅσα φυτὰ γνωρίζω στὴ Θράκη κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρὰ· νόμιμα καλὸν νὰ προσθέσω διὰ ἐλέγετο ἀπὸ τὰς θεραπευτικὰς τῶν ἰδιοτήτων καὶ τὰς σχέσεις τῶν μὲ τὴν ἐν γένει βίον τοῦ λαοῦ μας, πῶς συνεδέοντο μὲ τὰς παραδόσεις καὶ δοξασίας, μὲ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα κατὰ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ χρόνου. Τὰ ἑλληνικὰ ἐπιστημονικὰ ὀνόματα εἶναι ἀπὸ τὸ λεξικὸ τῆς «Πρωίας», τὰ λατινικὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Θ. Χελδράϊχ. «Τὰ Δημῶδη ὀνόματα τῶν φυτῶν προσδιοριζόμενα ἐπιστημονικῶς, ἐκδιδομένα ὑπὸ Σπ. Μηλιαράκη. Ἀθῆναι, 1925».

Εἰς τὸν κατάλογο περιελήφθησαν καὶ ὅσα εἶναι δημοσιευμένα εἰς τὸ λεξιλόγιον Σταματίου Ψάλτη. «Θρακικὰ ἢ Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν» καὶ εἰς τὰ γλωσσάρια τῶν «Θρακικῶν» καὶ τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐθναυροῦ».

Ἀπὸ τὰ «Θρακικὰ»: Γ. Λαμπουσιάδου. Γλωσσάριον τῆς Ἀδριανουπολιτιδος διαλέκτου Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Πολ. Ποπαχριστοδοῦλου. Γλωσσάριον ἀπὸ τὴν Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα. Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου. Γλωσσάριον Λουλέ Βουργάζ. Τ. 6ος, 7ος. Κλ. Χουρμουζιάδου. Τὸ Τσακῆλι τῶν Μετρῶν. Γλωσσάριον. Τ. 13ος, 15ος, Εὐστ. Ζήση. Γλωσσάριον Αὐδημίου Τ. 16ος, 18ος.

Ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐθναυροῦ». Πολ. Παπαχριστοδοῦλου. Γλωσσάριον Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Β. Δεληγιάννη. Γλωσσάριον Δογάνκιοι Μαλγάρων. Τ. 1ος, 2ος, 3ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριον Σκοποῦ. Τ. 5ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριον Κωστή. Τ. 6ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριον Σαμοκοβίου. Τ. 7ος. Δ. Πετροπούλου. Γλωσσάριον Μαϊστρου. Τ. 9ος. Εἰς καθὼς φυτὸ σημειώνεται μέσα σὲ παρένθεση ὁ τόπος τῆς προελεύσεως· τὰ τῶν γλωσσάρων ἔχουν κοκκίδια, ἐκτὸς τοῦ Ψάλτη ποὺ σημειώνονται ἅπλως (40 Ἐκ).

2) Ἐξήγησις συντομυμένων λέξεων. (Ἄδρ) Ἀδριανούπολις. (Ἄμ) Ἀμυγδαλιά. (Αὐδ) Αὐδημί. (Β.) Βυζῶ. (Δογ) Δογάνκιοι Μαλγάρων. (Ἐπ) Ἐπιβάτες. (Ἡρ) Ἡράκλεια. (Κ) Καστανιές. (Κε) Κεσσάνη. (Κω) Κωστή. (Λου) Λουλέ Βουργάζ. (Μ) Μαϊστρου (Σαμ) Σαμακόβι. (40 Ἐκ) Σαράντα Ἐκκλησιές. (Σαρ) Σαράϊ. (Σ.) Σηλυβρία. (Σκε) Σκεπαστός. (Στρ) Στράντζα. (Τζ) Τζαντώ. (Τσα) Τσακῆλι. (Το) Τσόρλου. (Φ) Φανάρι.

(Λ. Πρ) Λεξικὸν Πρωίας. (Ὀν.) Ὄνόματα κύρια ἀνδρῶν καὶ ἰδίᾳ γυναικῶν, παράγωγα ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν λουλουδιῶν, φυτῶν ἢ δέντρων. (Αἶν.) Αἶνιγμα. (Παρ.) Παροιμία. (Ποικ.) Ποικιλία. (Τουρκ.) Τουρκιστί.

Ἄβατσουινιά καὶ βατσινιά (Σ) ἀβατσινιά (Τσα) μαυρουτζέλα (Σκε) ἢ βατομουριά, ὁ καὶ ροῦβος. (Λ. Πρ). *Kubus ulmifolius*. σ. 170. Ἄγριος θάμνος. Τ' ἀβάτσουνα ἢ βατόμουρα τρώγονται, γίνονται τὸ θέρος σὰν μικρὰ στρογγυλὰ συκάμινα, ὠριμάζουν ὅταν κοκκινίσουν, πρὸς τὸ μαῦρο. Τ' ἀβάτσουνα εἶναι τὸ σταφύλι τοῦ διαβόλου καὶ δὲν τὰ ἔτρωγαν πρὶν κοινωνήσῃ τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρα¹⁾ (Λαγοθήρες.)

Αὐτὴν ποῦ πονοῦσαν τὰ οὖλα τὴν πῆγαιναν στὸ ρέμα καὶ μὲ τὸ φύλλο τῆς ἀβατσουινιάς ἔτριβαν τὰ οὖλα κ' ἔλεγαν τρεῖς βολές²⁾:

Τὸ περιστέρι τ' ἄχολο
ὁ μέρμουγκας ἀμάτωτος
ἀβατσουινιά μονότσουνη
τὸν νουζλά³⁾ ξερίζωνε. Καὶ γιάνισκαν. (Καδὴ κιοῖ.)

Ἡ γυναῖκα ποῦ ἔπασχε ἀπὸ μητρικά, ἔβραζε ρίζα ἀβατσουινιάς μὲ καρυδοφύλλα καὶ φύλλα τσουκνίδας, ἔπινε τὸ ζουμί καὶ θεραπεύονταν.— Τὸ ἀβατσουνόφυλλο τραβάει τὸν ἔμπυο⁴⁾.— Γιὰ νὰ καθάρισῃ τὸ αἷμα ἔβραζαν ἀβατσουινιάς κλωνί καὶ τὸ ἔπιναν.

Ἄβραμηλιά καὶ ἐρείκια (Σ) ἀβραβλιά καὶ ἀβραμπουλιά (Τσα) κουρουμηλιά (Αὐδ) ἢ κορομηλιά. *Rumex insititia*. σ. 141. Ἄβράμηλο, ἀβράβλο, γράγλο, ἐρείκι, τὸ κορόμηλο⁵⁾. Ποικ. ἐρείκιων: Μπαλτά⁶⁾ ἐρείκια (Ἄδρ). Πράβιστα ἐρείκια (Ἄδρ). στρογγυλὰ καὶ μικρὰ. Τζάν⁷⁾ ἐρείκια (Σ). μεγάλα, κίτρινα καὶ πολὺ νόστιμα, Τσίρλα⁸⁾ ἐρείκια (Ἄδρ), Χαβούζ⁹⁾ ἐρείκια (Ἄδρ). πράσινα καὶ γλυκά.

Μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀβραμηλιάς ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα λαδί, ἔπερναν καὶ φύλλα ἀμπελιοῦ, ροδιᾶς, συκιᾶς κ' ἔβραζαν ὄλα μαζὺ μὲ νερό, ἔβραζαν ὕστερα στύψη, λίγο μέλι, ἔρριχναν τὸ ροῦχο βρεμμένο καὶ γίνονταν σὰν τὸ καλὸ λάδι (Κ).

Ἄβραμπουλιά βλ. ἀβραμηλιά.

Ἄγαποβόλιανο (Κ) Τεύκριον τὸ πόλιον (Λ. Πρ.) *Teucrium polium*

1) Τῆς Μεταμορφώσεως. 2) Φορές. 3) Λ. Τ. Πόνος τῶν οὐλῶν. 4) Πύον.

5) Ὅταν πρωτότρωγαν ὀπωρικὸ ἔλεγαν: Καλὸς καιρὸς καὶ χρόνος, τὸ βαστοῦσαν στὸ χέρι, τῶραζαν πίσ' ἀπ' τὸ κεφάλι καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὸ βάλνε στὸ στόμα.

Πρώτη φορὰ ποῦ ἔκανε τὸ δέντρο καρπὸ, ἔδιναν στὴν ἔγκυα νὰ τὸν φάγῃ καὶ μελετοῦσαν:

Ὅπως εἶναι ἡ γυναῖκα ἔγκυα φορτωμένη
νὰ φορτῶνεται καὶ τὸ δέντρο καρπὸ. (Κ)

Στὸν Πύργο, ποῦ εἶναι κοντὰ στὴν Κων/πολη, πῆγαιναν πρωτόβγαλτα ὀπωρικά στὴν ἐκκλησία, τὰ διάβαζ' ὁ παπὰς κ' ὕστερα τὰ μοίραζαν.— 6) Λ. Τ. Πάλεκυς.— 7) Λ. Τ. Ψυχή.— 8) Λ. Τ. Νερουλά.— 9) Λ. Τ. Δεξαμενή.

σ. 172. Φυτό τοῦ βουνοῦ ἢ ριζίτσα του Ἰσίου, κ' ἔχει ἀπὸ ἓνα ροβιθάκι ὑπὲρ δύο πλάγια, τὰ λουλούδια του σὰν τῆς κουκκιάς μὲ χρῶμα κοραλί. Λέγανε ὅτι εἶναι τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης· γιὰ νὰ σὲ ἀγαπάει πάντοτε αὐτὸς ἢ αὐτὴ πού ἀγαπᾷς, βράζεις ὁλόκληρο τὸ ἀγαποβότανο, βράζοντας πού κυλάει μέσα στὸ νερὸ μελετᾷς καὶ λές:

Ἐὖτως βράζει στὴ φωτιά καὶ κυλάει,
ἔτσι νὰ βράζη καὶ κεῖνος (ἢ κείνη) γιὰ μένα.

Ἐπειτα τὸ κάμνεις φυλακτὸ καὶ τὸ φορεῖς. Πάντοτε σ' ἀγαπάει, ἀπ' τὴν γονιὸν τ' ἔξοικονε, ἀπὸ σένα ὄχι κι ὅποιον ἤθελες ἔξοικονε γαμπρό.

ἀγγελικὴ (Σ) φυτὸν ἐκ τῶν σκιαδανθῶν καὶ ἡ φαρμακευτικὴ αὐτοῦ ρίζα. (Λ. Πρ.)

ἀγγουριά (Σ) τὸ φυτὸν σικυὸς (Λ. Πρ.) *Cucumis sativus* σ. 142. Τ' ἀγγουράκια ἔλεγον δροσερὰ καὶ σαλατικά (Σ), ἀμίλητα (Ἡρ)· πικρίζε δταν πατήσεις τὴ ρίζα.— Οἱ ἀγγουρόποροι γίνονται γιὰτρικὸ γιὰ τὰ ἰδρωτήρια. Στὸ χιαρτζίκι¹⁾ ἔβαζαν πάνω στὴ κλειδα²⁾ ἀγγούρι, τὸν χειμῶνα ἀγγούρι τουρσί καὶ μὲ τὴν δροσιὰ περνοῦσε (Κ). Χλεμόνα (Τσα) τὸ ὑπερώριμο κιτρινωπὸ ἀγγούρι.

ἀγιόκλημα καὶ αἰγόκλημα. *Humulus lupulus* σ. 142.

ἀγιωργιά βλ. πασχαλιά.

ἀγκανῖτες βλ. μανιτάρια.

ἀγκανὸς (Τσα) θάμνος ἀγκαθωτὸς χρησιμοποιούμενος πρὸς περιφραξὴ κήπων.

ἀγκινάρα, ἢ κινάρα. *Cynara scolymus* σ. 142. Καὶ οἱ παραφυάδες, ἀγκινάρ φυτάν, τρώγονται. Τ' ἀγκιναρόφυλλα γίνονταν γιὰτρικὸ, τὰ κουπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα, τὰ ἔβαζαν πάνω στὸ πρήξιμο, ὅτι πρήξιμο νὰ ἦταν θεραπεύονταν. Ἐπεὶ κουπανισμένα τὰ ἔβαζαν πάνω στὴν παραμαγούλα³⁾ κ' ἔστριβε.— Γιὰ τὸ τρίχωμα⁴⁾ ἔσπαναν τὰ ἀγκιναρόφυλλα, τὰ ἔβρεχαν στὸ ρακί⁵⁾ ἢ στὸ σπύριτο⁶⁾, τὰ ἔβαζαν πάνω στὸ τρίχωμα καὶ πέρναε (Φ).

ἀγκουμαριά βλ. ἀγριοτριανταφυλλιά.

ἀγουζιά (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ, ἀψηλὸ ὡς ἓνα μέτρο μὲ πολλὰ μαλακὰ κλωνιά, κάνει μικροὺς στρογγυλοὺς μαυρειδεροὺς καὶ μαλακοὺς καρπούς, τοὺς ἀγουζέδες, μαζωμένους σὲ εἶδος φούντας. Ἐπὶ τὸν χυμὸν τοὺς τὰ παιδιὰ ἔκαμναν μελάνη· εἶχε χρῶμα μαυροκόκκινο.

1) Λ. Τ. Βουβῶν· ἔβγαίνε στὴν κλειδωσὴ τοῦ ποδαριοῦ ἢ τοῦ χεριοῦ.—

2) Κλειδωσὴ.— 3) Παρωτίτις.— 4) Μαστίτις.— 5) Οὐζο.— 6) Οἰνόπνευμα.

Ἄμα ὠρμῶνε¹⁾ ἔβραφαν τὰ νύχια κι διαν ἔβλεπαν ἓνα ποῦ εἶχε μάτια κόκκινα νά μὴ μολέψουνε²⁾ καὶ τοὺς πιάσ' πονόματος ἔλεγαν: Καὶ μᾶς τὰ νύχια μας, κόκκινα εἶναι.

ἀγούμαστος, βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγουςκάτκα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγραδίνες (Τζ.) βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγραδίνα (Σαμ.) τὸ ἀγριοστάφυλλο.

ἀγραάμπελη (Κ) τὸ φυτὸν κληματίς (Λ. Πρ) *Clematis flammula* σ. 143.

ἀργία (Κῶ) ἀγριά (40 Ἐκ.) ἀγριάδα (Σ) ἢ ἄγρωσις *Cynodon dactylon* σ. 126. Ἄγριο χόριτ' φυτρῶνει στ' ἀμπέλια καὶ στὰ χωράφια, κάμνει πολλὲς ρίζες, ξεριζώνεται δύσκολα καὶ εἶναι βλαβερὸ σ' αὐτά. Τὴν βράζουν μὲ νερὸ καὶ πίνουν τὸ ζουμί γιὰ τὴν δυσουρία, τὸ πίνουν καὶ γιὰ τὸν βῆχα (Σ.)

ἀργία δεντρομολόχα. *Verbascum thapsoides* σ. 182.

ἀγριαδίνες βλ. ἀγραδίνες.

ἀργία μαργαρίτα. *Anthemis chia* σ. 216.

ἀγριαπιδιά καὶ τσαλαπιδιά (Στρ.) τσαραπιδιά (Κ) τσαραπιά (Κω) πιτραχλαδιά (Μ) ἀχλαπιδιά (Τσα) κορτσιά (Αὐδ.) *Tilia intermedia* σ. 146 Τσαράπιδα, ἀχλάπιδα τὰ ἀγριοάπιδα.

ἀργία ρίγανη (Κ) *Lagoecia cuminooides* σ. 152. Γιὰ νά βάψουν τὰ μάλλινα σὲ χρῶμα ρίγανης, ἔλιαζαν ἄγρια ρίγανη, φύλλα γλυκομηλιάς καὶ ξυνομηλιάς, τὸ κατόπι τὰ κουπάνιζαν, τὰ μούσκευαν τρεῖς μέρες στὸν ἥλιο, ἂν ἦτανε χειμῶνας τὰ ξέφαιναν κοντὰ στὴ γωνιά. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες ἔρριχναν μέσα καὶ λίγο ξύλο ἀπὸ σκλήθρο, ἔβαζαν τὸ σαγιάκι³⁾ μέσα καὶ ἔβραζε καμιὰ ὥρα, ἔκαμνε χρῶμα ρίγανῆ καὶ μόσχιζε⁴⁾ τὸ καμναν τίς ἄντροι ρούχα καὶ γίνονταν ξέβαφο⁵⁾

ἀργία σουκιὰ βλ. ὄρεινούς.

ἀργία φραουλιὰ (Κ) πλανίτσα (Σκο) πλανιέτσα (40 Ἐκ.) *Potentilla micrantha* σ. 145.

ἀγριοσβραμηλιά (Κ) *Prunus Institia*. σ. 146.

ἀγριο ἀγιόκλημα ἢ αἰγόκλημα.

ἀγριο ἀντίδι (Τσα) ζοχιά (Σ) παζιά (Ἑρ) ὁ ζοχός (Λ. Πρ).

1) Ὠρίμαζε.— 2) Μολυνθοῦνε.

3) Μάλλινο ὕφασμα δίμιτο, ραμένο στὸν ἀργαλειὸ ἀπὸ τὰ ἐργατικά χέρια τῶν γυναικῶν ἀπ' αὐτὲς ἐπίσης καμωμένο τὸ μαλλὶ κλωστή.— 4) Μοσχοβολοῦνε.— 5) Δέν ξεθῶριζε.

ἄγριοβαλανιδιά (Κ) Guercus lanuginosa σ. 169 βλ. βαλανιδιά.

ἄγριο βλίτο (Ἡρ) Amarantus blitum σ. 171.

ἄγριοβρώμη (Σ) Avena barbata σ. 128.

ἄγριογαρουφαλιῶ (Σ) Dianthus inodorus σ. 147.

ἄγριογλωσσίσσα (Κ) ἄγριο χόρτο· τρώγεται κ' ἔχει κόκκινο λουλουδάκι.

ἄγριοδαμασκηνιά (Σκε) τσαπουρνιά (Το) τὸ δένδρον βράβυλος ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει (Λ. Πρ). Prunus insititia σ. 147.

ἄγριοζεμπουλάκι (Ἡρ) γιὰ τὸν καρδιόπονο¹⁾ τὸ ἔβραζαν κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.

ἄγριοκαστανιά (Κ) Aesculus hippocastanum σ. 148.

ἄγριόκλημα καὶ ἄγριοσταφυλιά (Κ) ἀγραδίνα (Σαμ) γρεντζιλιά (Δογ) τὸ φυτὸν λυκίσκος (Λ. Πρ). Vitis vinif σ. 148. Βγαίνει στὸ βουνὸ καὶ κάμνει μικρὲς ρόγες. Γιὰ ν' ἀνοίξουν τὴν φουντανέλλα²⁾ ἔβαζαν λίγη φλούδα ἀπὸ ἄγριόκλημα (Κ).

ἄγριοκοστριάβα (Κ) ὄνομα φυτοῦ γνωστὸν ἄλλοῦ μὲ τὸ ὄνομα βελίουρος.

ἄγριοκούκκι (Κ) μαυροκούκι καὶ καρά³⁾-ῶτ⁴⁾ (Σ) μπακλάς (Μ). Lathyrus annuus σ. 149. Παράσιτο τοῦ σταριοῦ· τὸν πολὺ μικρὸ καρπὸ του τὰ παιδιὰ τὸν ἔτρωγαν πράσινο, ὕστερα γίνεται σκληρὸς καὶ μαῦρος.

ἄγριοκουτσουμπιά (Κ) ἡ ἄγρια χαρουπιᾶ. Τὸ δέντρον κερκίς (Λ. Πρ). Cercis siliquastrum σ. 205. Κάνει ψιλὰ λιὰ λουλουδάκια.

ἄγριος κρόνος (Ἡρ). Ornithogalum umbellatum σ. 204.

ἄγριο μελισσοχόρταρο (Το) Ballota nigra σ. 151.

ἄγριομηλιά Pyrus malus σ. 151.

ἄγριοπατάτα (Σκε) μπλόρια (Αὐδ).

ἄγριο πράσο (Κ) Allium sphaerocephalum σ. 152.

ἄγριο ραδίκι (Κ) γαλατσίδα (Μ) τὸ φυτὸν τaráξακος (Λ. Πρ). Taraxacum gymnanthum Link σ. 69.

ἄγριοροδιά (Σκε) Tecomatia species σ. 152.

ἄγριο σινάπι (Κ) τὸ φυτὸν σινάπι τὸ ἀρουραῖον (Λ. Πρ). Sinapis arvensis σ. 154.

ἄγριο σκόρδο (Τζ) σαμάρδαλα (Κ). Allium neapolitanum σ. 153, φυτρώνει τὴν ἀνοιξη μέσα στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του σὰν μικροῦ πράσου, τρώγονται ὠμὰ καὶ καῖνε πολὺ.

ἄγριο σουσάμι καὶ μπιμπίλα (Κ) κάνει λουλούδι οὐρανὶ μὲ μαῦρο.

1) Στομαχόπονος.— 2) Βόθριον.— 3) Λ. Τ. Μαῦρο.— 4) Λ. Τ. Χορτάρι.

ἄγριο σπανάνι (Κ) καμπολάχανο (Τσα) *Chenopodium bonus Hen-*
riais σ. 154.

ἄγριο σπαράγγι (Κ) ἄρβουινιάτες (Χώρα). Ἀσπάραγος ὁ ἄφυλλος
(Λ. Πρ.)

ἄγριόσταρο (Κ) *Haynaldia villosa* σ. 154.

ἄγριοσταφυλιὰ βλ. ἀγριόκλημα.

ἄγριοσυκιὰ (Σ) τὸ δένδρον ἐρινεός, ἄλλως ὀρνιός, συκιὰ ἀρσε-
νική, ὁ καρπὸς ἀγριόσυκον ἢ ὀρνιός. (Λ. Πρ) *Ficus carica* σ. 154. Ἡ
ἡμερὴ συκιὰ γιὰ νὰ πιάσῃ τὰ σύκα, κρεμοῦν δέκα, δέκα πέντε ὀρ-
νιούς· ἀπ'αὐτοῦς μυγαράκια μεταφέρουν τὴ γύρη στὰ σύκα, γονιμο-
ποιοῦνται καὶ δὲν πέφτουν.

ἄγριοτριανταφυλλιὰ (Κ) ἀγκουμαριά (Τσα) γαλιδιὰ (Αὐδ) νιγκο-
θολιὰ (Σαμ) *Rosa canina* σ. 155.

ἄγριοτριφυλλι (Σ) *Trifolium stellatum* σ. 154. Εἶναι τροφή
τῶν ζῶων· κάνει κίτρινο λουλούδι ποῦ μοσχοβολᾷ, τὸ ξεραίνουν καὶ
τὸ βάζουν μέσα στ' ἀσπρόρουχα.

ἄγριοφανή (Κ) *Vicia gracilis* σ. 263.

ἄγριοφασουλιὰ (Κ) *Anagyris foetida* σ. 155.

ἄγριοφουντουκιὰ (Κ) ὁ θάμνος κόρυλος (Λ.Πρ) *Corylus colutna*
σ. 155. Τὸ μαλακὸ τῆς ξύλου σχίζουν σὲ βέργες καὶ κάμνουν κουφες¹⁾
κοφίνια, πανέρια καὶ καλάθια.

ἄγριοφραουλιὰ (Κ).

ἄγριοχαρουπιὰ βλ. ἀγριοκουτσουμπιά.

ἄδραχτάμι (Κ) εἶδος ἀγκαθιοῦ, τὸ κρεμοῦσαν μέσα στὴν κάμαρα
γιὰ νὰ τσιμπᾶ τούς ἐχθρούς.

ἄδρένιο βλ. βλανιδιά.

αἰγόκλημα βλ. ἀγριόκλημα.

αἰδημητριάτικα (Σ) *Pyrethri species* σ. 142 μικρὰ χρυσάνθεμα.

αἰκουλας (Κ) φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του εἶναι
μικρὰ μαλλιαρά καὶ κάνει πολλὰ κίτρινα λουλουδάκια. Στὴν πληγὴ
ἔβαζαν φύλλα αἰκουλα καὶ θεραπεύονταν.

αἶρα ἢ ἦρα βλ. γήρα.

ἀνακία (Σ) εἶδος κοσμητικοῦ ἀνθοφόρου δένδρου τῆς τάξεως
τῶν ἐλλοβοκάρπων (Λ. Πρ.) *Robinia pseudoacacia* σ. 156.

1) Ἔστηναν τὶς βέργες στὴ γῆ ἀπὸ τὸ χοντρήτερο μέρος, ἔρχισαν νὰ
πλέκουν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν βάση· ὅταν τὴν ἀποτελεῖωναν ἔβαζαν τὶς
βέργες ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τελείωναν τὴν κούφα ἢ τὸ πανέρι. Συνήθως τὰ ἔκαμναν
καὶ τὰ πουλοῦσαν κατσιβέλες ἢ κατσιβελιοὶ τῆς τέντας.

ἀκρυνιά (Σ) κρυνιά (Κ) σουρβιά (Σαρ) τὸ φυτὸν κρυντία (Λ. Πρ.) *Cornus mas.* σ. 204. Οἱ ἀκράνες ἢ σουρβά ωριμάζουν τέλη Σεπτεμβρίου ἢ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ὁπότε μεγαλώνουν οἱ νύχτες· βγῆκαν οἱ ἀκράνες ἄρχιζαν τὰ νυχτέρια. Τὸ ξύλο τῆς εἶναι τὸ σκληρότερο, γερὸ καὶ ἀλύγιστο, τὸ εἶχαν γιὰ ἀθάνατο. Στὸ Σαμακόβι, τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς τὸ βράδυ, ἔρριχναν στὴ γωνιά ποῦ ἔκαιγε ἓνα μάτι κρυνιάς, ἂν ἔσκανε ἦταν καλὸ σημάδι γιὰ αὐτὸν ποῦ τὸ ὠνομάτισαν καὶ τὰ παιδιὰ ἔλεγαν τὰ Κάλλαντα κτυπῶντας τὴν πόρτα μὲ βέργα κρυνιάς. Στὴ (Ἰζ) ἡ μητέρα τὸ πρωὶ τῆς Πρωτοχρονιάς ἔπερνε ξύλο ἀκρυνιάς, χτυποῦσε μ' αὐτὸ τρεῖς φορές τὴ ράχη τῶν παιδιῶν κι' ἔλεγε :

Νιὸ ποδάρη, νιὸ σταυρί.

(Κι) Τὴν Πρωτοχρονιά τὰ παιδιὰ γονάτιζαν μπρὸς στὴ γωνιά, ἔχωναν βέργα ἀκρυνιάς μέσα στὴ στάχτη κι' ἔλεγαν :

Σούρβα, σούρβα κουκουλένδρα
πολλὰ γελάδια, πολλὰ μοσχάρια.
Καθὼς κάθομαι ἐγὼ
νὰ κάθεται κ' ἡ κότα
νὰ γεννάη τὸ ἀβγό.

"Ὑστερα σηκώνουνταν καὶ σουρβάκιζαν ¹⁾ μὲ τὴν ἀκρυνιά ὄλους τοῦ σπητιοῦ κι' ἔλεγαν :

Σίδερο σὰν τὴν ἀκρυνιά.

ἀλανιδιές (Σκο) εἶδος ἀκάνθου

ἀλεξάντα βλ. ποικ ἀκπελιοῦ.

ἀλιφασκιά καὶ φασκομηλιά (Σ) Τὸ φυτὸν ἔλελιφασκος ὁ τρίλοβος (Σ. Πρ.) *Rhombis fruticosa* σ. 157. Στὸ Μυριόφυτο τῶν Βαίων στὴν ἐκκλησία ἀντὶ δάφνης μοίραζαν ἀλιφασκιά.

ἀλογοφούσυ (Κ) φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, κάμνει ἄσπρες φουσκίτσες, μεγάλες σὰν καρύδι· ὅταν ζουπηθοῦν βγάζουν μαῦρο σὰν καπνιά μὲ σχῆμα κοπριάς ἀλόγου.

ἀλυγαριά λυγαριά καὶ λιγιά (Κ) ὁ λύγος. *Vitex agnus castus* σ. 158. Τὰ λουλούδια τῆς μοσχοβολοῦν, εἶναι εὐλύγιστη καὶ ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς κάμνουν καλάθια, κοῦφες, πανέρια καὶ πλοκαριές ²⁾.

1) Κτυποῦσαν μὲ τὴν σουρβά.

2) Δυὸ φαρδεῖα πλέγματα ἀπὸ μακρὰ εὐλύγιστα ξύλα, τὰ βάζουνε στὸ μάκρος τοῦ ἀμαξιοῦ, μπρὸς ἢ πίσω, στερεώνουνται μὲ ξύλα κινητά, σ' αὐτὰ κρεμοῦνε δυὸ τσόλια μπρὸς καὶ πίσω, γίνεται τὸ ἀμάξι μεγάλο καὶ πέρνει πολὺ ἄχερο. Πλοκαριές κάμνουν καὶ ἀπὸ καλαμιές, δεμένες κατὰ διαστήματα, αὐτὲς ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι μαζεύονται· κάμνουν καὶ ἀπὸ σανίδια.

Ἐκαστὴ ἀπὸ λυγαριά ἔκαμναν σταυρουδάκια γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὸ φοροῦσαν γιὰ τὸ μάτι. (Κ).

Ἡ λυγαριά λέγει:

Ὅποιος περάσει ἀπὸ λυγαριά καὶ δὲν τὴν πιάσει
τὴν ἀγάπη του νὰ χάσει,
κι' ὅποιος δὲν τὴν μυρισθεῖ
νὰ τὴν ἀποχωρισθῆ

ἀμάραντο τοῦ βουνοῦ (Ἐπ) Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀμαραντοειδῶν, συνεκδοχικῶς ὀνομασία διαφόρων μὴ μαραιομένων φυτικῶν εἰδῶν (ἐλιχρύσου, σέδου, ἀειζώου, ξηρανθέμου κ. λ. π. (Λ. Πρ). Φύλλα δὲν ἔχει ὁ κορμὸς καὶ τὰ κλαδιὰ βυσινωπά, στεγνὰ, κάμνει πολλὰ ψιλὰ μόρικα λουλουδάκια καὶ διατηροῦνται ἀμάραντα. Ἔλεγον ὅπου φύτρωνε ἀμάραντο, κάτω στὴ γῆς βαθεῖα ἔχει μάλασμα.

ἀμάραντο (Σ) κουλικᾶς (Κ). *Teucrium rolidium* σ. 159. Χόρτο γκριζωπὸ μὲ μικρὰ στενόμακρα σαρκώδη φύλλα· φυτρώνει συνήθως πάνω στὰ κεραμύδια· μὲ τὸν κουλικᾶ ἔτριβαν τὸν κουλικᾶ ¹⁾, καὶ θεραπεύουνταν. Κουπάνιζαν καὶ τὸν περνοῦσαν ἀπὸ παννάκι, τὸ ζουμί ἀνακάτευαν μὲ κίλ ²⁾ ἔρμενι ³⁾ καὶ κιρμίζ ⁴⁾, ἔβαζαν λίγο νερό, τὸ ἔπιναν γιὰ τὸν κουλικᾶ· ἄλοιφαν τὶς κοκκινιές καὶ χάνουνταν.

Κουπάνιζαν τὸν ἀμάραντο, τὸν ζουποῦσαν καὶ τὸ ζουμί μὲ κίλ ἔρμενι ἀνελυμένο μὲ νερό τὰ ἀνακάτωγαν, καὶ μὲ δυὸ μαῦρα φτερὰ ἄλειφε τὸ σῶμα τ' αὐτὸς ποῦ εἶχε κοιλικᾶ, τὸ ἄλλο τὸ ἔπινε καὶ περνοῦσε τὸ φύτι ⁵⁾ (Φ).

ἀμπέλι ⁶⁾ ἢ ἄμπελος *Vitis vini fera* σ. 159 Τσόβλου. Ἡ παράδοση λέγει ὅτι ἡ ἅγια Παρασκευὴ ⁷⁾ παρακάλεσε τὸν θεὸ νὰ κάνῃ τ' ἀμπέλι κι' ὁ θεὸς τὴν ἄκουσε, τὴν ἔδωσε μιὰ κληματσίδα, ⁸⁾ τὴ φύτεψε, πρόκοψε κ' ἔγινε τ' ἀμπέλι. Ἀπὸ τότες ἡ ἅγια Παρασκευὴ στὴ γιορτὴ τῆς πηγαίνει καὶ μαζεύει ἕνα καλάθι σταφύλια γιὰ νὰ τὰ μοιράσῃ τὸ πρωὶ στὴν ἐκκλησία. Ὡς τὴν καταστροφὴ 1922, ἀνήμερα

1) Κνίδωσις. 2) Λ. Τ. Γῆ. Λ. Τ. Ἀρμενική. 4) Λ. Τ. Κέρμησις. 5) Κουλικᾶς.

6) Καὶ κλήμα. Ἀμπέλι εἶναι καὶ τὸ χωράφι ποῦ ἔχει τὰ κλήματα. Ἔλεγον ἀμπέλι καὶ τὴν σταφυλοκοκκίαση, πληγὴ ποῦ γίνονται στὸ κεφαλάκι τοῦ μωροῦ.

7) Στὴ Θράκη ἀπ' ὅλες τὶς ἅγιες ἰδιαιτέρως τιμοῦσαν τὴν ἅγια Παρασκευὴ. Ἀπολλόδωρος. Περὶ θεῶν ξγ. Διόνυσος. Διόνυσος δὲ εὐρετὴς ἀμπέλου γενόμενος.

8) Βέργα ἀμπελιοῦ. Στὴν (Ἄδρ) ἔλεγον τὸν σχίνο κληματσίδα. Τὸ ἀμπέλι γίνετα ἀπὸ κληματσίδα, ἀποδίδει γληγορώτερα καρπὸ, μὲ τὸ κουκκούτσι ἐκτός ποῦ ἀργεὶ νὰ μεγαλώσῃ θέλει καὶ φέλιασμα.

τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, στίς 26 τοῦ θεριστή, ¹⁾ σηκώνονταν πολὺ πρῶι καὶ πήγαιναν στ' ἀμπέλι νὰ γεμίσει ἓνα δυὸ καλαθάκια σταφύλια καὶ τὰ πήγαιναν στὴν ἐκκλησία, ὁ παπᾶς τὰ διάβαζε κι' ὄπως μοίραζε τὸ ἀντίδωρο μοίραζε σ' ὄλους ἀπόνα τσαμπάκι. Τῶν παππούδων καὶ γιαγιάδων μας τὰ στέφανα μπροστὰ ἀπὸ ἔβδομηντα, ὀγδόντα χρόνια ἦσαν ἀπὸ κληματαῖδα· ἂν εἶχε λουλούδια καὶ μικρὲς ἀγουρίδες καὶ μὲ κεῖνα τὰ ἔκαμναν, τὰ ντύλιζαν μὲ χρυσὸ χαρτί, μὲ τρὲς καὶ τὰ ἔνωναν μὲ γαλάζια κορδέλλα, ²⁾ Ἄπο τὸ Μεγάλο Σάββατο ὡς τίς πενήντα τῆς λαμπρῆς οἱ ψυχὲς κολασμένες καὶ ἀκόλαστες γυρνοῦνε ἔξω καὶ κάθονται πάνω στὰ βλαστάρια τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὰ δέντρα. Γι' αὐτὸ ὡς τῆς Γονατιστῆς δὲν ἔκοφταν βλαστάρια μὴ πέσει οἱ ψυχὲς καὶ κλάψει. Ὅταν κλάδευαν τὸ κλῆμα, ἔτρεχε δάκρυ, αὐτὸ τὸ μάζευαν καὶ τὸ ἔβαζαν στὸ πονεμένο μάτι καὶ γιάνισκε. (Ἦον.) Ρόγα (Κ)

Ἄμπέλι μου πλατύφυλλο
καὶ κόντο κλαδεμένο
γιὰ δὲν ἀνθεῖς ; γιὰ δὲ καρπεῖς ;
σταφύλια πιά δὲ βγάζεις,

5 μὲ χάλασες καὶ γῶ θὰ σὲ πουλήσω.

— Μὴ μὲ πουλεῖς ἀφέντη μου,

καὶ γῶ οὐ ξεχρεῶνω,

γιὰ βάλει νιοὺς καὶ σκάψει με,

γέρους καὶ κλάδεψέ με,

10 βάλει γρη῏ς μεσόκοπες

νὰ μὲ βλαστολογήσουν ³⁾

βάλει κορίτσα ἀνύπαντρα

νὰ μὲ καρπολογήσουν. (Φ).

Ποικ ἀμπελιοῦ. Ἀγούμαστος. (40 Ἐκ), σταφύλι ἄσπρο μὲ μακρουλή χονδρόφλουδη ρόγα μὲ τὸ καρδίλι διατηρεῖτο μέχρι τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

Ἄγουσκάτκα (Αὐδ.) ὠρίμαζαν ἑνωρίς.

Ἄγραδίνα ἢ ἀγριαδίνα (Τζ) σταφύλια τριανταφυλλιά μὲ μακρουλή ρόγα καὶ χοντρή φλούδα, διατηροῦνταν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη.

1) Ἰουλίου

2) Στεφάνι ἀπὸ κληματαῖκα ἔκαμναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Βλ. Λεξικόν Ἀρχαιοτήτων Daremberg καὶ Saglio Τόμος Α'. μ. Β' 1521, 1522, 1523.

3) Νὰ κόψουν τὰ βλαστάρια.

Ἄλεξοῦτα. (Σκο) με μεγάλες κόκκινες ρόγες.

Ἄλ-πεχλιβάν (Ἄδρ) ὅμοια με ροδίτες.

Ἄβγουλᾶτα (Σ)

Γιαπουντζάκια ἢ περατινά (Σ) γιαπαλάκια (Μυριόφυτο)· ψιλόφλουδα καὶ πολὺ γλυκά, ἔκαμναν καὶ καλὸ κρασί.

Ζαλίφ (Τσα) με μαῦρες πυκνές ρόγες κατάλληλο γιὰ κρασί.

Καντίν ¹⁾ παρμάκ' ²⁾ (Αὐδ).

Καρὰ ³⁾ γκισβρέκ ⁴⁾ (Σκο) μαῦρο φαγώσιμο.

Καρὰ λάχανα (Δελειῶνες) στιφὰ με χρῶμα κόκκινο βαθὺ πρὸς τὸ μαῦρο, τὰ ἔκαμναν κρασί.

Κετσι ⁵⁾ - μεμεσί ⁶⁾ (Ἄδρ).

Κίνο ἢ κολόδικο.

Κολόβια (Αὐδ) εἶδος σταφυλιῶν καταλλήλων κυρίως διὰ τὴν ἔξαγωγήν ρακῆς.

Κριζάσια (40 Ἐκ.) εἶδος σταφυλῆς με μεγάλους βότρυς ἐχούσης καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ὑπερύθρου κρέατος.

Μακοῦρλες (Τζ).

Μαυροπάληα.

Μισκέτ, (Ἄδρ) μορομόσκενα (Αὐδ) μουσκέτ (ΛΒ) μοσχᾶτο (Σ) με μικρὲς μυρωδάτες ρόγες.

Παπάζ ⁷⁾ -καρανλικ ⁸⁾ (Σκο) κρασοστάφυλο· ἔχει ζουμερή, μαύρη, στιφὴ καὶ μεγάλη ρόγα.

Παπάζ ⁹⁾ - καρισί ¹⁰⁾ (Ἄδρ) μαῦρα γιὰ κρασί.

Παφλαγόνες (40 Ἐκ.)

Πρωιμάδ. (Τσα) ὀριμάζει τὸν Αὐγουστο.

Ροζακιά ¹¹⁾ (Ἄδρ)

Σαμιώτικα (Σ) με μακρουλὲς μεγάλες ρόγες.

Τσαμπᾶτο (Τσα) με στρογγυλὲς μαῦρες ρόγες, κατάλληλο γιὰ κρασί.

Τσαούσια τὰ ἐκλεκτότερα σταφύλια τῆς Θράκης ὀριμάζουν ἀρχὰς Αὐγούστου κ' ἔχουν μεγάλες μυρωδάτες καὶ ψιλόφλουδες ρόγες.

Τσεπρά (Σαμ) ἀσπροστάφυλα με χοντρή φλούδα.

1) Λ. Τ. Τῆς χανούμισσας. — 2) Λ. Τ. Τὸ δάχτυλο. — 3) Λ. Τ. Μαῦρο—
4) Λ. Τ. Τρυφερό. — 5) Κατσιάκας. — 6) Λ. Τ. Μαστάρι.— 7) = Σάν τὸν παπᾶ.
8) Λ. Τ. Μαῦρο.— 9) καὶ 10) Λ. Τ. Τοῦ παπᾶ ἢ γυναίκα. — 12) Σημ. Ψάλτη, Ἡ
λέξις περσική, πρβλ. Χατζ. Μεσ. 1. 136.—

Τσιρλάδες (Τσα) σταφύλια νερούλα τῆς φυτειᾶς. 1)

Τσουμπιανή (Σκο) εἶδος κοκκίνου σταφυλιοῦ μὲ λεπτὲς ρόγες.

ἄμυδαλιά 2) ἢ ἄμυδαλή. Amygdalus communis σ. 160. Μὲ τὰ ἄμυδαλόφυλλα ἔβαφαν 3) τὰ μάλλινα, τὰ φύλλα ἔβραζαν μὲ νερό, ἔλυωναν λίγη στύψη, ἔρριχναν μέσα τὸ μάλλινο πανὴ βρεμμένο κ' ἔβραζε, γίνονταν κίτρινο. (Στρ) (Ὀν.) Ἀμυδαλιά, Ἀμυδαλιῶ, Μυδαλιά καὶ Μυδαλιῶ.

ἀνασόνη ἢ γλυκάνισο (Σ) ἄλασόνη (40' Ἐκ) τὸ ἄνισον. Pimpinella anisum. σ. 161. Γιὰ χρονικὸ βῆχα ἔβραζαν κ' ἔπιναν κατὰ σειρὰ πολλὰς μέρες καὶ θεραπεύονταν. Τῆ λεχούσα δὲν ἔδιναν νὰ πιῆ σκέτο νερό, ἔβραζαν ἀνασόνη μὲ κανέλλα καὶ κεῖνο τὸ νερό ἔπινε· τὰ παλιὰ χρόνια τᾶβραζαν μὲ παλιὸ κρασί. Στὸ καζάνι ποῦ ἔβραζαν τὸ τσίπουρο γιὰ ρακί ἔρριχναν ἀνασόνη.

ἀνηθος (Σ) τουρκ. τερεδὲ. τὸ ἄνηθον. Anethum graveolens σ. 111.

ἀντίδι, τὸ ἀντίδιον, τοῦ γένους κισχώριον (Λ Πρ.) Cichorium endivia σ. 161.

ἀντώνης (Τσα) χόρτο μὲ μικρὰ ἐρυθρόλευκα ἄνθη καὶ καρπὸ μὲ σχῆμα βελονιοῦ.

1) Ἀμπέλι ποῦ ἔχει φυτευθεῖ μπρὸς ἀπὸ τρία, τέσσερα χρόνια. Τῆς φυτειᾶς τὸ σταφύλι εἶναι ἄγλυκο καὶ νερούλο· μὲ τὸν χρόνον γλυκαίνει καὶ νοστιμίζει:

2) Ὅταν φύτευαν ὅτι δῆποτε δέντρο ἔλεγαν : Χριστὸς Ἀνέστη.

Ἄνω ἄνελε φθῆκ' ὁ Χριστὸς
κι' ἀνέβηκε στὰ οὐράνια,
ἔτσι ν' ἀψηλῶσ' καὶ τὸ δέντρο ποῦ φύτευσα
ν' ἀνέβ' ὡς τὰ οὐράνια

Ἐπιανε καὶ θέριε.

Τ' αἰ Σαράντα (τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων) ἀνῆμερα εἶχαν σὲ καλὸ νὰ σπεύρουν καὶ νὰ φυτεύουσιν.

Σαράντα φᾶς, σαράντα πιεῖς,
σαράντα δὸς' γιὰ τὴ ψυχὴ σ'·
σαράντα δέντρα φύτεψε
νὰ διῆς λεημοσύνη.

Κεῖνη τῆ μέρα δὲν φέλιαζαν δέντρα. (Κ.) Ὅταν στὰ δέντρα ἐπεφτε δροσιὰ πικρὴ (βλαβερὴ) τότε τὰ κάπνιζαν, ἔβραζαν πλάγι στὴ ρίζα ἄχερο καὶ τὸ κάπνιζαν.

Τὴν πρωταπριλιά εἶχαν σὲ καλὸ νὰ ποῦνε φέματα καὶ γελάσανε τὸν ἄλλον γιὰ νὰ κάμνε τὰ δέντρα καρπὸ. Ὅταν τὸ καρπερὸ δέντρο ἔρριχνε τὸν καρπὸ τ', κρεμοῦσανε στὸ δέντρο μία τρύπια πέτρα, παρμένη ἀπ' ἄλλο χωριὸ καὶ τότε βάσταε (Ἦρ).

3) Οἱ γυναῖκες τὸ περισσότερο ἔβαφαν τ' ἄσπρα πανιά καὶ ἰδίως τὰ μάλλινα μὲ τὰ φύλλα καὶ τίς φλοῦδες τῶν δέντρων καὶ γίνονταν ἀξέβαφα.

ἀπιδιά (Σ) μηλάβδα (ἸΑδρ) μουντρονιά (Τζ) μουντρούνα· τὸ ἀπίδι Pyrus complanis σ. 162. Στὴν (ἸΑδρ) ἦσαν ἀπιδιές ποῦ ἔκαμναν ὡς 500 ὄκ. ἀπίδια χρόνο παράχρονο. Ἀχλάδια τὰ μικρὰ ἀπίδια (Σ).

ἀπρούνα, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ) ὁ καρπὸς ἀπροῦνες, μοιάζει τὶς ρόγες μικροῦ μαύρου σταφυλιοῦ.

ἀπρουνάε καὶ πουρνάρι, ὁ πρίνος (40 ἸΕκ) τυρκ. καίνι. Παρ. Ἀφίνει τὸν γάμο καὶ πάγει γιὰ πουρνάρι. Γιὰ ὅποιον ἀφίνει τὸ σπουδαῖο καὶ πάγει στὸ ἀσήμαντο.

ἀραβόσιτος βλ. κουκουνάρα.

ἀρακάς (Σ) εἶδος μπιζελιοῦ, ὁ ἄρακος, παραλλαγή τοῦ φυτοῦ πῖσον τὸ ἡμερον. (Λ.Πρ.) Pisum sativum σ. 162.

ἀραποσίτι βλ. κουκουνάρα.

ἀρβουνιάτες βλ. ἄγριο σπαράγγι.

ἀρδίτς, (Κ) μικρὸς κέδρος, δέντρο ἀγκαθωτό, κάμνει μικροὺς κόκκινους καρπούς, τ'ἀρδοτσοκούκουτσα, μοσχοβολοῦν σάν θυμιάμα, τὰ κατάπιναν γιὰ τὸν βήχα καὶ τὸ κρύωμα ἢ τὰ ἔβραζαν μὲ νερό καὶ ἔπιναν τὸ ζουμί. Οἱ ἀσθματικοὶ τὰ ἔβραζαν μέσα στὸ κρασί καὶ τὸ ἔπιναν. Ἀπὸ τὸ ξύλο βγαίνει κατράνι καὶ τὸ ἔπιναν γιὰ τὸ ἄσθμα.

ἀρμενάκι βλ. χαμόμηλο.

ἀρμυρίθρα (Κ). Ὁ ἀρμυρίγγας, ἀρμυρίκι καὶ ἀρμυρίχη, διάφορα φυτὰ πυώδη, φυόμενα συνήθως εἰς ἀλίπεδα καὶ ἀνήκοντα εἰς τὰ γένη ἀρθροκνήμη καὶ μυρίκη. (Λ. Πρ.) Crotolaria procubens σ. 163 Ἄγριο χόρτο, εἶναι ξινὸ καὶ βγαίνει μέσα στὶς ἀγκαθαριές.

ἀρπατζίκι (Σ) σκομίδι (Κω) τὸ κοκκάρι. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ κρομμύδι φυτεύουν τὰ κρομμυδάκια, τὸ ἀρπατζίκι τὸ ὅποιον γίνεται ἀπὸ τὸν σπόρο ποῦ κάμνουν μερικὰ ἀπὸ τὰ κρομμύδια τὰ γνωστὰ ὡς ἀρσενικά. Αὐτὰ εἶναι κρομμύδια ποῦ δὲν δένουν κεφάλι (κρομμύδι) χονδρό, ἀλλὰ βγάζουν μιὰ μεγάλη ρόκα ¹⁾, τὴν χάρμπα ²⁾ πρὸς τὰ ἑπάνω ψιλαίνει καὶ βγάζει πολλοὺς μικροὺς μίσχους σάν φούντα· αὐτοὶ ἔχουν τὸν σπόρο τὸν λεγόμενον μπαρούτι ³⁾, ποῦ μοιάζει σάν πυρίτιδα. Ἀπὸ τὸν σπόρο γίνεται τὸ ἀρπατζίκι καὶ ἀπὸ τὸ ἀρπατζίκι τὸ κρομμύδι. Ὅταν θέλουν τ' ἀρσενικά νὰ μὴ κάνουν σπόρο ἀλλὰ νὰ δέσουν κεφάλι, μόλις κάνουν τὴν ρόκα τὴν κόβουν ἀπὸ βαιθιὰ καὶ ρίχνουν λίγο χῶμα. Οἱ χάρμπες ὅταν εἶναι τρυφερές τρώ-

1) Μίσχος.—2) Ζαμάρ (Σ) μαντούκα (ἸΕπ). «Βγῆκαν στὴ χάρμπα», ἔλεγαν ὅτι στὶς 25 Μαρτίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ οἱ κλέφτες ἔβγαιναν στὴ χάρμπα, κείνη τὴ μέρα ἔπρεπε νὰ ματώσουν τὸ σπαθί (Κ).—3) Λ. Τ. Πυρίτις.

γοῦνται, τίς μαγέρευαν μὲ μπλιγούρι ἢ ρίζι.

δοσκαμνιά καὶ ντουτιὰ (Σ) σκαμιά (Σκε). μουριά (Σουφλι) ζούλια καὶ ζούπα (Φ) ρουμιὰ (Τζ) τζερνίτσα (Κω) ἢ συκομορέα. *Morus alba*. *M. pígta* σ. 223. Γ'άσκάμινα, σκάμνα, ντούτια, ζούλιες, ζοῦπες, ροῦ-
μες, ζῆνες ¹⁾ (Κ)· μουρα εἶναι ἄσπρα καὶ μαῦρα πρὸς τὸ κόκκινο, τὰ
μαῦρα εἶναι καὶ νοστιμώτερα.—Μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀσκαμνιάς ἔτρεφαν
τὰ σκουλίκια ²⁾). Μὲ φύλλα μουριάς καὶ καρυδιᾶς ἔβαφαν· τὰ ἔβρα-
ζαν, ὕστερα ἐρριχναν τὸ μαλλί νὰ βράσῃ καὶ γίνονταν κίτρινο (Φ).
Τὸ φύλλο τραβοῦσε τὸν ὄρκο ³⁾ σάν τὸ ἔβαζαν πάνω οἴην πληγή.
Ὅταν πονοῦσαν οἱ δοντοκοιλίες ἔπερναν μαῦρες ζοῦπες, τίς ἔβρα-
ζαν, τίς στραγοῦσαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμί ἄλειφαν τίς δοντοκοι-
λιές ⁴⁾, καὶ γιάνισκαν. Μ' αὐτὸ τὸ ζουμί θεραπεύονταν καὶ οἱ ἄ-
φρες ⁵⁾,

ἀσπράγκαθα (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

ἀστράνια (Σ) λουλούδι.

ἀτλάξι (Σ) ἔχει φύλλα σαρκώδη, μακρόστενα καὶ ὀδοντωτά, τὸ
λουλούδι μεγάλο, κόκκινο ἢ τριανταφυλλί, βγαίνει στὸ πλάγι τοῦ
φύλλου ἀπὸ μίσχο ἐπίσης σαρκώδη.

ἀτραγίδις (Μ) (οἱ) ὄν. ἀγκαθίων φαρμακερῶν. Ἄλλες ὀνομασίες
ἀγκαθίων : Μοσκόβκα ἀγκάθια, γαλαζάγκαθα (μὲ κυανᾶ ἄνθη), μυγ-
δαλίτσια ἀγκάθια, χαμουλιά (χαμηλὰ μὲ πλατεῖα φύλλα).

ἄφκος (Σ) λαθύρι (Τζ) γυφτοφάσουλο (Τσ) ἢ φάβα. Λάθυρος ὁ
ἡμερος (Λ. Πρ.) *Pisum sativum* σ. 168.

ἀφοξλιά βλ. ζαμπουκιά.

ἀχλαδιά (Σ) ἔκαμνε μικρὰ ἀπίδια· μηλάβδα στὸ Ὀρτάκιοι (Αδρ).

ἀχλαπιδιά βλ. ἀγριοσπιδιά.

ἀψιθιά (Ἡρ) τὸ ἀψίνθιον (Λ. Πρ). *Achillea umbellata* σ. 168.

Βαγιά (Στ) (40 ὁκ.) (Σκε)(Κω) ἰτία (Σ) τουρκ. σουουτιὰ ἢ ἰτέα).
Σιὰ χωριά ποῦ ἢ ἰτία λέγονταν βαγιά ⁴⁾ στὴν ἐκκλησία τῶν Βαΐων

1) Στὴν (Σ) ζῆνα ἐλέγετο ὁ χρυσοκάνθαρος.—2) Μεταξοσκώληκες.—3)
Πύον.—4) Οὐλα.—5) Φουσκίτσες ἄσπρες ποῦ ἔβγαζαν μέσα στὸ στόμα.

6) Σιὰ δημοτικὰ μας τραγούδια βάγια ἔλεγαν τὴν παραμάννα, ὑπὲρτρια
ἢ συνοδό.

Τρεῖς μέρες τὴν ἐστολιζαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ
βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό, βάζει καμαροφρύδι,
Βάγιες τὴν πέρνουν ἀπὸ μπρός, καὶ βάγιες ἀπὸ πίσω,
βάγιες ἀπ' τὰ πλάγια τῆς, νὰ μὴν τὴν κάψ' ὁ ἥλιος (Κ).

βάγια μοίραζαν κλωνιά ἰτιάς. Τὸ ξύλο της εἶναι πολὺ εὐλύγιστο κι' ἀπ' αὐτὸ κάμνουν καλάθια καὶ πανέρια.

βαλανιά βλ. βαλανιδιά.

βαλανιδιά καὶ βαλανιά¹⁾ (Κ) βαλαμιδιά (Ἄδρ) βελανιδιά καὶ ἀδρένιο (Σκο) ρούπα (Σκε) καὶ (Αὐῖ) μεσές καὶ μεσιά (Σ) ὁ καρπὸς βαλανιδία καὶ βαλάνια. *Quercus aegilops* σ. 169. Τὰ βαλανιδία ἔκαμναν γιαιτρικόν, ὅταν ἔτρεχε ὁ ὀφθαλμός· τὰ κουπάνιζαν, τὸ πρωὶ τὸν πιπίτιζαν μὲ τὰ βαλανιδία καὶ ὡς τὸ βράδυ ἔκλινε. Γιὰ τὴν αἰμορραγία ἔβραζαν τὰ φύλλα μὲ νερό, τὰ στραγκοῦσαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμί ἔκαμαν κλύσμα κ' ἔπαυε (Κ).—Μὲ τὰ φύλλα καὶ τὴ φλούδα ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα σταχτί, τὰ ἔβραζαν κ' ὕστερα ἔρριχναν τὰ μάλλινα. Γιὰ νὰ βάψουν μαῦρο τὸ λινό, βαμπακερὸ ἢ μάλλινο, ἀφοῦ μούσκευαν τίς φλοῦδες καὶ τίς ἔβραζαν, ἀνελοῦσαν καὶ λιγὴ καρὰ μπογιὰ¹⁾, τὴν ἔρριχναν μέσα κ' ἔβραζε, ὕστερα ἔρριχναν τὸ ροῦχο καὶ γίνονταν μαῦρο ἀξέβαφο (Κ).

βαμπαιά (Κ) γοσοῦπιον τὸ ποῶδες (Λ. Πρ) *Gossyrium herbaceum* σ. 169.

βαρυξυλιά, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

βασιλικός τὸ εὖσσημον φυτὸν ὠκιμον τὸ βασιλικόν. (Λ. Πρ) *Ocimum basilicum* σ. 170.

Βασιλικός κι' ἂν μαραθῆ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει

κι' ὁ γιόγκας μου σὰν παντρευτεῖ τὴν ἔννοια μου τὴν ἔχει.

Ἐὸ βασιλικός εἶναι ψιλόφυλλος²⁾ καὶ πλατόφυλλος³⁾ προτιμοῦνταν ὁ λιανόφυλλος³⁾.

Στὰ παράθυρα ἔβαζαν περιβολίστρες· ὁ βασιλικός, ἡ μαντζουράνα, ἡ σαμπογιὰ, ἡ γαρουφαλιά, τὸ δεντρισάχι, τὸ ἀτελάζι ἦσαν τὰ προσφιλέστερα λουλούδια, ποὺ στόλιζαν τὰ παράθυρα. Κάθε πρωτομηνιά ὁ παπᾶς μὲ τὸν σταυρὸ καὶ τὸν βασιλικὸ ἄγιαζε στὰ σπίτια καθὼς καὶ τῶν Φώτων⁴⁾. Τοῦ Σταυροῦ, στίς 14 Σεπτεμβρίου μοίραζαν βασιλικὸ στὴν ἐκκλησίαν· μετὰ τὴν ἀπόλυση ὁ καντηλανάφτης μ' ἓνα παιδί βαστοῦσε τὸ πανέρι μὲ τοὺς βασιλικούς κι' ὁ παπᾶς μὲ τὸν σταυρὸ στὸ χέρι γύριζαν τὰ σπίτια, φιλοῦσαν τὸ χέρι του, ἔδιναν δεκάρα, εἰκοσάρα ἢ γρόσι καὶ ἔδινε κλωνί βασιλικόν, ποὺ ὅταν ξεραίνονταν τὸν ἔβαζαν στὸ εἰκόνισμα μαζὺ μὲ τίς χάρες.—Τὴ νύχτα ποὺ γεννιέται ὁ Χριστὸς κοντὰ τὰ μεσάνυχτα, σὲ κάμαρη ποὺ ἦταν κατὰ ἡλιοῦ⁵⁾ ἔβαζαν σὲ μιὰ κού-

1) Λ. Τ. Βιτριόλι.—2-3) Ψιλόφυλλος.—4) Τῶν Θεοφανείων.—5) Ἀνατολική.

πα νερό καί μέσα ξερὸ βασιλικό, ἢ καντήλα μόνο ἔκαιγε, κάθουνταν ἀμίλητοι γύρο στὴν κούπα, ἔλεγαν προσευχῆς μέσ' στοῦ νοῦ, ἔβλεπαν τὸν βασιλικό καί περίμεναν ν' ἀνθίσῃ — Ὅταν ἀνθίξει, τότες ἀνοίγαν τὰ οὐράνια, ἀν' ἀνθίσθαιναν νὰ τὸν δαγιοῦν, θὰ ζήταν ἀπ' τὸν Θεὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσακ καί τοῦ Ἰακώβ τὰ ἀγαθὰ. Μόνε μιὰ πρόφθασε κ' εἶδε τὸν οὐρανὸ ν' ἀνοίγῃ, γιατί εἶχε πολὺ καθαρὴ ψυχὴ (Τζ). — Ὅταν ἡ ἀγία Ἐλένη ἤρε τοὺς σταυρούς, γιὰ νὰ καταλάβῃ ποιὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἦτανε τοῦ Χριστοῦ, ἀκούμπσε ξερὸ βασιλικὸ πᾶν' στυπὸς σταυρούς· στοὺς δυὸ ἔμνε ξερὸς, στὸν τρίτο ἔγινε καταπράσινος κ' ἔβγαλε λουλουδιὰ· ἡ ἀγία Ἐλένη κατάλαβε πὼς ἐκεῖνος ἦταν ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ (Κ). — Οἱ Ἑβραῖοι πήγαιναν κάθε πρωὶ στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ κ' ἔκοφταν βασιλικὸ γιὰ νὰ μὴ μωσκίζε καί τὸν βροῦνε. Ὡς τὰ τώρα βασιλικὸ δὲν πιᾶνε, ὅταν τοὺς ρωτᾶς γιατί; Σε λένε ἐπειδὴ φύτρωσε πᾶν' στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ (Κ). — Στὴν (Ἡρ) ὅποια βαστοῦσε Τρίμερο, τὴν Καθαροτετάρτη τὸ πρωὶ θε νὰ πάρῃ ἓνα ψωμί, θε νὰ μπίξῃ ἓνα κλωνί βασιλικὸ ποὺ φύτρωσε πᾶν' στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ, τὸ ντύλιζε μέσα στοῦ μαντήλι, τὸ πήγαινε στὴν ἐκκλησίᾳ καί τὸ βάζε μπρὸς στὰ Δημόθυρα. Ὁ παπᾶς τὸ διάβαζε καί τὴν ἔδινε Μεγάλου Ἀγιασμό, ὕστερα μοίραζε τὸ ψωμί σ' ὄσες ἦταν στὴν ἐκκλησίᾳ καί κείν' τὴ μέρα τὴ γιόρταζε — Τὸν βασιλικὸ σπόρο ἔκαμναν γιατρικό· ὅποιος εἶχε σκουλήκια στὰ ἔντερα ἔβραζε ἀπὸ βραδὺς ξερὸ βασιλικὸ σπορο μὲ γάλα, τὸ ἔβαζε στὸ ἀσπρὶ καί πολὺ πρωὶ τὸ ἔπινε κ' ἔπεφταν τὰ σκουλήκια (Κ).

βατομουριά βλ. ἀβατσουριά.

βασινιά βλ. ἀβατσουριά.

βελανιδιά βλ. βαλανιδιά,

βελιούρος βλ. ἀγριοκοστριάβα.

βερυνκοιὰ καί ζερντελιὰ (Σ) τζιρτζιλιὰ (Δογ), τζαρτζαλοῦδα (ΛΒ) ἢ βερυκοκκέα. *Rhynus armeniaca* σ. 171. Ὁ καρπὸς βερύκοκκα, ζερντελιὰ ζέρντελα καί βερούκα (Τσα) βλ. καΐσιὰ Στὴν Ἄδρ. βερυκοκκιὰ ἔκαμνε ἕως 50 60 ὄκ. βερύκοκκα.

βίκος καί φίγι (Σ), ἄλλως βικία, ἀγριοσαρακᾶς (Λ Πρ). *Vicia sativa* σ. 171.

βιδάλα βλ. σεμπογιὰ.

βλάχνος βλ. φτέρη.

βλαχόστιαρου βλ. κουκκουνάρα.

βλίθρος εἶδος δέντρου (40 Ἔκ). Μπογιὰ ἀσβηστη μαύρη γιὰ τὰ μαλλιὰ κάνουν ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ βλίθρου· μέσα σὲ μιὰ ταγάρα (βαθειὰ πήλινη λεκάνη) μὲ νερό, ποὺ στέκονται πολλὲς μέρες στὸν ἥλιο.

βλίτο (Σ) *Amarantus retroflexus* 171.

βλογίτσα (Κ). Βγαίνει μέσα σὲ θάμνους καὶ χαμόκλαδα, ἀνθεῖ τὴν ἀνοιξη, τὰ λουλουδάκια τῆς εἶναι μόρικα καὶ γλυκά, τὰ παιδιὰ τὰ ἔτρωγαν.

βολίτες βλ. μανιτάρια.

βουκωτῆ κορομηλιά (Δογ) ἢ δαμασκηλιά πού τὰ δαμάσκηνα ἔχουν σχῆμα ἱμικρικοῦ (πρόχους).

βουλγάρα (Σ) μεργκίζι (Τζ), κάμνει λουλούδι κίτρινο κ' ἔχει ἄσχημη μυρωδιά.

βουγλιά (Σ) πάπρο, (Τσα) φυτὸ ὕδροχαρές. *Holoschoenus vulgaris*. σ. 173.

βραχιολιά (Κ) εἶδος μικροῦ περιπλοκά, φυτρώνει στὰ χωράφια, κάμνει λουλούδι σὰν ἄσπρο χουνάκι καὶ σπάνια ἀνοικτὸ τριανταφυλλί.

βρίζα καὶ σίκαλη, ἓνα ἀπὸ τὰ σιτηρά. *Secale cereale* σ. 174. Ἡ βρίζα κ' ἢ κουκουάρα εἶναι ἀλειτούργιτες, δὲν ἔχνε τὴν ἀδεια νὰ πατήσνε τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ἀπ' αὐτὲς πρόσφορο δὲ γίνεται κ' ἀπ' τ' ἀλεύρι τους δὲ βάζνε στὰ κόλυβα. Ἡ πιὸ καταφρονεμένη ἀπ' τὶς δυὸ εἶναι ἡ βρίζα, δὲν ἔχ' βλογίη¹⁾. Ὅταν κανεῖς τὴν ἀρωτήσ' γιατί δὲ παγαίν' στὴν ἐκκλησιά, αὐτὴ λέγ', εἶμαι ἀψηλὴ κ' ἀπὸ δῶ τήνε βλέπω (Ηρ).—Τὸ σιάρι ἀποφάσισε νὰ πάγη στὸ Χατζηλίκι κ' ἄφσε στὸ πόδι²⁾ τ' τὴ σίκαλη, τὴν εἶπε θὰ σὲ παγαῖνε στὸ μύλο, θὰ σὲ ἀλέθνε, θὰ σὲ ζυμῶνε καὶ θὰ σὲ κάμνε ψωμί. Τότε τὸν ρώτσε ἡ σίκαλη ἂν μπορεῖ νὰ τὴν κάμνε μπακλαβὰ καὶ καντεῖφι. Καὶ τὸ σιὰρι τὴν εἶπε. Μὴ φιλαίνεις καὶ θὰ κοπῆς.

βρικάνια βλ. ντοματιά.

βρονοκούδουνο (Τσα) ἄγριο φυτὸ ἐδώδιμο.

βρούβα (Ἄδρ) εἶδος ἀσπαράγγου, ὀλιγώτερον νοστήμου.

βρουμοῦσα (Μ) ὄν. παρασίτου τῶν σιτηρῶν πού ὁμοιάζει τὸ χαμόμηλο.

βρουσλιά (Σαμ) ὄνομα χόρτου μὲ πλατεῖα φύλλα καὶ χνούδι ἀγκυκαθερὸ σὰν τῆς κολοκυθιδῆς περίπου, βρουσλο ὁ καρπὸς τῆς.

βρώμη, οἰκογενείας τῶν σιτηρῶν, τὴν ἔσπερναν γιὰ τροφή τῶν ζώων. *Avena sativa*. σ. 174. Εἶναι ἄφταχτο γιαιτρικὸ γιὰ τὸν κοκκύτη, τὴν βράζουν καλὰ ὡς πού ν' ἀνοίξη, τὴν τρώγει τὸ ἄρρωστο παιδί καὶ θεραπεύεται (Σ).

βρωμοπαπαδιά (Κ) εἶδος χαμόμηλου· τὴν ἔκαμναν γιαιτρικὸ.

βρωμόχορτο βλ. μαγκούτα.

βυσινάπια βλ. βυσινοκέρασα.

1) Εὐλογία.—2) Στὴ θέση του.

βυσινιά. Prunus cerassus. σ. 175.

βυσιννοκερασιά (Το). Τὰ βυσιννοκέρασα εἶναι νοστιμώτατα, ἔχουν γεύση βύσινο καὶ κερασιοῦ· ἔχει ἐξαιρετικὰ στὴν Τσόρλου τῆς ὁποίας ὀνομαστὰ εἶναι τὰ βύσινα καὶ κεράσια. Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν τὰ ἔλεγαν βυσινάπια.

Γάβρα βλ. ὄξυά.

γάβρος βλ. ὄξυά.

γαδουραγκανοὶ (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

γαζία (Σ) ἀκακία ἢ φαρνεσιανή (Λ. Πρ). Acacia Farnesiana. σ. 175.

γαῖδουράγκαθο (Σ) ἄγκανος (40 Ἴεκ). Carduus nutans. Corymbosa. σ. 175. Τὸ γαῖδουράγκαθο τρώγεται ὅταν εἶναι τρυφερό, τὸ λουλούδι τοῦ μοιάζει τὴν κάρτικη ἀγκινάρα.—Στὴν (ἸΑμ) τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, 24 Ἰουνίου, τὰ κορίτσια ἀπὸ βραδύς ἔβαζαν κηθῶνα· μαζεύουνταν σ' ἓνα σπίτι, κ' εἶχε μαζύ τοῦ τὸ καθένα ἀπὸ ἓνα γαῖδουράγκαθο, διάλεξαν τὰ γύρο λουλουδάκια νὰ εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ στὴ μέση κλειστὰ. Τὸ κάθε κορίτσι μὲ τὴ σειρά τοῦ ἄρχιζε νὰ μαθῆ τ' ἀνοιγμένα μόρικα λουλουδάκια καὶ νὰ λέγη ἀπὸ ἓνα τραγουδάκι. Τὸ πρῶτο ποῦ θὲ νὰ ποῦνε ἦταν :

Ἦντας σὲ πρῶτ' ἀγάπησα ἦταν ἡ μέρα σχόλη,
ἦτανε καὶ τ' ἄϊ Γιαννιοῦ ποῦ βάζνε τίς κηθῶνοι

Τὸ κάθε κορίτσι εἶχε σημαδεμένο τὸ δικό τοῦ γαῖδουράγκαθο κ' ὅταν νύχτωνε τὰ ἔβαζαν πάνω στὰ κεραμίδια νὰ τὰ ὀγιῶνε τὰ ἄστρα καὶ πολὺ πρῶι τὰ ἔπερναν. Κείνης ποῦ ἄνοιξαν τὰ λουλουδάκια τὴν ἀγαπᾷ ὁ καλός τῆς, ὅποιος ἔμειναν κλειστὰ, κλειστὴ μένει κ' ἡ καρδιά τοῦ ἀγαπημένου τῆς.—Στὴν (Τζ) τὸν Μάη ὅποια ἀποκοιμήθηκε καὶ δὲ σκόθκε πρῶι νὰ πάγ' νὰ πιάσ' τὸν Μάη, τὴν κρεμοῦσαν στὴν κρικέλλα ἓνα γαῖδουράγκαθο μὲ τὴ ρίζα καὶ τὰ χῶματα, ξύστρο, μασχιά καὶ πυροστιά.

γαῖδραρμένης, τὸ χωρὶς εὐωδία χαμόμηλο, βλ. παπαδιά.

γαλατσίδα (Κ) 1) 1) Euphorbia biglandulosa. σ. 176. Χόρτο τοῦ βουνοῦ ἔχει γεύση γαλατιοῦ καὶ τρώγεται ὠμό. 2) (Μ) ἄγριο πικρὸ ραδίκι.

γαρδαβίτσα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ· μὲ τὰ φύλλα τῆς ἔτριβαν τίς γαρδαβίτσες ¹⁾, κατάπιναν καὶ δυὸ τρία σποράκια καὶ χάνουνταν.

1) Μελικυρίδες. Στὴ (Σ) ἀουλοὶ καὶ κότσια.

γαρουφαλιά *Dianthus species* σ. 177. (Ὀν.) Γαρουφαλιά, Γαρουφαλένια, Γαρουφαλίτσα.

γέρος (Κ) ὑσκούαμος ὁ μέλας (Λ. Πρ.) *Hyoscyamus albus*. σ. 262. Χόρτο τοῦ βουνοῦ, κάνει λουλούδι κίτρινο καὶ καρπὸ σὰν κουμαράκι ποῦ ἔχει μέσα μικροὺς μαύρους καὶ στρογγυλοὺς σπόρους. Ὅποιος ἔχει κούφια δόντια καίει τὶς σπόροι τοῦ γέρου, ἀνοίγ' τὸ στόμα τ', ἀχνίζεται καὶ σκοτώνεται τὸ μικρόβιο.

γῆλιους βλ. ἥλιος.

γῆρα (Σ) αἶρα (Σαμ) γκρινιά (Ἡρ). ἡ ἦρα, ζιζάνιο μέσα στὸ στάρι. *Lolium temulentum*. σ. 187. Ὁ καρπὸς μικρότερος ἀπ' τὴν σίκαλη, ἔχει οὐρίτσα καὶ μεθυστικὴ ἰδιότητα.

γιασεμί (Σ) τὸ φυτὸν ἴασμος (Λ. Πρ.) *Jasminus grandiflorum*. σ. 178. Τὸ λουλούδι του εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ χιώτικο· ἀπὸ τὸ ξύλο γιασεμιοῦ γίνονταν τὰ καλλίτερα τσιμπούκια ¹⁾. Ὀν. Γιασεμὴ Γιασεμῆς.

γιλντίζι ²⁾ βλ. ντάλια.

γκαγκαβανιά βλ. πασχαλιά.

γκατσκανιά (Αὐδ) δέντρο· ἔχει φύλλα στρογγυλὰ καὶ λουλούδια κόκκινα.

γκουγκούνα βλ. κουκκουνάρα.

γκούξα βλ. παπαρούνα.

γκουξέλα βλ. παπαρούνα.

γκραβάν βλ. πασχαλιά.

γκρινιά βλ. γῆρα.

γλυκάδια (Αὐδ) εἶδος χορταρικοῦ.

γλυκάνισο (Σ). *Pimpinella anisum* σ. 179. βλ. ἀνασσόνι.

γλυκομηλιά βλ. μηλιά.

γλυκοπρόβατα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

γλυστρίδα (Σ) σεμιζότ τουρκ., ἡ ἀνδράκλα. Τὸ φυτὸν πορτοουλᾶκη ἢ λαχανηρὰ ἢ ὀλισθηρίς. (Λ. Πρ.) *Portulaca oleracea* σ. 179.

γνετζίκι βλ. πασχαλιά.

γουρουνάκι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ, τρώγεται καὶ κάνει γαλάζιο λουλούδι.

γρεντζιλιά βλ. ἀγριόκλημα. Γρέντζιλο τὸ ἀγριοστάφυλο.

γρούβα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ τρώγεται.

1) Μεγάλῃ πίπα, ὡς δύο πῆχες μᾶκρος, μ' αὐτὴν κάπνιζαν οἱ δεσποτᾶδες καὶ οἱ προύχοντες· χωρίζονταν σὲ δυό, τρία μέρη καὶ βιδώνονταν.

2) Λ. Τ. Γιλντίζι ἔλεγαν τὸ παλάτι στὴν Πόλη ὅπου ἔμενε ὁ Σουλτάνος Χαμίτ.

γυφτοφάσουλο βλ. ἄφκος.

Δαμασκηλιά. Prunus domestica. σ. 181. (Ἵν.) Δαμάσκω.

δάφνη. Laurus nobilis. σ. 182. Στὴν ἐκκλησία τῶν Βαῶν μοίραζαν βάγια κλωνιά δάφνη· ὁ μεγαλειτερος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ πατέρας, ὅταν γύριζε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία χτυποῦσε μὲ τὰ βάγια τοὺς μικρότε-
 ἄους στὴ ράχ' κ' ἔλεγε καὶ τοῦ χρόνου. "Ὑστερα τὰ ἔβραζαν στὸ εἰ-
 κονοστάσ'. Στὶς (Κ) τὰ βάγια ἀγόραζαν τὰ πρωτοστέφανα ¹⁾ κ' εἶχανε
 σὲ καλὸ τὸ βάγιο πὺ θὰ τοὺς ἔδινε ὁ παπὰς νὰ εἶχε κόμποι ²⁾.
 "Ὅταν τὸ παιδί ἦταν ματιαγμένο ἔπερναν ἕνα φύλλο ἀπὸ τὰ βάγια
 πὺ ἦταν τὸ εἰκόνημα, τὸ ἔκαμναν 41 τρύπα, τὸ ἔβραζαν σὲ μιὰ
 καρφίτσα καὶ μ' αὐτὸ σταύρωναν τρεῖς φορὲς τὸ πρόσωπο τοῦ παι-
 διοῦ.—"Ἄν ἦταν βασκαμένο τὸ φύλλο ἔσκανε κ' ἔκαμνε κρότο, τότε
 ξεματιάζονταν. Τὴ στάχτ' ἔρριχναν μέσα στὴ γωνιά.—Γιὰ νὰ μὴ
 πέφτουν τὰ μολλιά κουπάνιζαν δαφνοκούκουτσα, τὰ ἔβραζαν μὲ ξί-
 δ' καὶ ὅταν πύκτωναν τὰ κατέβραζαν ἀπὸ τὴ φωτιά. "Ὅταν κρύωνε
 λούγουνταν, μ' αὐτὸ ἄλειφαν τὶς ρίζες, ὕστερα πὸ καμμιά ὥρα τὰ
 ξέβγαζαν μὲ νερό, χωρὶς σαπούν', ἔσφιγκαν καὶ μοσχοβολοῦσαν
 (Σ).—(Ἵν.) Δάφνη. Δαφνιώ. Δαφνούλα. Δαφνίτσα. Βάγια, Βαγιανή.
 Βαγιώ. Βαγίτσα ³⁾.

δεντρισαχί (Σ) δεντροσαλί (Κ) δροσαχί (Αὐδ) μοσχομολόχα (ἸΑμ)
 στάς (ἸΑθ) ἄλμπαρόζα. Τὸ φυτὸν πελαργόνιον τὸ ἡδύοσμον (Λ. Πρ).

δεντρομολόχα καὶ μολόχα (Σ) Alcea rosea. Alfhaea officinalis, σ.
 182. Γίνεται σὰν δέντρο ἀψηλὴ καὶ κάμνει μεγάλα λουλούδια διπλὰ
 μὲ διάφορα χρώματα.

δεντροσαλί βλ. δεντρισαχί.

δεντρολίβανο (Σ). Λιβανωτὶς καὶ ροσμαρίνον (Λ. Πρ) Rosmari-
 nus officinalis σ. 88. Τὰ βελονοειδῆ τοῦ φύλλα μοσχοβολοῦν, γίνον-
 ται καὶ γιαιτρικό, τὰ βράζουν μὲ νερό καὶ τὸ ἀφέψημα πίνουν γιὰ
 τὸ σκότι. Βράζουν ἀρκετὰ κλωνάκια δεντρολίβανο μὲ ἀρκετὸ νερό,
 τὸ περνοῦν ἀπὸ τρυπητό, μὲ τὸ ζουμί πλύνουν τὰ μάλλινα μαῦρα ἢ
 χρωματιστὰ καὶ καθαρίζουν. Σαποῦνι δὲν μεταχειρίζονται.

δημοσκένα (ἸΑδρ) δέντρο ἄγριο, ὁ καρπὸς τοῦ σὰν μικρὸ δαμά-
 σκηνο, τρώγεται.

1) Πολλὰ πέταλα — 2) Μάτια.

3) Ἄπο λουλούδια καὶ δέντρα ἔδιναν βαπτιστικά ὀνόματα, ἰδίως στὰ κο-
 ρίτσια. Ἄπο τὸ ἄνθος; Ἄνθη, Ἄνθίτσα, Ἄνθούλα, Ἄθῶ, Ἄθούλα, Ἄνθοδέ-
 σμη, Ἄνθῆλιος. Λουλούδα, Λουλούδω, Λουλουδῆ, Λουλουδιά. Ροδάνθη, Ρο-
 δανθέα, Ροδάνθεμη. Χρυσάνθη, Χρυσανθῆ, Χρυσάνθεμη. Πολυανθῆ. Καρπὸς
 Καρπίτσα.

δροσαλί βλ. δεντρισάχι.

Ἑλιά (Σ) ἰλιά (40 Ἑκ) ἢ ἐλαία. *Olea europaea*. σ. 184. Ὁ καρπὸς ἐλιά καὶ ἰλιά. Στίς (Κ) τὴν ποραμονή τοῦ Ψυχοσάββατου τοῦ Σταυροῦ ¹⁾ ζύμωναν λουκούμια ²⁾, ἔκαμναν φάβα καὶ τὸ πρῶτῳ ἔπερναν ἐλιές καὶ τίς πήγαιναν στὰ μνήματα, ὁ παπὰς μνημόνευε τὰ ψυχοχάρτια, κ' ὕστερα μοίραζαν σ' ὄσους ἦσαν ἐκεῖ τὰ λουκούμια, τὴν φάβα καὶ τίς ἐλιές, Οἱ ἐλιές γίνονταν γιαιτρικὸ ὅταν πρήσκουνταν τὰ λαιμά καὶ πονοῦσαν, τίς κουπάνιζαν, τίς νιύλιγαν σ' ἕνα παννὶ καὶ τίς ἔβαζαν στὸ λαιμὸ καὶ γιάνισκε.—Στὸ λεξικὸ τοῦ Ἑλευθερουδάκη γράφεται ἐφαλμένως στὴ λέξη Θράκη σ. 576 ὅτι εἰς αὐτὴν ἀκμάζει ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν ὑπάρχουν ἐλάχιστες ἐληές σποραδικῶς εἰς τὰ νότια, μόνον στὴ Μάκρη εὐδοκίμοῦν, τὰ δὲ ἐσπεριδοειδῆ οὐδαμοῦ τῆς Θράκης. (Ὀν.) Ἑλιά, Ἑλίτσα.

Παρ. Δὲν τρώγει τῆς ἐλιάς τὸ μέσσα
καὶ τ' ἄβγοῦ τὸ ἔξω.

Τὴν ἔλεγαν γιὰ ἕνα πού ἦταν εὐκολὸς στὸ φαγί του κ' ἔτρωγε ἀπ' ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κουκούτσι τῆς ἐλιάς καὶ τὸ τσέφλιο τοῦ ἄβγοῦ πού δὲν τρώγονται.

Κ' ἄλλη παρ. Ἄν δὲν δόσεις τὴν ἐλιά
πῶς θὰ πάρεις τὸ λάδι.

Χωρὶς ἔξοδο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχη κέρδος.

Ζακουμνιά ³⁾ βλ. ροδοδάφνη, βλ. καὶ σαρδέλλα.

ζαλίφι βλ. ποικιλία ἀμπελιοῦ.

ζαμπάνι (Σ) Τῆς Παναγίας ὁ κρίνος (Βυζῶ) ὁ νάρκισσος. *Narcissus tazetta*, σ. 184. Ἡ Παναγία μύρσε τὸ ζαμπάκ' πού τὴν πηγ' ὁ ἄγγελος καὶ γέννησε τὸν Χριστό.

ζαμπουνιά καὶ κουφοξυλιά (Σ) καρφοξυλιά (Κ) σφεκιὰ (Τσου) ἀφοξιλιά (Τσα) μελβερία (Ἄδρ.) κοιν. ὄνομα τοῦ φυτοῦ ἀκτίς ἢ μέλαινα ἢ σαμπούκος (Λ. Πρ.) *Sambucus nigra* σ. 184 Δένδρο, κάμνει

1) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

2) Εἶδος κουλουριῶν· στὸ ἀλεύρι ἔβαζαν λίγο λάδι, λίγη ζάχαρη καὶ λίγη κανέλλα, τὸ περισσότερο τὰ ἔκαμναν ὅταν εἶχαν μνημόσυνο καὶ τὰ μοίραζαν.

3) Μ Φιλήντα Θρακικὲς ἐτυμολογίαι. «Θρακικά», τόμ. 4ος σ. 279. Ἄραβοτούρκικα ζακουμνι λένε τὴν πικροδάφνη.

τὰ φοξολούλουδα (40 Ἴεκ), πολλὰ μικρότατα λουλουδάκια μαζεμένα σ' ἓνα μίσχο, τὰ ἔβραζαν μὲ νερό κ' ἔκαμναν γαργάρα γιὰ τὰ λαιμὰ ποῦ πονοῦσαν· ἐπίσης τὸ ἀφέψημα ἔκαμναν γαργάρα γιὰ τὸν πονόδοντο καὶ τὰ μάτια ὅταν πονοῦσαν, τὰ ἔπλυναν μὲ ζαμπούκο καὶ θεραπεύουνταν.

Ζαπαρίνα βλ. ποντικοτσάλι.

ζελένικα βλ. ζηλενίκα.

ζεμπούλι καὶ ζιμπούλι (Σ) ὁ ὑάκινθος. *Hyacinthus orientalis*. σ. 185. Τοῦ Σταυροῦ ¹⁾ ὁ παπὰς ²⁾ μοίραζε στὴν ἐκκλησία στὰ σπίτια ζεμπούλι ἢ φούλι. (Ὀν.) Ζεμπουλιά. Ζεμπούλης.

ζερβούλι (Αὐδ) ἄνθος κυανοῦν.

ζερνεκαντὲς (Λ. Τ.) (Σ) τὸ λουλοῦδι σὰν μεγάλο διπλὸ ζεμπούλι μὲ μεθυστικὴ εὐωδία.

ζηλενίκα (Κω) ζελένικα (Στρ) ὄν. δέντρου φυτρώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὰ δάση μὲ δέντρα ὀξυᾶς, τὰ λουλούδια τῆς εἶναι παρόμοια μὲ τὰ ἄνθη τοῦ κρίνου.

ζιμπούλι βλ. ζεμπούλι.

ζίνια (Σ) λουλούδια σὰν μικρὰ ἀϊδημητριάτικα.

ζουλόδεντρο (Τσαουσλή) ³⁾ Ἔγινε ἀπὸ τὸ πρῶτο δάκρυ ποῦ ἔσταξε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Παναγίας σὰν εἶδε τὸ Χριστὸ σταυρωμένο· εἶναι χειμῶνα καὶ καλοκαίρι πράσινο καὶ κάμνει κίτρινα λουλουδάκια. Στὶς 8 τοῦ Μάη, τοῦ ἁγίου Γιάννη τοῦ Θεολόγου γίνονται παναγύρι, ὅσοι πῆγαιναν περνούσανε κάτ' ἀπ' τὸ ζουλόδεντρο κι' ὅποιος δὲν εἶχε ἁμαρτίες περνοῦσε εὐκολα.

Τὸ ζουριασμένο ⁴⁾ παιδί ἀφοῦ τὸ περνούσανε κάτ' ἀπ' τὸ ζουλόδεντρο, ἔκοφταν ἓνα κλωνί, μ' αὐτὸ τὸ κάπνιζαν καὶ γιὰ περνοῦσε τὸ ζούριασμα, γιὰ πέθνησκε.

ζουμπουλακιά (Κ) σμίλος (Στρ) ζουμλακιά (Τσα) λαρδινιά (Σαμ). Κοινὸς ἀρκουδόβατος καὶ ζουλόβ.τος (Λ. Πρ.) Ὁ καρπὸς ζουμπουλάκι, σμιλάκι, ζουμλάκι, λάρδινο. Θάμνος ἀναρριχητικὸς, βγαίνει μέσα στὰ δάση κοντὰ στὶς ρεματιές, οἱ ψιλοὶ του ἀγκαθωτοὶ μίσχοι, περιπλέκονται ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο, τὰ φύλλα γυαλιστερά μὲ σχῆμα μικροῦ φύλλου κισσοῦ, ὁ καρπὸς κόκκινος, μικρὸς σὰν μπιζέλι τρώγεται, βγαίνει μαζεμένος σὲ τοῦφες, πέντε δέκα, δεκαπέντε μαζὺ πάνω στ' ἀγκάθια. Τὸ κουκούτσι σκεπάζεται μ' ἄσπρη μεμβράνα, τὸ

1) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. — 2) Βλ. Βασιλικός. — 3) Ταιφλίκι κοντὰ στὸ Φανάρι τῆς Σηλυβρίας. — 4) Τὸ παιδί εἶναι ζουριασμένο, ὅταν εἶναι ἀδύνατο χλωμό, ὄλο κλαίει οὔτε γιανίσκει οὔτε καὶ πεθαίνει.

τουρζούκι τὰ παιδιὰ τὸ ἔβαζαν μέσα στὴ μαστίχα ποὺ μασσοῦσαν, τὴν μαλάκωνε κ' ἔκαμναν φοῦσκες, ποὺ τὶς χτυποῦσαν στὸ μετωπο κ' ἔκαμναν πάτ.

Αἶν. Ἄγκαθος, παράγκαθος
 παραγκαθένιος οὐρανός
 καὶ κόκκινα τὰ σύννεφα.

Ζουμπουλάκι (Κ).

Ξοχί (Σ) βλ. ἄγριο ἀντίδι.

Ἥλιος (Σ) ἥλιους καὶ γήλιους (Αὐδ) φεγγάρι (40 Ἐκ) τὸ Heliotropium vilosum. σ. 186.

Θερμασόχορτο ¹⁾ (Αὐδ) τὸ φυτὸν ἐρυθραία τὸ κενταύριον (Λ. Πρ). Erytracea centaureium σ. 187. Ξηραίνόμενο χρῆσιμευε ὡς φάρμακο κατὰ τῶν πυρετῶν.

Θρίμπος (Σ) θρούμπος (Τσα) τὸ θυμάρι. Thymbra capitata. σ. 188. Φυτό χαμηλό, μοσχοβολᾷ καὶ κάμνει τριανταφυλλί λουλουδάκι· ἔβραζαν θρίμπο μὲ νερὸ καὶ λούγουνταν, τὰ μαλλιά στερεῶναν καὶ μοσχοβολοῦσαν. Ὁ ἀδύνατος κάμνει μπάνιο μὲ θρίμπο, καρυόφυλλα, φλισκούν' καὶ δυναμιών' (Κ). "Ὅποια λαχταροῦσε νὰ κάν' παιδί ἔβραζε θρίμπο, καρυόφυλλα καὶ χαμομήλ' μέσα σὲ μπακίρα ²⁾, μόλις τὴν κατέβαζε ἀπ' τὴν φωτιά. ἔβαζε πᾶν' στὴ μπακίρα ἓνα σανίδ' κάθουνταν ἀπᾶν' κι' ἀχνίζουνταν. Τέσσερα πέντε βράδευα ἀχνίζουνταν κ' ἔκαμνε παιδί (Ἡρ). Στίς (Κ) τὸν Μάη στόλιζαν τὶς πόρτες μὲ λουλούδια, καρυδόφυλλα καὶ θρίμπο.

Θροῦμπος βλ. θυμάρι.

Ἴλιά βλ. ἐλιά.

Ἰμελος (Σκε) ὄβρη=τὸ βρύο, τὰ μούσκλια (Σαμ). Μούσκ(ου)λο ἢ μούσκουλη, ὄν' διαφόρων εἰδῶν βρύων καὶ φυτῶν (Λ Πρ.) Muscorium species σ. 224. Τὸ ψιλώτατο χορταράκι ποὺ βγαίνει πάνω στοὺς κορμούς τῶν δέντρων καὶ στὰ κεραμύδια μερικὲς φορές. Ἰδίως βγαίνει στὴ βαλανιδιά κ' εἶναι σημάδι ὅτι τὸ δέντρο θὰ ξεραθεῖ. Ὅπου φυτρώνει πηκτά, φαίνεται σὰν ὠραῖο βελοῦδο πράσινο· τὸ ἔπερναν καὶ τὸ ἔβαζαν σὲ πιάτο, τὸ πότιζαν καὶ διατηροῦνταν ἀρκετὸ καιρό.

1) Χόρτο γιὰ τὴν θερμασιὰ=πυρετός.—2) Λ.Τ. Κυρίως ὁ χαλκός ἀλλὰ λέγανε καὶ εἶδος χύτρας μὲ κινητὸ κατὰ μεσῆς μανίκι. Μπακίρα λέγουνταν ἢ μεγάλη, μπακίρι τὸ μεσιὸ καὶ μπακιράκι τὸ μικρό.

Ἴτιά βλ. βαγιά.

Καβάκι βλ. λεύκα.

καβουριά (Σ) καγούνι (Αὐδ) ἢ πεπονιά, ὁ πέπων. Καβούνι 1) τὸ πεπόνι. Cucumis melo σ. 233. *Ἡοικ*: τοπατάνια, βόδινες, κάς-καβουνοῦ, Μαινεμέν', μιρὶ τὰ νοστιμώτερα ὄλων, κικκ-ἀγάτς τὰ ὅποια διατηροῦνταν τὸν χειμῶνα. Γιὰ κινητικὸ κουπάνιζαν τὶς καβουνοσποροὶ 2), τὶς ἀνελοῦσαν μὲ τὸ νερὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί, ἢ τὶς ἔρριχναν κουπανισμένοι σὲ ζεστὸ νερὸ, τὶς ἄφιναν ὡς μιὰ ὥρα, τὶς περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ καὶ τὶς ἔπιναν (Τζ).

καγουνὶ βλ. καβουριά.

καϊσιά (Σ) *Prunus armeniaca*. σ. 189. Ἡ βερυκοκκιά ποῦ ἔκαμε μεγάλα βερύκοκκα, τὰ καΐσιά. Ὅν. Καΐσιά.

κακαδιὰ (Αὐδ) δέντρο μεγάλο, καρποὶ τοῦ τὰ κάκαδα. Ὅταν ὀρίμαζε ὁ φλοιὸς τοὺς ἔπερνε χρῶμα βαθύτατο καφέ πρὸς τὸ μαῦρο.

καλαγκάθι (Κ) τὸ φυτὸν καρλινία ἢ κομμεοφόρος (Λ Πρ). *Carlivia gummifera* σ. 189. Ἄγκάθι γαλαζωπό, μὲ ἔμορφα ἀγκαθωτὰ φύλλα, ἔμορφο καὶ τὸ ἀγκαθωτὸ γαλάζιο λουλούδι· τὸ κρεμοῦσαν μέσα στὴν κάμαρα γιὰ νὰ μὴ τοὺς πιάνη τὸ μάτι.— Θεράπευε τὸ καλαγκάθι 3), σπυρὶ κακὸ ποῦ πονεῖ πολὺ. Ἐπερναν καλαγκάθι, τὸ κοπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα καὶ τδβαζαν πάνω. Τὸ σκότωνα καὶ πέρναγε. (Τζ).

καλαθιά (Μ). Εἶδος πλατάνου ποῦ τὸ ξύλο τοῦ χρησιμοποιεῖται πολὺ στὴν ξυλουργικὴ.

καλαμιὰ 4) καὶ μασουργιά (Κ) Κάλαμος ὁ κοινός (Λ. Πρ). *Arundo donax* σ. 190. Φυτρώνει κοντὰ στὰ νερά· ἀπ' αὐτὴν κάμνουν τὰ μασουργία γιὰ τὴν σαῖτα ποῦ φαίνουν, ὡς καὶ καλάθια καὶ πανέρια.

καλαμπόκι βλ. κουκουάρα.

κάλα βλ. πάπια.

καμπολάχανο βλ. ἄγριο σπανάκι.

καναρόσπορος καὶ κούσιτο. Τὸ φυτὸ καὶ ὁ καρπός, εἶδος σπόρου· χρησίμευε ὡς τροφή τῶν καναριῶν κλπ.

κάνναβος (Κ), ὁ κάνναβις. *Cannabis sativa*. σ. 192. Κανναβούρι (Σ) λωβικὸ (Κῶ) τὸν καρπὸν, τὸν ἔκαμαν γιαιτρικὸ γιὰ τὸ σφαγιδ 5).

1) Λ. Τ.— 2) Τὶς ἔλεγαν καὶ πιπιτικές ὡς καὶ τοὺς κολοκυθόσπορους.— 3) Περιοστίτις.— 4) Καλαμιὰ λέγονταν καὶ τὸ χωράφι τὸ σπαρμένο μὲ στὰρι ἀφοῦ θερισθεῖ. Τὶ θὰ σπεῖρεις στὴν καλαμιὰ;

5) Πόνος τοῦ πλευροῦ, πλευρίτις.

καντίνα βλ. παπαρούνα.

καπινός βλ. καπνός.

κάππαρα βλ. κάππαρη.

κάππαρη (Σ) κάππαρα (Αὐδ) *Capparis spinosa*. σ, 192. Φυτρώνει στις πλαγιές, τὸ λουλούδι τῆς ἄσπρο, μοσχοβολᾷ· τοὺς μικροὺς τῆς καρποὺς βάζουν στὴν ἄρμη γιὰ ὀρεκτικόν.

καπλιτζές καὶ καπριτζές (Σ) εἶδος δημητριακοῦ τὸ ἀλεύρι του εἶναι λευκότατο καὶ γίνεται ψωμί. Συνήθως φυτρώνει ἀνάμικτος μὲ βρώμη τῆς ὁποίας ἡ ἀξία λιγοστεύει ὅσο περισσότερο κάπλιτξε περιέχει.

καπνός καὶ καπινός (Κ) εἶδος τοῦ φυτοῦ νικοτιανῆ (Λ. Πρ). *Nicotiana tabacum* σ. 192. Ὅταν τρέχει αἷμα ἀπὸ τὴν μύτη, πλένεις τὸν καπνὸ τρία νερά καὶ τὸν βάζεις στὴ μύτη, τὸν ἀλλάζεις συχνὰ καὶ παύει.

καπριτζές βλ. καπριτζές.

κάραγατς (Κ) ἢ πετελέα. *Ulmus campestris*. σ. 192. Στὸ κάψιμο ἔβραζαν φλούδα ἢ φύλλα κάραγατς, μ' αὐτὸ ἔβρεχαν παννιά, τᾶβραζαν πάνω στὴ πληγὴ καὶ γιατρεύουνταν γλήγορα. Μὲ τὴν φλούδα ἔβαφαν μαῦρο τὸ μαλλί, τὴν ἔξυναν καὶ τὴν ἔβραζαν, ἔρριχναν μέσα καὶ λίγο σατσί κιμπρίτ, ὕστερα ἔβραζαν καὶ τὸ μαλλί. (Στρ).

καρά - γκιοβρέκ βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

καραμάνς (Μ) ὄνομα μικρῶν ἀχλαδιῶν ποὺ ὠριμάζαν τὸν Αὐγουστο.

καραμούκι (Σ) μαῦρος χονδρὸς σπόρος· χρησιμεύει τροφή γιὰ τὰ ζῶα, παράσιτο τοῦ σταριοῦ.

καράντινα (Κ) μποορμπούτσαλα (Σαρ) ὁ πυράκανθος. φυτρώνει μέσα στὰ βουνά.

καράστ βλ. ἀγριοκούκκι.

καρά ¹⁾ **τσαλι** ³⁾ (Κ). *Opopordon species* σ. 192. Θάμνος ἀγκαθέρως καὶ μαυριδερός μὲ μεγάλους ἀγκαθωτοὺς μίσχους, τὸν φύτευαν στοὺς φράκτας, ἔχει μικρὰ στρογγυλὰ φύλλα, κάμνει μικρὸ κίτρινο καρπὸ μὲ σχῆμα δίσκου δισκοβολίας μὲ γλυκεῖα γεύση, τὸν ἔτρωγαν τὰ παιδιά. Τὴν ρίζα του πελέκασαν κ' ἔκαμναν σταυρουδάκι, τᾶβραζαν μέσα στὸ φυλακτὸ καὶ σαράντα ἓνα κουκκιά μαύρη μρωδιά, λίγο καθαρὸ ἀγιοκέρι ³⁾ καὶ τὸ φορούσανε στὸ μικρὸ παιδί γιὰ τὴν ἀβάσκα ⁴⁾.

1) Λ. Τ, Μαῦρο.—2) Λ. Τ. Ἄγκάθι.—3) Μελισσοκέρι.—4) Μάτιαγμα.

κάρδαμο (Σ) κάρδαμον τὸ κηευτόν. (Λ. Πρ). *Nosturtium fontanum*.

καρδαμοῦδ βλ. λατίνι.

καρναμπίτι βλ. κουνουπίδι.

καρότο (Σ) τουρκ. χαβούζ. κοιν. ὄν. τοῦ φυτοῦ δαῦκον τὸ καρωτόν (Λ. Πρ). *Daucus carota* σ. 193.

καρπουζιά, ὁ ὕδροπέπων. Κοινὴ ὄν. τοῦ σίκυς ὁ κοινός. (Λ. Πρ). *Citrulus vulgaris*. σ. 194. Περίφημα εἶναι τὰ καρπούζια τῆς Ραιδεστοῦ καὶ Μακρᾶς Γέφυρας. Ἐκτός ἀπὸ τὰ συνήθη στρογγυλὰ πού εἶναι μέσα κόκκινα, γίνονταν κ' ἓνα εἶδος πού τὸ μέσα ἦταν πορτοκαλλί μὲ μικροὺς καφεδωποὺς σπόρους καὶ τὰ ἔλεγαν πορτοκαλ καρπουζοῦ.—Ἐλεγαν, ὅποιοι τρώγει σπόρους καρπουζιοῦ παθαίνει φθίση.—Γιὰ τὸν πόνο τ' ἀφτιοῦ ἔβραζαν ζουμί καρπουζιοῦ καὶ γίνονταν σερμπέτι ¹⁾, ἔχυναν ἀπ' αὐτὸ τρεῖς ἰέσσερς κόμποι μέσ' στ' ἀφτί καὶ περνοῦσ' ὁ πόνοσ.

Αἶν. Εἶν' ἓνας πύργος

πὸ ἔξω πράσινος

πὸ μέσα κόκκινος

κ' ἔχει μέσα

μαῦρα διαβολάκια. Καρπούζι. (᾽Αμ).

Καρυδιά (Σ) κοκοσιά (Δογ) ἢ καρύα. *Juglans regia* σ. 194. Ζεῖ ἑκατοντάδες χρόνια καὶ πολλὰς φορές τὸν χοντρό ²⁾ κορμὸ τῆς μόλις μποροῦν δύο ν' ἀγκαλιάσουν ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς γίνονται ἔπιπλα· πουλιούνταν ἢ καρυδιά ὡς 1000 λίρες χρυσές. Ὑπῆρχε πρόληψη ὅτι ἂν φύτευε κανεὶς καρυδιά στὸ ἀμπέλι του δὲν πείραζε, μὰ ἂν τὴν φύτευε στὸ περιβόλι τοῦ σπιτιοῦ του, ὅταν ἐφθάνε στὸ ὕψος τοῦ μισοῦ μπογιοῦ ³⁾ του, θὰ πέθαινε καὶ πρόσθεσε ἢ καλὴ γυναῖκα, πού μὲ τὸ εἶπε, ὅτι ἢ μητέρα τῆς ἢ σχωρεμέν', πού δὲν τὸ ψῆφισε ⁴⁾ καὶ φύτευσε καρυδιά στὸ περιβόλι τους, πέθαινε ὅταν ἢ καρυδιά ἔφθασε στὸ ὕψος τοῦ μισοῦ μπογιοῦ τῆς. Ὁ ἴσκιος τῆς λένε εἶναι βαρὺς καὶ γι' αὐτὸ δὲν κοιμοῦνται κάτω ἀπὸ καρυδιά. Τὰ καρύδια, τὰ καρυδό-τσεφλα καὶ τὰ καρυδόφυλλα γίνονται γιαιτρικό· κάτω ἀπὸ καρυδιά

1) Λ. Τ. σιρόπι.

2) Στὴν (᾽Αδρ) ὄσες εἶχαν καρκινώματα (βενέδες ἢ λούπους) ἦσαν περιζήτητες· στὸ Ὀρτάκιοι καρυδιά πού εἶχε στὸν κορμὸ ἀπεικόνιση λιονταριοῦ πουλήθηκε σὲ πολὺ μεγάλη τιμῆ. Λέγουν ὅτι μὲ τὴν ἀστραπή πολλὰς φορές ἀποτυπώνονται στὸν κορμὸ ζῶα ἢ φυτὰ. ᾽Ἦσαν καρυδιές πού ἔκαμαν 100 - 120 ὄκ. καρύδια, πουλιούνταν μὲ τὸ κοιλὸ, 16 μεταλλίγια κορυφωτὸ τὸ 1/4 τοῦ κοιλοῦ.—3) Ἄναστήματος.—4) Δὲν τὸ ἔλαβε ὑπ' ὄψει.

γῆτευαν τὴν πρησμένη σπλῆνα. Γιὰ τὴν θέρμη ἔπερναν ἀζύγιστα καρύδια, τὰ κουπάνιζαν, ἔβαζαν καὶ δύο σκέλιδες σκόρδο, ἑκατὸ δράμια κρασί μαῦρο, τὴ νύχτα τ' ἄφιναν ἔξω στὸ ἀστρί, σκώνουνταν πρωῖ καὶ τῷπιναν. Δυὸ πουρνές ¹⁾ τὸ ἔκαμναν καὶ γιάνισκαν (Τσο). Γιὰ τὴν κασίδα ²⁾ ἔκαιγαν καρυδόσεφλα καὶ μέσα στὴ στάχτη ἔρριχναν λίγο λάδι, τὰ δούλευαν καλά, τὰ ἔκαμναν ἀλοιφή, κάθε πρωὶ καὶ βράδου ἄλειφαν τὴν κασίδα καὶ πέρναγε (Κ). Γιὰ νὰ καθαρίσουν τὰ αἵματα ἔβραζαν κάθε πρωὶ, ἕνα, δυὸ καρυδόφυλλα κι' ἔπιναν τὸ ζουμί. Κείνη ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ κάν' παιδί, ἔβραζε τὸν Μάη καρυδόφυλλα, μολόχες καὶ παπαροῦνες, τὰ ἔβαζε σὲ δοχεῖα καὶ κάθουνταν πάνω. Καρυδόφυλλα ἔκρυβαν γιὰ ὄλο τὸν χρόνο γιὰ νὰ λούζονται, ἔσφιγκαν τὰ μαλλιά καὶ μοσχοβολοῦσαν.— Μὲ τῆς καρυδιᾶς τὰ φύλλα ἔβαφαν τὰ μάλλινα λαδί χρῶμα καὶ μὲ τὰ πράσινα καρυδόφλουδα τὸ μάλλινο γίνονται σὰν τὸν καβουρντισμένο καφέ.— Τὴν Πρωτομαγιά οἱ γυναῖκες ἔβαζαν ἕνα κλωνί καρδιά ³⁾ στὰ μαλλιά τους γιὰ νὰ εἶναι καρδιάρες ⁴⁾ καὶ νὰ εἶναι ἀνοιχτὴ ἢ καρδιά τους. Μὲ τὰ καρυδόφυλλα χτυποῦσαν τρεῖς βολές τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κ' ἔκαμναν μ' αὐτὰ ἀπὸ ἕνα σταυρὸ στὰ πλαγινὰ τῆς πόρτας, ἐπάνω, κάτω στὸ κατώφλι, δεξιὰ, ἀριστερὰ κ' ὕστερα τὰ κρεμοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν σώπορτα ἢ μέσα στὴν κάμαρα. Ἀπὸ μέρες ὕστερα τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ νερὸ ποῦ λούζονται (Κ).— Ὅσοι πήγαιναν τῆς Γονατιστῆς ⁵⁾ στὴν ἐκκλησία, ἔπαιρναν μαζὺ τους καρυδόφυλλα καὶ πάνω σ' αὐτὰ γονάτιζαν, ὕστερα τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ σεντούκ' καὶ δὲν ἔπιαναν τὰ ροῦχα βότρυδα' τὰ ἔβαζαν καὶ στ' ἀμπάρια ⁶⁾ καὶ δὲν ἔπιαναν σταρόψειρες (Ἡρ)

Τὸ σάρι γιὰ τὸ κόλυβο ἀφοῦ ἔβραζε. τὸ ἔρριχναν σὲ πανέρι νὰ στραγγίσ', πρὶν τὸ ἀδιάσσει, στὸν πάτο ἔκαμναν ἕνα σταυρὸ μὲ σταπίδες, μὲ κέντρο πάντοτε ἕνα καρύδ' παπαδιά ⁷⁾ κ' ὕστερα ποῦ θὰ τὰ ἔσιαζαν στὸ δίσκο, ἔκαμναν σταυρὸ μὲ πέντε παπαδιές, μιὰ ἔβαζαν στὴ μέσ' κι' ἀπὸ μιὰ κατὰ μεσῆς στὴν κάθε πλευρά καὶ κουπανισμένο καρύδ' ἔβαζαν μέσα στὰ κόλυβα.— Γιὰ νὰ διοῦνε τὴν τύχη τους, τῆς Χριστοῦ Σωτῆρα ⁸⁾ ἔκοφταν καρύδια ἀπὸ τὸ δέντρο, ἄνοιγαν τὸ καρύδ' μὲ τὸ μαχαῖρ', σὰν ἦτανε γιομάτο κ' ἄνοιγε καλά, ἦτανε καλὴ ἢ τύχη αὐτοῦ ποῦ τὸ ἄνοιγε, ἄν δὲν ἄνοιγε καλά, γιὰ

1) Πρωί.—2) Ἀχώρ.—3) Καρυδιά.—4) Ἀφοβες, θαρρετές.—5) Τῆς Πεντηκοστῆς.—6) Λ. Τ. Ἀποθηκας.—7) Ὅταν οπάσει μὲ προσοχὴ τὸ τσέφλιο, τὸ καρύδι βγαίνει ὀλόκληρο, τὸ χωρίζουν σὲ δυὸ, τὸ καθένα λέγεται παπαδιά.—8) Τῆς Μεταμορφώσεως.

ἦτανε σκουλικιάρικο, γιά κούφιο, ἦτανε κακή. (Ἑρ).—Τσιποκαρυδιά, ἡ καρυδιά ποῦ κάνει εὐθραυστα καρύδια.— Τὰ παιδιά ἔμε τὰ καρύδια ἔπαιζαν διάφορα παιχνίδια· κ' ἕνα αἴνιγμα.

Σχίζω, μίζω τὸ δεντρί,
βρίσκο νύφη καὶ γαμπρό,
πεθερὰ καὶ πεθερό,
δύο σκάφες πλύτριες
καὶ ἄλλες δύο ζυμωτικές. Τὶ εἶναι; Καρύδι. (Ἑρ).

καρφοξυλιά βλ. ζαμπουκιά.

καστανιά (Κ) ἡ κάστανέα. *Castanea sativa*. σ. 194. Τὰ χωριά ποῦ ἦτανε σταυρωμένα ¹⁾ δὲν πάθαιναν μεγάλη ἀρρώστεια· τὸ χωριό, οἱ Καστανιές ἔκλιναν μὲ ἑφτά ὑψωμένα δέντρα· γύρω στὸ χωριό. ἔξω ἀπὸ τὰ σπιτία, ἦτανε ἑφτά μεγάλα δέντρα παλυά. χρονίσι, τὸ ἕνα μακρὸ πὸ τ' ἄλλο, δυὸ κάστανιές, τρεῖς καρυδιές, μιὰ ἀσκαμιά καὶ μιὰ βαλανιδιά. Ὅταν ἀκούουνταν ἀρρώστια στὰ χωριά, γιά νὰ μὴ πάγ' στὶς Καστανιές ἔκαμναν στὴν ἐκκλησία ἀγρυπνία, τὸ πρωτὶ διάβαζαν λειτουργία, ὕστερα ἔβγαζαν τὶς μεγάλες εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας, τὰ σίχνα ²⁾ καὶ μὲ ψαλμωδίες ἔκαμναν ὄλο τὸν γύρο ἀπόξω στὸ χωριό. Κάμνοντας τὸ γύρω θε νὰ σταθοῦνε στὸ κάθε δέντρο, ὁ παπᾶς μ' ἕνα μαχαιράκι ἔβγαζε ἕνα στρογγυλὸ κομματάκ' ἀπ' τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου, ἔβαζε μέσα λίγο Ὑψωμα ³⁾, ἀπὸ πάνω ἔβαζε τὸ κομματάκ' τὸ ξύλο καὶ τὸ βούλωνε μὲ κερί. Ὑστερα θε νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία καὶ κεῖ σκόρπιζε ὁ κόσμος. Τὸ χωριὸ ἔκλινε μὲ τὶς χάρες, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν πίστη ποῦ εἶχαν ἡ ἀρρώστια δὲν πῆγαινε.— Ὁ κόσμος τὰ περασμένα χρόνια ὄλα τὰ φύλαγε ὅπως τὰ ἤθε ἀπὸ πάππου πρὸς πάππων, εἶχανε φόβο Θεοῦ, φοβούντανε τὴν ἀμαρτία· ψέμματα καὶ κακὸ λόγο δὲν ἔλεγαν, κ' οἱ χάρες τότε σωτήρευαν.

κατηφές (Σ) μειγκίζια (Δογ) κοιν. ὄνομ. τοῦ φυτοῦ τάγητος ὁ κορυβανθής. (Λ. Πρ). *Tagetes patula* σ. 194. Ὁ κατηφές κάμνει λουλούδι σὰν βελοῦδο κίτρινο μὲ λίγο καφέ.

κατσαριά βλ. κέδρος.

κατσικανιά βλ. κουτοπιά.

1) Βλ. Ε. Σ. Σ. Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη. «Θρακικά», Τ. 9ος, σ. 277.

2) Λάβαρα, ἀπὸ τὴν λατινικὴ λέξη *signum*.

3) Ἄπο τὰ Ὑψωμένα δέντρα δὲν ἔκοφταν οὔτε ἕνα κλωνάκι τὰ εἶχαν ἱερά, αὐτὰ ἐμπόδιζαν τὴν ἀρρώστια νὰ μπῆ μέσα στὸ χωριό. Ἐπίσης ἱερά ἦσαν καὶ τὰ γύρω στὰ ἀγιάσματα δέντρα.

κανκάκια (Αὐδ) εἶδος χορταρικῶν.

κανκαλύθρα (Κ) τῆς ντροπῆς τὸ λουλούδι (Τσά) καυκαλὶς ἢ δαυκοειδῆς. (Λ. Πρ). *Scandix pecten Veneris*. σ. 195. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἢ καυκαλύθρα εἶχε μέσα τὴ ντροπὴ τοῦ κόσμου. Μπροστὰ ἀπὸ πενήντα χρόνια ἦταν σὰ μιὰ μαύρη δεκάρα μέσα στὰ ἄσπρα λουλούδια τῆς καυκαλύθρας, σιγὰ σιγὰ μίκραινε ὅσο χάνουνταν ἢ ντροπὴ ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τώρα ποὺ ὁ κόσμος ἔχασε τὴν ντροπὴ του χάθηκε καὶ ἀπὸ τὴν καυκαλύθρα (Κ).

κδουνάκι (Τσα) ὁ καρπὸς εἴδους χλόης εἰς σχῆμα κώδωνος.

κέδρος (Κ) κατσαριά (Σκο). Ἄγριοκυπαρύσσι, κοιν. ὄνομ. διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ φυτοῦ ἄρκευθος (Λ. Πρ). *Juniperus communis*. σ. 195.

κερασιά κέρασος ἢ γλυκύκαρπος (Λ. Πρ). *Prunus avium*. Κερασιά κάμνει στὴν Ἀδριανούπολη ὡς ἑκατὸ ὀκτάδες κεράσια· τὰ καλύτερα εἶναι τῆς Τσόρλου· στὸ Κισσάνη τὰ ἔλεγαν τσοῦπρες.

κεχρί ἄσπρο. Κέχρος ὁ κοινός (Λ. Πρ). *Echinocloa crus galli* σ. 196. Ὁ μπόζας ¹⁾ γίνεται ἀπὸ τὸ κεχρί. Κεχρί κίτρινο.

κισσός. *Hedera helix*. Στὸ μωρὸ ποὺ εἶχε ἀμπέλι, ἀφοῦ ἐπλυναν τὰ κεφαλάκι του μὲ νερὸ βρασμένο μὲ πίτερο, ὕστερα τὸ ἔβαζαν σκουφίτσα καμωμένη ἀπὸ κισσόφυλλο γιὰ νὰ τραβᾷ τὸν ὄρκο, πὸ πάνω ἔδεναν ἕνα τουλπανάκι· τὸ ἔκαμναν μιὰ βδομάδα καὶ τὸ ἀμπέλι πέρναγε (Σ).

κιτρινολούλουδο (Κ) *Calendula arvensis*. σ. 197. Χόρτο ἄγριο, τὰ φύλλα του μοιάζουν σὰν τοῦ ραδικιοῦ.

κλήθρου (τὸ) καὶ σκληθρο (Ἄδρ) σκληθρο (Στρ) δέντρο τοῦ βουνοῦ, τουρκ. κίζιλατς, ἢ κλήθρα (Λ. Πρ). *Alnus glutinosa*. σ. 197. Τὸ σκληθρο ἔχει μικρὰ φύλλα καὶ φυτρώνει κοντὰ στὰ νερά· μὲ τὸ ξύλο του ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα, τὸ ἔξυναν, τὸ ἔβραζαν μὲ νερὸ, ἔρριχναν λίγο σάτς-κιμπρίτ, ὕστερα ἔβαζαν μέσα βρεμμένο τὸ ροῦχο καὶ γίνονταν ξέβαφο ²⁾).

κληματσίδα βλ. σχοῖνος.

κοκκάρι βλ. ἀρπατζίκι.

κοκκινογούλια βλ. παντζάρια.

κοκοσιά βλ. καρυδιά. Κοκόσες τὰ καρύδια.

κολλητσίδα (Σ) κουλτσίδα (Ἄδρ) ἢ ἔλξινα. *Xanthium stumarium*. σ. 199 ὅπου τὴν ἐγγίσεις κολνάς. Ἡ φράσις, τὸν ἔγινε κολλητσίδα = τὸν κολλήθηκε καὶ δὲν τὸν ἀφίνει ἡσυχία.

1) Ποτὸν δροσιστικόν.—2) Δὲν ξεθώριζε.

κολλιαντράκι ¹⁾ (Κ) κόλιαντρος (Σ) τὸ φυτὸν κορίανδρον. (Λ. Πρ). *Coriandrum sativum*, σ. 199. Φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, ὁ καρπὸς τοῦ εἶναι μικρὸς, στρογγυλὸς καὶ μοσχοβολᾷ, τὸν βάζουν μέσα σὲ μικρὰ κουφετάκια γιὰ τὰ κόλυβα.

κόλλιαντρος βλ. κολλιαντράκι.

κολόβια βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

κολοκάσια (Κ) ἢ κολοκασία, τουρκ. γέρ-ελμασί ²⁾ *Colocasia antiquorum* σ. 198.

κολοκυνθιά, κολοκύνθη ἢ κοινὴ (Λ. Πρ). *Cucurbita pepo*, σ. 198. Ποικ. κολοκυθιδῶν :

Σακίζια ³⁾ τὰ συνήθη μακρουλά, ἀσπριδερά καὶ ὄχι πράσινα ὡς τῆς Ἀττικῆς.

⁴⁾ Ἀσμά ⁵⁾ καμπάκι ⁶⁾ ἢ κολοκυθιά εἶναι ἀναρρηχητικὴ, τὰ κολοκύθια ἀσπριδερά καὶ μακρόστενα, μιὰ καὶ ὡς μιὰ μισο πῆχυ μᾶκρος, πάντοτε τὰ ἔκαμναν ντολμάδες.

Κόκκινο (Σ), μπάλ ⁷⁾ καμπάκι (Κ) ποπόσκα (40 Ἐκ) ἢ κοκκίνο-κολοκυθιά ἢ γλυκοκολοκυθιά. *Cucurbita maxima*, σ. 198. Εἶναι μεγάλο στρογγυλὸ μὲ χρῶμα κόκκινο πρὸς τὸ πορτοκαλί, ἢ γκρίζο. ὠριμάζει τὸ φθινόπωρο καὶ διατηρεῖται τὸν χειμῶνα. Οἱ κολοκυθόσποροι τρώγονται ἀφοῦ τοὺς ἀλατίσουν κ' ὕστερα τοὺς καβουρντίσουν.

Γίνονται καὶ γιαιτρικὰ ὅποιος ἔχει κορδέλλα ⁸⁾. τρώγει πενήντα δράμια, κολοκυθόσποροι, ἀμέσως πέρνει καθαρικὸ καὶ τὴν περῶν ἢ τοὺς κουπανίζει, τοὺς βράζει μὲ νερὸ καὶ πίνει τὸ ζουμί νηστικάτα.

Νεροκολοκύθα (Σερ) γκρατζούνα (40 Ἐκ), μπούκλιτσα (Σαμ) σουσάκα (Λ. Β). *Lagenaria vulgaris*, σ. 227. Στρογγυλὸ μεγάλο κολοκύθι, πρὸς ἑπάνω στενεύει, ὅταν ὠριμάσει μέσα εἶναι ἄδειο, ὅταν ξεραθεῖ τὸ μεταχειρίζονται σὲ διάφορα οἰκιακὰς χρήσεις, τὰ τρυποῦν ἀπὸ πάνω βάζουν νερὸ ἢ ἄλλα ὑγρά, μερικὰ κόφτουν στὰ πλάγια καὶ πέρνουν νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση ἢ τὸ ποτάμι. "Ὅποιος ἤθελε νὰ μάθῃ κολύμπημα. ἔδενε δυὸ νεροκολοκύθες μὲ σχοινί, τὰ κολοκύθια ἔβγαίναν ἔξω πὸ τίς μασχάλες πρὸς τὴν πλάτη, αὐτὰ τὸν σήκωναν πάνω στὴ θάλασσα καὶ δὲ βούλιαζε, ἔτσι μάθαινε νὰ κολυμπᾷ.

Ἰντίν (40 Ἐκ). Εἶδος κολοκυθιάς ποὺ ἀναρριχίεται καὶ κάμνει μικρὰ ὄμορφα κολοκυθάκια. Τὰ παιδιά ἀνοίγοντας μιὰ στρογγυλὴ

1) Στὶς (Κ) ἔλεγον καὶ τὴν κόλλα τοῦ δέντρου.—2) Λ. Τ. Μῆλα τῆς γῆς.
3) Λ. Τ. Χιώτικα.—4) Λ. Τ. Κρεματοτό.—5) Λ. Τ. Κολοκύθι.—6) Λ. Τ. Μέλι.—
7) Ταινία

τρόπα ἔπιναν μ' αὐτό, τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου μουστο. Ὑπῆρχε κ' ἓνα εἶδος μεγάλα κολοκύθια ποῦ εἶχαν σάν ρόζους.

Εἰς τὸ μεταξὺ Σηλυβρίας Ἐπιβατῶν καὶ Δελειωνῶν τσιφλίκι Φετέκιοι τὸ ὁποῖον ἠγόρασαν πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου Ἐβραῖοι πρόσφυγες ἐκ Ρωσσίας ἔσπειραν ἀρκετὰ κολοκύθια διὰ κτηνοτροφίην· λέγουν ὅτι μερικὰ αὐτῶν ἐζύγιζαν μέχρι 50 ὀκ.

κοράλλι (Σκο), φωτιᾶς στὰς Ἀθήνας. Τὸ φυτὸν ροῦσκοσ ὁ κεντρωτός¹, ἄλλως κοραλλόχορτο. (Λ. Πρ). *Briza maxima*. *Ruscus aculeatus* σ. 200.

κορδέλλα (Σ), ἔχει φύλλα στενὰ καὶ πολὺ μακρὰ μὲ ἀποχρώσεις πράσινου κίτρινου καὶ καφὲ στὸ μάκρος, στόλιζαν μ' αὐτὰ τὶς ἀνθοδέσμες.

κορτσιὰ βλ. ἄγρια ἀπιδιά.

κορώννα (Σ) στεφανάκι (Ἄμ) ὁ ἰάναος, τὸ φυτὸν κενταύριον, κοιν. μπλουέ. (Λ. Πρ). *Centaurea cyanus* σ. 205. Τὸ ἔμορφο γαλάζιο λουλούδι μοιάζει σάν ἀληθινὴ κορώννα, φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια.

κόστας (Σ) Κόστος (40 ἔκ) *Tanacetum balsamita*, σ. 200. Φυτό χαμηλὸ μὲ μεγάλα φύλλα ἐλειψοειδῆ καὶ εὐώδη.

κουζγιαῖ βλ. μανιτάρια.

κουκκιά (Σ) φάβατα (40 ἔκ). ὁ κύσμος. *Vicia faba* σ. 201. Ὅταν οἱ κουκκίαι εἶναι ἀνθισμένες μοσχοβολᾷ ὄλος ὁ τόπος. Τὰ κουκκιά εἶναι θηλυκὰ καὶ ἀρσενικά, τὰ θηλυκὰ ἔχουν λάκκο ὄχι στὸ φρύδι, τὰ ἀρσενικά εἶναι σουγλερά. Ὅταν βρέχει δὲν τὰ μαζεῦνε, φέρνε τὴ ψεῖρα στὶς κουκκίαι. — Γιὰ τὸ λεύκωμα ἔβραζαν τὰ λουλούδια μὲ δυόμισυ ὀκάδες νερό· νὰ βράσ' καὶ νὰ λιγοστεύσ' ἑκατὸ δράμματα, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητό, τὸ ἔπιναν ὡς νερό καὶ πέρναγε (Τζ). — Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν ξερὰ κουκκιά καὶ τᾶτρωγαν' ἔπιναν καὶ τὸ κουκκοζούμ', ἔρριχναν καὶ λίγη στύψ' μέσα. — Κεῖνον ποῦ εἶχε σπάσιμο τὸν βράκωναν μὲ βρασμένα κουκκιά σάν φάβα καὶ θεραπεύουνταν (Φ). — Γιὰ τὸ ἔκζεμα καβούρντιζαν ξερὰ κουκκιά ὡς ποῦ νὰ μαυρίσνε, τὰ κουπάνιζαν, τὰ περνοῦσαν ἀπ' τὸ κόσκινο, τὰ δούλευαν μὲ λίγο λάδ', γίνουνταν ἀλοιφή, τᾶβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε (Σ). — Γιὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κεφαλιῦ τοῦ μωροῦ κουπάνιζαν ξερὰ κουκκιά, τὰ περνοῦσαν ἀπ' τὸ κόσκινο καὶ τὰ ἔβραζαν σταυρωτὰ πάνω στὸ κεφάλάκ' τοῦ μωροῦ καὶ τὸ σκέπαζαν μ' ἓνα πανί, μετὰ δύο μέρες ἔβρεχαν μὲ ζεστὸ νερό τὸ παννὶ καὶ τὸ ξεκολλοῦσαν μὲ προ-

1) Κήλη.

σοχή. Τὸ κατόπι ἔλουζαν τὸ κεφαλάκι τ' κάθε μέρα καὶ γιάνισκε (Τζ).

κουκκοξελιά βλ. νιοματιά.

κουῦκκος (Σκε) φυτρώνει στὸ δάσος· οἱ μίσχοι ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τῆ γῆ ἔχουν στὴν ἄκρη σάν μικρὰ μελισσοκόφινα.

κουκουνάρα (Σ) κουκνάρα (Στενήμαχος) βλαχότιαρου (Καβακλή Ἄδρ) γκουγκκουστάρι, καλαμπόκι, παπαδιά, μαμούλι, φλάσκα (40 Ἐκ) γκουγκούνα (Δόγ) ὁ ἀραβόσιτος. *Zea mays*, σ. 190. Μετάξ' ἔλεγαν τὴν φούντα τοῦ ἀραβόσιτου στὸ (Κώ), τὴν βράζουν μὲ νερὸ καὶ τὸ ἀφέψημα πίνουν ὅσοι ἔχουν λιγοστά οὖρα.

κουκουροφτιές δέντρο ἄγριο (Αὐδ)

κουλητσίδα βλ. κολλητσίδα.

κουμαριά (Κ) δέντρο τοῦ βουνοῦ, ὁ καρπὸς κούμαρα, ἡ κόμαρος, ἄρβουτος ἢ γνησία (Λ. Πρ). *Arbutus unedo*. σ. 202.

κουνουπίδι καὶ καρναμπίτι (Σ) ἢ ἀνθοκράμβη ἢ βράσκη ἢ λαχανώδης. *Brassica oleracea v. botrylis* σ. 202

κουρκουλιώτς βλ. μανιτάρι.

κουρουμηλιά βλ. ἀβραμηλιά.

κουρτουλιά (40 Ἐκ) θάμνος ἀκανθώδης, βάτος.

κούσιτο (Σ) κούσοτου (Σκό) εἶδος κεχριοῦ καὶ ὁ καναρδσπορος.

κουτοπιὰ (Αὐδ) δέντρο μὲ στρογγυλὰ φύλλα καὶ κόκκινα ἄνθη, ἐλέγετο καὶ κατσκανιά.

κουτσομπιὰ (Κ) τσιτλιμίκ' (Μ) ἢ χαρουπιὰ. Κερωνία καὶ κεραιώνια ἢ κεραιέα. (Λ. Πρ). *Ceratonia siliqua*. σ. 268. Κούτσομπο τὸ χαρούπι, στὸν (Μ) κουντουρίδι καὶ ξυλοκέρατο.

κουτσουνάδες (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

κουφοξυλιά βλ. ζαμπουκιά.

κρानιὰ βλ. ἀκρानιὰ.

κραστάτσα (Κώ) χόρτο ποὺ χρησιμεύει στὴ διατροφή τῶν προβάτων.

κριθάρι, ἢ κριθή. *Hordeum vulgare*. σ. 204. Τὸ κριθαράκι ¹⁾ ποὺ ἔβγαζαν στὸ μάτι τὸ σταύρωναν μὲ τὸ κριθάρι, ὕστερα τὸ ἔρριχναν στὸ φούρνο κ' ἔλεγαν τρεῖς βολές :

Ἄν φυτρώσ' τὸ κριθάρι

νὰ βγῆ καὶ τὸ κριθάρι στὸ μάτι μ'. (Ἦρ). Περνοῦσε καὶ δὲ ματάβγαζε.

Ποὺ πονοῦσ' ὁ λαιμὸς ἔβραζαν κριθάρι, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ ἄρη πανὶ κ' ἔκαμναν γαργάρα κι' ὁ ἄχνὸς πολὺ ὠφελεῖ.

1) Καὶ κριθάρι, πρηξιματάκι στὴν ἄκρη τοῦ βλεφάρου.

κρινάκια ἄνθος μὲ στενόμακρα φύλλα* εἶναι σὰν μικροὶ γαλάζιοι κρίνοι.

κρίνος (Σ) λαλῆς (40 ἑκ.) ἡ Ἴρις. Ἔχει κρίνους ἄσπρους ἢ γαλάζιους, αὐτοὶ εἶναι ὠραιότεροι· ἰδίως ἓνα εἶδος εἶναι χνουδωτοὶ σὰν κατηφῆς καὶ ἔχουν ἀποχρώσεις γαλάζιες ἀπὸ τὶς πιὸ ἀνοιχτῆς ὡς τὶς πλέον σκοῦρες. Ὁ κρίνος γίνονταν γιαιτρικό. Σὰν πονοῦσε τ' ἀφτί ἔπερναν τὸ χνουδωτὸ μέρος τοῦ κρίνου καὶ τὸ ἄφιναν μέσα στὸ λάδι, ἔσταζαν μερικοὺς κόμπους στὸ ἀφτί καὶ περνοῦσ' ὁ πόνος. Γιὰ κινητικὸ κουπάνιζαν τὴν ρίζα, τὴν ἀνελοῦσαν μὲ τὸ νερὸ καὶ τὴν ἔβαιναν (Κ). Γαλάζιου κρίνου ρίζα καὶ μαύρης ἀσκαμιᾶς φλούδα μέσα ἀπὸ τὴν ρίζα, τὰ βράζεις μὲ κρασί καὶ τὰ πίν' ὅποιας στάθηκαν τὰ συνήθεια ¹⁾. κ' ἔρχονται (*Ηρ).

κρομμύδι. (Σ) κρομμίδι (*Αδρ). κρόμμυον τὸ μαγειρικόν. Τὸ κρομμύδι ἐκτός ποῦ τρώγεται ὠμὸ καὶ μαγερεμμένο εἶναι καὶ γιαιτρικὸ σὲ πολλὰς ἀρρώστειες. Σὰν ἔβγαζαν κανένα σπυράκι ἔβαζαν ἓνα κρομμύδι στὴ χόβολη ³⁾. καὶ σιγοψήνονταν· ὅταν ψήθηκε κ' ἔγινε χλιαρὸ, τὸ ἔβραζαν πάνω στὸ σπυράκι καὶ τὸ ὠρίμαζε. Γιὰ τὰ βυζούνια ἔπερναν ἓνα κρομμύδι, ἀπὸ μέσα τὸ ἔσκαφταν, ἔβαζαν λίγη ζάχαρι, λίγο λάδι, λίγη στάχτη, τὸ ἔβαζαν στὴ χόβολη κ' ἔβράζε ὡς ποῦ νὰ μσλάκωνε, χλιαρὸ τὸ ἔβαζαν πάνω στὸ βυζούνη καὶ τραβοῦσε τὸν ἔμψυο. Στὸ χτύπημα ἔβαζαν ἀπάστρευτα κρεμμύδια κουπανισμένα μὲ ἄλας. Ὅποιος εἶχε πέτρα κ' εἶχε πόνον, κουπάνιζε κρομμύδια μὲ τὶς κρομμυδόφλουδες, ἔβαζε καὶ λίγο ἀλειμματοκέρι κ' ἔβραζαν, ὁ ἀρρωστος τᾶβαζε στὸ προκοιλ' κ' ἔπαυε ὁ πόνος. Στὸ βγαλτὸ ⁴⁾. κουπάνιζαν ἄσπρο κρομμύδ' μὲ θεριακὴ τᾶβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε. (Τσ). Γιὰ τὴν παραμαγοῦλα κουπάνιζαν ἄσπρο κρομμύδι, καλαγκάθι καὶ λίγη θεριακὴ, τᾶβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε. (Φ). Στὸ ἀκροῦμ ⁵⁾. τῶν παιδιῶν ἔπαιρναν ἄσπρο κρομμύδι, μέσα ἔβαζαν λίγο μπεζίρι ⁶⁾. κ' ἔβραζε στὴ χόβολη, ἀπ' αὐτὸ τᾶζαν τὸ παιδί καὶ θεραπεύονταν. (Φ). Γιὰ νὰ ξεμεθῶσ' ὁ μεθυσμένος κουπάνιζαν κρεμμύδια μὲ τὸ ἄλας καὶ τᾶβαζαν στὸν ὄφαλό (*Αμ.).

κρομμύδι βλ. κρομμύδι.

κτενάκι. (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ μὲ στενόμακρα ὀδοντωτὰ φύλλα σὰ χτένη.

κυδωνιά, τὸ δέντρον ἢ κυδωνέα, Κυδώνια διατηροῦσαν τὸν χεῖμῶνα κρεμασμένα ἢ ἀραδιασμένα στὰ ράφισ, ἀπὸ κανένα ἔβαζαν

1) Τὰ ἔμμηνα.—2) Ἔλεγαν κρομμύδι καὶ τὸ στομάχι τῶν πουλιῶν.—3) Χωνεμένη φωτια.—4) Παράδες.—5) Ἀρρώστια τῶν μωρῶν τὸ ἀκρομάρικο δέν ἔκαμναν μπάνιο, ἀπέφευγαν νὰ τὰ βρέχουν.—6) Λ. Τ. Λινέλαιο.

στό σεντούκ' γιὰ νὰ μοσχοβολοῦν τὰ ροῦχα. Κυδώνια τράταραν στίς βίζιτες, στίς βεγγέρες, στὰ νυχτέρια.— Τὸ κυδῶν' εἶχαν γιὰ ὀρεκτικὸ καὶ ἄρρωστικὸ τὸ ἔκοφταν μὲ πιατάκ' γιὰ νὰ μὴ στυφίσῃ.— Τὸ ἔτρωγαν καὶ βρασμένο, ψημένο στὸ φούρνο ἢ στὴ χόβολη. Τὰ ἔκαμναν γλυκὸ πελτέ, ρεντιστό, ρετσέλ' ¹⁾, κυδωνόπαστο καὶ κυδωνάτο μὲ τὸ κρέας.— Τὰ κυδωνοκούκκουτσα ἔβραζαν μὲ νερό, γιατρικὸ γιὰ τὸν βῆχα καὶ τὰ λαιμά, εἶναι πολὺ μαλακτικὸ.— (Ῥον.) Κυδωνιά. Κυδωνίτσα.

κυπαρίσσι. *Cupressus sempervirens* σ. 131. Ὁ καρπὸς κικίδια, κουκκουβέλια καὶ κουκουζέλια, τὸ ξύλο τοῦ μοσχοβολᾷ· οἱ γιαγιές μας τὰ παλιὰ χρόνια εἶχαν στίς προῖκές τους σεντούκι κυπαρισσένιο· ἐκτὸς τῆς μοσχοβολητάδας εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ μὴ πιάνουν βότρυδα τὰ μάλλινα ροῦχα.

Κυπαρισσάκι μ' ἀψηλό, χαμήλω τὰ κλωνιά σου
νὰ κοιμηθῶ στὸν ἴσκιο σου νὰ πάρω τὴ μοσκιά σου.

Ἔχεις ὠραῖο πρόσωπο, κορμί σὰν κυπαρίσσι,
ποιὸς νέος εἶν' ποὺ θὰ σέ δγεί καὶ δὲ θὰ σ' ἀγαπήσει.

Τὴν κοπέλλα τὴν ἔμμορφη ἴσια καὶ ἀψηλή, τὴν ἔλεγαν: ἴσια σὰν κυπαρίσσι. Ἀπὸ τίς φλοῦδες τοῦ κυπαρισσιοῦ βγαίνει τὸ κυπαρισσόλαδο· εἶναι γιατρικὸ γιὰ ἔξεμα ἀπὸ ρεματικά. Ἀλείφεις τὸ ἔξεμα μὲ κυπαρισσόλλαδο, ἀφοῦ τὸ ἔπλυνες μὲ νερὸ ποὺ ἔβρασες φύλλα καρυδιάς. Σὲ λίγες μέρες θεραπεύεσαι. (Σ). Γιὰ τὴν δυσεντερία καβούρντιζαν κικίδια, τὰ κουπάνιζαν, τὰ ἄλεθαν στὸν μύλο τοῦ καφέ, τὰ ἔψηναν μὲ λιγὴ ζάχαρι καὶ τὰ ἔτρωγαν ἢ τὰ ἔκαμναν μικρὰ χάπια· πολὺ ὠφελοῦσε (Σ). Κικίδια μὲ λίγο καφέ ἢ λεμόν' τὰ ἔβραζαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμί ἔκαμναν κλύσμα καὶ περνοῦσ' ἢ δυσεντερία (Κ). Γιὰ νὰ σφίξουν τὰ μαλλιά καὶ νὰ μὴ πέφτουν, ἀλείφεις λίγο λάδ' τὸ σαχάν' ²⁾, καὶ καβουρντίζεις τὰ κουκκουβέλια, ὕστερα τὰ κοπανίζεις ὡς ἀλοιφή, ρίχνεις λίγο ξύδ', λίγο κινὰ νὰ βράσουν. Ἀφοῦ λούσεις τὰ μαλλιά σου, βάζεις ἀπὸ τὴν ἀλοιφή καὶ σφίγκουν. Ὑστερα ἀπὸ ὥρα, μόνε μὲ νερὸ νὰ τὰ ξεβγάλς. (Φ). (Ῥον.) Κυπαρισσιά. Κυπαρίσσης.

Λαθύρι βλ. ἄφκο.

λελεμεκὲς λουλούδι (40 Ἔκ).

λαλὲς βλ. παπαρούνα.

λαλὲς (Σ) (Τσα) φύλλος (Κ) τὸ λείριον. *Tulipa species*. σ. 207.

λαόχορτο (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ μὲ φύλλα μακρὰ βελονοειδῆ.

1) Λ. Τ. Κομπόστα καλοδεμένη· διατηροῦνταν ὡς τὸν χρόνον.

2) Λ. Τ. Κοντὸ κατσαρολάκι, χωρὶς μανίκι καὶ μὲ χεῖλη στὸ γύρο.

λάπαθο βλ. ξινήθρα.

λάπατο. (Σ) χόρτο ἄγριο με πλατειά φύλλα. Γιὰ τὴν πληγὴ βράζουν λαπατόριζες νὰ γίνουν σὰν λαπάς, τὸν ἀλάζουν συχνά, πίνουν λίγο ζουμί καὶ θεραπεύεται.— Τὸ Λαζαροσάββατο πολὺ πρωτὶ ἓνα ἀγὸρ¹, δέκα ὡς δώδεκα χρονῶ γίνονταν Λάζαρος, τὸν σκεπάζαν ἀπὸ τὸ κεφάλ' ὡς τὰ πόδια με λάπατα ἢ ἄλλα ἄγρια χόρτα καὶ τὸν ἔτρεχαν τέσσερα, πέντε παιδιὰ στὰ σπίτια. Μπρὸς στὴν πόρτα ὁ Λάζαρος κουνούσε τὸ κορμὶ τ' δεξιὰ ἀριστερὰ καὶ τραγουδοῦσε μαζὺ με τὰ παιδιὰ :

Ἦρθε ὁ Λάζαρος,	10 τὸν Γέροντα δὲν ἤυραμε.
ἔφερε τὰ βάγια,	Ἄποιος δὲν παράδες,
βάγια, βάγια, τῶ Βαγιῶ,	εἶν' καλὴ νοικοκυρὰ
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό	κι' ὅποιος δὲν δὲν παράδες,
5 κι' ὡς τὴν ἄλλ' Κυριακὴ,	δὲν καλὴ νοικοκυρὰ.
τρῶνε κόκκινο κοκό.	15 Δόσε μας, ἓν' ἀβγὸ
Μεῖς οἱ τρεῖς, οἱ τέσσερεις	ἢ ψημένο ἢ ὠμό
κ' οἱ ἄλλοι δέκα τέσσερεις.	νὰ τὸ βλογῆση ὁ Θεὸς
τὴν Πόλη λογουρίσαμε,	καὶ νὰ τὸ φάγ' ὁ Λάζαρος.

Τὸν Λάζαρο ἔδιναν ἀβγὸ ἢ δεκάρα.

Σ τ ἡ Τ ζ α ν τ ῶ, γιὰ νὰ βρέχ' τὸν Ἀπρίλη¹), τὴν Πρωταπριλιά ἔκαμναν λαπατά. Ἐνα μικρὸ κορίτσ' τὸ σκεπάζαν με λάπατα ἀπὸ τὸ κεφάλ' ὡς τὰ πόδια καὶ τὸν ἔτρεχαν τὸ πρωτὶ στὰ σπίτια. Ὁ λαπατάς χόρευε καὶ οἱ ἄλλοι τὸν τραγουδοῦσαν :

Περπερίτσα περπατοῦν
τὸν Θεὸν περικαλοῦν.
Θεὲ μου, βρέξε μιὰ βροχὴ
στὰ στάρια στὰ κριθάρια
5 καὶ στοῦ Θεοῦ τὰ περιστέρια.
Ὅσες τρυπες τὸ δερμόνι
τόσες θημονιές στ' ἄλῶνι.

Τὸν λαπατά ἔδιναν ἀβγὸ, δεκάρα ἢ ψωμί καὶ τὸν περεχούσανε ἓνα μαστραπά νερό.

λαπατούδια (Κ) χόρτο ἄγριο.

*λατίνι*²). (Σ) λατίνιο (40 Ἐκ). λατίν ('Αδρ). τὸ τροπαίοιον γνωστὸν ἄνθος, ὅπερ ἐν Σουφλίῳ ὀνομάζεται καρδαμούδ, διὰ τὴν γεῦσιν ὁμοίαν οὔσαν τῷ καρδάμῳ.

1) Ἡ βροχὴ τοῦ Ἀπρίλη ἦταν πολὺ καλὴ γιὰ τὰ γεννήματα καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγαν :

Τοῦ Ἀπρίλη ἢ βροχὴ
κάθε κόμπος καὶ φλουρί.

2) Καὶ εἰς τὴν Σηλυβρίαν λατίνι ἐλέγετο τὸ με τρίγωνον ἰστίον πλοῖον.

λαχανίδες (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ τρώγεται.

λάχανο (Σ) ἄσπρο λάχανο (Κ) ¹⁾ τὸ φυτὸν κράμβη ἢ λαχανώδης (Λ. Πρ). Παρ. Ὅποιος ἔχει πολὺ πιπέρ', βάζ' καὶ στὰ λάχανα. Λέγεται ὅταν ἕνας ξοδεύει εἰς κάτι ποῦ μπορεῖ καὶ νὰ λείψῃ.

Αἰν. Ὁ γιός μ' ὁ κόντο Θόδωρος
καὶ κόντο Κωσταντίνος
σαράντα δυὸ σκουφιά φορεῖ
καὶ πάλε ξεμαλλιάρης.

Λάχανο (Σ).

λαψάνα (Κ) παράσιτο βλαβερὸ, κάνει κίτρινο λουλούδι καὶ φυτρώνει μέσα στὰ στάρια.

λαψάνα βλ. ἄγριο σινάπι.

λεβάντα (Σ) τὸ φυτὸν λαβαντῆς ἢ στοιχᾶς (Λ. Πρ.) *Lavandula stoechas* σ. 209 Ὀν. Λεβάντα, Λεβαντῆ Λεβαντῆς.

λεβαντίνα (Σ) φυτὸ ἀειθαλές· τὸ βράζνε γιὰ τὸν βήχα μαζὺ μὲ μοσχοκάρφια· πολὺ ὠφελεῖ.

λειβαδίτες βλ. μανιτάρια.

λελεγροατήματα καὶ ποδάρια τοῦ λέλεγκα (Κ)· χόρτο ἄγριο.

λεποντιά βλ. λομποτή.

λεύκα. (Σκε) τουρκ. καβάκι. *Populus alba*. σ. 209· ἀγαπᾶ τις ἀκροποταμιᾶς καὶ τὰ νερά, ὁ κορμὸς τῆς γίνεται πολὺ χοντρός, ἀπ' αὐτὸν κάμνουν μονοκόμματα μεγάλες σκαλιστὲς σκάλες γιὰ τὴν πλύση καὶ τὸ ζύμωμα.

λιβόρι. (Κώ). Θάμνος μὲ κακὴ ὄσμη ποῦ τρώγεται ἀπὸ τὰ γίδια.

λιθρί (Κ) ἄγριόχορτο· περιπλέκεται στὶς φράκτες. Ἐβραζαν τὴ ρίζα καὶ μὲ τὸ ζουμί ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα φραουλί.

λινάρι χειμωνιάτικο (Σ) τὸ λίνον. *Linum usitatissimum*. Ἀπὸ τὸν χειμωνιάτικο λιναρὸσπορο βγαίν' τὸ μπεζιρ' ²⁾ τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ φωτισμό, πρὶν βγεῖ τὸ πετρέλαιο· τὸ καλάμι τοῦ ἀψηλό, ἀπ' αὐτὸ κάμνουν τὴν λιναρένια ³⁾ κλωστή.—Λινάρι καλοκαιρινό· οἱ Τούρκοι τὸ ἔλεγαν σεϊρέκ, εἶναι χαμηλό, τὸ σπέρνουν τὸν Μάρτιο ἢ τὸν Ἀπρίλιο, τὸ ἔλεγαν καὶ ψωμόλινο· ὅταν τὸ ἄλεθαν τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστή, τὸ λάδ' ποῦ ἔβγαίνε ἦταν φαγώσιμο καὶ γλυκό, μ' αὐτὸ ἔκαμναν λουκουμάδες, λαλαγκίτες, χαβιαρόπητες.—Τὸ λινάρι εἶναι καταρυσμένο ⁴⁾ ἀπ' τὴ μάννα τ'· γιὰτὶ δὲν τὴν ἄκουε. «Νὰ σὲ δέρνε,

1) Λάχανα ἔλεγαν ὅλα τὰ ἄγρια χόρτα ποῦ τρώγονται καὶ ἀπλῶς λάχανα, τὰ λάχανα (Κ).

2) Λ. Τ. Λινέλαιο.—3) Λινῆ.—4) Τὸ λινάρι ἔχει πολὺ κόπο γιὰ νὰ γίνῃ κλωστή βλ. Ε. Σ. Σ. Λαογραφία. Τὸ λινάρι, σ. 561—6.

νά σέ βγάζνε ἀπ' τὸ νερό, νά σέ δέρνε καὶ πάλε νά σέ βάζνε. Νά σέ βγάζνε ἀπ' τὸ νερό νά σέ δέρνε, νά σέ δέρνε καὶ πάλι νά σέ βάζνε κ' ὕστερα νά σέ δουλεῦνε».

λιρδινιά βλ. ζουμπουλακιά.

λισκούνη, ποώδες φυτὸ τοῦ ὁποῦο πίνεταὶ τὸ ἀφέψημα. (Σαμ)

λομποπή, λαχανικό· ἄλλοῦ λεποντιά (Σκο)

λόπια, εἶδος μεγάλων σύκων. (Τσα).

λούλεγκα, τὸ ἄνθος τῆς πασχαλιᾶς ἀπὸ τοὺς Καρυώτες (Νιχω-
ρίτας) (Τσα).

λουφάρι, φυτὸ ποὺ κάνει μεγάλο κόκκινο λουλούδι. (Κ).

λωβικό βλ. κάνναβος,

Μαγισιλοβότανο καὶ μαγισιλοχόρταρο (Κ). Τὸ φυτὸν γλαύκιον τὸ κίτρινον (Λ. Πρ)· ἔχει φύλλα σάν τῆς ἐλιάς, ὁ καρπὸς τοῦ σάν μεγάλο κεράσι σκεπασμένο μὲ πράσινη φλούδα, ὅταν ὠριμάσει κιτρινίζει· τὰ φύλλα εἶναι γιαιτρικό γιὰ τὸ «μαγισίλι 1)», τὰ βράζνε σ' σ' ἀφόριο πινάκ', τ' ἀφίνε ἀπὸ βραδύ στὸ ἀστρί καὶ τὸ πρωὶ πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος τὸ πέρνε, τὸ πίνε τρεῖς μέρες μὲ τὴ σειρὰ καὶ περνάει, ἢ τὰ βράζνε μὲ ζάχαρι τὰ φύλλα καὶ τὰ τρῶνε.

μαγκούτα (Τζ) μαντούκα (Τσα) μπαλδιράνια (Ἄδρ) τὸ φυτὸν κώ-
νειον (Λ. Πρ). *Conium maculatum*, σ. 213. Ἔχει ἄσχημη μυρωδιά, τὴν λένε καὶ βρωμόχορτο (Κ)· γίνεται ἀψηλὴ, ἐνάμισυ ὡς δυὸ μέτρα, ὁ μίσχος ἴσιος χοντρός καὶ κούφιος. ἀπ' αὐτὸν ἔκαμναν καλάμια γιὰ τὸ καλάμιασμα τοῦ στημονιοῦ· τὰ φύλλα μοιάζνε μὲ τὰ φύλλα τοῦ μάλαθρου, τὰ κουπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα καὶ τὰ βάζαν ἔτσι κρύα καθὼς ἦταν πάνω στὴν παραμαγούλα κ' ἔστριβε 2), ἢ τὰ ἔψηναν στὴ χόβολη μέσα σὲ βρεμμένο χαρτί, ὕστερα τὰ ἄνοιγαν, τὰ ἔβρεχαν μὲ λίγο λάδ' καὶ ζεστὰ πὼς ἦταν τὰ ἔβαζαν πάνω κ' ἔστριβε.

μαῖντανός (Σ) μαγδανός καὶ μακεδονήσι (Κ) κολίμεντο (Φ) ζουρ-
φός (Μουσταφά πασά). *Pettoselinum sativum*, σ. 214. Ἐκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμός ἢ βρασμένος γίνεται καὶ γιαιτρικό, εἶναι διουρητικός, τὸν βράζνε καλὰ καὶ τὸν τρῶνε. Στὸ σπάσιμο τὸν βράζνε μὲ νερό νά γίν' λαπᾶς, τὸν βάζνε πάνω καὶ θεραπεύεται (Φ). Γιὰ αἷμα ποὺ τρέχ' ἀπὸ τὸ στόμα, βράζνε 100 δράμια μαγδανὸ μὲ μισὴ ὄκα γά-
λα, νά πάρ' μιὰ βράσ', ὕστερα τὸ σουρώνε καὶ τὸ πίνε χλιαρὸ κά-
θε πρωὶ (Κ). Γιὰ βῆχα τοῦ μωροῦ ποὺ βράζ' τὸ στηθάκ', τὸν ψιλο-
κόφτε, τὸν καβουρντίζεις μὲ λίγο λάδ' γιὰ νά μαλακώσ', χλιαρὸ

1) Ζοχάδες· αἰμορροῖδες.—2) Διαλύουσαν, χάνουνταν τὸ πρήξιμο.

τὸν βάζεις μπρὸς στὸ στηθάκ² καὶ πίσω στὴ ραχοῦλα καὶ γιανίσκει (Καλλικράτεια).—Τὴν Μεγάλ' Πέμπτ' οἱ Ὀβραῖοι κυνηγούσανε νὰ πιάσνε τὸν Χριστό, περνάει μιὰ Ἀράππα μ' ἕνα πανέρ' χόρτα στὸ κεφάλ' καὶ τήνε λέγ' ὁ Χριστός, δὲ μὲ κρύβς μέσα στὸ πανέρ' σ'.—Σὲ κρύβω ἀπολογήθηκε.—Ὁ Χριστός ἔγινε μικρὸ παιδί καὶ κρύφθηκε μέσα στὰ χορτάρια. Οἱ Ὀβραῖοι βλέπνε τὴν Ἀράππα καὶ τήνε ρωτοῦνε, μὴν εἶδες νὰ περάσ' τῆς Μαριάμ ὁ γιὸς ὁ μάγος; —"Ὅχ' εἶπε ἡ Ἀράππα. Ἀπὸ τότες ποτές τῆς δὲν παθαίν' κεφαλόπονο· μπορεῖ νὰ σηκώσ' χιλιάδες βάρους στὸ κεφάλ' γιατί σήκωσε τὸν Χριστό καὶ τὰ χορτάρια ποὺ εἶχε στὸ πανέρ' τὸ κολιμεντο καὶ τὸ σέλινο ἔγιναν μοσκερὰ¹⁾ (Φ). Γιὰ δροσιὰ στὴ ψυχὴ τοῦ πεθαμμένου μέσα στὰ κόλυβα βάζνε φιλοκομμένο μαίντανὸ καὶ ρόδια.

μακροβλάσταρα, εἶδος λαχανικοῦ (Αὐδ).

μάλαθρος (Σ) τὸ μάραθρον. *Foeniculum capillaceum* σ. 214. Ἔρχονται τὰ καταμήνια²⁾, ἂν πάρ' ρίζα μάλαθρου τὴν βάλ' μὲ μιὰ ὀκκά κρασί νὰ βράσ' καὶ νὰ μείν' ἑκατὸ δράμια καὶ πίν' ἀπὸ ἕνα ποτηράκ' τὸ πρωί.

μαμούλι βλ. κουκουνάρα.

μαναγουδιά, (Κω) εὐώδης πόα μὲ κοκκινωπά ἄνθη, ὁμοιάζει μὲ τὴ ρίγανη.

μαναγουσιὰ βλ. σεμπογιὰ.

μανιτάρια φαγώσιμα. *Agarici Amanitae. Boleti* e.t.c. species. σ. 215. Ποικ. Βολίτες, ἔχουν χρῶμα πορτοκαλί, φυτρώνουν τὸν Ὀκτώβριο μέσα στὰ βουνά. (Κω).

Ἄγκανῖτες, φυτρώνουν τὸν Μάη (Κω).

Κουζγιὰ, βγάζουν γάλα ἄμα τὰ κόψεις καὶ τρώγονται ὡμά (Κω).

Κουρκουλιώτς (Κω)

Λειβαδίτες τρώγονται ψημένα καὶ μαγερεμένα. (Κω).

Φίτς μὲ κιστανί χρῶμα. (Τσα).

μανιτάρια φαρμακερὰ ἢ φιδίσια· αὐτὰ εἶναι πάντοτε μικρότερα ἀπὸ τὰ φαγώσιμα καὶ λιγώτερο κρεατωμένα. (Κ).

μαντζάνα ἢ μελιτζάνα (Σ) πακλιτζάνα (Κω). Στρύχνος ὁ ἔδωδιμος. *Solanum melongena*. σ. 219. Μαντζάνα ψημέν', κουπανισμέν' καὶ βρασμέν' μὲ γάλα εἶναι γιαιτρικό γιὰ νὰ μείν' ἡ γυναῖκα ἔγκυα. (Ἡρ).

Πικρὴ μαντζάνα
πάχνη δὲ φοβᾶται

1) Ἔχουν μυρωδιά.—2) Τὰ ἔμμηνα.

Ἡ παρ. λέγονταν ὅταν ἓνας ἐν γνώσει ἔκαμνε ἀμφιβόλου ποιότητος πράξη καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν πάθαινε, ἀλλὰ καὶ ἐπέπλεε, ἐνῶ ἓνας καλοῦ ἠθικοῦ, ἂν ὑπέπεφτε σὲ παρομοία περίπτωσι θὰ ὑπέφερε τὶς συνέπειες ἢ ἂν εἰς τέτοιον ἠθικοῦ ἄνθρωπον ἔρχονταν ἀρρώστια ἢ κατατρεγμὸ τὰ διέφευγε ὡς νὰ μὴ συνέβη τίποτε.

μαντζουράνα (Σ). Ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον. (Λ. Πρ). *Origanum majorana*. σ. 215. Φυτό χαμηλὸ μὲ μικρὰ στρογγυλὰ φύλλα ποῦ μοσχοβολοῦν.

Μιά κοπελιά στὸ παναθῦρι, φύτευε βασιλικό,
φύτευε καὶ μαντζουράνα ποῦ τὴν ἀγαπῶ καὶ γώ
Βράζουν μαντζουράνα μὲ λίγ' λεμονόφλουδα γιὰ τὸν στομαχό-
πονο καὶ τὸ ἔμετό καὶ παύει.

μαντρακούκα (Τσα), δηλητηριώδες φυτὸν, ὁ μανδραγόρας.

μαργαρίτα, μηλίτσα (Νιχώρι μετρῶν) κοινὴ ὄνομ. τοῦ φυτοῦ ἀνθ. μίς ἢ χίς. (Λ. Πρ). *Anthemis chia*. σ. 216. Ὀν. Μαργαρίτα.

μαρίτσα καὶ μαριτσούδια, ἀγριολούλουδα ἄσπρα σὰν μικρὰ κογ-
χύλια (Κ) τὸ φυτὸν λευκόϊον.

μαριτσούδια βλ. μαρίτσα.

μαρούλι. (Σ). Θρίδαξ ὁ ἡμερος. *Lactuca scariola*. σ. 216. (Ὀν.)
Μαρουλή Μαρουλιώ. Μαρούλω.

μασουργιά βλ. καλαμιά.

μαστιχιά βλ. μαστιχίτσα.

μαστιχίτσα (Σ) μαστιχιά (Κ), στάς Ἀθήνας βαμβακούλες.

μαστιχίτσα (Κ) φαγώσιμο χόρτο τοῦ βουνοῦ, ἔχει φύλλο σὰν τὸ
ἀνθος καὶ κάνει λουλουδάκι κόκκινο.

μαύρη μυρωδιά (Σ) μελάδι καὶ μαῦρο σουσάμι (Κ) τὴν ἔχουν ὡς
ἀποτρεπτικὸ γιὰ τὸ μάτιαγμα. Μὲ μαύρη μυρωδιά καὶ λίγο ἀγιο-
κέρ' κάμνουν φυλακτὸ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ ματιάζονται. Στὴ μέση
στὸ γιασοῦρτι βάζουν λίγα κουκκιά μαύρη μυρωδιά γιὰ νὰ μὴ ματιά-
ζεται καὶ δὲν πῆγ' τὸ γάλα, Ἦταν γιατρικὸ γιὰ τὴν αἰμορραγία, ἔ-
καμναν φρυγανιά καὶ τὴν ἔσβυναν μὲ ξίδ', ἔβαζαν πὸ πάνω πολὺ
μαύρη μυρωδιά. Δυὸ βράδουα τὴν ἔβαζαν στὴ μέσ' καὶ ἔπαυε. (Φ).

μαυροκκούκι βλ. ἀγριοκούκι.

μαυρομάτα (Σ) καλλιεργεῖται στοὺς κήπους, γίνεται ἀψηλὴ, ἔχει
λεπτὰ φύλλα λουλούδια χρυσαφιά καὶ κατὰ μεσῆς μαῦρα σὰν μαυ-
ρομάτα.

μαυρουτζέλα βλ. ἀβατσουινιά.

μέλανδρος δέντρο στὰ βουνὰ τῆς Στράντζας.

μελιά καὶ ντισπουτάκι (Κ) μελιός (Τσ). σμήλιος ὁ μελιός (Κω) τὸ
δένδρον μελία (Λ. Πρ). *Lorenthus europaeus* σ. 219. Μὲ τὰ φύλλα του

ἔβαφαν τὰ μάλινα χρῶμα καναρι ¹⁾ τὰ ἔρριχναν μέσα στὸ νερό, ἔβαζαν στύψη, ἔρριχναν καὶ τὸ ροῦχο κ' ἔβραζε, ὕστερα τὸ κατέβαζαν καὶ τὸ ἀπλωναν. Ἀφοῦ στέγνωνε τὸ ἔπλυναν μὲ σταχτόνερο καὶ στραφτοκόπαε²⁾. Μὲ τὴν φλοῦδα ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα. Ἐπερναν σκουριὰ σίδερου ποῦ πετοῦσαν ἀπ' τὰ πετροκάρβουνα, τὴν κουπάνιζαν καλὰ καὶ τὴν ἔβαζαν μὲ τὶς φλοῦδες καὶ μούσκευαν ἕξ μέρες, τὰ ἔβαζαν στὴ φωτιά, γίνονται ὄχλιο³⁾ καὶ τὸ ἔβγαζαν. Ἀπὸ ἕξ μέρες ὕστερα πετοῦσαν τὰ φλούδια, ἔρριχναν μέσα δυὸ ὡς τρία δράμια καρὰ-μπογιὰ ⁴⁾, ἔρριχναν καὶ τὰ μάλλινα, ἔπερναν βράση κι ὅλο τὸ ἀνακάτωναν γιὰ νὰ μὴ κἀν' λεκέδες. Τὸ κατέβαζαν ἀπ' τὴ φωτιά καὶ ἅμα κρῦωνε τὸ ἐπέπλυναν καὶ γίνονται ἀξέβαφο μαῦρο (Φ.) Οἱ φλοῦδες γίνονται καὶ γιαιτρικό, ὁποῖος εἶχε πέτρα τὶς ἔβραζε μὲ νερό κ' ἔπινε τὸ ζουμί. (Σ).

μελίσι βλ. μελιά.

μελιός βλ. μελιά.

μέλισσα φυτὸ τοῦ ὁποῦ τὰ φύλλα μοσχοβολοῦν ὠραία· στάς Ἀθήνας λουίζα.

μελισσοβότανο (Κ) μελισσοχόρταρο (Σ) μελισσοῦδι (Φ) καὶ (Κῶ) *Melissa officinalis* σ. 219 φυτὸ χαμηλό, μοσχοβολᾷ, τὴν μυρουδιά του ἀγαποῦν πολὺ οἱ μέλισσες. Τὸ καινούργιο κοφίν' τρίβουν ἀπὸ μέσα μὲ μελισσοχόρταρο καὶ κείν' ποῦ θέλ' νὰ μπῆ μέσα τὸ νέο μελίσσ', κρατεῖ στὸ χέρ' μελισσοχόρταρο καὶ λέγ' σιγανά: "Ἐ λ α, κ ὀ ν μ π ἔ ὕ, ἔ λ α, κ ὀ ν μ π ἔ ὕ, παροτρύν' τὸν ἀρχηγὸ νὰ σταθμεύσ'". Ὅταν ἡ βασιλίτσα περάσ' μέσα στὸ κοφίν', περνᾷ καὶ ὅλο τὸ μελίσσ'.

μελισσοῦδι βλ. μελισσοβότανο.

μελισσοχόρταρο βλ. μελισσοβότανο.

μελιτζάνα βλ. μαντζάνα.

μερμηλίτσια βλ. καντηφές.

μερμηλιόξι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ φαγώσιμο.

μεσές βλ. βαλανιδιά.

μεσιὰ βλ. βαλανιδιά.

μεταξάνι (Σ) μορφούλα (Κ) τὸ φυτὸν μεσημβριάνθεμον τὸ στίλβον (Λ. Πρ) εἶναι μικρὸ μὲ φυλλάκια σαρκώδη καὶ στενόμακρα, κάμνει λουλούδια μὲ διάφορα χρώματα, ἄλλο κόκκινα ἄλλο κίτρινα ἢ γαλάζια, μὲ πέντε πέταλα.

1) Τοῦ καναριῦ τὸ χρῶμα, κίτρινο.— 2) Γυάλιζε.— 3) Χλιαρό.— 4) Λ. Τ. Βιτριόλιον.

μετάξι (Σ) δέντρο μὲ φύλλα ὡς τῆς γαζίας καὶ μὲ μεγάλα κίτρινα λουλούδια μὲ μεγάλους κόκκινους στήμονας.

μὴ μὲ λησμόνει (Σ) ἡ μυσοωτίς, *Myosotis species* σ. 221

μηλάβδα Ὁρτάκιοϊ (Ἄδρ.) βλ. ἀχλαδιά.

μηλιά, ἡ μηλέα. *Pyrus malus*. σ. 220. Λέγανε πῶς ὁποῖος τρώγ' μῆλα γίνεται ἔμορφος καὶ κάμνει χοντρά κόκκαλα. — "Ὅποιος πονοῦσ' ὁ λαιμὸς ἔψηναν μῆλο στή φωτιά, τὸ ἔσχιζαν στή μέσ', ἔβαζαν λίγο λάδ', τὸ ἔδεναν στό λαιμὸ καὶ θεραπεύουνταν (Κ). — Ποικ. Γλυκομηλιά καὶ ξινομηλιά (Στρ). "Ἐβραζαν φλούδα ξινομηλιάς, ἔρριχναν τὸ μαλλί καὶ γίνονταν κίτρινο βλ. ριζάρι.—(Ὀν.) Μηλιά. Μηλιώ.

μηλίτσα βλ. μαργαρίτα.

μινέδες (Σ) φυτὸ πολὺ μικρὸ, κάνει λουλούδια ἄσπρα ἢ τριανταφυλλί ἀνοικτό.

μολόχα (Σ) μουλύχα (Αὐδ) φατμετζικ (40 Ἐκ) μολόχια (Κω) τὸ φυτὸν μαλάχη. *Malva parviflora* σ. 221. Τρυφερὴ τὴν μαγερεύουν, ὅταν ἀνθίσ' μαζεύουν τὰ λουλούδια, τὰ ξεραίνουν γιὰ τὸν βῆχα καὶ τὰ κάμνουν ἀφέψημα. — "Ὅποιος εἶχε πέτρα τὴν ἔβραζε κ' ἔπινε τὸ ζουμί. Τὴν ἔκαμναν λαπά σ' ὅτι πρήξιμο ἦταν καὶ ξεπρήζονταν(Φ).

μορομόσκενα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

μορφούλα βλ. μεταξάκι.

μοσκαντήρα (Τσα) τὸ πύρεθρον.

μοσχοκαρφιά (Σ) φυτὸ πού κάμνει ψιλὰ λιλά λουλουδάκια.

μουλόχα βλ. μολόχα.

μουντρουσιά βλ. ἀπιδιά.

μουριά βλ. ἀσκαμνιά.

μούσκλια βλ. ἴμελος.

μούσπουλιά (Στρ), *Mespilus germanica*. σ. 224. Τὰ μούσπουλα διαφέρουν ἀπὸ τὰ τῆς Ἀττικῆς, ἔχουν χρῶμα καφέ πρὸς τὸ κεραμυδί, τὰ μαζεύουν μισογενούμενα καὶ ἀπὸ λιγα ὠριμάζουν.

Αἰν. Πιθάρι, πιθαράκι

μικρὸ στοματάκι. Τί εἶναι ; Μούσπουλο.

μπαλτὰ ἐρείκ. βλ. ἀβραμηλιά.

μπαμιὰ *Hibiscus esculentus*. σ. 224. Τίς μπάμιες πουλοῦσαν μὲ τὴν ἑκατοντάδα, ὅχι μὲ τὴν ὀκά.

μπαξάνα, ποικ. τριανταφολλιᾶς, *Rosa Rankiana*. σ. 224. Εἶναι ἀναρριχητικὴ καὶ κάνει πολλὰ μικρὰ τριαντάφυλλα.

μπελιγράφια (40 Ἐκ) εἶδος λουλουδιοῦ.

μπιζελιά, τὸ πίσον. *Pisum sativum*. σ. 225.

μπιμπίλα βλ. ἄγριο σουσάμ'.

μπιρδιιά, ὄν. δέντρου, γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα τρουπκιά· μπίρδινο ὁ καρπὸς τῆς. (Σαμ).

μπλόρια βλ. ἀγριοπατάτα.

μπούξι (Σ). *Mesembrianthemum crystallinum*. σ. 225. βλ. παγοῦρι.

μπούζουρος βλ. παπαρούνα.

μπούκλιτσα βλ. νεροκολοκύθα.

μπουντράκια (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

μπαροῦτι (Σ) καρά ¹⁾ - τοοῦμ ²⁾ (Ἄδρ)· ὁ μαῦρος σπóρος τῶν κρομμυδιῶν. βλ. ἀρπατζίκι.

μπουρτσάκι βλ. ρόβι.

μπουφάκι, χόρτο τοῦ βουνοῦ, τρώγεται καὶ εἶναι πολὺ γλυκό.

μπρόκολα, εἶδος κουνουπίδι μελιτζανί.

μυλίτσα (Σ) τὸ Ἴον. *Wilkia graeca*. σ. 171. Σάν ἦταν πιασμένος ὁ λαιμός, καυπάνιζαν μυγιτσόφυλλα σάν ἀλοιφή, τὰ πιπίτιζαν μὲ ζάχαρι τᾶβαζαν πάνω καὶ θεραπεύουνταν.

μυλίτσα κόκκινη, ἡ πριμούλα (Τσα)

μυρίδα (Κω) χορταρικό ποῦ φυτρῶν' σὲ ὑγρὸ τόπο καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ σαλατικό, ἴσως τὰ ἄλλοῦ λεγόμενα καρδάμια.

μυρσινιά (Κ) ἡ μυρσίνη, *Myrtus communis*. Ὄν. Μυρσινιά. Μυρσούδα. Μυρσινιώ.

μυρωδιὰ πράσινη. (Σ) Τὸ εὔσομον φυτὸν μίνθη (Λ. Πρ). *Mentha pulegium* σ. 220. Τὸ ἀφέψημα εἶναι καλὸ γιὰ τὸν στομαχόπονο Ὄν. Μυρωδιά.

μυρωδιὰ μαύρη βλ. μαύρη μυρωδιά.

Νάρι (Σ), ἄνθος· ζῆ ἓνα χρόνο, κάνει λουλούδι τριανταφυλλί μὲ στίγματα ἄσπρα, εὐθὺς ὡς μείνει ἀπότιστο λιγοθυμᾷ.

νεκρολούλουδο (Σ) τὸ φυτὸν νεκράνθεμον ἢ καλανδῖς (Λ. Πρ.) *Calendula arvensis* σ. 227.

νεροκολοκύθα βλ. κολοκυθιά.

νιακ· ὄνομα τοῦ δέντρου φελιουργιά· βλ. φλαμπουριά.

νιγκοθολιά (Σάμ) εἶδος ἀγριοτριανταφυλλιάς, νιγκόθολος τὸ ἄνθος τῆς.

ντάλεια (Σ) γιλντίτσι (Σκο) τὸ φυτὸν δάλεια

νταφλάνι (Σ)· ὁ εὐώνυμος *Enonymus europaeus* σ. 184.

ντεμιρ ³⁾ - **μποζάν** ⁴⁾ (Σ) χόρτο μυθικό· μὲ αὐτὸ ἄνοιγαν οἱ κλει-

1) Λ. Τ. Μαῦρος.—2) Λ. Τ. Σπόρος.—3-4) Λ. Τ. Καταστρέφει τὸν σπορο.

δαριές. Ὅταν μπρὸς ἀπὸ ὀγδόντα χρόνια κλέφτες ἄνοιξαν τὴ νύχτα κατάστημα παννικῶν, εἶπαν ὅτι τὴν κλειδαριά ἄνοιξαν μὲ ντεμίρ - μποζάν καὶ γι' αὐτὸ δὲ χάλασε ἡ κλειδαριά.

ντισπουτάκι βλ. μελιά.

ντοματιά (Σ) κουκουζελιά (Κω) Τὸ φυτὸν λυκοπερσικόν τὸ ἐδώδιμον (Λ. Πρ). *Lycopersicum esculentum* σ. 228. Ποικ. βρικάκια (Δογ) ντοματάκια πῶχουν σχῆμα ἱμπρικοῦ.

ντυλιγάδια βλ. περιπλοκάδες.

νυχτολουλουδιά καὶ νυχτολούλουδο, τουκ. ἀκσάμ ¹⁾ σεφά ²⁾, τὸ φυτὸν θαυμασιά ἢ ἱαλάπη. (Λ. Πρ) Τὸ λουλούδι εἶναι σάν χουνάκι μόρικο, ὅλη τὴν ἡμέρα εἶναι κλειστὸ καὶ πρὸς τὸ βράδυ ἀνοίγει.

νυχτολούλουδο βλ. νυχτολουλουδιά.

ξινήθρα (Κ) ξινήθρα (Λ. Β) ξνίτσα (Τσα) τὸ λάπαθο ἢ δεαλίς. *Rumex acetosa*· φυτὸ πολὺ ξινό· τρώγεται ἰδίως ἀπὸ τὰ παιδιὰ. Στὸ (Αὐδ) τίς ἔτρωγαν τὰ παιδιὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Νυμφίων διὰ νὰ μὴν ἀποκοιμηθοῦν.

ξινολάχανα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

ξινομηλιά βλ. μηλιά.

ξνίτσα βλ. ξινήθρα.

ξνοβλάσταρα, χόρτα ξινά· ἐτρώγοντο (Αὐδ).

Ὄβρυγιές φυτὰ φυόμενα εἰς τὰ δάση τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως· ἀλλαχοῦ ἀβρσντιές. Ἐχρησίμευον ὡς τροφή (Αὐδ).

ὄβρη τὸ βρῦο, μούσκλια (Σαμ) βλ. ἴλεμος.

ὄδρένια δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

ὄξυά (Στρ) γάβρα (Κ) γάβρος (Αὐδ). Τουρκ. γκιουλγκέν. *Fagus silvatica* σ. 230 δέντρο τοῦ βουνοῦ.

ὄρνιός βλ. ἀγριοσυκιά.

ὄστριζά δέντρον ἢ ὄστρέα (40 Ἐκ. Ψ). Ἡ ὄστρυά *Ostrya carpinifolia* σ. 231.

πάγιδ, (40 Ἐκ). ὄν. ἀγκαθιοῦ ποῦ ἔχει τοὺς μικροὺς τοῦ κλάδους ἀπλωμένους πάνω στὸ ἔδαφος.

παγούρι, φυτὸν οὗ τὰ φύλλα ἐκβάλλουσι σταγόνας μικρὰς ὕδατος (40 Ἐκ). Μπούζι ³⁾ στή (Σ).

1) Λ. Τ. Τοῦ βραδυοῦ.—2) Λ. Τ. Εὐχαρίστησις.—Λ. Τ. Πάγος.

παξιὰ (Ἡρ). βλ. ἄγριο ἀντίδι· τὰ φύλλα του τρώγονται, τὰ ἔκαμναν καὶ γιατρικό, τὰ ἔβραζαν πάνω στὴν πληγὴ καὶ τραβοῦσαν τὸν ἔμψυο.

πακλιτζάνα βλ. μελιτζάνα.

παντζάρια (Σ) κοκκινογούλια (Κ)· τὸ φυτὸν τεῦτλον τὸ ἐρυθρόφυλλον. (Λ. Πρ.) *Beta rubra* σ. 232.

παντζεχίρι (Σ) χόρτο μυθικὸ ποῦ γιάτρευε κάθε ἀρρώστια.

πανσές (Σ) ἶον τὸ τρίχρουν (Λ. Πρ.) *Viola tricolor var. arvensis* Bois σ. 11.

παπαδιὰ βλ. κουκουνάρα.

παπαδιὰ καὶ παπαδίτσα (Ἡρ) χαμόμηλο (Σ) τὸ χαμαίμηλον. *Matricaria chamomilla* σ. 268. Εἶχαν σὲ καλὸ νὰ τὸ μαζέψουν τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἀναλήψεως, ἔλεγαν ὅτι τότε ἀνελεῖ τὴν ἀρρώστια· τὸ ἀφέψημα ἔπιναν γιὰ στομαχικό. "Ὅταν τὸ παιδάκ' ἦταν κρυωμένο, ζέσταιναν παπαδίτσες μὲ λίγο λάδ' κ' ἔτριβαν τὶς πλατίτσες του, καὶ σὰν πάθαινε εὐκοιλία τὸ ἔκαμνον κλυσματάκ' μὲ δυνατὸ χαμόμηλο ἀφέψημα, τὴν ἔκοφτε καὶ ξεφλόγιζε τὸ ἔντερο. Γαῖδαρμένης, τὸ χωρὶς εὐωδία χαμόμηλο (Αὐδ).

παπαδίτσα βλ. παπαδιὰ.

παράξ - καράλικ βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

παπαρούνα (Σ) κούκνικος (Στρ) καντίνα (Κω) μπουζουρος (40 Ἔκ.) γκούζα καὶ γκουξέλα (Αὐδ). Μήκων ἢ ροιάς. *Apetone coronaria*. σ. 232. Τρυφερὴ τρώγεται καὶ τὰ λουλούδια τῆς γίνονται γιατρικό, γιὰ τὴν ἀδυναμία καὶ τὸ φόβο, πάνω σ' αὐτὰ ἔστυβαν λεμόνι, τὰ ξάστριζαν καὶ τὰ ἔτρωγαν (Κ). Γιὰ τὸν βῆχα τὰ ἔβραζαν κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.— Ἐβραζαν τὰ κόκκινα φύλλα τοῦ κούκνικου, ἔβραζαν λίγη ζάχαρι καὶ πότιζαν τὸ παιδί ποῦ εἶχε ἴλερη καὶ περνοῦσε. (Στρ).

παπαρουνίτσα, εἶδος μικρῆς παπαρούνας (Σ).

πάπια (Σ), ἡ κάλλα.

πάπρω βλ. βούρλο.

παπύρι (Μυριόφυτο), εἶδος φυτοῦ τοῦ γένους κύπειρος (Λ. Πρ) *Cyperus longus* σ. 124. Βγαίνει κοντὰ στὰ νερά, τὸ κάνουν ψάθες καὶ οἱ βαρελάδες μ' αὐτὸ κλείνουν τὶς χαραμάδες στὰ βαρέλια.

πασχαλιά καὶ Ἀγιωργιά. (Σ) γκαγκαβανιά (Δογ). Γκραβάν (*Αδρ). Κοινῶς σύριγγα *Syringa vulgaris*. σ. 233.

πατατιά τὸ φυτὸν στρύχνος ὁ κονδυλόρριζος (Λ. Πρ). *Solanum*

tuberosum σ. 233. Ὅταν εἶχαν πονοκέφαλο ἔκοφταν τὴν πατάτα φέτες, τὴν ἔδεναν μὲ τουλπάν' στὸ μέτωπο, τὸ δρόσιζε κ' ἔπαυε ὁ κεφαλόπονος.

πελίνος (Σ) πηλίνος (Τσα) τὸ φυτὸν ἄψινθος. Artemisia absinthium. σ. 233. Μοσχοβουλοῦν τὰ φύλλα· ἔχουν γκριζωπὸ χρῶμα κ' εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὴ φαγούρα ¹⁾. Τὰ λουλούδια τοῦ πελίνου ἔβαζαν στὸ κρασί καὶ τὸ ἔπιναν γιὰ τὴν θερμασίαν.—Στὸ Σαμακόβ' ἔβαζαν πελίνον μέσα στὸ μωστο, ὅπως στὴν Ἀττικὴ βάζουν τὴν ρετσίνα· γίνονται τὸ κρασί δυναμωτικόν.

πεντάνευρο (Κ) τὸ φυτὸν ἀρνόγλωσσον τὸ μεῖζον. Plantago major σ. 233. Τὸ φύλλον γιατρεῦει τὴν πληγὴ· τὸ βάζνε πάνω καὶ τραβάει τὸν ὄρκο.

περατινά βλ. γιापουντζάκια ποικ. ἀμπελιοῦ.

περδικοπάτημα καὶ περδικοπατησιά, τὸ φυτὸν πλαντάγινον ὁ κορωνόπους (Λ. Πρ). Plantago coronopus. σ. 233.

περιπλοκάδα (Σ) ντυλιγάδια (40 Ἐκ) τὸ φυτὸν περιπλοκάς ἢ ἑλληνικὴ (Λ. Πρ). Canvolulus arvensis. σ. 234.

πετειναράκια (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

πικραγκουριά (Σ) τὸ φυτὸν κιτρύλλος ἢ κολοκυνθίς (Λ. Πρ). Citrus colocynthis. σ. 236. Τὰ πικράγκουρα εἶναι πράσινα καὶ μοιάζνε σάν μεγάλες πράσινες χνουδωτὲς ἐλιές, γίνονται γιατρικὸ γιὰ τοὺς ρευματισμούς. Τὰ κουπανίζνε καὶ τὰ ρίχννε μέσα στὸ λάδ²⁾, μ' αὐτὸ τρίβεται ὅποιος πονεῖ ἀπὸ ρεματικά καὶ θεραπεύεται. Ἄν τὸ χειμῶνα δὲ βροῦνε, βράζνε τὴ ρίζα, τὴν κουπανίζνε, τὴν βάζνε μέσα στὸ λάδ²⁾, θεραπεύει κ' ἑπτὰ χρονῶ πόνον. Στὸ ῥιχαρτζίκ³⁾ ἀκόμα στὴν ἀρχή, κουπανίζνε τὰ πικράγκουρα, τὰ βάζνε πάνω καὶ γιατρεύεται (Σοφίδες). Στὸν ματόπονο, τὰ κουπανίζνε καλὰ ρίχννε λίγο κίνα³⁾, ξουρίζνε λίγο τὴν κορφή αὐτοῦ ποὺ πονοῦν τὰ μάτια, τὰ βάζνε σὲ κεῖνον τὸ μέρος καὶ περνάει ὁ πόνος (Ἡρ).

πικρολαπατοῦσα βλ. πλατομαντήλα.

πικροπαπανούρα (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ· τρώγεται, κάμνει λουλούδι κίτρινον μὲ πολλὰ φυλλαράκια.

πίκρος δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

πιπεριά (Σ) γὸ φυτὸν καψικόν τὸ ἐτήσιον (Λ. Πρ.)

1) Κνησμονή.—2) Λ. Τ. Βουβών.—3) Κινάς=κύπρος, ἢ lawsonia alba, ἧς ἡ ρίζα χορηγεῖ τὴν βαφικὴν οὐσίαν, ἀραβιστὶ κινᾶ, ὅπερ πάνυ κακῶς γράφουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι heppé. Γ. Ἀριστάρχης. Περί φυτῶν παρ' Ἑβραίοις. Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογος Κων/πόλεως, Τ. 13ος. σελ. 26 σημ. 11η.

πιπέρι κόκκινο καφτερό τὸ ξέραιναν, τὸ κουπάνιζαν, καβούρ-
νιζαν καὶ λιναρόσπορο, τὸν κουπάνιζαν, ἔβαζαν λίγο ἄλας, τὰ ἀ-
νακάτωναν ὅλα μαζί καὶ γίνουσαν ἢ πίπερίτσα βουτοῦσαν τὸ ψω-
μί στὴ πιπερίτσα ὡς ἄρτυμα κ' ἔτρωγαν. Ἄν δὲν εἶχαν λιναρόσπο-
ρο ἔβαζαν καβουρντισμένο ἀλεῦρι ἢ κουκουναράλευρο. (Σκ.) Τὰ πι-
πέρια πού ἔκαιγαν πολὺ ἔλεγαν τσοῦσκες.—Τρεῖς πιπεριές τσοῦσκες
τις ἔβραζαν μὲ λίγο νερό, ἀπὸ κεῖνο τὸ νερό τοῦ πιπεριοῦ ἔρριχναν
πάνω σὲ κεῖνον πού ἀγαποῦσαν ἢ τὸν πότιζαν λίγο καὶ σὲ ἀγα-
ποῦσε κι' ὄλ' τὴ νύχτα τρωγυρνοῦσε ἔξω πὸ τὸ σπίτι. Ἡ Φροσύν'
ὄλο καλοὶ γαμπροὶ ἔκαμνε γιὰτ' ἤξερε καὶ τᾶκαμε, (Δελειῶνες). Γιὰ
μάτια ὁποῦ πονοῦν κουπάνιζαν πιπερόριζα, τὴν ἔρριχναν σὲ παλῆ
κρασί, τὴν ἔβαζαν στὴ κορφὴ τους, τὴν ἄφιναν μιὰ ὥρα κ' ὕστερα
περιχούσαντε. (Ἡρ).

πλανιέτσα καὶ πλανίτσα βλ. ἄγρια φραουλιά.

πλάτανος. Στὸ Σουμπὰς - κιοῖ¹⁾ ἔχει παμμέγιστο πλάτανο. τὰ
πελώρια κλαδιὰ του τρεῖς ἢ τέσσερες φορὲς ἀκουμποῦν στὴ γῆ καὶ
πάλι ὑψώνονται ὡς μεγάλοι πλάτανοι.—Γιὰ τὴ χρυσι²⁾ βράζνε
φλούδα πλάτανου σὰν τσάι καὶ τὸ πίνε κάθε πρωὶ (Κ). Καλαθιά,
εἶδος πλατάνου.

πλατομαντήλα (Φ) καὶ πικρολαπατούσα (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ· ἔχει
ὄλοστρόγγυλα καὶ μεγάλα φύλλα ὡς δυὸ πιθαμές. Ὅταν εἶχαν καρ-
διόπονο³⁾, μάραιναν ἓνα φύλλο στὴ φωτιά, τὸ ἔβαζαν στὴ καρδιά⁴⁾
καὶ περνοῦσε, ἦταν πολὺ γιαιτρικό. Γιὰ τὴν πρησμένη κοιλιὰ, τὴν
ντύλιζαν σὲ παννί, τὴν ἔβρεχαν, καὶ τὴν παράχωναν στὴ χόβολη
σὰν ἔκαψε καλὰ τὴν ἔβγαζαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τὴν ἄλειψαν μὲ
μέλ', τὴν ἔβαζαν πάνω στὴ κοιλιὰ καὶ ξεπρήσκουσαν.

ποδάρια τοῦ λέλεγνα βλ. λελεγκοπατήματα.

πολύτριχο (Φ) τὸ φυτὸν ἀδιαντον τὸ ἀσπλήνιον. (Λ Πρ.) *Adiantum capillus Veneris*. σ. 233. Ἄγαπᾷ τὴν ὑγρὴ σκιὰ καὶ φυτρώνει
στὶς σπηλιές. Ὅταν ἡ λεχοῦσα εἶχε αἰμορραγία, ἔβραζαν πολύτριχο
μὲ νερό, ἔπινε τὸ ζουμί καὶ σταματοῦσε.

ποντικοτσάλι, φτιά τοῦ ποντικοῦ καὶ ζαπαρίνα (Κ) σπαράγγια
(Αὐδ) Στὴν καθημερινὴ κάμαρα ἢ στὸ μαγειριὸ κρεμοῦσανε σὲ δυὸ
στήλους τοῦ ταβανιοῦ σανίδι φαρδὺ καὶ μακρὺ ὡς δυὸ πήχες, πάνω
σ' αὐτὸ ἔβαζαν τὸ τουλούμ' τὸ τυρί, τὰ ψωμιά καὶ ἄλλα φαγώσιμα
γιὰ νὰ ἀερίζονται, γιὰ νὰ μὴ τὰ πειράζ' ὁ ποντικός πού κατέβαινε

1) Χαριὸ Β. τῶν Μετρῶν.—2) Ἴκτερος. 3) Στομαχόπονος.—4) Στομάχι.

ἀπ' τὸ ταβάν', ἔβραζαν στὰ σχοινιά ποντικοτσάλια ¹⁾ καὶ τὸν ἐμπόδιζαν νὰ περάσῃ.— Γιὰ νὰ καθαρίσῃ τὸ αἷμα ἔβραζαν ζαπαρίνα κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. Γιὰ τὴν μεγάλη δυσκοίλια, ἔβραζαν ποντικοτσάλια κ' ἔπιναν ἓνα φυλτζανάκ' πρῶτῃ, μεσημέρ' καὶ βράδ'. Καθαρίζ' τὸ στομάχ' σὰν καθάρσιο καὶ τὸ λισιάζ'.

ποπόσκα βλ. κίτρινο κολοκύθι.

πουρνάρι βλ. ἀπουρνάρι.

πράβιστα ἐρεΐκ. βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

πράσο τὸ γνωστὸν λαχανικόν.

πρίνος βλ. ἀπουρνάρι.

πρωϊμιάδ' βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

πύρεθρον βλ. μοσκαντήρα.

Ραδίκι ἡμερο (Σ) εἶδος τῶν φυτῶν κичώριον (Λ. Πρ).

ράμνος ράμνος ἢ ἑλληνικὴ (Λ. Πρ). *Rhamnos graeca*. σ. 216.

Ἄγκαθωτὸς θάμνος, τὸν φύτευαν γιὰ φράκτη. Γιὰ νὰ γιάν' τὸ παιδί κουπάνιζαν στὸ σιδερογοῦδ' ραμνόφυλλα, τὰ ἔστιβαν στὴ φούχτα καὶ περνοῦσαν τὸ ζουμί ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ σφοντυλιοῦ. Μ' αὐτὸ ἄλειφαν τὸ πατημένο καὶ θεραπεύουνταν.

ρεΐκι, (Κ) τὸ φυτὸν ἐρεΐκη (Λ. Πρ) ἀπ' αὐτὸ κάμνουν τὶς τσαλόσκουπες,

ρεπανάκι κόκκινο

ρεπανάκι ἄσπρο ραφανὶς ἢ ἡμερος (Λ. Πρ).

Αἰν. Ἔχω ἓνα πράγμα σὰν τυρὶ καὶ τυρὶ δὲν εἶναι,
ἔχει φύλλα σὰν δεντρὶ καὶ δεντρὶ δὲν εἶναι,
ἔχει ποντικοῦ νουρά καὶ ποντικὸς δὲν εἶναι. Τὶ εἶναι;
Ρεπάνι ἄσπρο (Σ)

ρεπανίδα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ, ἢ ρίζα του νοστιμώτερη ἀπ' τὸ ρεπάνι, εἶναι ἄσπρη κ' ἔχει σχῆμα καρότου· τρώγονται καὶ τὰ φύλλα.

ρίγανη (Κ) τὸ φυτὸν ὀρίγανον. Ἀπ' αὐτὴν βγαίν' τὸ ριγανόλαδο, ὠφελεῖ στὸν πονόδοστο.

ριζάκι (Κ) ἐρυθρόδανο τὸ βαφικόν ²⁾ ἔβραζαν τὴν ρίζα του κ' ἔ-

1) Τσαλιά Λ. Τ.=ἀγκάθια.

2) Στ' Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας τὰ νήματα, ἔβαφαν κόκκινα μὲ τὸ ἐρυθρόδανο (ριζάρι) φυτικὴ βαφή, προῖδον κ' αὐτὸ τῆς δικῆς τῶν παραγωγῆς. Π. Ταμπάση. Τὸ πρόβλημα τῆς λαϊκῆς τέχνης. Πρωία 1943. Αὐγ. 28 Νίκου Βέη (Bees). Τὰ Θεσσαλικά Ἀμπελάκια. Πρωία 1648. Σεπτ. 5. Τὸ λεγόμενον βαφι-

βαφαν τὸ παννὶ κόκκινο. Ἐπερναν τὴ ρίζα καὶ τὰ φύλλα τοῦ ριζαριοῦ καὶ μαζὶ μὲ φλούδα ξινομηλιάς τὰ ἔβραζαν, ἔπερναν τὸ ζουμί τὸ ἔβραζαν στὴ φωτιά κ' ἔρριχναν τὸ μάλλινο, ἔβαφε βαθύ πορτοκαλί ἀξέβαθο.

ρίζι: γίνονταν καὶ στὴ Φιλιππούπολη ἡ ὄρυζα. Ἐβραζαν ρίζι μὲ ζάχαρι, τὸ ἔκαμναν λαπά, τὸ ἔβραζαν πάνω στὴ λογουρίστρα καὶ περνοῦσε (Κ).

ρόβι (Σ), ὁ ὄροβος, τουρκ. μπουρτσάκ' εἶναι στρογγυλὸς καὶ γκριζωπὸς, σπέρνεται σ' ἀδύνατα χωράφια, εἶναι ἀπὸ τὰ κατώτερα γεννήματα καὶ τὸ ἔδιναν τροφή στὰ βόδια καὶ τὶς καμήλες.—Ἡ γυναῖκα ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ κἀν' παιδιὰ, ἔβραζε ρόβ' μὲ νερό, τῆβαζε σὲ δοχεῖο, κάθονταν ἐπάνω γιὰ ζεστασιὰ κ' ἔκαμνε (Φ).

ροβίθια (Σ) ὅποιος τρώγ' ροβίθια λέγανε πὼς γίνεται ἔμπορος.—Ὅλοι ἔσπειραν στὰ χωράφια τους, ἕνας καλὸς ἄνθρωπος ἦτανε τόσο φτωχὸς ποῦ δὲν εἶχε κανένα σπόρο νὰ σπείρ', λέγ' στὴ γυναῖκά τ', γὼ θὰ σπείρω ἄλας ἀντὶς ροβίθια.—Τὶ λές; τὸ ἄλας γίνεταί ροβίθια;—Νὰ δγῆς πὼς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ θὰ γίνε.—Ἔστερα πὸ καιρὸ τὸ χωράφ' πρασίνισε, οἱ ροβιθιῆς φύτρωσαν. Ἀπὸ τότες εἶναι ἀλμυρὸς κ' ἀπόμκε ἡ παροιμία: Καλὸς ἄνθρωπος π' ἀλάτ' νὰ σπείρ' θὰ φυτρώσ' ροβίθι (Τζ).

ροδακινιά, μηλέα ἡ περσικὴ (Λ. Πρ). Στὴν (Ἄδρ) τὰ ροδάκινα ἔλεγαν δουράκινα, τουρκ. σεφτελιά. Ἡ ροδακινιά ἔκαμνε πολλακίς ὡς 50 ὄκ. ροδάκινα' σὰν ἔβγαίναν ἄρχιζαν τὰ νυχτέρια.—(Ὀν.) Ροδακινιώ.

ροδιά, ροιά ἡ κοινὴ (Λ. Πρ). Τὴν Πρωτοχρονιά τὸ πρῶν ἔρριχναν ρόδ' μέσα στὴν αὐλή, γιὰ νὰ σκορπισθῆ ἡ εὐτυχία μέσα στὸ σπίτ'. (Τζ). Στὸ (Κι) ὅταν ὁ νοικοκύρς γύριζε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἔπερνε ρόδ', τὸ χτυποῦσε κατὰ γῆς κ' ἔλεγε: Νὰ γιομίσ' τὸ σπίτ' σὰν τὸ ρόδ'.—Μέσα στὰ κόλυβα ἔβραζαν ρόδ'.—Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν τ' ἄνθια τῆς ροδιάς καὶ ροδότσεφλο τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. Γιὰ τὸν πονόστομο τὸ ροδότσεφλο εἶναι γιατρικὸ (Ἡρ).—(Ὀν.) Ροδιά, Ρόδα, Ροδὴ, Ροδινή, Ροδιनिῶ, Ροδάνθεμη, Ροδανθέα, Ροδάκς.

Αἶν. Χίλοι μίλιοι καλογέροι

σ' ἕνα ράσο ντυλιγμένοι. Τί εἶναι; Ρόδι (Σ).

κὼν ἐρυθρόδανον (λατινιστὶ ρούμπια τινκτόρουμ) γνωστὸν μὲ διάφορα δημώ-
νεοελληνικὰ ὀνόματα' ριζάρι, ἢ λιζάρι, ἀλιζάρι, ἀπλῶς ρίζα, ἀγριοβαφή καὶ
σκοινοβαφή.

ροδοδάφνη (Σ) πικροδάφνη (Ἄμ.) ζακουμιὰ (Λ. Β) τὸ φυτὸν νήριον ἢ ροδοδάφνη (Λ. Πρ.) *Nerium oleander* σ. 75. Τὰ φύλλα της γίνονται γιατρικὸ γιὰ τὴ φθίση· τὰ κουπανίζνε μὲ τὸ σιδηρογούδ' ῥίχνε μέσα λίγο νερό, πίν' τὸ ζουμί ὁ ἄρρωστος καὶ θεραπεύεται (Φ). Ἔλεγαν ὅτι ὁ φθισικὸς σωτηρεύουσαν ἂν στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρρώστιας τοῦ ἔβραζε 101 λογιῶ χόρτα τοῦ βουνοῦ κ' ἔπινε τὸ ζουμί πρῶτ' καὶ βράδου μιὰ βδομάδα. Ἦσαν γυναῖκες γιάτραινες ποὺ θεράπευαν τὶς ἀρρώστιες μὲ βότανα, τὰ μάζευαν κ' ἔλεγαν: ἄς βρίσκονται κι' ἄς μὴ χρειάζονται· στὸν καθὴ νὰ χρειασθοῦν. (Καδῆς=Τοῦρκος δικαστής), σ' αὐτὸν νὰ πάγ' ἢ ἀρρώστια.—Γιὰ τὴν κατεβασιά¹⁾ βάζνε τὰ φύλλα στὸ φοῦρνο νὰ ξεραθοῦνε, τὰ κουπανίζνε, τὰ περνοῦνε ἀπὸ τουλπάν' καὶ τὰ ρουφοῦνε σὰν ταμπάκο (Ἄμ).—Γιὰ τὰ σπυριά καίνε τὰ φύλλα, τὴ στάχτ' δουλεῖνε μὲ λίγο λάδ', γίνεται ἀλοιφή, τὴν βάζνε πάνω στὰ σπυριά καὶ γιάνισκε.—Γιὰ νὰ κατεβάσνε μαλλιά, βράζνε τὰ φύλλα μὲ νερό καὶ μὲ κεῖνο τὸ νερό λούγουνται (Κ).

ρόκα, φυτὸ αὐτοφυῆς καὶ στὰ κάστρα τῆς Σηλυβρίας· τρώγεται ὡμὸ ὡς σαλάτα.

ρόκα (Σ) ὁ καπουτσινος, τὸ φυτὸν δελφίνιον (Λ. Πρ).

ρούδι (Κ), ροῦς ὁ βυρσοδεψικὸς (Λ. Πρ)· θάμνος· μὲ τὰ φύλλα τοῦ ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερά, χλιάραιναν τὸ νερό, ἔρριχναν μέσα τὰ φύλλα νὰ βράσνε καὶ τ' ἄφιναν εἴκοσι τέσσερες ὥρες, τὴν ἄλλη μέρα τὰ στραγγούσανε, τὸ ζουμί ἔβαζαν στὴ φωτιά, ἔρριχναν μέσα λίγ' καραμπογιὰ καὶ τὸ ἔβαζαν στὴ φωτιά. Σὰν ζεσταίνουσαν καλά ἔρριχναν καὶ τὸ ροῦχο ποὺ εἶχαν γιὰ βάψιμο κ' ἔβραζε. Γίνουσαν μαῦρο καὶ δὲ ξεθώραζε.

ροῦπα βλ. βαλανιδιά.

Σαλάτα πράσινη. (Σ).

σαλατικὸ βλ. ἀγγουριά.

σάλιαγκος (Σ). Κοινὴ ὄνομ. τοῦ φυτοῦ φοσιόλος ὁ τοῦ Καρακάλλα (Λ. Πρ).

σαλκάμι (Κ). εἶδος γλυκοῦ παντζαριοῦ· οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλεγαν τατλί²⁾ τρούπ³⁾. Γίνουσαν γιατρικὸ γιὰ πληγὴ, τὸ ἔβραζαν καὶ τὸ ἔβαζαν πάνω, τὸ ἄλλαζαν κάθε μισὴ ὥρα καὶ γιάνισκε.

σαλκίμι (Σ) ἢ γλυτσίνα, φυτὸ ἀναρριχητικὸ. ζεῖ πολλὰ χρόνια, κάμνει πολλὰ λιὰ μρωδάτα λουλούδια πρὶν βγάλει φύλλα.

σαμάρδαλο (Κ) βλέπε ἄγριο σκόρδο. Βγαίνει τὴν ἄνοιξη μέσα

1) Καταρροή.—2) Λ. Τ. Γλυκό.—3) Λ. Τ. Ρεπάνι.

στά χωράφια, τὰ φύλλα του εἶναι σάν μικροῦ πράσου· τρώγονται ὡ-
μὰ καὶ καΐνε.

σαρδέλλα (Σ) σαρδελλιά (Σκε) ζακουμιά (Δογ) καὶ ζακουμιά
τὸ λουλούδι· τὸ φυτὸν πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον. (Λ. Πρ).

σαρικοφᾶς (Κ) ἔχει φύλλα μακρουλά καὶ κάμνει μικρὰ λουλού-
δια. Κουπανίζνε τὴ ρίζα τὴν ἀνακατεῦνε μὲ γιαούρτι(καὶ γίνεται ἀ-
λοιφή γιὰ τὴ ψώρα.

Ἡ ψώρα θέλει ἀλοιφή
σαρικοφᾶ νὰ γιάνη.

σεῖρεκ βλ. λινάρι καλοκαιρινό.

σέλινο, φυτὸν ἐκ τῶν σκιαδοφόρων, οὗ εἶδη τινα καλοῦνται
κοιν. ραπονοσέλινο, νεροσέλινο (Λ. Πρ), *Arium graveolens*. σ. 245.
Βλ. μαιντανός, τρίτη παράγραφος.

σέλινο ρωσικὸ ἔχει ρίζα σάν χοντρό ρεπάνι ἄσπρο.

σεμπογιά (Σ) σιμπογιά (Σκε) δεντρογιά (Ἡρ) λουλουδιά (Ἐπ)
μαναγουσιά (Μηλιό Γανοχώρων) ἢ βιόλα. *Mathiola incana*. σ. 171.
Σεμπογιές¹⁾, δεντρόγιες, λουλουδιές, μαναγούς οἱ βιόλες.

σεμπογιά κίτρινη (Σ) μινιγιά (Σκε) *Cheiranthus Cheiri*. σ. 171.
Αὐτοφυῆς στά κάστρα τῆς Σηλυβριᾶς. Ὅταν οπόρος ἔπεφτε στοὺς
κῆπους, σιγὰ, σιγὰ μὲ τὴν περιποίηση, οἱ σεμπογιές ἄλλαξαν χρώ-
μα, σκούραινταν πρὸς τὸ χρυσαφί καὶ μερικὲς γίνονταν καφέ πρὸς
τὸ βισινί. Τὸ φύλλο τῆς σεμπογιᾶς τραβάει τὸν ὄρκο· γιὰ νὰ γιάν' ἢ
πληγὴ κουπάνιζαν τὰ φύλλα, τᾶβαζαν ἐπάνω καὶ γιάνισκε.

σιδερίτης (Σ) φοτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν χειλανθῶν (Λ. Πρ).
Φυτρώνει ἄφθοно σιὰ πλάγια τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβριᾶς.

σίκαλη βλ. βρίζα.

σινάπι καὶ χαρδάλι (Σ) σινάπι τὸ ἀρουραῖον (Λ. Πρ). *Brassica ni-*
gra σ. 246. Μαγερεμένο τρώγεται· σὲ κρουολόγημα κουπάνιζαν τὸν σπό-
ρο, τὸν ἔβαζαν μέσα σὲ ζεστὸ νερό, ὃ κρουολογημένος ἔκαμνε ποδό-
λουτρο, σκέπαζαν καλὰ τὰ πόδια του καὶ περνοῦσε.—Τὴν παραμονὴ
τ' ἅϊ Γιωργιοῦ τὴν νύχτα μετὰ τὰ μεσάνυχτα βγαῖνε οἱ μαγιστρες
θεόγυμες γιὰ νὰ πάρουν τὸ μπερεκέτ' ἀπ' τὰ σπίτια, κόφτουν καὶ
λίγο σανίδ' ἀπ' τὸ κατώφλ' ποὺ δρασκελᾶς, γιὰ νὰ μὴ τὸ πάρνε ἀπὸ

1) Γιὰ νὰ βγοῦνε διπλές (μὲ πολλὰ πέταλα) οἱ σεμπογιές ἢ καὶ ἄλλα
λουλούδια, ἔσπερνταν τοὺς σπόρους ὅταν ἦταν διπλογιόρτι· ἂν δὲν ἦταν δι-
πλογιόρτι τὸν περνοῦσαν τρεῖς φορές ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ σφοντυλιοῦ. ἔλε-
γαν τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ τὸν ἔσπερναν καὶ τότε τὰ λουλούδια γίνονταν δι-
πλά. Μονὰ ἔλεγαν ὅσα εἶχαν λίγα πέταλα.

βράδ' ῥίχνε γύρω στὸ σπῖτ' σινάπ' ¹⁾ καὶ μελετοῦν καὶ λένε :

Ἄν οἱ μάγισσες μαζεῦσνε αὐτὸ τὸ σινάπι

τότε νὰ μαρθῆ ἀπ' ἐδῶ τὸ μπερεκέτι.

(Τζ)

σκαμπάφυλλα (Κ) φυτὸ φυτρώνει κοντὰ στὶς φράχτες, ἔχει φύλλα μακρουλά, χνουδωτά καὶ ὀδοντωτά τρυφερά· τρώγονται· τὰ ἔτρωγαν πολὺ οἱ Ἑβραῖοι, ὅταν μεγαλώσουν οἱ ἄκρες τους ἀπολήγουν σὲ ἀγκάθια καὶ τὸ λουλούδ' τους εἶναι γαλάζιο.

σκαρπι (Σαμ) (Ζ. Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου. «Θρακικά», Τ. 15ος, σ. 394). Ἡ ρίζα τοῦ φυτοῦ ἔχει τὴν ιδιότητα ν' ἀποξηραίν' ἐντὸς ὀλιγῶν ἡμερῶν δέντρο· ἂν εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ ἀνοίγῃς τρύπα κ' ἔβαζες ἐντὸς μικρὸ κομματάκι αὐτοῦ· ἐπίσης ἔπαυε τὸν πονόδοντο.

σκιὰ βλ. συκιά.

σκληθρο βλ. κλήθροο.

σκομίδι βλ. ἀρπατζίκι.

σκόρδο (Σ) τὸ σκόροdon. *Allium sativum*. σ, 248. Ἐκτὸς ποῦ τρώγεται ὠμὸ καὶ βραομένο, εἶναι φάρμακο σὲ διάφορες ἀσθένειες καὶ τὸ θεωροῦν ὡς ἀποτρεπτικὸ τῆς βασκανίας.—Τὸν Μάη εἶχαν σὲ καλὸ, κάθε πρωὶ νὰ καταπίνε μιὰ σκέλδα σκόρδο (Κ).—Σὰν ἕνα περνοῦσ' ὁ ἥλιος ²⁾ κουπάνιζαν σκόρδο, τὸ ἔλυωναν μὲ γιασοῦρτ', ἄλειφαν τὰ πόδια, τὰ χέρια καὶ τὴν κορφή, δρόσιζε καὶ γιαιτρεύουνταν (Μπαχιτζέ-κιοί).—Γιὰ τὶς ζωχιές ³⁾ κουπάνιζαν σκόρδο μὲ ἄλλας τὶς ἔτριβαν μ' αὐτό, τὶς ἔκαιγαν καὶ μ' ἕνα φύλλο δάφνη καὶ γιάνισκαν (Φ).—Τὸ ἰλαντζίκι ⁴⁾ περνᾷ μὲ τὴ γητεία καὶ τὸ σκόρδο· στὸ Ἰζεντίν ⁵⁾ τὸ γήτευε ἕνας Τάταρης, τὰ χάραζε, ὕστερα κουπάνιζε σκόρδο μὲ θεριακὴ, τὸβαζε ἀπάν' καὶ γιάνισκε. Ἡ Παναγία νὰ φυλάγ' κεῖ ποῦ θὰ βγεῖ, τσοῦζ' πρήζεται καὶ πονεῖ κι' ὅταν βγεῖ στὸ κεφάλ' αἰμοποτίζ' ⁶⁾ τὸ μάτ'.—Στὴν ἀδυναμία, κόφτ' μιὰ σκέλιδα σκόρδο σὲ κομματάκια καὶ τὰ κοταπίνς νηστικᾶτα, ρουφᾶς κ' ἕνα ποτηράκ' μαῦρο κρασί (Κ).—Σὲ δυνατὸ πονοκέφαλο κουπάνιζαν σκόρδο μὲ τὶς φλοῦδες, ἄλειφαν τὸ λακκάκ' ποῦ εἶναι πίσω στὸ λαιμὸ λίγο λάδ', ἀπὸ πάνω ἔβαζαν τὸ κουπανισμένο σκόρδο, τὸ ἄφιναν ὡς ποῦ νὰ τσοῦξ', ὕστερα τὸ ἔβγαζαν καὶ περνοῦσ' ὁ κεφαλόπονος.—Στὸν πόνο τοῦ ἀφτιοῦ ζέσταιναν μιὰ σκέλδα καὶ τὴν ἔβαζαν ζεστασιὰ στὴν τρύπα τοῦ ἀφτιοῦ καὶ γιάνισκε ἢ κουπάνιζαν σκόρδο μ' ἕνα φυλ-

1) Εἶναι μικρότατος καὶ στρογγυλὸς ὁ σπόρος.—2) Ἡλίσση.—3) Ἄφτρες, τὶς ἔβγαζαν στὸ στόμα.—4) Λ. Τ. Ἀνεμοπύρωμα.—5) Χωρὸ κοντὰ στὶς Μέτρας.—6) Κοκκινίζει.

τζανάκ' λάδ' νά γίν' ἀλοιφή νερουλή, τὸ σούρωναν ἀπὸ τουλπανάκ' καὶ μὲ κεῖνο τὸ λάδ' ἔσταζαν δυὸ κόμποι ¹⁾ στὸ ἀφτί πού πονεῖ, ἔβαζαν καὶ λίγο βαμπάκ' ἀπὸ πάνω. Σὲ μιὰ ὥρα ξανάβαζαν κ' ἔπαυε ὁ πόνος (Ἐπ).—Γιὰ τὸν τριχοφάγο γίνονταν γιαιτρικὸ τὸ σκόρδο μὲ τὴν κόκκινη φλούδα· κάθε πρωὶ πρὶν νὰ βγῆ ὁ ἥλιος νὰ βγάζ' μιὰ σκέλδα νὰ τὸν τριβ' καὶ περνάει (Τσ).—Στὸ χτύπημα λιανίζνε ²⁾ σκορδοπλεξούδα μὲ τὸ ψαλιδ', λίγα πίτερα, λίγο ξιδ' καὶ δάφνη, τὰ βράζνε καὶ τὰ βάζνε πάνω στὸ κατάπλασμα καὶ γιὰ κάθε πόνο, ἀκόμα καὶ στ' ἀγελάδια.—Στὴ χόβολη τοῦ Καλόχρονου ³⁾ ἔψηναν ἕνα σκόρδο κ' ἔτρωγαν ὄλοι ἀπὸ μιὰ σκέλιδα, τῶχαν σὲ καλὸ, κ' ὅποιος εἶχε σκυλονυχίδες⁴⁾ τις ἔτριβε μὲ τὸ σκόρδο καὶ περνούσανε. Ὅποιος τῶκαμνε δὲ ματάβγαζε ⁵⁾ (Κ).—Τὴν Πρωτομαγιά τὸ πρωὶ τρώγανε μιὰ σκέλιδα σκόρδο γιὰ νὰ μὴ τις κομπῶσ' ὁ κοῦκος καὶ κόφτνε τὰ γάλατα (Κ).

Ὅταν ἄρεζαν παιδί, ζῶο, λουλούδ' ἢ ἕνα τι, πρὶν πούν τι ἔμορφο, ἔλεγαν :

Φτοῦ νὰ μὴ ματιαχθῆ. Σκόρδα νάχ'. ἢ

Σκόρδα καὶ κουτσά βελόνια. ἢ

Σκόρδα. Καὶ φτοῦσαν στὸν κόρφο τους.

Σὲ ὅτι ἤθελαν νὰ μὴ τὸ πιάσ' τὸ μάτ' κρεμοῦσαν ἕνα σκόρδο· ὅταν ἔστειναν τὰ σανίδια τοῦ σκεποῦ πού ἔκτιζαν σπίτι κρεμνοῦσαν π' ἕνα σκόρδο· μιὰ γαλάζια χάντρα κ' ἕνα παληοπάπουτσο.—Γιὰ τὸ μάτ' κρεμνοῦσαν στὴν κουνίτσα τοῦ μωροῦ μονόσκορδο⁶⁾ μ' ἕνα γαλάζιο χάντρο καὶ μ' ἕνα κόκκινο ⁷⁾ κομματάκ' παννί (Κ).—(Ὀν).

1) Σταλαματιές.—2) Κόφτουν.—3) Πλάνης, πού ἀνάφτουν φωτιές καὶ πηδοῦν, τὴν παραμονὴ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.—4) Παρουυχίδες.

5) Ἐνά ἔβγαζε.—6) Σκόρδο μὲ μιὰ σκέλδα εἶναι σπάνιο, τὸ ἔχουν προφυλακτικὸ γιὰ τὸ μάτι, τὴν γλωσσοφαγιά καὶ τὴν κατάρρα.

7) Τὸ κόκκινο ὡς ἀποτρεπτικὸ τοῦ κακοῦ τῆς βασκανίας νομίζω δὲν ἔχουν ἄλλα μέρη ἐκτὸς τῆς Θράκης. Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης, «Σύντομος Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς νήσου Σαμοθράκης», «Θρακικά». Τ. 18ος, σελ. 42.

Τὰ ἐμβλήματα τῶν μυστῶν τῆς Σαμοθράκης ἦσαν στέφανος ἐκ κλάδου ἐλαίας καὶ ταινία πορφυρᾶ διὰ τῆς ὁποίας περιέδεον τὴν κεφαλὴν δίκην κρηδέμου. Ἐπίστευον δὲ ὅτι τὸ κόσμημα αὐτὸ ἦτο δυνατόν ἀλεξίκακον διὰ τὸν μυθέντα. (Βλ. Ε. Σ. Σ., «Θρακικά». Τ. Αος σελ. 127. Κρατητικά). Στὴν κρατητήρα περνοῦσαν κόκκινη κλωστή καὶ τὴν φοροῦσε στὸν λαιμὸ ἢ ἔγκυα γιὰ νὰ μὴ ρίξῃ *) τὸ παιδί. Ἡ μαμμή γιὰ νὰ προφυλάγεται ἢ λεχοῦσα ἀπὸ τὸ κακὸ μάτ' καὶ ἀπὸ τὴν κακιά τὴν ὥρα, ἀφοῦ γέννησε, κρεμάει στὴ μέσ' τῆς

*) Πρόωρος τοκετός.

Σκορδῆς (Οἰκονομειὸν) ¹⁾.

σκουλαρίκι (Σ) τὸ φυτὸν βαλσαμίνη (Λ. Πρ). *Galanthus reginae*.
oigae σ. 248.

σκουπόχαρτο (Ἄδρ) ὁ θύσανος τοῦ φυτοῦ σόργου νοῦ σάρου, ἐξ οὗ κατασκευάζονται οἱ σκοῦπες. (Λ. Πρ). *Sorghum vulgare*, σ. 249
Οἱ καλλίτερες σκοῦπες γίνονται στὰ πέριξ τῆς (Ἄδρ) στὰ χωριά, Βουνοχωρί (Βύσσα), Μαράσια, Ριζια καὶ Τσιορῆκ-κιοῖ (Καστανιές).—
Στὴν Τσόρλου τὴν Πρωτοχρονιὰ ὅποιος πρωτοπήγαινε στὸ σπῖτ', τὸν κάθιζαν πάνω στὴ σκούπα πῖς' ἀπ' τὴν πόρτα κ' ἔλεγε τρεῖς φορές :

Κλοῦ, κλοῦ, κλοῦ,

ὄσα τσουνιά, τόσα πουλιά.

Στις (Κ) ἀπάν' στὴ σκούπα δὲν κάθουνταν γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦσνε ἀπὸ τὴν πεθερὰ ὄσα σέρν' ἢ σκούπα. Τὴν σκούπα δὲν ἀφιναν κατὰ

ἓνα μισὸ πέταλο βοδιοῦ μὲ κλωστή τοῦ μιταριοῦ ἢ καισιβέλικο μεγάλο καρφί σὲ κόκκινη κορδέλλα καὶ κάτω πὸ τὸ μαξιλάρ' βάζ' ἓνα μπαλτα κ' ἓνα μιτάρη καὶ κάτω πὸ τὸ μωρὸ μιὰ μασιά. Θὰ πάρει βόμμα (κόκκινη κλωστή βαμβακερῆ ποῦ ὑφαίνουν) θὰ τὸ κὰν' τρεῖς κάτια, θὰ τὸ κλώσ', θὰ κὰν' τρεῖς κόμπαι, ἔχει μαζύ τς τιναγμένο κουρσοῦμι (μολύβι) τὸ ξύν' τὸ δουλεύει καλὰ μὲ τὸ ἀγιοκέρ', τὰ βάζει πάνω στοὺς τρεῖς κόμπους καὶ τὸ δέν' στὸ χέρι τῆς λεχούσος. Στὸ κεφάλ' τῆς θὰ κρεμάσ' λίγο βόμμα, ἓνα κομμάτ' ἀγιοκέρ' τυλιγμένο μὲ τρᾶ, μιὰ σκέλιδα σκόρδο, πὸ πάνω ἓνα δαχτυλίδ' κ' ἓνα φλουρί δεμένα μ' ἓνα γαλάζιο φιόγκο. Τὸ φοροῦσε 40 μέρες καὶ δὲν τὴν ἔπιανε τὸ μάτι. Στὸν Σαραντισμὸ, ἀφοῦ ὁ παπᾶς τὴν διάβαζε στὴν ἐκκλησία τὴν εὐχή, ἢ μαμὴ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ χέρ' τῆς τὸ βόμμα καὶ τὸ κρεμοῦσε στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἢ τὸ ἔρριχνε στὴ βρύσ' τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ πᾶνε μὲ τὸ νερὸ τὰ κακούδια τῆς λεχουσιᾶς. Στὴν καρτερούλα, ὅταν ἡ μαμμὴ μοιράζ' γιὰ τὰ γεννητοῦρια στοὺς συγγενεῖς, γειτόνους καὶ φιληγάδες τὰ κάκανα *), ἢ κάθε μιὰ δίν' γιὰ τὸ μωρὸ ὅτι δυνιέται, γροσάκ', διαράκ' ἢ ρουπιέ, περασμένο σὲ κόκκινη ἢ γαλάζια κορδέλλα. Τὴν παραμονὴ τοῦ Μάρτ' ἔβαζαν στὰ χέρια τῶν παιδιῶν μάρτ', κόκκινη καὶ ἄσπρη κλωστή στριμμέν' γιὰ νὰ μὴ τὰ μαυρίσ' ὁ ἥλιος.—Μόλις γεννιούνταν τὸ μοσχάρák', τὸ βουβαλάκ', τὸ γαῖδουράκ' ἢ τὸ ἀλογατάκ' ἔδεναν γιὰ τὸ μάτ' ἓνα κόκκινο παννὶ στὴν οὐρὰ ἢ στὸ πόδ' καὶ στίς νέες ἀγελάδες καὶ βουβάλες ὅταν τὰ μαστάρια τοὺς ἦταν φορτωμένα γάλα, ἔδεναν μπρὸς στὴν κούτρα **) τοὺς στὰ κέρατα ἓνα κόκκινο παννὶ μὲ γαλάζιες χάντρες καὶ μαρτίσες.

1) Ὡς μανθάνω καὶ εἰς τὴν Νάξον ὑπάρχει ὄνομα Σκορδῆς.

*) Μικρὰ πηττάκια ποῦ κάμνανε γιὰ τὰ γεννητοῦρια. Κάκκανα ἔλεγον καὶ τὰ δυνατὰ γέλια.

**) Μέτωπο.

γῆς νὰ τὴ δρασσελᾶνε γιὰ νὰ μὴν ἀρρωστάει ἡ κερά, τὴν ἄφιναν πάντοτε ὄρθια.

ομέλιος, φυτὸν ἀρωματώδες (40 Ἴεκ).

σουρβουλιὰ βλ. σουρδαλιά,

σουουτιὰ βλ. βαγιά.

σουρδαλιά (Σκο) σουρβουλιὰ (Σ). Τὰ σούρβουλα ἢ σουρδαλα μοιάζνε τὰ μούσπουλα, τὰ ἔκοφταν ἄγουρα καὶ ἀπὸ λίγα ὠριμάζαν καὶ τὰ ἔτρωγαν.

σουρμές: ἀρρώστια τοῦ στοριοῦ, ἢ δαυλίτης: ἀρρωστημένος ἀπ' ἔξω εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν γερόν, ἀπὸ μέσα ὀλόμαυρος σάν καπνιά.(Σ), χόχλους (Μ).

σουσάκα βλ. νεροκολοκύθα.

σουσαμιὰ (Σ), ἄσπρη μυρωδιά (Κ) τὸ φυτὸν σήσαμον (Λ. Πρ). *Sesamum orientale* σ. 250. Ἀπὸ τὸ σουσάμι βγαίν' τὸ σουσαμόλαδο, τὸ ἔβαζαν στὰ γλυκίσματα (Κι) --Γιὰ τὸ κάψιμο ἔπερναν σαμόλαδο ¹⁾ καὶ στουμπέτσι ²⁾, τὰ ἔκαμναν ἀλοιφή, τὴν ἄλλαζαν συχνὰ καὶ θεραπεύουνταν.

σπαθόχαρτο (Σ) σπαθολούλουδο (Κ) κοψοβότανο ('Αρκαδιούπολη) ³⁾, κοινὴ ὄν. τῶν φυτῶν κάρηξ, ξιφίον καὶ ὑπερικόν (Λ. Πρ). Φυτρῶν' μέσα σὲ χωράφια, γίνεται ἀψηλὸ ὡς δυὸ πιθαμές, ἔχει φύλλα μικρὰ καὶ κάμνει μικρὰ λουλουδάκια κίτρινα καὶ μέσα πρὸς τὸ καφέ: αὐτὰ ἔβαζαν σ' ἓνα μπουκάλ' μὲ λάδ' καὶ τὸ ἄφιναν στὸν ἥλιο, γίνονταν γιατρικὸ γιὰ τὸ κόψιμο καὶ τὸ ξέγδαρμα ποῦ μάτωνε. Ὅταν εἴμεθα μικρὰ ὄλα μου τ' ἀδέλφια καὶ πέφταμε συχνὰ παίζοντας, ἢ κόφταμε τὸ δάχτυλο, ἢ μητέρα ἔβαζε σ' ἓνα καθαρὸ παννάκ' λίγο σπαθόλαδο κι' ἀπὸ πάνω τὸ ἔδενε. Δὲν μολύνουνταν καὶ γιάνισκε γλήγορα (Σ).—Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβαζε τὸ ἄνθι τοῦ σπαθολούλουδου μὲ τὸ νερό, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ καὶ τὸ ἐπιναν ('Ηρ).

σπανάκι, ἄνθος στὸ Μουσταφᾶ πασᾶ ⁴⁾ τὸ φυτὸν χηγοπόδιον (Λ. Πρ). *Spinacia oleracea* σ. 251. Στὶς Σαράντα Μάρτυροι ὄλοι ἔκαμναν σαραντόπητες καὶ μοίραζαν σιτὴ γειτονιά, ἔβαζαν μέσα σπανάκ' ἢ ἄγρια λάχανα ⁵⁾ κι' ἂν δὲν τύχαινε Τετάρτ' ἢ Παρασκευὴ ἔβαζαν λάδ', τίς ἔκαμναν μακρόστενες καὶ σιτὴν κάθε σα-

1) Σουσαμόλαδο,—2) Λ. Τ. Ἀνθρακικός μόλυβδος.—3) Λουλέ Βουργάζ.—

4) Μ. Μοσχοπούλου, «Θρακικά», 1928. σ. 437. Κάλαντα Χριστουγέννων στίχος 14. Τὸν ἄγκαθον καὶ τὸν ζουρφὸν καὶ τὸ πικρὸ μαρούλι.—5) Ἄγρια χόρτα.

ραντόπηττα πατούσανε ἀπὸ δυὸ σφραγιστὰ ¹⁾ (Τζ).

σπανακὺθρα (Κ) ἀγριο χόρτο, διαφέρει λίγο ἀπὸ τὸ ραδίκι, εἶναι πιὸ πικρὸ καὶ τὸ λουλούδι κίτρινο καὶ μεγαλείτερο

σπαράγγια βλ. ποντικοτσάλι.

σπάρτα καὶ *σπαρτιῆς* (Αὐδ) χόρτα ἀκανθώδη πού χρησιμοποιοῦνταν ὡς ἐμπόδια κατὰ τῶν ποντικῶν.

σπάρτο καὶ *σπαρτολούλουδο* (Κ) τὸ σπάρτιον (Λ. Πρ). *Spartium junceum*. σ. 251. Τὰ φύλλα του εἶναι ὡς τῶν βούρλων, ἀλλὰ μικρότερα. Μ' αὐτὰ δένουν τις δέμελες ²⁾ τοῦ καπνοῦ· τὸ κίτρινο λουλούδι του μοσχοβολᾷ, γίνεσαι καὶ γλυκό. Σπάρτα πολλὰ ἔχει στὸ Σπάρτα-Κουλέ, σιδηροδρομικὸν σταθμὸν οἱ γραμμὴ Κων/πόλεως πρὸ τοῦ Χαδὲμ-κιοῖ.

στάρι καὶ *σιτάρι*. *Triticum vulgare*. σ. 252. Στάρι εἶναι σκληρὸ καὶ ἀπαλό· ἰδίως καλλιεργοῦσαν τὸ σκληρὸ ἀπ' αὐτὸ τὸ ψωμί δὲν γίνεται τόσο ἄσπρο καὶ φουσκωτὸ ὅπως ἀπὸ τὸ ἀπαλό, ἀλλ' εἶναι πολὺ νοστιμώτερο. Ἀπὸ τὴν μέρα πού ἔσπειραν τὸ στάρι ³⁾ ὡς πού νὰ φύτω, δὲν ἔκαμναν φρυγανὰ γιὰ νὰ μὴ καὶ ὁ σπόρος καὶ δὲ φυτρώσ' (Κ).—Τὸ στάρι ἔχει μεγάλο παράπονο πού τὸ κάμνε φρυγανιὰ καὶ λέγ' στή μητέρα τ', τὴ γῆς. Ἐγὼ μητέρα μ', φεύγω καὶ τοῦ χρόνου θὰ σὲ ξαναἰδῶ, μόνε ξέρε πού ὁ κόσμος μὲ τυραγνᾷ πολὺ, —Τί σὲ κάμνουνε; —Μητέρα, μὲ κόβνε μὲ τὰ σίδηρα καὶ μὲ θερίζει, μ' ἀλωνίζει, μὲ λιχνίζει, μὲ πᾶνε στὸ μύλο καὶ μ' ἀλέθνε, ὕστερα μὲ ζυμῶνε, αὐτὰ δὲ μὲ πειράζνε, ὅσο μὲ τυραγνᾷ πού μὲ ξαναβάζνε στή φωτιά καὶ μὲ ξαναψῆνε καὶ μὲ κάμνε φρυγανιὰ.—Αὐτὸ εἶναι ἀσυγχώρητο, λέγ' ἡ γῆς καὶ δὲ σχωρνᾷ τὸν κόσμο σὰ σὲ κάμν' φρυγανιὰ (Κ). —Τὸ ψωμί ἀφοῦ ψήνεται στὸ φούρνο, γιὰ νὰ τὸ κάμνε φρυγανιὰ ξαναψῆνετε, τότε τὸ ψωμί μᾶς βλαστημάει. Ἔτσι μᾶς ἔλεγε ἡ γιαγιά μ' κ' ἡ μάνα μ', μ' εἶπε ἡ Κονομειάτισσα ⁴⁾ κερὰ Γαρουφαλιά.—Τὸν χειμῶνα ὅταν εἶχε πολὺ κρύο καὶ φοβούντανε νὰ μὴ γίν' παγωνιὰ καὶ παγώσ' τὸ στάρι καὶ τὰ σπαρτὰ ἔβαζαν στή γωνιὰ τὸ ἀλετροσίδηρο ⁵⁾ (Κ).—Εἶχαν σὲ καλὸ ἀπὸ τὸ νιδ ⁶⁾ στάρι τὴν πρώτη ζυμωσιὰ νὰ τὴν μοιράσανε· ἄλεθαν στάρι, ἡ νοικοκερὰ ζυμῶνε δέκα, εἴκοσ' μικρὲς πῆττες καὶ τις ἔψηνε, τὴν μιὰ πῆγαινε στή βρύση, τὴν ἔβρεχε καὶ τὴν μοίραζε σ' ὄσους βρίσκουνταν ἐκεῖ, τις ἄλλες ἔδινε στή γειτονιὰ καὶ στὰ συγγενικά σπίτια (Φ). Στὴν (?Αμ).

1) Ξύλινη σφραγίδα τῆς λειτουργίας (προσφορᾶς).—2) Ἄρμαθειές.

3) Στόν (Μ) τὸ διαλεχτὸ στάρι γιὰ σπόρο ἔλεγον σύρμα.—4) Ἀπὸ τὸ Κονομειό, χωριὸ κοντὰ στὴ (Σ).—5) Ἰνί.—6) Καινούργιο.

ὅταν ζύμωναν πρώτ' φορά ἀπὸ τὸ καινούργιο στάρ' ἔκαμναν μιὰ πητιούδα¹⁾ καὶ τὴν ἔρριχναν στὸ πηγάδ' καὶ στίς (Ἐπ) ἔβραζαν σταροκούκκια²⁾ καὶ τὸ μοίραζαν στίς γειτόν', φίλ³⁾ καὶ συγγενεῖς.— Ὅταν τὸ μωρὸ ἔβγαζε τὸ χρυσό³⁾ δόντ', ἡ μητέρα ἔβραζε σταροκούκκια γιὰ νὰ σκάσνε καὶ φυτρῶσνε τὰ δόντια γλήγορα, ὅπως γλήγορα σκάν' καὶ φυτρῶν' τὸ στάρ' μοίραζε ἀπὸ ἓνα πιάτο στὴ γειτονιά καὶ στὰ συγγενικά σπίτια. Ἡ κάθε μιὰ ἄδειαζε τὸ πιάτο κ' ἔβαζε μέσα ἓνα ἀσημένιο παρὸ γιὰ νὰ ἀσημῶσνε τὸ παιδί καὶ γίνε τὰ δόντια τ' γερά. Ἡ μητέρα ἔστρωνε μιὰ ἄσπρη μεσαλα⁴⁾, κάθιζε στὴ μέσ' τὸ μωρὸ, γύρω τ' ἔβαζε ἓνα πιάτο σταροκούκκια, στάρ', παράδες, βιβλίο, μολύβ', ψαλίδ' καὶ πρόσεχ'· νὰ θὰ πιάσ'. Ἄν ἔπιανε στάρ' θὰ γίνουνταν γεωργός, παράδες θὰ γίνουνταν πλούσιος, βιβλίο γραμματικός, ψαλίδ' ράφτης (Τζ).—Τὴν Πρωτοχροινιά ἀπὸ βραδύς μούσκευαν λίγο στάρ' καὶ τὸ πρωὶ τὴν ὥρα πού διάβαζ' ἡ ἐκκλησία ἔρριχναν μιὰ φούχτα ἀπ' αὐτὸ τὸ στάρ' μέσ' ἀπ' τὴ γωνιά⁵⁾ νὰ βγῆ ἀπ' ἔξω καὶ μελετοῦσαν: Τόσο μπόγ'⁶⁾ νὰ κάν' τὸ στάρ'. Ἡ πιὸ ἡλικιωμέν' τοῦ σπιτιοῦ ἀνήμερα τ' αἶ Βασιλειοῦ πολὺ πρωὶ χαράματα, ἔπερνε ἓνα μικρὸ μπακίρ', ἔβαζε μέσα ὅσα φλουριά εἶχε. λίγο στάρ' λίγο κριθάρ' καὶ πήγαινε στὴ βρύσ' πού ἦταν γυρισμέν' κατὰ ἡλιοῦ, τὸ γέμιζε μ' ἀμίλητο νερὸ καὶ γυρνοῦσε σπὶτ' της. Τὰ φλουριά βρεμμένα τὰ κρεμοῦσε στὸ λαιμὸ τῶν κοριτσιῶν γιὰ νὰ ποδαρίσνε⁷⁾ μὲ φλουριά, τὸ νερὸ πού βασίλεψε μὲ τὰ φλουριά, τὸ στάρ' καὶ τὸ κριθάρ' ἔρριχναν στὰ χωράφια γιὰ νὰ φέρνε τὸ μπερεκέτ'⁸⁾ (Τσ).— Τ' αἶ Σαράντα ἀνήμερα ἔπερναν σαράντα κουκκιά στάρ' ἢ κριθάρ' ὅταν φύτρωναν καὶ γίνουνταν τὸ στάρ' τὸ ἔκρυσαν γιὰ νὰ τὸ σπείρνε τὴν ἐποχὴ, τὸ ἔλεγαν τ' αἶ Σαράντη ἢ σπορὰ (Στρ).

συνιά (Σ) σκιά (Τσα) ἢ συκῆ. *Ficus carica* σ. 254. Τὰ σῦκα καὶ τὰ συκόφυλλα γίνουνταν γιαιτρικό. Στὰ παιδιά πού ἔβγαζαν ἀμπελομάννα⁹⁾ πατοῦσαν ἓνα σῦκο καὶ τῶβαζαν πάνω γιὰ νὰ ὠρμῶσ'. Ὑστερα ἢ γιὰτρίσση ἔκαμνε πέννα ἀπὸ καλαμιά, τὸ τρύπαγε μ' αὐτὴν, πὸ πάνω ἔβαζε συκόφιλλα ἢ λαχανόφυλλα καὶ τραβούσανε τὸν ἔμπυο, ἔβαζαν ὡς πού νὰ καθαρίσ'. Γιὰ τὸ βυζούν' μασοῦσαν σύ-

1) Μικρὴ πῆττα.—2) Στάρι βρασμένο.—3) Τὸ πρῶτο δόντι πού βγάζει τὸ μωρὸ.—4) Τραπεζομάντηλο, ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν μεσάλιον.—5) Οἱ γωνιῆς τὰ παλιὰ χρόνια ἦσαν χαμηλές.—6) Λ. Τ. Ἀνάστημα, ὕψος.—7) Νὰ κάνε ποδαρικό.—8) Λ. Τ. Εὐφορίσ, ἀφθονία.—9) Τυφλοβύζουνα.—10) Ὁριμάση.

κο¹⁾ ἢ σταπίδα καὶ τῷ βάζαν πᾶν' καὶ ὠρμαζε. Γιὰ τὴν δυσεντερία ἔβραζαν ἓνα συκόφυλλο²⁾ μὲ τὸ νερὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. — Γιὰ νὰ μάθουν ποῖο ἀγίασμα θὰ σωτήρευε τὸν ἄρρωστο, ἔπερναν πέντε ἢ ἑπτὰ συκόφυλλα, τὰ ἔβραζαν στὰ βαθουλώματα μιᾶς πινακωτῆς, μελετοῦσαν τὸ καθένα ἀπὸ ἓνα ἀγίασμα καὶ περίμεναν νὰ δγιοῦν ποιᾶς χάρης τὸ φύλλο θὰ ξεραίνονταν προτιήτερα καὶ σὲ κείνο τὸ ἀγίασμα τὸν πήγαιναν κ' ἔβλεπε τὴ γειὰ τ'. Βλ. Ε.Σ.Σ. «Θρακικὰ». Τ. 18ος, σελ. 219. — Γιὰ νὰ βλεπαν τὰ κορίτσια τὴν τύχ' τους τ' αἶ Γιαννιοῦ³⁾ τοῦ κληδόνου ἔπερναν συκόφυλλα τὰ ὀνομάτιζαν καὶ τᾶ βάζαν στὸ ἀγιάζ⁴⁾, τὸ πρῶν ὁποιοῦ φύλλου ἦταν τὸ πιὸ δροσερὸ, κείνον θὰ πάρνε ἄντρα. Ἡ Ἀργυρούλα μ' εἶπε ὅτι κ' κείν' ὅταν ἦτανε κόρ' ἔβαλε συκόφυλλα καὶ τὰ ὀνομάτσε· ἀγαποῦσε ἓνα νέο πού ἀπούδαζε στὴν Πόλ' καὶ κείνος τὴν ἠθέλε. Τὸ πρῶν ὅταν εἶδε τὸ φύλλο τοῦ νέου π' ἀγαποῦσε μαραμμένο καὶ ἓνα φύλλο ἐνοῦ ἄλλου πού οὔτε τὸν λογάριαζε καθόλου νὰ εἶναι δροσερὸ, ἔκλαψε πολὺ κ' εἶπε, ψέματα λένε τὰ φύλλα. Ὑστερα πὸ λίγο καιρὸ οἱ γονεῖς τῆς τὴν ἄρραβωνιάσαν μὲ αὐτόνε πού τὸ φύλλο ἔμεινε δροσερὸ καὶ τὴν πάντρεψαν. Αὐτὸν τᾶρα ἔχει ἄντρα κ' εἶναι μητέρα τεσσάρων παιδιῶν. — Ποικ. Λόπια, εἶδος μεγάλα σύκα (Τσα). Περδικόσουκα, μικρὰ καὶ πολὺ γλυκὰ.

Αἶν. Ἀπὸ πάνω πετσί,

ἀπὸ κάτω πετσί

καὶ μέσα μέλι καὶ κεχρί. Σύκο (Σ).

συντέφι (Σ) ὁ ἀπήγανος. Ρυτὴ ἢ βαρύσομος. *Ruta graveolens*. σ. 162. Γιὰ τὴν χτυποκαρδία ἔπερναν συντέφ', τὸ ἔβραζαν μὲ ξιδ' καὶ τὸ ἔβραζαν πάνω στὸν παλμό, κ' ἔπαυε (Κ). — Στὸ κρυωμένο παιδί, κουπάνιζαν στὸ σιδερογούδ' τὸ συντέφ', ἔπερναν τὸ ζουμί, ἔβραζαν λίγο λάδ' καὶ λιγ' παπαδιά⁵⁾, τὰ ἔκαμναν σὰν ἀλοιφή, ἄλειφαν τὸ κορμάκ' τοῦ κρυολογημένου παιδιοῦ, τὸ κουκούλωναν⁶⁾ καὶ γιάνισκε (Φ).

σφειὰ βλ. ζαμπουκιά.

σφενδάμνη, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ) ὁ σφένδαμνος Ἀγριοπλάτανος (Λ. Πρ). *Acer creticum*. σ. 255.

1) Ὁ προφήτης Ἡσαΐας μὲ τὰ σύκα ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα Ἐζεκιαν, Βασιλεῶν Δ', Κεφάλαιον Κ' 7. «Λαβέτωσαν παλάθην σύκων καὶ ἐπιθέτωσαν ἐπὶ τὸ ἔλκος καὶ ὑγιάσει». — 2) Μὲ συκόφυλλα καθάριζαν καλὰ τὰ ποτήρια, οἱ γοῦρνες, τὰ τοινένια (ἐμαγιέ) καὶ τὰ μάρμαρα. — 3) 24 Ἰουνίου, Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. — 4) Λ.Τ. Ὑγρασία. — 5) Χαμόμηλο. — 6) Σκέπαζαν καλὰ.

σφυρουδιά, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

σχοῖνος (Κ) κληματαίδα (Ἄδρ). *Pistacia lentiscus*. σ. 255.

Τὰ ποδάρια τοῦ λέλεγνα καὶ λελεγκοπατήματα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

τερεοτένια (Σ) φυτό· κάνει λουλούδι λιλά καὶ τὸ τριγυρίζουν λεπτότατα φυλλάκια σὰν τὸ τερεότ, (τὸ ἄνιθο).

τζὰν ἐρεΐκια ποικ. ἀβράμηλου.

τζερνίτσα βλ. μουριά.

τζιρτζιλιά βλ. βερυκοκκιά.

τζιτζιφιὰ καὶ χουναπιὰ (Σ) Ἰντέδες καὶ χιντέδες (Ἄδρ) ἢ ζιζιφιὰ. *Zizyphus sativa*. σ. 185.

τηλέγραφος (Σ) φυτὸ ἀναρριχητικό.

τῆς γρηῆς τὰ τσάτζαλα (Σ) τσατζαλάκια (Τσα) χόρτο τοῦ βουνοῦ, φυτρώνει στοὺς κήπους· τρώγεται.

τῆς καλῆς τ' ἀχειλί ἢ *τῆς ὠραῖας τ' ἀχειλί* (Σ) κάνει πολλὰ κόκκινα λουλουδάκια σ' ἓνα μίσχο.

τῆς καμήλας τὸ γόνα (Φ) χόρτο.

τῆς ντροπῆς τὸ λουλούδι βλ. καυκαλύθρα.

τῆς ὄρνιθας τὸ ἄλειμμα (Κ) ἄγριο χόρτο.

τῆς Παναγίως τ' ἀφτάκι (Αὐδ) χόρτο.

τῆς Παναγίας τὰ δάκρυα (Σ) φυτὸ χαμηλό· κάν' ἄσπρα λουλούδια, ἀνοίγουν τὴν Μεγάλ' Σαρακοστή, φυτρώνουν κ' ἔξω στὸ βουνό ἄγρια, τότε τὰ λουλούδια βγαίνουν πολὺ κοντὰ στὴ ρίζα καὶ σχεδὸν δὲν ἔχουν μίσχο.

τῆς Παναγίας τὸ ζεμπούλι (Κ) τὸ ζεμπούλι μὲ ἑπτὰ καντήλες 1) τὸ λένε τῆς Παναγίας τὸ ζεμπούλ', γιὰτὶ ἑπτὰ καντήλες εἶχε τὸ ζεμπούλ' πού ἔκανε ὁ Θεὸς καὶ ἰόστειλε μὲ τὸν ἄγγελο Γαβριὴλ στὴν Παναγία νὰ τὸ μοσχίσ' καὶ νὰ μείν' ἔγκυα.

Τῆς Παναγίας ὁ κρήνος (Β) ζαμπάκι (Σ) ὁ νάρκισσος.

τῆς πεθερᾶς τὸ κεφάλι (Β) ἄνθος ἔχει σχῆμα γυάλινου κώδωνος μὲ βάση πρὸς τὸ χῶμα καὶ γύρω ὅλο ἀγκάθια, κάν' ἓνα μεγάλο ἄσπρο λουλούδι, ἀνοίγ' τὸ πρῶι κ' ὡς τὸ βράδ' μαραίνεται.

τῆς ποοβατίνας τ' ἀχειλί (Φ) ἄγριο χόρτο.

τῆς τρυγόνας τὸ φαγι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

τῆς ὠραίας τ' ἀχειλί βλ. τῆς καλῆς τ' ἀχειλί.

τιντίν βλ. κολοκυθιά.

1) Τὸ ἀνθάκι μοιάζει τὴν καντήλα πού ἔκαιγαν μπρὸς στὰ εἰκονίσματα.

τοῦ κότα τὰ τσαλιά(Κ) εἶδος κολλητσιδες μικρὲς καὶ στρογγυλές, φυτρώνουν μέσα στὰ χωράφια· ἅμα τὶς πιάσεις καὶ τὶς τραβήξεις ἀνοίγουν τὶς ἄκρες· ἔχουν ψιλότατα ἀγκαθάκια. β. κολλητσιδα.

τοῦ κούκου τὸ φαγι (Γζ) χόρτο τοῦ βουνοῦ. τρώγεται ὠμό, κἀν' πολλὰ μικρὰ λουλουδάκια μαζεμένα μὲ χρῶμα μόρικο.

τοῦ λαγοῦ τὰ μουστάκια (Κ) ἀγριόχορτο, τρώγεται κ' ἡ ρίζα, ἔχει φύλλα μακρόστενα, κἀμν' τριανταφυλλί λουλούδ' σὰν γαρούφαλο μὲ πέντε πέταλα· ὁ κάλυξ τελειώνει σὲ πέντε βελονοειδῆ φύλλα.

τοῦ μαλεμπιτζῆ τὰ χουλιάρια (Σ) χόρτο, βγάζ' φυλλάκια πού μοιάζνε τὰ χουλιάρια τοῦ μαλεμπιτζῆ, τρίγωνα πού στὴν μιὰ πλευρὰ κατὰ μεσῆς ἦταν ἡ λαβή.

τοῦ παπᾶ τ' ἀφτιά (Κ) ἀγριόχορτο,

τοῦ πετεινοῦ τὸ λειρι (Κ) χόρτο πού τρώγεται.

τριανταφυλλιά ἡ ροδῆ: *Rosa centifolia*, σ. 258. Ποικ. Τριανταφυλλιά ἡ ἑκατόφυλλη. Τριανταφυλλιά ἀπριλιάτικη (Σ) ἀνοίγει τὸν Ἀπρίλιο, τὰ τριαντάφυλλά της μοσχοβολοῦν πολὺ, τὰ κἀμνουν γλυκὸ ὡς ὑπακτικό.

Τριανταφυλλιά γεντί ¹⁾ βερὲν ²⁾ (Σ), ἀνθίζει πολλὲς φορὲς τὸν χρόνο.

Τριανταφυλλιά τοῦ γλυκοῦ (Σ). *Rosa gallica* σ. 458. Τὰ τριαντάφυλλα μοσχοβολοῦν πολὺ, τὰ κἀμνουν γλυκὸ, τριανταφυλλάδα, τριανταφυλλόξιδο ³⁾ καὶ γιαιτρικό.

Ὅταν εἶχαν ζέστη ⁴⁾ ἔβρεχαν παννιά στὸ τριανταφυλλόξιδο καὶ τᾶβαζαν στὸ μέτωπο, τᾶλλαζαν συχνὰ καὶ ὄρουζονταν ὁ ἄρρωστος.— Τὰ φύλλα ⁵⁾ τοῦ τριαντάφυλλου τοῦ γλυκοῦ τὰ ξέβαιναν καὶ τὰ ἔκρυβαν γιὰ τὸν ματόπονο· ὅταν δάκρυζαν τὰ μάτια, τσιμπλιάζαν καὶ πονοῦσαν, τὰ ἔβραζαν μὲ νερό, τὰ περνοῦσαν ἀπὸ πανάκ', τὸ ζουμί αὐτὸ κάθε πρωὶ τὸ ζέσταιναν λίγο κ' ἔπλυναν τὰ μάτια καὶ τὸ βράδ' πρὶν κοιμηθοῦν ἢ τᾶβραζαν μὲ λίγο νερό κ' ἔτσι ζεστὰ τᾶβαζαν σὲ καθαρὸ παννάκ' καὶ τᾶβαζαν στὰ μάτια. καὶ γιάνισκαν. (Ἡρ). Γιὰ τὸν ματόπονο σίς (Κ) ἔβαζον σ' ἓνα παννάκ' ἓνα κουταλάκ' γλυκὸ τριαντάφυλλο τᾶβαζαν στὸ πονεμένο μάτ' καὶ θεραπεύουνταν.— Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν τριανταφυλλόκομποι ⁶⁾ μὲ τὸ νερό, νὰ βράσνε καλὰ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί, ἄφταχτο γιαιτρικό.—

1) καὶ 2) Λ. Τ. Ἐπτάφορη.—3) Μέσα σ' ἓνα μπουκάλ' ξιδ' ἔβαζαν πολλὰ πέταλα τοῦ τριαντάφυλλου τοῦ γλυκοῦ καὶ τὸ ἄφιναν στὸν ἥλιο, ὕστερα τὸ ἔκρυβαν καὶ στὸν κεφαλόπονο καὶ πυρετὸ ἔβρεχαν τὸ μέτωπο.—4) Πυρετός.—5) Πέταλα.—6) Κάλυκες.

(Ὀν) Τριανταφυλλιά. Τριανταφυλλένια, Ἰτριανταφυλλίνα. Τριαντάφυλλος. Τριανταφύλλης.

“Ὅποιος ἀγαπᾷ τὰ ρόδα, πρέπει νᾶχ’ ὑπομονή,
κι’ ὅταν τὸν τσιμποῦν τ’ ἀγκάθια νὰ μὴ λέγ’ ὅτι πονεῖ.

τριζνίτσια (Τζ). Χόρτο ἄγριο, τὸ λουλούδι τοῦ ἄσπρο καὶ μόρι-
κο, τὰ φύλλα τοῦ τρίζουν ὅταν τρώγονται κ’ εἶναι ἀλμυρά ¹⁾ ἀπὸ
τὰ δάκρυα τῆς Μαρουλίτσας πού ἔπεφταν μέσα στὰ τριζνίτσια πού
τὴν ἔδωσ’ ὁ Θεὸς νὰ τὰ μαγερέψ’ ὅλο ἔκλαιγε κ’ ἔλεγε :

“Ὅπως τρίζ’ αὐτὸ τὸ τριζνίτς’
ἔτσι τρίζει καὶ τῆς μάννας μου ἡ καρδίτσα
γιὰ τὰ μέ τὴ Μαρουλίτσα.

τριζωτὸ (Φ) ἄγριο χόρτο· τρώγεται.

τρικούκηης (Σινικλι) ἄγριο τοῦ βουνοῦ δέντρο, τρικουκιά καὶ
τρικκιά (Τσα)· καρποὶ τὰ τρίκουκκα· εἶναι στυπτικά.

τρικουκιά βλ. τρικούκκης.

τριφύλλι. (Σ) τὸ φύλλο τοῦ εἶναι σὰν τρία μικρὰ πέταλα τριαν-
τάφυλλου ἐνωμένα· πολὺ σπάνια τυχαίνει νὰ βρεθῆ μὲ τέσσερα,
ὅποιος τὸ βρεῖ θὰ εἶναι τυχερός.

τρουπκιά βλ. μπιρδινιά.

τρουσαχῆ (40 Ἑκ) λουλούδι μὲ τρία χρώματα.

τσαβελίδα (Σ) ἄλλοῦ σκυλάκι. Τὸ φυτὸν ἀντίρρινον. (Λ. Πρ). “Ὅ-
ταν πιέσεις τὸ λουλούδι πρὸς τὸν κάλυκα φαίνεται ὡς στόμα πού
ἀνοίγει Τσαβελίζω=ἀνοιγοκλείω τὸ στόμα περιπαιχτικά.

τσακίρια (Σκο) κοντὰ ἀγκάθια.

τσαμπᾶτο βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσαμπουρνιά βλ. τσαπουρνιά.

τσαντάγρα, βλ. βλ. τσαντάουρο.

τσαντάουρο (Κ) **τσαντάγρα** (Τσα)· τὸ φυτὸ ἔχει μικρὰ φύλλα καὶ
λουλούδι τριανταφυλλί στὴν καρδιά κίτρινο. Γιὰ τὴν θερμασιὰ ἔβα-
ζαν τὸ τσαντάουρο ἀπὸ βραδὺ στὸ κρῦο νερό, τὸ πρῶν ἔπιναν τὸ
ζουμί, πικρόφερνε. Δυὸ τρεῖς μέρες ἔπινες κ’ ἡ θερμασιὰ σ’ ἄφινε.

τσαούσια βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσαπουρνιά καὶ **τσαμπουρνιά** (Κ) ἄγρια δαμασκηνιά. *Prunus spi-
nosa* σ 260. Κάμνει πολλοὺς μικροὺς καρποὺς σὰν χοντρά ροβίθια·
τὰ τσάπουρνα μὲ βαθὺ γαλάζιο χρῶμα εἶναι στυφὰ καὶ ὠριμάζουν
τὸ φθινόπωρο.

τσέπρα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

1) Βλ. Ε. Σ. Σ. «Θρακικά», Τ. 17ος σ. 161—4.

τσικουδιά (Πύργο) δέντρο· τὰ τσίκουδα τρώγονται.

τσιμισήρι (Σ) ἢ πύζος. *Buxus sempervirens* σ. 261.

Σκαμνιοῦ ποδάρι ἔσπασε

στὸν τόπο τσιμσηρένιο. (Σ)

Παρ. Νὰ μὴ λυπᾶσαι γιὰ ἀποτυχία ποῦ ἀργότερα θὰ βγῆ σὲ καλό. Τὴν ἔλεγαν ἰδίως ὅταν χαλοῦσε καμμιὰ ἀρραβῶνα.

τσιόγλα ἔρεικ βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

τσιογλάδες, (Τσα) νερουλά σταφύλια τῆς φυτειᾶς.

τσιτλιμικ (τοῦ) βλ. κουτσουμπιά.

τσουκνίδα (Κ) ἢ κνίδη. *Urtica urens* 262. Τρώγεται βραστή, τὶς ἔτρωγαν περισσότερο τὸν Μάρτ' γιὰ νὰ μὴ τοὺς τρῶν' οἱ ψύλλ'. Τὰ φύλλα τς ἔχουν ψιλώτατα ἀγκαθάκια, ὅταν σὲ τσιμπήσνε, πιάνς φύλλο μολόχας καὶ λές.

Ἐβγα τσουκνίδα

κ' ἔμπα μολόχα

Καὶ περνάει τὸ τσοῦξιμο

Τὸν Μάη ἔβραζαν μιὰ τσουκνίδα στὸ κεφάλ' γιὰ νὰ μὴν τὶς πιάν' ὁ πονοκέφαλος καὶ μιὰ στὴ μέσ' γιὰ νὰ μὴν τὶς πονάει κ' ἔλέγανε.

Ὅπως σιδεριάζ' ἡ τσουκνίδα

νὰ σιδεριάσ' καὶ τὸ σῶμα μ'.

Μὲ τὶς τσουκνίδες θεράπευαν διάφορες ἀρρώστειες. Γιὰ ζωχάδες τὶς βράζουν πολὺ καλά, τὶς βάζουν πάνω ὡς κατάπλασμα μέσα σὲ τουλπανάκ' καὶ πίνουν τὸ ζουμί ποῦ τὶς ἔβρασαν· μιὰ ἐβδομάδα νὰ τὸ κάνουν, περνοῦνε (Ἡρ). Γιὰ νὰ καθαρίσ' τὸ αἷμα, τσουκνίδες καὶ καρυδόφυλλα τὰ ἔβραζαν καὶ τὰ ἔπιναν. (Κ). Γιὰ τῆς μήτρας τὸν πόνο, τὶς πλύνς, τὶς βράζεις μὲ λίγο λάδ'· σὰν βράσ' καὶ μαλακῶσ' τὴν βάζεις πάνω καὶ γιανίσκει. (Καδη-κιοί). Γιὰ πέτρα, τὴν βράζουν μὲ νερό, τρῶνε τὰ χόρτα, πίνε καὶ τὸ ζουμί. Ἄφταχτο γιαιτρικό. Γιὰ τὸ ἔκζεμα, ἔβραζαν μὲ νερὸ τὶς τσουκνίδες, τὶς περνοῦσαν ἀπὸ πανάκ' καὶ μὲ τὸ ζουμί κάννανε μπάνιο. Γιὰ κάθε πόνο ἄφταχτο γιαιτρικό, τὴν πλύνε, τὴν ἀχνίζνε μὲ λάδ' καὶ τὴν κάνε κατάπλασμα (Κ).

τσουμπιανή ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσουῦσνες βλ. πιπέρια.

τσόχα-τσιτσέϊ (Σ) λουλούδι κόκκινο μὲ κίτρινη καρδιά.

Φάβα βλ. ἄφκος. *Lathyrus sativus*. σ. 262.

φάβατα βλ. κουκκιά.

φακὴ (Τοο) *Ernum lens*. σ. 263. Στὸ ἀνεμοπύρωμα 1) ἔτρωγαν

1) Ἐρουσίπελας.

μόνε φακὶ καὶ γάλα.—Στὴν παραμονὴ 1) τοῦ Χριστοῦ ἡ χελῶνα μαγέρεψε σούπα φακὴ, τὴν ἔβαλε πάνω στὴν καμπούρα τς καὶ πήγαινε τὸ πικροβοῦκ²⁾ στὴν Παναγία, περνώντας στὸ κατώφλι, χυθκε ἡ φακὴ κ' ἡ Παναγία γέλασε. Γιὰ νὰ μὴ τὴν δγῆ ὁ κόσμος ἔβαλε τὸ δάχτυλο στὸ χεῖλ' τῆς κ' ἔγινε τὸ λακάκ' ποῦ ἔχουμε ὄλοι κάτω ἀπ' τὸ στόμα. Ἄπο τότε δὲν εἶναι θάνατος χωρὶς γέλοια.—Ἄπο τὴν φακὴ ποῦ πήγε ἡ χελῶνα στὴν Παναγία ἀπόμκε καὶ μαγερεῦμε κάθε Μεγάλ' Πέμπτ' φακὴ (Σ).—Ἄπο ἀπὸ κάτι, ἀντὶ νὰ ὠφεληθῆ ὁ ἴδιος ὠφελιούντανε ἕνας δικός σου καὶ μάλιστα ἀγαπητός, ἔλεγαν τὴν παρ.

Χύθηκε τὸ λάδ'

στὴ φακὴ.

φαλαρίδα (Τσα) ἀκανθῶδες φυτόν.

φασκομηλιά βλ. ἀλιφασκιά.

φασούλια (Σ). *Phaseolus vulgaris*. σ. 263. Τὸ νοστιμώτερο ὄσπριο ³⁾ λέγανε τὰ φασούλια πῶς εἶναι τὸ κρέας τοῦ φτωχοῦ, τρώγονται φρέσκα καὶ ξερά. Ποικ.:

Φασούλια τσαλλῆ, ἀπ' αὐτὰ γίνονται τὰ καλλίτερα ξερά.

Φασούλια ἀῖσῆ καντίν.

Φασούλια μπαρμπούνια.

Παπούδα· τὰ μαυρομάτικα εἰς τὸ Διδυμότειχον.

Ἄμπελοφάσουλα, ξερά τὰ λένε μαυρομάτικα.

Ἄποχυναν ⁴⁾ τὰ ξερά φασούλια καὶ μὲ κεῖνο τὸ νερό, ἔπλυναν τὰ μαῦρα ροῦχα καὶ δὲν ξέβαφαν καὶ καθάριζαν.—Ἄποιος εἶχε χρυση ⁵⁾, σαράντα μέρες δὲν ἔτρωγε φασούλια καὶ στὸ ἔκζεμα πάντοτε δὲν ἔτρωγαν.

φασούλια (Σ) γλωσίτσα (Κ) ἢ μοσχομιτζελιά. *Lathyrus odoratus*. σ. 223. Ἡ φασούλια κάμνει μυρωδᾶτα λουλούδια μὲ διάφορα χρώματα.

φασούλια (Σ). Γίνεται ἀψηλὴ, τὰ λουλούδια τῆς σὰν μεγάλα τριανταφυλλιά καὶ ἄοσμα μπουκέτα.

φεγγάρι βλ. ἥλιος.

φελιουργιά βλ. φλαμουργιά.

1) Τὸ βραδινὸ τραπέζι ποῦ γίνεται στὴν κάμαρα τοῦ πεθαμμένου.

2) Τὰ φαγώσιμα ποδὸ πηγαῖνε οἱ συγγενεῖς καὶ γειτόνοι στὴν παραμονή, φασούλια, ρίζι, ἐλιές, ὄπωρικά, ὄλα νηστήσιμα καὶ βρίσκονται στὶς ψυχές τῶν πεθαμμένων.—3) Ἄοσπρια : φασούλια, κουκκιά, ροβίθια, φακὴ, μπιζέλι φάβα (ἄφκος), λαθύρι, φίγι (βίκος).—2) Ἄβραζαν στὴ χύτρα φασούλια μὲ νερό στὴ φωτιά νὰ πάρνε μιὰ βράσ', τὰ κατέβραζαν κ' ἔχυναν τὸ νερό, αὐτὸ ἔλεγαν ἀποχύνω.—5) Ἄικτερος.

φίγι βλ. βίκος.

φιδολάπατα (Σαρ) χόρτο τοῦ βουνοῦ με μεγάλα φύλλα· τὴν Μεγάλη Πέμπτη τὰ ἔβραζαν με νερό καὶ μ' αὐτὸ ἔβαφαν τ' ἄβγά κίτρινα.

φιδόχορτο (Κ) τουρκ. λάν¹⁾ - ὄτου²⁾. Τὸ φυτὸν δρακόντιον. (Λ. Πρ). *Dracunculus vulgaris*. σ. 263. Χόρτο τοῦ βουνοῦ, τὰ φύλλα εἶναι σάν τοῦ δεντρισάχι, ἀπὸ κάτω εἶναι κατηφελίδικα καὶ ἔχνε χρῶμα τῆς ἐλιᾶς, τὰ λαυλουδάκια του κεραμιδί.— Εἶναι γιαιτρικὸ γιὰ τὸ κρύωμα, τὸν βῆχα, τὴν πούντα³⁾ τὸ βράζνε με τὸ νερό καὶ τὸ πίνε, χύνε πολὺ ἴδρω καὶ γιανίσκουν.

φλαμουργιὰ (Κ) φελιουργιὰ (Σκο) νιάκ (Κω) τὸ δέντρο φιλύρα. *Tilia tomentosa*. σ. 264.—Τὸ φλαμούρι γίνεται ἀφέψημα θερμαντικὸ, τὸ ξύλο εἶναι ἔλαφρὸ καὶ τὸ κάνουν ἔπιπλα.— Στὸ Τσιλιγκήρι, τσιφλίκι κοντὰ στὴν Πόλη. εἶχε δάσος ἀπὸ μεγάλες φλαμουργιές.

φλάσκα βλ. κουκουάρα.

φλησκούνι (Σ). τὸ φυτὸν ἡδύοσμος ὁ γλήχων. (Λ. Πρ)· *Calaminttha officinalis*. σ. 264.— Γιὰ τὴν μήτρα ποὺ ἔχει ἀέρα, βράζουν φλησκούν' με πολὺ νερό, ὡς ποὺ νὰ γίνη μαῦρο, τὸ περνοῦν ἀπὸ παννὶ καὶ τὸ κάμνουν κλύσμα. (Τσ).

φλόμος, τὸ εὐφόρβιον (Λ. Πρ). *Euphorbia characias*. σ. 265. Ὁ φλόμος κάμνει μικρὰ κίτρινα λουλούδια καὶ βρῖσκεται ἄφθονος στὴν Κριθιά παρὰ τὴν Καλλιπολη, τὸν μεταχειρίζονται σιτὸ ψάρεμα, ρίχνουν στὴ θάλασσα κλωνιά καὶ τὰ ψάρια ποὺ εἶναι ἐκεῖ ζαλίζονται καὶ ψαρεύονται εὐκόλα. Αὐτὸ λέγεται φλομόνω.— Ὁ φλόμος ὅπου κοπεῖ βγάζει χυμὸ σάν γάλα, εἶναι φαρμακερὸς καὶ ὅπου ἐγγίσει τὸ σῶμα πρήσκειται.

φούλι (Σ) τὸ φυτὸν ἴασμος ὁ ἀραβικὸς (Λ. Πρ). *Jasminum sambac* σ. 265. Στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Σταυροῦ⁴⁾ μοίραζαν φούλι ἢ ζεμπούλι.

φουντουκιὰ (Κ) τὸ δέντρον λεπτοκαρυά. *Corylus avellana* σ. 265 Στὴν Μήδεια ὑπάρχει δάσος ἀπὸ φουντουκιές· τὸ ξύλο τῆς εἶναι λαφρὸ καὶ εὐλγιστὸ· ἀπὸ φουντουκόβεργες ἔκαμναν καλάθια, καὶ τοῦ μπεχτση⁵⁾ τὸ χονδρὸ ραβδί, ἢ σόπα, ποὺ χτυποῦσε τὴ νύχτα στοὺς λιθόστρωτὸς τῆς ὥρες ἦταν ἀπὸ φουντουκιὰ, γιὰ νὰ εἶναι λαφριά καὶ νὰ κάμνει ἦχο. Ἔλεγαν πῶς ἡ φουντουκιὰ εἶναι νουνὰ τοῦ φιδιοῦ καὶ σάν τὸ κτυπήσεν με βέργα ἀπὸ φουντουκιὰ ψοφοῦσε. Σάν φίδι τσίμπαγε ἄνθρωπο ἢ ἀγελάδα, ἔβραζαν φουντουκόφυλλα με γάλα,

1) Λ. Τ. Φιδιοῦ.—2) Λ. Τ. Χόρτο.—3) Πλευρίτις.—4) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν.—5) Λ. Τ. Νυχτοφύλαξ.

τάβραζαν κατάπλασμα πάνω στο τσίμπημα καὶ περνοῦσε. Γιὰ τὰ βυζούνια ἔπερνες δέκα παραδιῶν ἀζύγιστα φουντούκια, τὰ κυλοῦσες τὸ πρωὶ νηστικᾶτα σὲ σταυροδρόμ', νὰ μὴ δγῆ κανεὶς κ' ἔλεγεσ :

Τέτοιοσ μουσαφίρης ¹⁾
τέτοια φιλέματα.

Τὰ πετοῦσες σὲ τρία σταυροδρόμια, περνοῦσαν καὶ δὲ ματάβ-
γαζες

φραγκαγιωργιά (Σ) τῆς πεθερᾶς ἢ γλώσσα (Γιαλοί). Φυτὸ ποῦ κάμνει λουλούδι μὲ χρῶμα ξεθωριασμένο κόκκινο. Ἄπο τοὺς κήπουσ ποῦ τὴν φύτευαν φύτρωνε μόνη στὰ πλάγια τοῦ κάστρου τῆς Σηλυ-
βριᾶσ.

φράγκικη ἀγιωργιά (Σ) μικρὸσ θάμνοσ, στοὶ κάθε κλωνάκ' ἔβγα-
ναν σάν μπουκέτο πολλὰ λουλουδάκια, μὲ χρῶμα τριανταφυλλί.

φραγκοσταφυλιᾶ (Σ), ρυβίσιον τὸ ἐρυθρὸν (Λ. Πρ). Ribes rubrun
σ. 266.

φραουλιᾶ (Σ) τὸ φυτὸν χαμαικέρασος (Λ. Πρ). Fragaria versa σ.
266.

φρουκαλιᾶ, φυτὸν καλαμοειδέσ, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζον-
ται σάρωθρα. (Αὐδ).

φτέρι (Σ) πάπρα (Κ) βλάχνοσ (Σκε) ἢ πτέρισ. Nephrodium palli-
dum σ. 267. Στο (Σκε) κάτω πὸ τὰ κεραμύδια στοὶ σκεπὸ ἔβραζαν
βλάχνο. Ὅταν κανεὶσ ἔκαμνε πράξη βλαβερῆ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἄν
καὶ τὸν ἔλεγαν νὰ μὴ τὴν κάμνη καὶ αὐτόσ ἐξακολουθοῦσε ἔλεγαν
τὴν παρ.

Λαγὸσ τὴν φτέρην ἔτριβε
κακὸ τῆσ κεφαλῆσ του.

φτιᾶ τοῦ ποντικοῦ βλ. ποντικοτσάλι.

φτίτς βλ. μανιτάρι.

φύκια (Σ) θαλασσόφυτα. Στῆ (Σ) ἔχει δυὸ εἶδη φύκια, τὸ ἓνα μὲ
μεγᾶλα σαρκώδη φύλλα σάν πράσινη σαλάτασ, τὸ ἄλλο ἔχει χρῶμα
καφέ καὶ μοιάζει σάν μικροσκοπικὸ πολὺκλαδο δένδρο μὲ
πεσμένα
τὰ φύλλα.

φυσκόσπορο βλ. κουκουνᾶρα.

φυτειᾶ βλ. ἀμπέλι.

Χαβοῦξ ἐρείκ. βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

χαμαγλιᾶ (Φ) χόρτο, γιάτρευε τὴν καρδιά. Τὸ ἔβραζαν καλὰ μὲ
τὸ νερὸ ὡσ ποῦ νὰ λυώση καὶ γίνει σάν ἀλοιφή, μ' αὐτὸ ἄλειφαν

1) Λ. Ἄραβ. Ἐπισκέπτης.

τὴν κασίδα, τὴν γιάτρευε καὶ κατέβαζε μαλλιά.

χαμολιός, φυτὸ προξενοῦν ἐρεθισμόν τοῦ δέρματος (Τσα) θάμνος δάφνη ἢ χαμελαία, ἄλλως χαμολιός. (Λ. Πρ.)

χαμόμηλο βλ. παπαδιά.

χαρδαλιά βλ. σινάπι.

χασχάσι, τουρκ. ἀφιόνι. Μήκιν ἢ ὑπνοφόρος. Ἐκ τῶν σπόρων τοῦ βγαίνει τὸ ὄπιον¹⁾· στὴν παρχμαχούλα τὸ ἔλυοναν μὲ ρακὴ, ἔβρεχαν μέσα καπινόφυλλα, τάβαζαν πάνω καὶ πέρναγε (Κ). Γιὰ τὴν εὐκοιλία καὶ πόνο ἔπερναν ἀφιόν', λίγο οὖζο χωρὶς νερό, τὰ ἔβαζαν σὲ σιγὴ φωτιά, τὰ ἀνακάτωναν ἕως νὰ λυώσ', τάβαζαν σὲ μπουκάλ' κ' ἔβαζαν σὲ λίγο νερό δύο κόμποι καὶ τὸ ἔπιναν (Κ)

χηνοπόδι (Κ) κοινὴ ὄνομα τοῦ φυτοῦ ἀρνόγλωσσον. (Λ. Πρ). Ἐχει ψιλὰ φυλλάκια νταντελλωτά, τὸ λουλουδάκι τοῦ μικροῦ, στὴ μέση βγαίν' ὁ ὕπερος μακρὺς καὶ μοιάζει σὰν πόδι χήνας.

χίμαιλη (ἸΑμ) θάμνος· μὲ τὰ φύλλα τοῦ βάφουν κίτρινα τὰ μάλλινα.

χλεμπόνα βλ. ἀγγούρι.

χλομποτή (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

χλωροθέρι (Σ), τὸ στάρ' ποῦ θέριζαν πρὶν καλὰ ὠριμάσει· τὸ ψωμί ἀπ' αὐτὸ γίνεται νοστιμώτερο.

χουναπιά βλ. τζιτζιφιά,

χόχλους βλ. σουρμές.

χρυσάνθεμο (Σ). *Pyrethri species*. σ. 270.

ψύλλος (Τσα) εἶδος φυτοῦ ἀγρωστοειδοῦς μὲ πολὺ λεπτοὺς στάχεις καὶ σπόρους ὡς τῆς βρώμης·

ψωμόλινο (Σ) ὁ καλοκαιρινὸς λιναρόσπορος.

ψωράχιν (Σαμ) ὄνομα παράσιτου οἰτηρῶν.

*
* *

Πῆρα τὸ θάρρος νὰ καταπιασθῶ σὲ ἐργασία, ποῦ ἦταν δύσκολη γιὰ μένα, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐλάχιστο βοήθημα γιὰ κείνους ποῦ θὰ θελήσουν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ φυτικὸ πλοῦτο τῆς Θράκης.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΗ

1) Κοινῶς ἀφιόνι.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ

Κάλανδο Ἁγίου Βασιλείου (1)

- Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρείου
Σύρνει μουλάρια δώδεκα, καμήλια δεκαπέντε
Κι' ἡ μοῦλα ἡ Κανακαργιά πὸν σκῶνει τὸν ἀφέντη
Καὶ σύρνει τον καὶ πάδουε κειπέρα σ' μαυρομάτες
5 Σ' μαυρομάτες, σ' μαυροματοῦσες στὶς καμπυλοφρυνδοῦσες
Πῶχουν τὸ μάτι σὰν ἔληὰ τὸ φρῦδι σὰ δαχτάνι
Πῶχουν τὸ μοιτισάμπουρο σὰν τῆς ἔληās τὸ φύλλο.
Αὐτὸ τὸ σπῆτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νὰ μὴ ραγήση
Κι' ὁ σπιτονοικοκύρης του χίλια χρόνια νὰ ζήσει
10 Αὔσε καὶ σὺ ἀφέντη μου τὸ κορφομάντηλό σου
Καὶ δὸς στὰ παληκάκια σου πέντ' ἔξ' ἐφτὰ παραδες
Γιὰ νὰ τοὺς φᾶν γιὰ νὰ τοὺς πγιοὺν γιὰ τοὺς ξεφαντήσουν
Καὶ τοῦ χρόνου

Καὶ ἓνα καρῦδι κάτου.

Σοῦρβα, σοῦρβα, σοῦρβα μοι
Γερό σταυρὶ γερό κορμὶ
Ἅλο γιὰ καὶ δύναμι
Σὰν ἀσήμ, σὰν κρατιὰ
Καὶ τοῦ χρόνου σὺλ γεροὶ
Καὶ καλόκαρδοι.

Ἵταν χόρευαν τὸ γυιὸ

Ἐνα παιδὶ ἐπέρασε
Καὶ τρίζαν τὰ παπούτσια του
Αὐτὸς εἶναι ὁ γιόκας μου
Αὐτὸς εἶναι ὁ μπέης μου
Τράντιρι καὶ μπούμπουγκιου
Τράντιρι καὶ μπούμπουγκιου

1) Εἰς τὸν 17ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» ἐδημοσιεῖσθην 3 κάλαντα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Χορευτικό συρτό

- Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί,
 μαυρομαλλοῦσα καὶ ξανθὴ
 Νᾶχ' ἀσημένια φύλλα
 Μαυρομμάτα, μαυροφρύδα
 5 Καὶ σιὴν κορφὴν μαλάματα
 Κορασὶὰ μὲ τὰ κλίματα.
 Νᾶχη καὶ σιὴ ριζίτσα του
 Καῦμὸ πῶχ' ἢ καρδίτσα του
 Νᾶχη ἀσημένια βρύσι
 10 Ποιὸς τὴν εἶδε τέτοια κρίσι
 Ἐσκυψα γιὰ νὰ πγῶ τερὸ
 Μαῦρα ἔν τὰ μάτια π' ἀγαπῶ
 Νὰ πγῶ καὶ νὰ γεμίσω
 Μαῦρα μάτια νὰ φιλήσω
 15 Κι' ἔπεσε τὸ μαντήλι μου
 Καῦμὸ π' ὄχει τὰ χεῖλη μου
 Τὸ χρυσοκενημένο
 Μιὰ χαρὰ ἔταν τὸ καῦμένο
 Ὅπου μὲ τὸ κεντούσανε
 20 Καὶ μὲ τὸ τραγουδούσανε,
 Τρεῖς παρθένα κοράσια,
 Σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια
 Ἡ μιὰ ἔταν ἀπ' τὸν Γαλαῖᾶ
 Βαστᾶ τὸ νοῦ της δυνατᾶ
 25 Κι' ἡ ἄλλ' ἀπ' τὸ Νιοχῶρι
 Τοῦ Χατζῆ Γιαννάκη κόρη
 Κι' ἡ τρίτη ἢ μικρότερη
 Ἄπ' ὄλες ὁμορφώτερη
 Ἦταν ἀπ' τὴν Πόλι
 30 Καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὄλοι
 Ἄχ τὴν ἀγάπησα κι' ἐγὼ
 Γιὰ νὰ τὴν πάρω δὲν μπορῶ

Χορευτικό. Γοργὸ καὶ πηδηχτὸ

Πάνδρεψέ με ἢ μαμά μου
 Κι' ἔδωκέ μ' ἐν' ἀμπελάκι
 Π' ὄκαμε ξυνὰ σταφύλια
 Π' οὔχε μέσα μιὰ σκίτσα

- 5 Κ' ἔκαμε σῦκα σφονδίλια
 Σκουλικιάρικα καὶ λίγα
 Νέβηκα νὰ τὴν τριγῆσω
 Καὶ νὰ τήνε καθαρίσω
 Κατὰ λάθος γιὰ καμάρι
- 10 "Ἐπιασα μινῆς ποδάρι
 Κι' ἄρχησανε νὰ μὲ δέρονουν
 Νὰ μὲ ξυλοκουπανίζουν
 Δὲν μοῦ δώσανε πολλές
 Πεντακόσιες καὶ καλές
- 15 Κι' ἔκανανε τὰ πλευρά μου
 Μαλακὰ σὰν τὴν κοιλιὰ μου

Ἀγάπης πόνος

- Εἰς ὄραϊο περιβόλι,
 *Ἐριξα μιὰ ματιὰ
 Κι' εἶδα νέα ποῦ λουζοῦνταν
 "Ἀχ καὶ γλυκοχτενιζοῦνταν
- 5 Κόρη πλουμισμένη
 Μὲ τ' ἄνθη στολισμένη
 Μ' ἄναφες σκληρὴ φωτιά.
- Ξαναστρέφω καὶ τὴν βλέπω
 Πάγω κοντὰ καὶ τῆς μιῶ
- 10 Μὴν κάνης τὸ νέο ν' ἀποθάνω
 Γιατ' εἶμαι ἀρρωστημένος
 Βαρεῖα βασανεσμένος
 Καὶ πλέον δὲν ἤμπορῶ
- Σὰν τριαντάφυλλα καὶ ρόδα
- 15 Καὶ σὰν τὰ χιόνια στὰ βουνὰ
 "Ἀσπρο ἔναι τὸ πρόσωπό σου
 "Ἀσπρο φῶς μου κι' ὁ λαιμός σου
 "Ὅπου τὸν ἥλιο σβύνει
 Καὶ τὸν νοῦ μου χύνει
 Ρίξε με μιὰ ματιὰ.

Γάμος ποντικοῦ καὶ νυφίτσας

Πέντε ποντικοὶ
 Καὶ δεκοχτὼ νυφίτσες
 Γάμο κάνανε

Μέσα στήν ἀχρῶνα
5 Σκάσε πειρασμέ.

Νά κι' ὁ σαλιάγκος
Μέ τὸ νταβοῦλι σιὸν ὤμο
Πάρτε με κι' ἐμέ
Νταβοῦλι νὰ σᾶς παίζω
10 Σκάσε πειρασμέ.

Νά κι' ὁ τζιτζικας
Μέ τὸ σφυρὶ σιὸ στόμα
Πάρτε με κι' ἐμέ
Κλαρῖνο νὰ σᾶς παίζω
15 Σκάσε πειρασμέ.

Νά κι' ἡ κολοφωτιά
Μέ τὴ φωτιά 'πὸ πίσω
Πάρτε με κι' ἐμέ
Φαγιά γιὰ νὰ σᾶς ψήσω
20 Σκάσε πειρασμέ.

Νά κι' ὁ τσαγανὸς
Μέ τὴ μασιὰ σιὸ χέρι
Πάρτε με κι' ἐμέ
Φωτιά γιὰ νὰ σᾶς φέρνω
25 Σκάσε πειρασμέ.

Ὁ ἀποχωρισμὸς

Ἔχετ' ὑγεία φίλοι μου
Μισεύω ν' ἀπομακρυνθῶ
Μὴ κλαῖτε μὴ θρηγεῖτε
Στὰ ξενα γὰ θὲ νὰ διαβῶ

Γιὰρ αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι
τῆς Ἐλέγκως τὸ παιχρίδι
Ἀρραβῶνα φῶς μου
φόρεσέ το μπρὸς μου
Σ' ἀγαπῶ Ἐλέγκωμ χάνομαι
Σ' ἀγαπῶ Ἐλέγκωμ σταθερὰ
Σὲ τὸ λέγω φῶς μου σταθερά.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΜΑΚΟΒΙ

Τὰ ἐγκαίνια νέας Ἐκκλησίας

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποπεράτῳσι νέας τινὸς ἐκκλησίας ἀπεφασίζοντο τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, πρὸ μηνῶν εἰδοποιοῦνται ὅλα τὰ περίχωρα. Τὴν ὀρισμένην ἡμέραν τῶν ἐγκαίνιων προσήρχοντο ὁ Ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου, ἀρχιμανδρίται, ἱερεῖς τῶν πλησιεστέρων χωρίων ἱερουργοῦντες στήν τελετή. Οἱ φιλόθρησκοι ἐτοιμάζοντο πρὸ μηνῶν μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια διὰ τὰ ἐγκαίνια (τρία ἐγκαίνια ἕνα χατζιλίκι) καὶ ὅταν πλησίαζε ἡ ὀρισμένη ἡμέρα πρὶν 3-4 ἡμέρας ξεκινούσαν κομίζοντες μαζί μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ διάφορα τάματα, κριάρια ἀρνιά, ἀγελάδες, μοσχάρια, ταύρους, ἀργυρὰ τεμάχια κλπ. Πήγεναν ἔνωρὶς νὰ πιάσουν τόπο, κατοικία, διότι ὁ συνωστισμὸς ἦτο μεγάλου οἱ δρόμοι κατάμεστοι πλήθους προσκυνητῶν τσέργες, ἀραμπάδες, βωδάμαξα, ἔφιπποι, ὄνηλάται, κόσμος πάσης θρησκείας προσήρχοντο, καθὰς καὶ ἀσθενεῖς, τυφλοὶ ἐπαῖται. Ἡ τελετὴ ἀρχίζε λίαν ἔνωρὶς διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ ἑσπέρας ἡ Ἐκκλησία κατάμεστη κόσμου, οὔτε βελόνι δὲ χωροῦσε πολλοὶ λυποθυμοῦσαν, κάθε λίγο καὶ λιγάκι ὁ κράτης φώναζε: προσέξατε τὰς σακκούλας σας, τὰ ρολογία σας» ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν προσοχὴ λησμονημένος κάτι θὰ τοῦ ἔλειπε. Ὁ λαὸς συγκεντρωμένος μὲ πίστι, θεωροῦσε τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἀδικημένο νὰ μὴ μπῆ στήν ἐκκλησία καὶ καταντοῦσε χωρὶς νὰ πατῆ στήν γῆ σπρώχνων καὶ σπρωχνόμενος νὰ εἰσέλθῃ. Ἡ φωνὴ τῶν ψιλάτων δὲν ἤκούετο ἀπὸ τὴν ὀχλαβὴ τοῦ πλήθους, μὲ λίγους λόγους, χαράς τον ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἀντεῖχε μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας. Ἐπὶ τέλους ἐμυρῶνετο ἡ ἐκκλησία διένειμαν εἰς τὰ πλήθη μαζί μὲ τὸν ἄρτον καὶ ἀνὰ ἕνα τεμάχιον μικρὸν ψαλιδοκομένον ἀπὸ τὸ ἔνδυμα (φελόνι) τοῦ μυρῶσαντος τὴν ἐκκλησίαν Μητροπολίτου τὸ ὅποιον μετέφερον μετ' εὐλαβείας στὸ σπίτι τοῦ προσκυνητοῦ ὡς «χάρι» κατὰ βασκασμοῦ καὶ ἀσθενειῶν ὅπου στήν ἀνάγκη ξεφτίζοντας ὀλίγον νήμα, τὸ τσίρωσαν, ἐπικαλούμενοι τὴν θεῖαν βοήθειαν καὶ πολλὰκις ἐγένοντο θαύματα. Ἐξω τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς κεντρικότερους δρόμους ἐκινοῦντο πλήθη μικροπωλητῶν διαλαλοῦντες τὰ εἶδη των: φρέσκα σιμιτάρια φουσκίτσες μὲ τὸ βούτυρο μελιστάλακτες, τρίγωνα, κουραπιέδες, μπογάτσες, χρωματιστὰ σεκέρια, ζαχαρωτὰ, χαλβάδες ἔλβασάν, ράχάτ λουκούμ, Συριανό, Σου-

σὰμ ἔλβασί, πορτοκάλια Γιάφας, μήλα, ἰπίδια, σταφύλια, καρπούζια, ζαμζούκια, σφυρίχτρες, ντουντοῦκες, κουδοῦνες ροκάνες ξεκούφεναν τὸ σύμπαν. Τὰ 'τυχηρὰ παιχνίδια ποικιλίκα, ὁ πιάνγος, τὸ φυτίλι, τὸ ζάρι, ὁ φάντης εἰς τὴν ἡμερησία διάταξι· οἱ ἀφελεῖς ἔθεται ἀνύποπτοι τὰ γρόσια των καὶ κίποτε τὸ μεσιδιέ των νὰ πάρουν διπλά! Καθένας ψούνιζε. Αὐτὸ ἔξακολουθοῦνε ἕως τὸ βράδυ.

Λιτανεῖαι

Αἱ λιτανεῖαι ἐωρτάζοντο ὡς ἔθιμο εἰς τὸ Σαμακόβο τὴν ἡμέρα τῆς Ζωοδόχου πηγῆς Ἁγιασματιοῦ ὑπὲρ εὐφορίας τῆς γῆς καὶ κατὰ τῆς ἀνομβρίας, χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Βιζύης. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐξήρχοντο τὰ ξεφτέρια ἑξαπτέρυγα καὶ τὰ σύχνα, λάβαρα καθὼς καὶ ὄλαι ἀνεξαιρέτως αἱ εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας, τοῦ τέμπλου μικροὶ καὶ μεγάλοι τὰς ὁποίας ἐκράτουν κάθε μία ἀνὸ 2 νεαροί, τὰς δὲ μικροτέρας οἱ γαβριάδες. Τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως ἦτο ἓνα μὲ οὐρανομήκες παρατεταμένο μὲ συρτὴ φωνὴ Κυργελέεεσησον!!! Κυργιεελέησησον!!! ξεκινούσαν κατὰ πρῶτο τὰ παιδιὰ μὲ ταῖς εἰκόνες τὰ ξεφτέρια τὰ Σύχνα, ἀναγνώσται ἱερεῖς Μητροπολίτης ἄνδρες γέροι γυργιές· σύσσωμο τὸ χωριὸ ὡς ἐν συναγερωῶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις παρηκολούθουν σκυφτοὶ καὶ ἀσκεπεῖς μετ' ἄκρας εὐλαβείας τῆς λιτανείας. Σὲ κάθε σπιτιοῦ θύρα ἐκαίετο εἰς θυμιάτῃ, λιβάνι καὶ αἱ εἰκόνες τῶν σπιτιῶν κρατοῦνταν ἀπὸ παιδιὰ τὰ ὁποία καθὼς καὶ τὰ πλήθη σταυροκοπούμενα ἐδέοντο τὸ Κυργελέησησον. Καὶ ὅταν ἔφθασαν ἔξω τοῦ χωριοῦ στὰ ἀνω ἀλώνια ἐσηματίζετο ἀπο τὰς εἰκόνας καὶ λάβαρα ὑπαίθριος ἐκκλησία· κάθε μνιὰ εἰκόνα στὴν θέσι ποῦ εἶχε στὴν ἐκκλησία πρὸς ἀνατολὰς καὶ γονυπετούντες ἔψαλλον κατανυκικωτάτην δέησιν. Ἐκεῖθεν ἀπεχώρει ὁ Μητροπολίτης οἱ δὲ ἱερεῖς μετὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λαβίρων καὶ πάντων τῶν κατοίκων ἀκόμη καὶ οἱ ἀθθενεῖς ἐλάμβανον μέρος στὴν λιτανεία. Ἐφρόνιζον προσέτι ὄλα τὰ κατοικίδια ζῶα ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα νὰ περιοριστοῦν ἄνευ βοσκῆς νὰ παραστοῦν καὶ αὐτὰ στὴν ἱεροτελεστίᾳ ἀφ' ἑνὸς τὸ οὐρανομήκες Κυργιεελεγησησον ἀφ' ἑτέρου οἱ μυκηθμοὶ τῶν ζώων τὰ ὁποία ἀντελαμβάνοντο κάτι ἀσυνήθιστο ἔστρεφαν καὶ αὐτὰ τὴν προσοχὴν των ὡς νὰ ἐπικαλοῦντο τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου. Τὰ πλήθη κατήρχοντο στὸ χωριὸ καὶ κατέφθαναν στὸ ὀρισμένο παρεκκλήσι Ἁγιάζης (Ζωοδόχου πηγῆς) ἀπέχων ἡμίωρον ἀπόστασιν πρὸς Ἄν. τοῦ χωριοῦ· ἐκεῖ ἐψάλλετο ἐκ νέου δέησις καὶ ὄλοι ἔπιναν καθηγιασμένο νερὸ ἐκ τῆς πηγῆς καὶ ἔβρεχαν ὄλοι τὰς κεφαλὰς των πρὸς ὑγείαν καὶ σωτηρίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινούσαν πάλιν μὲ ὄχλαβὴ ἐν τάξει καὶ σὲ σεβασμὸ μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας καὶ σκυφτοὶ ἀσκεπεῖς κατέφθαναν μὲ ἐλπίδα καὶ ὦ τοῦ θαύματος!!! στὸ γυρι-

σμὸ νὰ τὰ σύνεφα ἤρχοντο κι' ὄλα; νὰ δροσίσουν τὰ σπαρτά' ἀκολουθοῦσε
ραγδαῖα βροχή πλουτοφόρος ἀποτελεσμα τῆς ἐκ ψυχῆς λιτανείας· ἦτο σπά-
νιο νὰ μὴ βρέξει.

Σκύλαρος ! καὶ Κούταβος !

Ὅταν ἀνταμώνωντο δύο φίλοι στὰ παλιὰ χρόνια, μὲ τὸ δεξι χέρι ἐγέ-
νετο ἡ θερμὴ χειραψία, τὸ δὲ ὀριστερὸ ἐτίθετο στὸ τράχηλο τοῦ μικροτέ-
ρου στὴν ἡλικία, μὲ τὴν φράσι βρὲ καλῶς τὸν σκύλαρο ! Ἡ λέξι αὐτὴ
ἐθεωρεῖτο πιὸ κολακευτικὴ ἀπὸ λεβέντη παλλικαρά «Βρὲ τὸν κούταβο !
τούλια τράνεψε ; καὶ τσίτα κομ νὰ μὴ τότε γνωρίσω.» Διηγοῦνται ὅτι ὅταν
ὁ περιβόητος στὸ Σαμακόβι Ταχῆρ πασᾶς κάποτε ἀρρώστησε ὁ θεράπων
ιατρός τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ κατάστιχο τῶν ζώντων. Οἱ ἐργάται ὅμως βλέ-
ποντες ὅτι θὰ ἔχαναν ἓνα πολύτιμον προστάτην τὸν παρεκάεσαν νὰ φέ-
ρουν καὶ αὐτοὶ τὸν ἱατρόν των κοιρέα Θεόδ. Βερβερέλην. Ὁ Βέης ἐν ἀφα-
σίᾳ σχεδὸν εὐρισκόμενος συγκατετέθη καὶ διέταξε νὰ παρουσιασθῇ· μόλις
δὲ αὐτὸς τὸν ἐξήτασε τὸ σφιγμὸ ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Ὁ Βέης
ὅμως τὸν διέκοψε, κύταξε τοῦ εἶπε ἄν δὲ μὲ κάνεις καλὰ θὰ σὲ κρεμάσω! —
ὦ !! χό, χό σὰ τὸ σκύλαρο Βέη μου θὰ σὲ γιάνω αὔρη θᾶσαι ξεφτέρι καὶ
ἄν ὄχι, νὰ μὲ κρεμάσης νὰ σὲ κείνο τὸ δέντρο· καὶ μιὰ βεντούζα στὰ ὀπί-
σθια τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀφήρεσε ἀρκετὸ αἷμα, καὶ ἔγινε καλὰ τὴν ἄλλη μέ-
ρα ὁ Βέης τὸν μὲν θεράποντα ἱατρόν ἀπέλυσε κακῶς ἔχοντα τὸ δὲ Βερ-
βερέλη τὸν προσέλαβε στὴν ὑπηρεσία ἔναντι γενναίου μισθοῦ.

Ἄλλὰ καὶ στὸ Παπᾶ ἀκόμα Ἔ!! σὰ τὸ σκύλαρο Τσεστεφάνωσες
σήμερα παπᾶ καὶ τσ' πέντε ναι νᾶχ τινεφκῆμ 1) τέτοια νὰ γίντε.

Γραμμάτιο τοῦ 1840

Ελαβα ο γιποφεινομενος χιλια ἀριθ. 1000 γροσια πε το τσορπατση
Θ. για να γορασω ντιαναδι (2) και να τα δοσο τι παρε πασι
ετος 1840 να βανο κε τὸ δαχτυλιμου
μινα Μαρτ πριμπος
μέρα παρασκβγι

Τὰ γρόσια ἐπεστρέφοντο μὲ σεβασμὸ καὶ ἡ δακτυλιὰ μὲ τὸ σταυρό.

1) Τὴν εὐχή μου.

2) Δ. Τ. Μικρὴ ἀγγελιάς.

Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ 1864

γο σε το στελνο κιορκοστα γιε ο λιγορισ ο ο τσαβες για τα κυνα τα πετσουβελια κε μανταρελια να στιλι στα πεδελια κανα διο φρεσελια κε τσεπαρελια.

Να κε καμποσεσ οξιγεσκε βαλτεσ κπ χριαζδε

Ἡ ἐπιστολὴ ἀπηνθύνετο εἰς τὸν ἐν Κων[πόλε] εὐκατάστατον Κιὸρ Κώστα· τὸν ὑπενθύμηξε ὁ Γρηγόρις ὁ Τσαβὲς ἐπειδὴ τοῦ ἔστειλε δῶρο πέστρουφες ψάρια καὶ βολίτους μυνιάρια γὰ τὸν ἀποστείλῃ ὡς ἀντιπόδοσι καναδιὸ φέσια καὶ τσεμπερέλια (κοριτσίσια καλύματα) ὡς δὲ ὑστερόγρα φον σὲ ἓνα κύκλο ἔβαζε ὀξείας καὶ περισπωμένας παραγγέλων αὐτὸν γὰ ταις βάλλῃ ἐκεῖ πὸν χρειάζονται.

Z.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ

1) Ο ΚΕΛΣ

[*Ο Κέλης ἦτο πρόσωπον πραγματικόν, πολὺ πτωχὸς καὶ ἀνόητος. Ἐπερνε μέρος εἰς τὸ παραμῦθι διὰ τὰ παρασιτήση ὄσον τὸ δυνατὸν ἀληθοφανέστερον. Ἡ λέξις κέλης σημαίνει ἄτριχος*]

Μιὰ φορὰ κι' ἓνα καιρὸ ἦτανε μιὰ γυναῖκα, ποὺ εἶχε ἓνα παιδί ξεχαμένο. Δὲν ἤξερε οὔτε νὰ π'λῆσ' οὔτε ν' ἀγοράσ'. Μιὰ μέρα τῶδωκε ἡ μάννα τ' νὰ πάγ' νὰ π'λήσ' ἓνα γρουνάκι καὶ πῆγε ἀπ' κατ' ἀπὸ τὰ παναθύρια τῆς βασιλοπούλας καὶ φώναζε :

—Ἐνα γρουνάκι πουλῶ, ἓνα γρουνάκι πουλῶ.

Τοῦδε ἡ βασιλοπούλα ἀπ' τὸ παναθύρ', «τὶ καλὸ γρουνάκι ποὺ εἶν' αὐτό, δὲ τὸ παίρνομε...» λέγει τίς δοῦλες.

Κατεβαίν' μιὰ δοῦλα κι' ρωτάγι :

—Πόσα τὸ δίνς τὸ γρουνάκι, νὰ τὸ πάρ' ἡ βασιλοπούλα...

—Μπὰ . . . λεφτὰ θὰ πάρω ἀπ' τῆ βασιλοπούλα ! Δὲ θέλω λεφτὰ.

Μόνε τὸ γόνατό τις νὰ διῶ καὶ τίποτε ἄλλο.

Σὰν τᾶκουσε ἡ βασιλοπούλα, γέλασε μὲ τὴν κουταμάρα αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ καὶ εἶπε :

—Καὶ δὲν τὸ βλέπ' δέκα φορές ; Τὶ θὰ χάσω.

Τοῦ φωνάζ' ἀπὸ μέσα, σηκών' λίγο τὸ φουστάν' τς καὶ φάνκε τὸ γόνατό τς.

Νά, διέ το, τοῦ εἶπε, καὶ πῆρε τὸ γρουνάκι.

Ἐκεῖ εἶδε ποὺ εἶχε μιὰ ἑλῆα στὸ γόνατο ἡ βασιλοπούλα ταὶ τίποτα ἄλλο. Πῆγε στὸ σπῖτ, ἡ μάννα τ' τοῦ γύρευε τὰ λεφτὰ. Ἐκεῖ εἶπε πὼς τῶδωκε τζάμπα -ὸ γουρουνάκι κι' ἡ μάννα τ' πῆγε νὰ τρελλαθῆ ἀπὸ τὸ κακό τς :

Ἄκους ἐκεῖ παληόπαιδο, ἐμεῖς δὲν ἔχμε νὰ φᾶμε, πῆγες κι' ἔδωκες τζάμπα τοῦ γρουνάκι . . .

—Εἶδα τὸ γόνατο τς βασιλοπούλας.

—Οὐ νὰ χαθῆς, καὶ τὶ θὰ κερδίσης ποὺ εἶδες ἓνα γόνατο ; . . .

Τὴν ἄλλ' ἔμερα ἢ μάννα τ' τ' ἔδωκε νὰ πάγ' νὰ π'λήσ' ἕνα ἄρ-
νάκι.

Πῆγε πάλε ἀπ' κατ' ἀπ' τὰ παναθύρια τς βασιλοπούλας καὶ φώ-
ναζε :

— Ἐνα ἄρνακι πουλῶ, ἕνα ἄρνακι πουλῶ . . .

Τὸ εἶδε πάλε ἢ βασιλοπούλα, λέγει στίς δοῦλες :

— Δὲ ρωτᾶτε πόσα τὸ δίν' αὐτὸ τ' ἄρνακι νὰ τὸ πάρμε . . .

Κατεβαίν' μιὰ δούλα κι ρωτάγι :

— Πόσα τὸ δίν'ς αὐτὸ τ' ἄρνακι ; Θέλ' νὰ τὸ πάρ' ἢ βασιλοπούλα.

— Παράδες θὰ πάρω ἀπὸ τ' βασιλοπούλα ; Μόνε τὸν ἀφαλό τς νὰ
διῶ καὶ τίποτα ἄλλο δὲ θέλω.

Τὸ λένε τῇ βασιλοπούλα :

— Μπά, πού θὰ δείξω τὴν ἀφαλόμ' . . .

— Δὲ πειράζ', εἶπαν οἱ δοῦλες, δὲ βαριέσαι, ποιὸς θὰ τὸ μάθ' . . .
μιὰ σιγμὴ ἐκεῖ, θὰ τὸν δυῆ κι' θὰ φύγ' . . .

Ἄπὸ δῶ εἶχαν οἱ δοῦλες, ἀπὸ κεῖ εἶχαν, τὴν κατάφεραν κι' ἔδειξε
τὸν ἀφαλό τς στὸ Κέλ' καὶ πῆρε τ' ἄρνακι.

Πῆγε μὲ τὰ κλάμματα στὴ μάννα τ', τὸν ρωτάγι :

— Τὶ ἔπαθες ; Ποῦ εἶναι οἱ παράδες ; :

— Νά, εἶδα τς βασιλοπούλας τὸν ἀφαλό καὶ τῶδωκα . . .

— Οὐ νὰ χαθῆς, δὲ ντρέπεται, τὸν εἶπε ἢ μάννα τ καὶ πῆρε τὴ σκού-
πα νὰ τὸν κυνηγίς'.

Τὴν ἄλλ' ἔμερα τὸν ἔδωκε ἕνα λαγάκι νὰ πάγι νὰ τὸ π'λήσ'.

Πῆγε πάλε ἀπ' κατ' ἀπὸ τὰ παναθύρια τς βασιλοπούλας καὶ φώ-
ναζε :

Ἐνα λαγάκι πουλῶ, ἕνα λαγάκι πουλῶ . . .

Τὸν ἄκουσε ἢ βασιλοπούλα, βγήκε στὸ παραθύρ', εἶδε τὸ λαγάκι,
τ' ἄρσες, κι' εἶπε στίς δοῦλες :

— Τὶ ὄμορφο πού εἶναι αὐτὸ τὸ λαγάκι, δὲ ρωτᾶτε πόσα τὸ δίνι νὰ
τὸ πάρουμε . . .

Κατεβαίν' μιὰ δούλα κι ρωτάγι :

— Μπά . . . παράδες δὲ θέλω ἀπὸ τὴ βασιλοπούλα. Μόνε τὸ δεξι τὸ
βυζὶ τς νὰ διῶ καὶ τίποτα ἄλλο . . .

Τὸ εἶπαν τῇ βασιλοπούλα, θύμωσε αὐτῇ :

— Διῶξτε το τὸ βρωμόπαιδο, εἶπε, ἀλλὰ οἱ δοῦλες τὴν μαλαίωσαν
πάλε.

— Δὲ βαριέσαι . . . τῆς εἶπαν. Τὸν Κέλ' ποιὸς τὸν λογαριάζ' ; . . . Δὲ
τὸ δείχνς λέγο νὰ τὸ πάρμε, τέτοιο ὄμορφο λαγάκι . . . Τὶ θὰ γένι . . .

Ἐκείνη ἀπὸ δῶ εἶχαν, ἀπὸ κεῖ εἶχαν, τὴν καντήρτσανε κι' ἔδειξε τὸ βυζί τς στὸν Κέλι.

—Εἶδε αὐτὸ ποὺ εἶχε τὸ βυζί τς μιὰ χρυσῆ καρδιά.

Πῆγε στὴ στὴ μάννα τ' μὲ τὰ κλάμματα πάλι.

—Μαρὴ μαννά, μὲ τὸ πήρανε τὸ λαγάκι . . .

Ἡ μάννα τ' πήγαινε νὰ σκάσῃ ἀπὸ τὸ κακό τς. Τόσο κουτὸ παιδί νᾶχ' . . .

Ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, ὁ βασιλὲς ἔβανε καὶ διαλάλησαν :

—Ὅποιος ξέρῃ τι ἔχῃ ἢ βασιλοπούλα στὸ γόνατο τς, στὸν ἀφαλὸ τς καὶ στὸ βυζί τς, θὰ τόνε κάμῃ γαμπρό, καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὸ βασίλειο τ.

Τ' ἄκουσε τὴ βεζυρόπουλα καὶ τ' ἄλλα τ' ἄρχοντόπαιδα, πήγαιναν στὸ παλάτ' ἔλεγαν ἄλλος τοῦτο, ἄλλος κεῖνο . . . κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βρῆ.

Πῆγε κι' ὁ Κέλ' σ' εἶδαν οἱ δούλες τὸν εἶπαν :

—Ἐσὺ τι θέλ'ς . . .

—Τι σᾶ; νοιοῦζ' ἔσᾶς; Ἐγὼ τὸ ξέρω τι ἔχῃ ἢ βασιλοπούλα . . .

—Βρέ, ἄντε φύγε ἀπὸ δῶ . . .

—Ὅχι, ἀφοῦ διαλάλησε . . .

Τὴ νὰ κάμνε κι' οἱ δούλι, τὸν ἄφκανε καὶ πέρασε.

Ὁ βασιλὲς πῆγε νὰ δαμλαδιστῆ¹⁾ ἀπὸ τὸ βάσανό τ'. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ κάμῃ τὸν Κέλι γαμπρό τ' ! . . .

—Γιὰ μιὰ στιγμή ὅμως σκέφτηκε καὶ εἶπε :

—Ναί, καλά, τὰ ξέρς εἰς τὸ ἔχῃ ἢ βασιλοπούλα στὸ γόνατο τς στὸν ἀφαλὸ τς καὶ στὸ βυζί τς, ἅμα τὰ ξέρονε κι' ἄκόμα δυό. Γι' αὐτὸ θὰ κμηθῆτε καὶ οἱ τρεῖς στὴ σειρὰ καὶ τὴ νύχτα θᾶρτ' κι' ἢ βασιλοπούλα, καὶ σ' ὅποιον κοντὰ θὰ πέρσ', ἐκεῖνον θὰ πάρ'.

Διάλεξε ὁ βασιλὲς δύο ἄλλα ὄμορφα βεζυρόπουλα καὶ εἶπε καὶ στὴ κόρη τ' :

—Πρόσεξε ! τὰ μάτια σ' τέσσερα. Μὴ τυχὸν καὶ πέρσ' κοντὰ στὸν Κέλι.

Πῆγε ὁ Κέλις στὴ μάννα τ' τὸ εἶπε, μάνε-μάνε ἢ μάννα τὸν ἔλουσε, τὸν σαπύνισέ καλά - καλά, τὸν ἄλλαξε ἀπὸ θόλος, τὸν ἔκαμε καὶ μιὰ καλὴ πῆττα, μ' ὅλα τὰ μυρωδικά, τὸν ἔδωκε κι' ἔφαγε ὅσο ποὺ χόρτσανε τὸν γιόμσε καὶ τίς τσέπες τ' καὶ τὸν ἔστειλε στὴ παλάτ'.

Πῆγε ὁ Κέλις, μοσχομύριζε ὁ τόπος.

Ἐπεσαν κοιμήθηκαν, τὰ βεζυρόπουλα ρωτοῦσαν :

Τὴ ἀλείφτηκες καὶ μυρίζς ἔτσι ;

—Σ . . . , σ . . . , εἶπε ὁ Κέλις.

1) Ἀπὸ τὴν Τ. Α. νταμλαῶς=ἀποπληξία.

Αὐτὰ τὸ πίστεψαν, πῆγαν καὶ ἀλείφτηκαν σ

Πῆγε τὰ μεσάνυχτα ἡ βασιλοπούλα κάμνει νὰ πές' κοντὰ στὸν ἕναν, βρωμοῦσε , πάγι νὰ πές' κοντὰ στὸν ἄλλον, τὰ ἴδια.

Ἐὐ Κέλῖς μοσχοβολοῦσε. Ἀναγκάστηκε κι' ἔπεσε κοντὰ τ'.

Πῆγε τὸ πρωὶ ὁ πατέρας τ' μετ' ἡ δωδεκάδα νὰ διῆ τῆ βασιλοπούλα, γιατί ἦταν βέβαιος ποὺ θὰ τὴν εὔρισκε κοντὰ σὲ κανένα βεζυρόπουλο, ἀλλὰ τὴν ἔπαθε. Τὴν βρῆκε κοντὰ στὸν Κέλῖ.

Τὶ νὰ κάμ' ἤθελε, δὲν ἤθελε τὴν πάντρεψε μετ' τὸν Κέλῖ κι' ἔζησαν καὶ κεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

2) Η ΓΟΥΡΟΥΝΑ

Μιά φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἦτανε ἕνας φτωχὸς ποὺ εἶχε μιὰ γουρούνα καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὴ θρέψ'. Τῆς ἔδωκε λίγα ἀποφάγια, λίγο καλαμπόκ' καὶ τὴν ἀπολοῦσε νὰ βόσκ' στὰ χωράφια ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι τ'.

Ἐνα βράδ' πῆγε στὸ σπίτι τ' καὶ ἡ γουρούνα δὲν εἶχε γυρίσ'.

Ρωτᾷ τὴ γυναῖκα τ' :

— Ποῦ εἶναι ἡ γουρούνα ;

— Δὲ ξέρω, τοῦ λέγει κεῖν'.

Ἀνάβ' τὸ φανάρ' καὶ πηγαίν' νὰ ψάξ' στὰ χωράφια νὰ τὴ βρῆ. Γυρίζ' ἔδω, γυρίζ' ἐκεῖ, τέλος ἄκουσε : « Μμμ, Μμμη, καὶ πηγαίν' καὶ βρῖσκ' τὴ γουρούνα στὴ βᾶσ' ἑνὸς βράχου σκάλιζ' μετ' ἡ μούρη τς καὶ μούγκριζε. Κάμνει νὰ τὴν διώξ' ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ νὰ τὴν πάγ' στὸ σπίτι, ἡ γουρούνα μετ' κανένα τρόπο δὴν ἔφευγε : Ἐκεῖ σκάλιζε καὶ μούγκριζε. Ἐπιμονὴ τῆς γουρούνας νὰ μὴ φεύγ' ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀνάγκασε τὸ χωρικὸ νὰ πάγ' πιδ κοντὰ νὰ διῆ τί ἦταν αὐτὸ ποὺ δὲν τὴν ἄφ'νε νὰ φύγ'. Καὶ τί νὰ διῆ ; ἕνα κιούπ' λίρες ! Τὸ ξεπαραχών' μετ' τρόπο. τὸ φορτώνεται στὸν ὄμο τ' κ' ἐκεῖνος μπροστὰ κι' ἡ γουρούνα ἀπὸ πίσ' μουγκρίζοντας, πῆγαν στὸ σπίτι'.

Μπαίνοντας μέσα φώναξε :

— Γυναῖκα ! Τί φαγὶ ἔχς ;

— Νὰ : Ἐχω πατάτες φασόλια...

— Βάλε, τὴ γουρούνα πρῶτα νὰ φάγ' καὶ ὅσο μείν' θὰ φᾶμε ἐμεῖς.

Τὴν ἄλλ' μέρα :

— Ἀμάν, γυναῖκα, τὴ γουρούνα καὶ τὰ μάτια σ'. Τί φαγὴ ἔχς ; Αὐγά ; Τὴ γουρούνα θὰ τὰ δώσς... Μπριζόλες τὴ γουρούνα, κεφτέδες τὴ γου-

ρούνα, πρώτα τὴ γουρούνα κι' ὕστερα τὸν ἑαυτὸ μας. Ἦρθε ἡ Κστοῦ ¹⁾, ὄλος ὁ κόσμος ἔσφαζε τὰ γουρούνια τ', ἐκεῖνος «γιατὸ Θεό!», μὴ ξεστομίσ' κανεὶς τέτοιο πράγμα. Ἦταν ἱκανὸς νὰ τὸν σκοτώσ'. Ὑστερα ἀπὸ χρόνια ψόφσε ἡ γουρούνα κι' αὐτὸς ἀντὶ νὰ τὴν πετάξ', ἢ νὰ τὴν παραχώσ', τὴν ἔντεσε καλὰ ροῦχα τὴν στόλσε μὲ λουλούδια καὶ ἄρχισε νὰ τὴν κλαίγ', ὅπως θὰ ἔκλαιε τὴ γυναῖκα τ' ἢ τὸ παιδί τ'. Καὶ δὲν ἔφτανε μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἤθλε νὰ τὴν κάμ' καὶ κηδεῖα καὶ πῆγε καὶ εἰδοποίησε τὸν παπᾶ, νάρθη νὰ τῆς ψάλ' νεκρώσιμη ἀκολουθία.

—Ποῦ ἀκούστηκε αὐτό, εἶπε ὁ παπᾶς τρομαγμένος. Κήδεψε ποτὲ κανεὶς γουρούνη; Δὲν ἔρχομαι.

—Μᾶρθῆς ἢ δὲ θάρθῆς; τοῦ εἶπε· ἂν δὲ ρθῆς θὰ σὴ σκοτώτῳ τώρα κιόλα κι' ἔβγαλε τὸ περιστροφὸ κι' ἦταν ἕτοιμος νὰ τραβήξ' ἐπάνω στὸν παπᾶ:

Ἦ παπᾶς τί νὰ κάμ';

—Θᾶνέρτω, εἶπε, θᾶνέρτω, καὶ ἔβαλε τὸ πετραχήλι τ' κ' ἀμέσως πῆγε καὶ κήδεψε τὴ γουρούνα ἀπαράλλαχτα σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος. Ἐγινε ὅμως μεγάλο σούσουρο μέσα στὸ χωριὸ καὶ δὲν ἄργσε νὰ τὸ μάθ' καὶ ὁ δεσπότης.

Στέλν' φωνάζ' τὸν παπᾶ:

—Τὶ εἶναι αὐτό, εὐλογημένε, ποῦ ἔκαμες; Κήδεψες μιὰ γουρούνα σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος;

—Γέροντα, τοῦ εἶπε ὁ παπᾶς, ἔτσ' κι' ἔτσ' ἔγινε τὸ πράγμα. Ἐγὼ δὲν ἤθελα, ἀλλὰ αὐτὸς ἔβγαλε τὸ περιστροφὸ καὶ θὰ μὲ σκότωνε ἅμα δὲν πῆγαινα.

—Ἄ, ἔτσ' ἔγινε;...

—Στέλν' φωνάζ' τὸ χωριάτ' καὶ τοῦ λέγ':

—Ἀλήθεια εἶναι ποῦ ἐσὺ τράβηξες πιστόλ' στὸν παπᾶ καὶ τὸν πῆγες μὲ τὸ ζόρ' νὰ κηδέψ' τὴ γουρούνα;

—Ναί, γέροντα, ἀλήθεια εἶναι. Ἀλλὰ ἄκουσε νὰ σέ πῶ: Αὐτὴ ἡ γουρούνα δὲν ἦταν σὰν τίς ἄλλες γουροῦνες. Εἶχε μυαλὸ φιλοσοφικό, καὶ πρὶν πεθάν' ἔκαμε διαθήκ' καὶ ἄφσε ἕκατὸ λίρες στὸ σχολεῖο, ἕκατὸ στὴν ἐκκλησία, ἕκατὸ νὰ κτίσουμε βρύσ', ἕκατὸ νὰ μοιράσουμε στὰ φτωχοὶ καὶ αὐτὰ νὰ τὰ δώκω ἐσένα.

Καὶ μὲ τρόπο τοῦ γέμισε τὴ φούχτα τ' λίρες.

—Ὡστε καὶ μένα μὲ θυμήθηκε ἡ μακαρίτισσα, εἶπε συγκινημένος ὁ δεσπότης. Ἐ... ἄς εἶναι συγχωρημέν'...

1) Τοῦ Χριστοῦ (ἡ γέννησις).

3) ΤΟ ΒΕΡΥΚΟΥΚΚΤΣΑΚΙ

[*Ηταν παραμύθ' για πολὺ μικρὰ παιδιά.]

Μιά φορὰ κι' ἓνα καιρὸ ἦταν ἓνας γέρος καὶ μιὰ γρηὰ καὶ δὲν εἶχανε παιδιὰ, καὶ παρακαλοῦσανε τὸ Θεὸ νὰ τοὺς δώκ' ἓνα παιδάκ' κι' ἄς ἦταν κι' ὡσαμὲ ἓνα βερυκουκκτσάκι. Καὶ τοὺς ἔδωκε ὁ Θεὸς ἓνα παιδάκ' ποὺ ἦτανε ὡσαμὲ ἓνα βερυκουκκτσάκι. Ἦσανα ἅμα καλὸ παιδί κι' ἔκανε δουλειές, σκούπιζε, μαγεύευσε, ἔπλινε τὰ πιάτα . . . Μιὰ μέρα ὁ γέρος κι' ἡ γρηὰ πήγαινε στὴν ἐκκλησιά κι' ἄφκανε τὸ Βερυκουκκτσάκι στὸ σπιτ' νὰ κάμ' τῆς δουλειές.

Σκούπισε τὸ Βερυκουκκτσάκι, ξετίναξε, ἔσιαξε τὸ σπιτ', κι' ὕστερα ἔβανε νὰ μαγειρέψ' τραχανᾶ. Ἄρχισε νὰ βράζ' ὁ τραχανᾶς, τὸ Βερυκουκκτσάκι θύμωνε καὶ πήγαινε καὶ φώναζε :

—Μὴ χουρχουρίζης τραχανὰ κι' θὰ μπῶ μέσα νὰ σὲ φάω! . . .

Ὁ τραχανᾶς δὲν ἄκουε, πάλι χουρχούριζε, τὸ Βερυκουκκτσάκι πάλι φώναξε :

—Μὴ χουρχουρίζης τραχανᾶ κι' θὰ μπῶ μέσα νὰ σὲ φάω . . .

Ὁ τραχανᾶς χουρχούριζε, ἀνεβαίνει τὸ Βερυκουκκτσάκι ἀπάνω στὸν τέντζερε, καὶ πηδάγ' μέσα νὰ φάγ' τὸν τραχανᾶ. Ἦρθε ὁ γέρος κι' ἡ γρηὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, ψάχνα σαδῶ, ψίχνα σακεῖ, φωνάζνε :

—Βερυκουκκτσάκι! Βερυκουκκτσάκι!

Πθενὰ τὸ Βερυκουκκτσάκι.

Θὰ πῆγε, στ' ἀμπέλι, εἶπαν, νὰ φέρ' σταφύλια, καὶ κάθσανε νὰ φᾶνα τραχανά. Παίρν' ὁ γέρος μιὰ χλιαργιά, βλέπ' μέσα ἓνα ποδαράκι. Παίρνει κι' ἡ γρηὰ, βλέπ' ἓνα χράκι. Παίρν' ἀκόμα μιὰ καὶ βλέπ' ἓνα κεφαλάκι.

—Μάρη, λέγ', πάγι τὸ Βερυκουκκτσάκι μας!

Κι' ἄρχισανε ὕστερα νὰ τὸ κλαῖνε.

ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗΣ

Η ΦΥΛΑΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ XII
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ ΕΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΩ
ΚΑΙ 20 ΓΑΛΛΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΕΓΚΑΘΕΙΡΚΤΟΙ ΕΝ ΑΥΤῃ

Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου, ὑπάρχει ἕνα σπήλαιον τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν: φυλακὴν τοῦ Καρόλου. Τοῦτο εἶναι μιὰ ἀνάμνησις τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ XII (1682-1718), τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία εἶναι ζωντανὴ ἀκόμη μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν περιοίκων.

Ἄλλὰ πῶς εὐρέθη ἐκεῖ ὁ Κάρολος καὶ διατί ἐφυλακίσθη; Καὶ ἂν ἐφυλακίσθη εἰς αὐτὴν πράγματι ἐνεκλείσθη;

Μὲ λίγα λόγια θὰ ἐκθέσωμεν τὸ ἱστορικὸν τοῦ θρυλικοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἀντήχησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

*
* *

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Α' (1660-1697) ἡ Σουηδία εὐρίσκειτο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δυνάμεώς της. Ἦτο κάτοχος τῶν πλουσιῶν πόλεων: Wismar, Stralsund, Stettin, Riga καὶ ἄλλων καὶ ἐδέσποζε τοῦ ἐμπορίου τῆς Βαλτικῆς. Ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ μικροῦ Σουηδικοῦ λαοῦ, τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα βασιλέων τινῶν αὐτοῦ καὶ ἡ διαφωνία τῶν ὁμόρων ἐπικρατειῶν, συνετέλεσαν εἰς τὸ ν' ἀναδείξουν τὴν μικρὰν Σουηδίαν μιὰν τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ XI, τὸ 1697 ἡ βασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν υἱὸν του Καρόλου τὸν XII, μόλις δεκαεξαετῆ, ὅποτε οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας, Πολωνίας καὶ Ρωσίας, ἐθεώρησαν εὐκαιρον τὴν περίπτωσιν νὰ θραύσουν διὰ παντὸς τὴν ὑπεροχὴν ταύτην καὶ συνεμάχησαν κατὰ τῆς Σουηδίας. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας ἐπεθύμει νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς, ὁ Φρειδερίκος Αὐγουστος Β', ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἐπωφθαλμία τὴν κτῆσιν τῆς Λιβονίας καὶ ὁ Δανὸς βασιλεὺς Φρειδερίκος ΙΥ ἤλπιζε διὰ τῆς βοηθείας τῶν συμμάχων τούτων ν' ἀνακτήσῃ τὰς διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Κοπεγχάγης ἀπωλε-

σθείσας χώρας, καθὼς καὶ τὸ δουκατον τοῦ Slesvīy, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ ὠρέγοντο οἱ Δανοὶ.

Οὕτω μετὰ τὴν συναφθεῖσαν συμμαχίαν τῶν τριῶν βασιλέων, ἤρχισεν ἀμέσως ὁ κατὰ τῆς Σουηδίας πόλεμος. Οἱ Δανοὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ Slesvīy, οἱ Σάξωνες εἰς τὴν Λιβονίαν καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἑσθονίας καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν πόλιν Νάρβαν.

Ἄλλ' ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἀναπτύξας ταχύτητα ἀνέλιπτον καὶ ὑπέροχον στρατιωτικὴν ἱκανότητα, διεπεραιώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ του διὰ τοῦ στόλου του, ἐνισχυθέντος ὑπὸ Ἀγγλικῶν καὶ Ὁλλανδικῶν πλοίων, εἰς τὴν νῆσον Seeland καὶ ἐπολιορκήσε τὴν Κοπεγχάγην. Τοιοῦτον δὲ ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς Δανούς, ὥστε ὁ βασιλεὺς Φρειδερίκο' ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγας ἑβδομάδος νὰ παραιτηθῆ τοῦ κατὰ τῆς Σουηδίας πολέμου, ὑποσχόμενος συνάμα νὰ ἀποζημιώσῃ καὶ τὸν δούκα τοῦ Holstein.

Μετὰ τὴν μετὰ τῶν Δανῶν εἰρήνην ἐπετέθη κατὰ τῶν ἄλλων ἀντιπάλων, κατὰ μῆνα δὲ Ὀκτώβριον τοῦ 1700 ἐνίκησε μὲ 8 000 ἄνδρας τὸν δεκαπλάσιον στρατὸν τῶν Ρώσων πρὸ τῆς Νάρβας, κυριεύσας 145 τηλεβόλα καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν πολεμικὴν παρασκευὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Μετὰ ταῦτα προήλασε διὰ τῆς Αἰβονίας εἰς τὴν Κουρλανδίαν καὶ διεσκόρπισε τὰ ἐκεῖ Ρωσικὰ καὶ σαξωνικὰ στρατεύματα, ἀπειλῶν καὶ τοὺς Πολωνούς, εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Αὐγούστου, τὸν ὁποῖον δὲν ἠνείχετο. Μάτην οἱ σύμβουλοί του προσεπάθησαν νὰ ἀποτρέψουν αὐτὸν ἀπὸ μιᾶς τοιαύτης ἐπικινδύνου ἐπιχειρήσεως καὶ οὕτω ἀπεκρούσθησαν αἱ ἐκ μέρους τῆς Πολωνίας καὶ Ρωσσίας συμφέρουσαι προτάσεις εἰρήνης, τὰς ὁποίας ἐκόμισεν αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ ἡ περιφημοῦ διὰ τὴν καλλονὴν της καὶ τὸ πνεῦμα της κόμησσαι Μαρία-Αὐγὴ Koeniys mark (1702).

Ἀκάθεκτος τότε διέτρεξε τὴν Πολωνίαν, ἀνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως καὶ κατέλαβε τὴν Βαρσοβίαν καὶ Κρακοβίαν, ὁπότε τὸ ἐν Πολωνίᾳ σχηματισθὲν Σουηδικὸν κόμμα, ἐκήρυξεν ἑκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Αὐγουστον καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν Στανίσλαον Α' Λεζίνσκη (Leczinski), βοεδόδαν τῆς Ποσνανίας καὶ προστατευόμενον τοῦ Καρόλου. Λαβῶν δὲ ἐνισχύσεις ἐκ Πομερανίας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ στρατὸς του ἀνῆλθεν εἰς 22 χιλ. ἄνδρας, κατέλαβε τὴν Λεμβέργην, καὶ ὑπεχρέωσε τὴν Πολωνίαν νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Σουηδίας. Κατόπιν καταδιώκων τὸν Αὐγουστον Β', φεύγοντα μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του προήλασεν εἰς Σαξωνίαν, καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν αἰσχρὰν δι' αὐτὸν συνθήκην τῆς Ἄλτρανσταϊτ (Altanstädt), τὸ 1707, διὰ τῆς ὁποίας παρητεῖτο τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του ὑπὲρ τοῦ Λεζίνσκη.

Μετὰ παραμονὴν ἔτους περίπου ἐν Σαξωνίᾳ ὁ Κάρολος ἐστράφη κα-

τὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωσίας Πέτρου, ὅστις ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν Σουηδικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἀνέκτησε τὴν Ἰγγρίαν (Ingrie), τὴν Ἑσθονίαν καὶ Λιθουανίαν καὶ ἴδρυσεν τὴν Πετρούπολιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέβα ποταμοῦ. Ἐπιτεθεὶς δὲ κατὰ τῶν Ρώσων, ἐξεδίωκεν αὐτοὺς ἐκ Πολωνίας καὶ ἐγένετο ἀπόλυτος κύριος τῶν Βαλτικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ προσβῆλῃ τὴν Ρωσίαν εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ μέχρι τῆς Μόσχας. Πρὸς τοῦτο ἐσχεδίαζε νὰ χρησιμοποίησῃ ὡς βίαισιν τῶν πολεμικῶν του ἐπιχειρήσεων τὰς βαλτικὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ παρασυσθεὶς ἀπὸ τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ κατὰ τοῦ Τσάρου ἐπαναστατήσαντος ἀταμάνου τῆς Οὐκρανίας Μαζέπα, ὑποσχθέντος νὰ διαθέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του δύναμιν ἐκ 30.000 κοζάκων ἐπορεύθη κατόπιν πολλῶν δυσχερειῶν εἰς Οὐκρανίαν. Ἐκεῖ ὅμως ὁ ὑπὸ τῶν τσαρικῶν στρατευμάτων διωκόμενος Μαζέπας, δὲν διέθετε παρὰ μόνον ἑκατοντάδας τινας ἰππέων καὶ τούτων κακῶς ἐξοπλισμένων.

Ἀπαγοητευμένος τότε ὁ Κάρολος, ἀλλὰ καὶ ἠναγκασμένος νὰ ἐνεργήσῃ ταχέως προτοῦ ἐπέλθῃ ὁ χειμῶν, προσέβηλε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πουλτάβαν τὸ 1709, διευθύων τὴν μάχην ἀπὸ φορείου, ἕνεκα τῶν τραυματίων τὰ ὅποια εἶχεν ὑποστῆ εἰς προηγουμένην σύγκρουσιν. Ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ ἐπελθόντων τριπλασίων Ρώσων, ἠναγκάσθη ν' ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν στρατηγὸν Ρενσκιέλδ, αὐτὸς δὲ μὲ συνοδείαν 500 ἀνδρῶν διῆλθε τὸν ποταμὸν Δνεῖπερ, καὶ ἔφθασε εἰς Benter τῆς Βεσσαραβίας, διατελοῦσαν τότε ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ζητῶν τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ τοῦ Γ' (1703-1730). Πράγματι δὲ ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς, καθὼς καὶ δώρων ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐπιχορήγησιν καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του, ἀνερχομένην, κατὰ τὸν Βολταῖρον εἰς 500 τάλληρα ἡμερησίως. Ἐκεῖθεν ἐξηκολούθει νὰ βασιλεύῃ δι' ἀλληλογραφίας, ἀρνούμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σουηδίαν, ἐλπίζων νὰ παρασύρῃ τὸν Σουλτάνον κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Σουηδία ἕνεκα τῆς καταπτώσεως τῶν στρατιωτικῶν τῆς δυνάμεων, ἐγένετο λεία τῶν ἐχθρῶν τῆς. Ὁ Στανίσλαος Λεζίνσκη ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Πολωνίας, ὅλαι αἱ Βαλτικαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἡ Φινλανδία περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ρωσίας, τὰ δουκᾶτα τῆς Βρέμης καὶ τοῦ Βέρντεν κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Δανῶν, ἡ δὲ Σαξωνία μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς τελευταίας Σουηδικῆς στρατιᾶς, ἐγένετο κύρια τῶν γειτονικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν τῆς Σουηδίας.

Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος δὲν ἀπηλπίσθη. Ὁ κατὰ τὸ 1712 κηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων τρίτος πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας του. Ἄλλ' ἡ Ρωσία ἀπειλούμενη ἔσπευσε νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Προύθου, ὁ δὲ Κάρολος διετάχθη ὑπὸ τῆς Πύλης νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Μάλιστα τοῦ προσέφερε καὶ δῶ-
Θ ρ α κ ι κ ᾶ Κ'

ρον ἐκ 10.000 δονκάτων δι' ἔξοδα τοῦ ταξειδίου του καθὼς καὶ ἀραβικὸν ἵππον καὶ ἄλλους 20 ἵππους.

Ὁ Κάρολος ὅμως ἐκώφευεν εἰς τὰς συστάσεις τῆς Πύλης καὶ διαρκῶς ἀνέβαλλε τὴν ἀναχώρησίν του, προβάλλων τὰ διάφορα χρέη τὰ ὁποῖα συνήψεν ἀφ' οὔτου διεκόπη ἢ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὀρισθεῖσα ἐπιχορήγησις 1.500 γροσίων ἡμερησίως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐζήτησεν 1.000 πουγγία (500.000 γροσία). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σουλτάνος ἀντὶ τῶν ζητηθέντων 1.000 πουγγίων, τοῦ ἔστειλεν 1.200 ἤτοι 200 ἐπὶ πλέον, ὁ Κάρολος ἐζήτησεν ἄλλα 1.000 δι' εἰδικοῦ πρέσβεως τοῦ Funk, ἀποσταλέντος εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου εὕρισκειο τότε ὁ Σουλτάνος.

Εἰς ἀπάντησιν ἐφυλακίσθη ὁ Φούνκ, μέγα δὲ νυκτερινὸν συμβούλιον συνεκλήθη παρουσία τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸ ὁποῖον τῇ εἰσηγήσει τοῦ βεζύρη Σολεῦμάν Πασσᾶ, ὁ μουφτῆς Ἐμπε-Ζαδὲ (Ebegadâ) ἐξέδωκε φειφᾶν κατὰ τὸν ὁποῖον, ἐὰν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἐξηκολούθει νὰ ἐπιμένῃ ἔπρεπε νὰ μεταφερθῇ εἰς Διδυμότειχον.

Ὁ Κάρολος ὅμως δὲν παρεδόθη οὔτε συνεμορφώθη πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην τῆς 1 Φεβρουαρίου 1713. Ἀντίεστη ἀπεγνωσμένως μετὰ 300 Σουηδῶν ἐναντίον 6.000 Τούρκων καὶ 20.000 Τατάρων, δικαιολογήσας τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων δοθὲν εἰς αὐτὸν ἐπίθετον «ξηροκέφαλος» (Δεμίρ-μπᾶς) Ἐνεκλείσθη μετὰ τριῶν στρατηγῶν καὶ ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ εἰς οἰκίαν τινὰ ὀχυρωθεῖσαν, ὅπου ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ πῖρ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔξοδόν του ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του, ὅποτε περιεγκλωβήθη ὑπὸ τῶν γενιτσαρῶν, οἵτινες τὸν ἠχμαλώτισαν τὴν 12 Φεβρουαρίου 1713 καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸ τουρκικὸν ἀνάκτορον τοῦ Δεμίρ-τὰς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Διδυμότειχον, ὅπου ἐκλείσθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως φυλακὴν, ὅπως εἶπομεν. Κατώρθωσεν ὅμως ν' ἀποδράσῃ ἐξ αὐτῆς μετὰ δύο ἀξιωματικῶν, κατόπιν δὲ πολλῶν περιπετειῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Στραλσούνδην τὴν τελευταίαν ἀπομένουσαν Σουηδικὴν πόλιν εἰς τὴν Νότιον Βαλτικὴν. Ἐκεῖ πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων. Δανῶν, Πρώσων, Σαξῶνων καὶ Ρώσων, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ τέλος ν' ἀπέλθῃ εἰς Σουηδίαν τὸ 1715.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν (11 Δεκεμβρίου 1718 κατόπιν διαμπεροῦς τραύματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε εἰς τὴν κροταφικὴν χώραν, πολιορκῶν τὴν Φρέδριασκάλ τῆς Νορβηγίας, μετ' αὐτοῦ δὲ ἐξέπεσε καὶ ἡ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Σουηδίας.

*
* *

Μετὰ τὸ σύντομον τοῦτο ἱστορικόν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν φυλακὴν ἢ μᾶλλον σπήλαιον τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου. Ἐν τῷ μῆκος τῆς εἶναι

δώδεκα ποδῶν, τὸ πλάτος τεσσάρων τὸ δὲ ὕψος κατὰ μέσον ὄρον δύο μέτρων. Εἶναι δὲ λαξευμένη ἐπὶ ἀσβεστούχου ἐδάφους, καὶ ἡ ὕγρασία κατατρῶγει αὐτὴν πανταχόθεν. Θὰ ἦτο δὲ κατασκότεινος εἰὰν δὲν ἐφωτίζετο ἀπὸ τὴν μικρὰν τῆς εἰσοδον, ἡ ὁποῖα ἄλλοτε θὰ ἐκλείετο μὲ ἰσχυρὰν θύραν.

Οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς εἶναι γεμιᾶτοι ἀπὸ ἐπιγραφῶν κατὰ τὸ πλεῖστον δυσαναγνώστους. Ἐπίσης σώζονται καὶ τινε σχεδιογραφήματα χαρραγμένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τέσσαρες θυρεοί, προφανῶς δυτικῆς προσελεύσεως. Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, προσελκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, εἶναι, ὅπως ἀναφέρει ὁ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1868 περιηγηθεὶς τὴν Θράκην Albert Dumont, ¹⁾ ἐκτεταμένη τις ἐπιγραφὴ ἐπὶ μιᾷ μόνον σειρᾷ, μήτους περίπου τεσσάρων μέτρων καὶ πλέον, μὲ γράμματα μεγέθους πέντε ὑφεκατομέτρων. Ἡ ἐπιγραφὴ αἴτη φαίνεται ὅτι ἐγράφη ἢ μᾶλλον ἐσωγραφήθη μὲ μεγάλην προσοχὴν. Φαίνεται ἔργον μακρᾶς ὑπομονῆς καὶ μὲ ὄλην τὴν ἀπαιτουμένην ἡσυχίαν ὑπὸ χειρὸς ἐπιδεξίου. Ἡ ὕγρασία κατέστρεψεν αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος. Ἐν τούτοις σώζονται ἄρκετὰ γράμματα τῶν ὁλοίων παρέχουмен ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν ὡς καὶ λείψανα τῶν γραμμάτων, ὅπως ἀντέγραψεν αὐτὰ ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος.

VINGT SOUS OFFICIERS DE LA SIXIEM ||| DE ||| I
BR ||| A ||| T (διάλειψις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου) SONT EN (διά-
λειψις ἑνὸς μέτρου καὶ 20 ἑκατοστῶν) V ||| NT RESTE (διάλειψις ἑ-
νὸς ὑποδεκαμέτρου) MOIS . . .

Δηλαδή:

Vingt sous - officiers de la sixièm [e] de [m] i - bri [g] a - [d] e . .
sont en [fermés] dans [ce cachot (?)] ; ils y [so] nt resté [s...[m] ois.

Ἦτοι :

Εἴκοσιν ὑπαξιωματικοὶ 16 ἕκτης ἡμι - μεραρχίας . . . ἐφυλακίσθησαν εἰς τὴν τρώγλην αὐτήν. Παρέμειναν . . . μῆνας...

Προφανῶς ἡ χρονολογία ἀνεγινώσκετο κατὰ τὸ μέρος ὅπου, ἔχουν ἐξαλειφθῆ γράμματα ἑνὸς καὶ πλέον μέτρου. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα ἡ ἔννοια εἶναι προφανῆς καὶ ἡ συμπλήρωσις, ὅπως τὴν συνεπλήρωσεν ὁ Dumont βεβαία.

Ἄλλὰ ποῦ καὶ πότε συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι οἱ 29 οὗτοι Γάλλοι ὑπαξιωματικοί ;

Τὴν 6 Messidor τοῦ X ἔτους (25 Ἰουνίου 1802) ἢ τὴν 24 τοῦ μηνὸς

1) Mélanges d'Archeologie et d'epigraphie Albert Dumont. Ἔκδ. Th. Homolle Paris 1892, Σελ. 27ῶ καὶ ἐξῆς.

Jaferoul-hair τοῦ 1217 ἀπὸ τῆς ἐγείρας, ὁ Ταλλεῦράνδος καὶ ὁ Essed - Mahmoud - Saïd effendi, ἔμπιστος γραμματεὺς καὶ διευθυντὴς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Τουρκίας, ὑπέγραψαν ἐν Παρισίοις συνθήκην φιλίας μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ ἄρθρον 8 τῆς συνθήκης ταύτης ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : « Ἐὰν ὑπάρχουν ἀκόμη αἰχμάλωτοι οἱ ὅποιοι κατακρατοῦνται συνεπεία τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, νὰ ἀφεθοῦν ἀμέσως ἐλεύθεροι. »

Οἱ ἀνωτέρω 20 ὑπαξιωματικοὶ οἱ ἐγκαθειργημένοι ἐν τῇ λεγομένῃ φυλακῇ τοῦ Καρόλου, ἀναμφιβόλως θὰ εἶχον συλληφθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν κατὰ τῆς Αἰγύπτου πόλεμον τῆς Γαλλίας, ἐλευθερώθησαν δὲ μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ 1802.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Β ο λ τ α ἴ ρ ο υ, Ἱστορία Καρόλου τοῦ XII, Ἑλληνικὴ μετάφρασις.
 M. M i g n e t, Histoire de l'Empire Ottoman, depuis son origine jussqu'à la pais de Belgrade en 1770. Τόμ. IV, σελ. 77 καὶ ἑξῆς. Paris 1771.
 J. d e H a m m e r, Histoire de l'Empire Ottoman, γαλλ. μετάφρασις J. J. Heller, Τόμ. XIII, σελ. 209 καὶ ἑξῆς, 226 καὶ ἑξῆς, 252 καὶ ἑξῆς.

ΑΧΙΛ. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΚΑΤΑΛΗΞΙΣ ΠΑΡΑ

Μεταξὺ τῶν ὀλίγων διασωθέντων μέχρις ἡμῶν λειψάνων ἐκ τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς γλώσσης, εἶναι καὶ ἡ κατάληξις παρὰ τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς κύρια ὀνόματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πόλεων, ὅπως λ.χ. Βέπα-ρα, Βησαπάρα, Βηλαϊδίπαρα, Βηρίπαρα, Βόσπαρα, Βρίπαρα, Δαρδιάπαρα Δρουζίπαρα, Σκαρίπαρα, Πρισκούπαρα, Μουτζίπαρα, Σπινόπαρα καὶ ἄλλαι. (1)

Ἄλλὰ τί σημαίνει ἡ κατάληξις — παρα;

Κατὰ τοὺς γλωσσολόγους σημαίνει: ἐχθρόν, πόλιν, ἀγοράν, διανομὴν πόρον, στενὸν πέρασμα. Ἐξ ὅλων τούτων τούτων τῶν σημασιῶν, πιθανώ-τερα φαίνεται ἡ ἔννοια τοῦ πόρου, τοῦ στενοῦ περάσματος, ὡς ἀποδεικνύ-εται ἐκ τῆς τοποθεσίας τῶν πόλεων τούτων. Καὶ πράγματι, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ὅλαι αἱ πόλεις αὗται κείνται σχεδὸν παρὰ τὸ πέρασμα πο-ταμοῦ τινος, ἢ θαλάσσης.

Ἡ Βησαπάρα ἢ Βεσούπαρον, (2) πόλις τῶν Βέσσων, Θρακικοῦ λαοῦ, τὸ σημερινὸν Τατάρ-Παζαρτζίκ ἐν Βουλγαρίᾳ ἔκειτο Β. Δ. τῆς Φιλιππου-πόλεως παρὰ τι πέρασμα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου.

Ἡ Δρουζιπάρα, (3) περιφημος διὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάν-δρου, ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἐργίνου, παραποτάμου τοῦ Ἐβρου ὅπου σήμερον τὰ Τουρκικὰ χωρία Καριστιρὰν καὶ Καριστάν. (4)

1) Ὁ Georges Seure, εἰς τὸ ἔργον του Archéologie Thrace, 2me serie, 1er partie σελ. 140 ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰ 35 ὀνόματα γνωστῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι λήγουσιν εἰς -παρα. Πρβλ. Albert Dumont, Mélanges d'Archéologie et d'Épigraphie, σελ. 499 καὶ ἔξης.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων IV, 11.

3) Πτολεμαίου Γεωγραφία III, 11, 7.

4) Τὰ δύο ταῦτα χωρία κείνται πλησίον ἀλλήλων παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μπουγάς-Κουγιού-Ντερέ μετὰ τοῦ Ἐργίνου. Κατὰ τὸ συναξάριον τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἡ Δρουζιπάρα ἔκειτο παρὰ τι στενὸν τοῦ ποταμοῦ. Πρά-γματι δὲ τὸ στενὸν τοῦτο ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ὡς ἄνω ποταμοῦ, ἀκριβῶς ὅπου ἐκτίσθη ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Seidler τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως-Ἀδριανουπόλεως, μετὰ τὸ Λουλέ-Μπουργάζ (Ἀρχα-διουπόλεως) καὶ Μουρατλή. ὅπου ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται τὸν ποταμὸν.

Ἡ Βηλαιδίπαρα (1) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσσων παρὰ τὸν ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου.

Ἡ Σπινοπίρα τὸ σημερινὸν Κονίαβο χωρίον ἐν Βουλγαρία, ἔκειτο παρὰ τὴν Πανταλίαν (νῦν Κιοστενδήλ) καὶ ἦτο τὸ πέρασμα τῆς ἀπὸ Σαρδικῆς (Σόφιας) εἰς Πανταλίαν λεωφόρου, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρουμόνος μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Sobolchitza. Καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τοῦ στενοῦ τούτου διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ραδομίρ-Κιοστενδήλ.

Ἡ Σκαπτοπάρα ἔκειτο παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρουμόνος καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Βιστρίτσα, ὅπου κεῖται τὸ σημερινὸν χωρίον Gramadi, περίφημον διὰ τὰ Ιαματικά λουτρά του.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων φαίνεται, ὅτι αἱ πόλεις αὗται ἔκειντο πλησίον στενοῦ ἢ περάσματος τινος ποταμοῦ.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω πόλεις πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ὄνομα Βόσπορος, τὸ ὅποιον ὠρισμένως εἶναι Σκυθοθρακικῆς, ἢ Θρακικῆς καταγωγῆς. Τὸ ὄνομα Βόσπορος συναντᾶται δύο φορές ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, 2) σημαίνει δὲ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις 3) ἦτοι πορθμόν, στενόν, πέρασμα.

Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λέξεως καὶ τῆς ἐτυμολογίας, αὐτῆς ὑπάρχουν διάφοροι γνώμαι. Κατὰ τὴν κοινοτέραν εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὰς λέξεις: βους καὶ πόρος, συμφωνοῦσα μὲ τὴν μυθολογίαν καθ' ἣν ἡ Ἰὼ θυγάτηρ τοῦ Ἰνάχου, βασιλέως τοῦ Ἄργου, φεύγουσα τὴν μῆνιν τῆς Ζηλοτύπου Ἡρας καὶ μεταμορφωθείσα ὑπ' αὐτῆς εἰς δάμαλιν, διέβη τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς Χρυσόπολιν (νῦν Σκούταρι). Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κωδινού, ζήσαντος κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους, διότι, ἔκ τοῦ Βοσπόρου (τοῦ νῦν Σεράι-Μπορνού) ὅπου διενηργεῖτο μέχρι τῶν χρόνων Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Κοπρωνύμου (741-775) ἐμπόριον βοῶν, καταληφθεῖσα ποτὲ ὑπὸ οἴστρου δάμαλις, διεπέρασε κολυμβῶσα τὸ στενὸν τοῦτο. Τὸ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Βοσπόρῳ ἀγορὰ βοῶν (forum bovis) τοῦτο εἶναι γνωστόν, καθ' ὅσον ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ καὶ ἰδρυμένον ὁμοίωμα βοός, ὑπὸ δὲ τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournafort (1656-1708) καλεῖται «βοὸς φόρος», ἦτοι ἀγορὰ βοῶν. Τὸ ὅτι ὁμοίως ἠδυνήθη

1) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων IV, 11.

2) Ἦτοι ὁ Θρακικὸς Βόσπορος καὶ ὁ Κιμμέριος Βόσπορος, ὁ νῦν πορθμὸς τοῦ Κέρτς, ὁ ἐνάων τὴν Μαιώτιδα λίμνην (Ἄξοφικὴν θάλασσαν) μετὰ τοῦ Εὐξείνου.

3) Σπινιώτατα καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἐκαλεῖτο Βόσπορος, ὅπως π. χ. παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ (Πέρσαι, στίχ. 723 καὶ 746).

ποτὲ βουῦς νὰ διαπεράσῃ τὸν Βόσπορον κολυμβῶσα, μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Χρυσοπόλεως, ὅπου οὔτε πλοῖον εὐκόλως δύναται νὰ διέλθῃ κατ' εὐθείαν γραμμὴν, ἔνεκα τῆς ὀσμῆς τοῦ ρεύματος, ¹⁾ τοῦτο εἶναι ὅλως ἀπίθανον.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον, ἡ ἔτυμολογία τῆς λέξεως συμφωνεῖ μὲ τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν παράδοσιν. Προκειμένου ὅμως διὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, δὲν ἐξηγεῖται ποσῶς.

Ἄλλοι διετάρθησαν ὅλως ἀβασίμως ὅτι κάθε στενὸς πορθμὸς ἐκαλεῖτο Βόσπορος διὰ τὸ εὐκόλον τῆς διαπλεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Θρακίαι διέπλεον αὐτὸν ἐπὶ σχεδιῶν ἐκ βοείων ἀσκῶν. Ἄλλ' ἡ λέξις βουῦς, ὡς πρῶτον συνθετικὸν οὐδέποτε μεταβάλλεται εἰς βός. Κατ' ἄλλους πάλιν τὸ πρῶτον συνθετικὸν βός, εἶναι ἀρχαῖόν τι προθετικὸν μόριον τῆς Ἀρίας γλώσσης, ἰσοδυναμοῦν μὲ τὴν πρόθεσιν παρὰ καὶ σημαίνει «παρὰ τὸν πόρον» διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην μεταναστεύσεις τῶν Ἀρίων φυλῶν, ὁπόθεν διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ ταῦτα Βόσπορος σημαίνει, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ εἴπομεν στενὸν ἢ πέρασμα ἢ κάτι ἀνάλογον ὅπως παρετήρησαν οἱ γλωσσολόγοι, προκειμένου δὲ διὰ τὸν Θρακικὸν ἢ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον «Μέγα στενόν.» Ἄλλ' ἔχουσιν ἄδικον, θέλοντες νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς τὴν λέξιν Βόσπορος Ἑλληνικὴν καταγωγὴν, παράγοντες αὐτὸν ἐκ τοῦ Βοός καὶ πόρος, ὅπου τὸ πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει ὄχι τὸν βοῦν, ἀλλὰ τὸ μέγα ²⁾

Κατὰ τὰς νεωτέρας μελέτας ἡ λέξις Βόσπορος εἶναι καθαρῶς Θρακική, ὅπου ἡ κατάληξις—παρα μετεσχηματίσθη εἰς—πορος, αἱ δύο αὗται καταλήξεις—πόρος (Ἑλληνική) καὶ—παρα (Θρακική) προέρχονται ἐκ τῆς οὐτῆς διζῆς, σημαίνουσαι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Τῆς λέξεως Βόσπορος ἔχομεν δύο Θρακικὰς παραλλαγὰς, Βόσπαρα ³⁾ καὶ Βουσί—παρα⁴⁾ μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τοπωνυμίας, παρὰ τὴν Βησαπάραν, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσων. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν Βοσ—φαίνεται σημαῖνον τὸ μέγα, καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν Ἑλ-

1) Ἡ μεγίστη ταχύτης τοῦ ρεύματος τοῦ Βοσπόρου εἶναι 9—10 χιλιόμετρα τὴν ὥραν ποικίλλουσα ἀναλόγως τοῦ βάρους. Ἡ δὲ μέση ταχύτης αὐτοῦ ὑπολογίζεται εἰς 3—4 χλμ. τὴν ὥραν.

2) Παράδειγμα ἔστω ἡ ὀμηρικὴ λέξις «βοῶπις» ἐνθα τὸ πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει τὸ μεγαλειώδες, τὸ μεγαλοπρεπές, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθετον τῆς Ἥρας Βοῶπις (Ἰλιάδ. Α, 551) ἦτοι ἡ ἔχουσα μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὄχι ὅπως τοῦ βοός, τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μὲν μεγάλοι, ὄχι ὅμως καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἔξυπνοι.

3) Φροῦριον ἐν Θράκῃ παρὰ Προκοπίῳ, Περί Κτισμ. IV, 11.

4) Γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς.

ληνικὴν λέξιν Βοῦς. Παράδειγμα ἔστω τὸ ὄνομα Βωσ—αγύρα, ὄνομα τόπου (τὸ ἔθνικόν Βωσαγουρινός), τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως σημαίνει ὄχι Βοὺς ἀγοράν, ἀλλὰ Μεγάλην Ἀγοράν. (1)

Ἡ κατάληξις—παρο ἢ παρον, ὡς λ.χ. Βρίπαρο 2), Βρίπαρον 3), Βηρίπαρα, 4) Σκαδίπαρα 5), ἐπίσης καὶ—πορα ἢ πορις, ὅπως Σκάπορα 6), Κετρίπορις 7), Ραισκούπορις 8), ἐξ οὗ ἡ πιθανὴ συνταύτισις τῶν εἰς—παρα καὶ πορος ἢ—πορις ληγουσῶν λέξεων, ὅπως Δρυζίπαρα καὶ Δρυζίπαρος (Δρυζιπάρα) Βόσπορος καὶ Βόσπορα καὶ ἄλλα. Ἄλλωστε παρατηρήθη καὶ ἡ πιθανὴ ταυτότης τῶν κυρίων ὀνομάτων Πόρις καὶ Πάρις Ἀλλὰ καὶ τῆς λέξεως Βυζάντιον, κατὰ τὸν ἀοίδιμον καθηγητὴν τῆς Ἱστορίας Παῦλον Καρολίδην 9), τὸ πρῶτον συνθετικὸν προέρχεται ἐκ τινος Θρακικῆς λέξεως: Βούζ, Βὸζ ἢ Βύζ, ἡ ὁποία σημαίνει «δεινόν» καὶ ἡ ὁποία ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἐξελληνισθεῖσαν λέξιν Βόσπορος.

Ἄλλ' εἴτε Βούζ—Βὸζ ἢ Βύζ εἶναι τὸ πρῶτον συνθετικόν, εἴτε Βός, ὅπως εἶπομεν ἄνωτέρω, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ δύο αὗται λέξεις εἶναι Θρακικῆς καταγωγῆς καὶ σημαίνουσι τὸ «στενὸν πρᾶγμα» τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῶν Θρακικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο παρὰ τὸ πέρασμα ποταμοῦ τινος ἢ θαλάσσης. Οὕτω ἡ λέξις Βόσπορος εἶναι καθαρῶς Θρακικὴ καὶ σημαίνει «Μέγα στενόν,» ὅπως πρᾶγματι εἶναι ὁ Θρακικὸς Βόσπορος.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1) G. Seures, in loc. cit. σελ. 141.

2) Φρούριον ἐν Ἰλλυρία. (Προκοπίου, Περὶ Κτισμ. IV, 4).

3) Φρούριον παρὰ τὴν Σαρδικὴν (νῦν Σόφιαν). Αὐτόθι, IV, 4.

4) Φρούριον ἐν Θράκη (Αὐτόθι IV, 11) καὶ ἄλλο ὁμώνυμον ἐν Μοισίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἰστρου (IV, 11).

5) Φρούριον ἐν Ἰλλυρία. (Αὐτόθι, IV, 4).

6) Albert Dumont, in loc. cit. σελ. 500.

7) Βασιλεὺς τῆς Θράκης περὶ τὰ 356 π. χ.

8) Βασιλεὺς τῆς Θράκης. ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος.

Ἐπίσης ἀναφέρονται ἑπτὰ βασιλεῖς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (Head-Σβορώνου Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, Τόμ. Β' σελ. 14).

9) Παύλου Καρολίδου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου Ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, τόμ. Α' σελ. μθ'. Ἐπίσης τοῦ ἰδίου; «Ἡ πόλις τῶν Βυζαντινῶν ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ βασιλέως Ἀσπραχιδῶν ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, 1902—1903 σελ. 263—272.

ΠΕΡΙ ΒΕΣΣΩΝ ἢ ΒΗΣΣΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ Βεσσοί, Βέσσοι ἢ Βηησοί, εἰς τὸν ἀρχαιοτέρων Θρακῶν λαῶν, κατώκουν τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βεσσικὴν χώραν, ἔκτενομένην μεταξὺ τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου. Πόλεις δὲ αὐτῶν ἀναφέρονται ἡ Οὐσκουδάμα, ἡ μετὰ ταῦτα Ἀδριανούπολις, ἡ Βησαπήρα τὸ σημερινὸν Τατάρ — Παταρτζίκ, ἡ Βηλαιδιπάρρα, κειμένη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ἡ Βεσικάρρα ἄγνωστον πού κειμένη καὶ ἄλλαι.

Ἀνήκον δὲ εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σατρῶν ¹⁾ πολεμικωτάτου Θρακικοῦ λαοῦ, κατοικοῦντος τὴν παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας χώραν, μεταξὺ τῶν κάτω κοιλάδων τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος.

Οἱ Βέσσοι μετὰ τῶν Σατρῶν παρέμειναν ἐλεύθεροί, μὴ ὑποταχθέντες εἰς τὸν Ξέρξην, ὅπως τόσοι ἄλλοι Θρακικοὶ λαοὶ (Παῖτοι, Κίκωνες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Λερσοῖοι, Ἡδωνοὶ καὶ ἄλλοι) οἱ ὅποιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀκολουθήσουν αὐτὸν ἐπερχόμενον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ 480 π. χ. εἴτε ὡς περὶ εἴτε ὡς ναῦται. Κατώκουν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων καὶ διετήρουν Μαντεῖον τοῦ Διονύσου ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου καὶ ὑπῆρχε καὶ ἱέρεια μαντεύουσα κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐν Δελφοῖς Πυθίας. «Οἰκέουσι, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ²⁾ ὄρεά τε ὑψηλὰ ἴδῃσί τε παντοίησι καὶ χιόνι συνηρεφέα, καὶ εἰσὶ τὰ πολέμια ἄκροι. Οὗτοι οἱ τοῦ Διονύσου τὸ μαντήϊον ἔκτημένοι, τὸ δὲ μαντήϊον τοῦτο ἔστι

1) Εἰς τὸ Θρακικὸν τοῦτο ὄνομα ὁ Γίρτσικ ἀναγνωρίζει συγγένειαν πρὸς τὸ Ἀλβανικὸν «σάτρ» (- μάχαρα). Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὁ Θουκυδίδης (Β' 96) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιοφόρων Θρακῶν τοὺς καλουμένους Δίους, οἱ ὅποιοι πιθανὸν νὰ ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Σάτρας. Μέρος τῶν Δίων τούτων ἀναμιχθέντες εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μετὰ τῶν Βέσσων ἢ Βεσσῶν καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. (Φυσ. Ἱστορ. IV, 18) Δίοβησσοι Diohessi).—Περὶ ὄλων τούτων τῶν λαῶν βλέπε: Ἀχιλλέως Θ. Συμποθράκη, Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης.

2) Ἡροδότου VII, 111.

μὲν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν ὑψηλοτάτων. Βησσοὶ δὲ τῶν Σατρῆων εἰσὶ οἱ προμαντεύοντες τοῦ ἱεροῦ, πρόμαντις δὲ ἡ χρέουσα κατὰ τὸ ἐν Δελφοῖσι καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον.» Μάλιστα Δίων ὁ Κάσιος ¹⁾ ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα προδιερέως τινὸς τοῦ Μαντείου, ὀνομαζομένου Οὐολογαίσου.

Κατὰ τὸν Στράβωνα, ²⁾ ἦσαν λαὸς ληστρικώτατος ἀφοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ληστῶν «λησταὶ προσαγορευόνται.» Ἄλλαχοῦ δὲ ὅτι παροικοῦσι τὸν Ἔβρον Κορπίλοι καὶ Βρένναι ἔτι ἀνωτέρω, εἰτ' ἔσχατοι Βέσσοι. μέχρι γὰρ δεῦρο ὁ ἀνάπλους. Ἄπαντα δὲ τὸ ἔθνη ληστρικά ταῦτα, μάλιστα δὲ οἱ Βέσσοι, οὓς λέγει, γειτονεύειν Ὀδρυσαῖς καὶ Σαπαίοις. ³⁾

Ἀναθηματικὴ τις ἐπιγραφή τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀνευρεθεῖσα μεταξὺ καὶ ἄλλων πολλῶν εὐρημάτων κατὰ τὰς γενομένας ἐπὶ τόπου ἀνασκαφῆς κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1939 εἰς Ζύμυδρον τῆς Βορείου Θράκης περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπου ὑπῆρχε ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ τοῦ Ζυμυδρηνοῦ, domus divina Asclepii Zimidrini, κατὰ λατινικὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν. ἀναφέρει τὸ ὄνομα Ἑλληνορωμαίου τινος στρατιωτικοῦ τοῦ Αἰθελίου Διονυσδώρου, εὐχαριστοῦντος τὸν ἐπιφανέστατον Θεὸν Ἀσκληπιὸν Ζυμυδρηνόν, διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν καταδίωξιν καὶ σύλληψιν τῶν ληστῶν ἐάν που ἐνεφανίζοντο ⁴⁾.

Οὕτω διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐπιβεβαιοῦται ἡ πληροφορία τοῦ Στράβωνος περὶ τοῦ ληστρικοῦ λαοῦ τῶν Βέσσων. Τὸν χαρακτηρισμὸν ὅμως τοῦτον τοῦ Στράβωνος, ζήσαντος κατὰ τὸν πρῶτον μ. χ. αἰῶνα, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὑπερβολικὸν καὶ ἀφορῶντα ὅχι γενικῶς ὅλους τοὺς Βέσσους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς κατοικοῦντας τὰς ὄρεινὰς περιφερείας, καθ' ὅσον οἱ εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς πόλεις κατοικοῦντες, ἐνησχολοῦντο περὶ τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν. Οἱ Βέσσοι ἦσαν περιώνυμοι διὰ τὰς μεταλλουργικὰς τῶν γνώσεις, καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ σιδήρου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ. Εἰς τὰ ἐργαστήριά των κατεσκευάζοντο τὰ περίφημα Θρακικὰ ὄπλα, ἦσαν δὲ καὶ δεξιοὶ μεταλλωρύχοι ⁵⁾.

Ἀλβανισταὶ τινες ἐνόμισαν ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τῶν Βεσσῶν ἢ Βησσῶν εὔρον τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐννοιαν τῆς ἀλβανικῆς λέξεως «μπέσσα» (=δίδειν καὶ λαμβάνειν τὰ πιστά). Ἄλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀοίδιμος καθη-

1) Δίωνος Κασσίου, 11, 44, 34.

2) Στράβωνος VII, 318.

3) Στράβωνος VII, 331, 48.

4) Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου, Ἱερὸν τοῦ Ζυμυδρηνοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς «Θρακικά» Τόμ. XIII (1940) σελ. 266—276.

5) Κατὰ τὸν Βεγγέτιον λατίνον συγγραφέα σύγχρονον τοῦ Οὐαλεντιανοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμαίου (364—375). Ἐγραψε πολύτιμον πραγματείαν: Περὶ στρατιωτικῆς τέχνης.

γητῆς τῆς Ἱστορίας Παῦλος Καρολίδης, ¹⁾ ὀρθότερον εἶναι νὰ συσχετισθῇ ἡ ῥίζα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «μπέσσα» πρὸς τὸ Ἑλληνικόν: πυνθῶ, πειθῶ, πείθομαι, πυνθάνομαι, πίστις.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὀνομάζει αὐτοὺς Τετραχωρίτας καὶ Τετρακώμους.

Ὄνομάσθησαν δὲ πολὺ πιθανὸν Βέσσοι κατὰ τὸν παλαιὸν σχολιαστὴν τοῦ Λουκιανοῦ ²⁾ ἐκ τῶν πολλῶν βοῶν τοὺς ὁποίους ἐκτρέφει ἡ χώρα των: «Vessi ex multitudine bouum sic vocati credentur.» Ἐν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅπως διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος ³⁾ ὅτι «εἰσὶ κατὰ ταῦτα τὰ χωρία... καὶ βόες ἄγριοι, τῶν τὰ κέραι ὑπερμεγέθη ἔστι, τὰ εἰς Ἑλληνας φοιτέονται,» πρῶγμα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον παρατηρεῖται, ἡ ἔτυμολογία τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ, δὲν φαίνεται ἀπίθανος.

Κατὰ τὸν Ἰορδάνην ⁴⁾ Γότθον ἱστορικὸν τοῦ ἔκτου αἰῶνος μ. χ. ὁ ποταμὸς Δούναβις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Βέσσων ἐκαλεῖτο Ἰστρος. «Qui (δηλ. ὁ Δούναβις) lingua Bessorum Hister vocatur.»

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Leake ⁵⁾ θεωρεῖ τοὺς Ὀρσεκίους ὡς τὸν αὐτὸν μὲ τοὺς Σάτρας λαόν, στενωῶς συνδεόμενον μετὰ τῶν Βεσσῶν, ἦτοι ἱερεῖς τοῦ μαντικῆς ναοῦ τοῦ Θρακικοῦ Βάκχου ἐπὶ τοῦ Παγγαίου, ὅπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκόπησαν καὶ νομίσματα χρυσᾶ ἢ ἐξ ἠλέκτρου κατὰ τὸν ἔκτον π.χ. αἰῶνα, ἀργυρᾶ δὲ πρὸ τοῦ 480 π.χ. ⁶⁾

Τὸ μαντεῖον τοῦτο τοῦ Διανύσου ἐπεσκέφθη καὶ Κότυς ὁ Α' (382—381) βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἀφιερῶσας, μάλιστα, καὶ ἀνάθημά τι, ὡς ἀναφέρει ἐπιγραφὴ τις εὑρεθεῖσα πρὸ τινων ἐτῶν, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

ΚΟΤΥΣ ΛΙΟΝΥΣΩ ΚΑΙ ΗΡΑ ⁷⁾

Ἐπίσης, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουητώσιος ⁸⁾, τὸ Μαντεῖον τοῦ Διανύσου συνεβουλεύθη ὁ Ὀκτάβιος διὰ τὸν υἱόν του, θυσιάσας κατὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν βαρβάρων, ὅπως πολὺ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐτέλεσεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν βωμῶν θυσίαν, ὅταν τὸ 335 π.χ. ὀρμηθεὶς ἐξ

1) Π. Καρολίδου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Παπαρηγοπούλου, Ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη Τόμ. Α' σελ. μθ'.

2) Σχόλια εἰς τὴν Pharsalus τοῦ Λουκιανοῦ V, 135.

3) Ἡροδότου VII, 126.

4) Ἰορδάνου (Jordanès), De origine actibusque Getarum, XII.

5) Leake, Northern Greece, τόμ. I' σελ. 213.

6) Head-Σβορώνου, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, τόμ. Α' σελ. 351.

7) Παρὰ Σταύρῳ Μερτζίδῃ «Οἱ Φίλιπποι» σελ. 118.

8) Σουητωσίου, Βίος Αὐγούστου, 94.

Ἀμφιπόλεως, ὑπέταξε πάντα τὰ αὐτόνομα τότε Θρακικὰ φύλα.

Βραδύτερον ἔπαυσαν μνημονευόμενοι ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, περιλαμβάνοντο δὲ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Θρακικῶν φυλῶν Δάρδανοι. Κατ' αὐτῶν ἐπαπειλούντων τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ 239 π.χ. ὁ βασιλεὺς Δημήτριος Β' ὁ Αἰτωλός, ἠναγκάσθη ὁμως νὰ ἀποχωρήσῃ, διότι οἱ Αἰτωλοὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ Ἠπειρώται ἀνεκήρυξαν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν τὴν Δημοκρατίαν.

Βραδύτερον μνημονεύονται ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, κατοικοῦντες ἐπὶ τοῦ Αἴμου. Πρῶτος ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐκήρυξε κατ' αὐτῶν πόλεμον ὁ Λούκουλλος¹⁾, ὅστις δι' ἐπιπόνων ἀγῶνων κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Οὐσκουδάμαν (Ἀδριανούπολιν) καὶ νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Αἴμου. Βραδύτερον κατὰ τὸ 29 π.χ. ὁ Λικίνιος Κράσσος ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Θρακικῶν φυλῶν καὶ διασχίσας σχεδὸν ὀλόκληρον τὴν Μοισίαν, μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐξεδίωξε τοὺς Βέσσους καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς Ὀδρῦσας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ αὐτῶν²⁾.

Κατὰ τῶν Βέσσων διεξήγαγε φοβερὸν ἀγῶνα ὁ Ῥοιμητάλης Α' (11 π.χ.—12 μ.χ.) βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἀδελφὸς Κότυος τοῦ Δ' καὶ φίλος τοῦ Ἀντωνίου. Τῶν Βέσσων ἠγεῖτο ὁ Οὐολόγαισος ἢ Βολογέζος, πρωθυερεὺς τοῦ Μαντείου τοῦ Διονύσου³⁾. Κατὰ τινα μάχην ὁ Ῥοιμητάλης ἐτράπη εἰς φυγήν, οἱ δὲ πατριῶταί του νομίσαντες ὅτι οἱ Θεοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ Οὐολογαίου, ἔφρευγον καὶ αὐτοὶ ἄνευ μάχης. Τότε ἠναγκάσθη ὁ Ῥοιμητάλης νὰ ὀπισθοχωρήσῃ μέχρι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, οἱ δὲ Βέσσοι κατεδίωξαν αὐτὸν ἐρημώσαντες τὴν χώραν του. Οὕτως ἅπασα ἡ χώρα περιῆλθε εἰς χεῖρας τῶν Βέσσων, οἱ ὅποιοι ἐστράφησαν τότε ἀνενόητοι κατὰ τῆς Μακεδονίας καὶ κατ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ῥωμαῖοι τότε ἔστειλαν εἰς βοήθειαν τοῦ Ῥοιμητάκου τὸν στρατηγὸν Λεύκιον Πείσωνα. Κατὰ τὴν πρώτην συμπλοκὴν ἠττήθησαν οἱ Ῥωμαῖκαὶ λεγεῶνες. Ἀλλὰ ταχέως ἀναλαβόντες οἱ Ῥωμαῖοι, κατενίκησαν τοὺς Βέσσους καὶ καθυπέταξαν αὐτοὺς ἐντὸς ἐνὸς ἔτους ὡς καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτῶν συμπράξαντας Θρακικοὺς λαοὺς.

Ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας τῆς χώρας, κατὰ τὸν δεύτερον μ. χ. αἰῶνα ἡ χώρα τῶν Βέσσων ἢ Βεσσικῆ καλουμένη ἀπετέλεσε μίαν τῶν 14 Στρατηγιῶν (Praefecturae) τῆς Θράκης⁴⁾.

1) Εὐτροπίου VI, 10. Πρβλ. Ἀμμωνοῦ Μαρκελίνου XXVII, 4.

2) Δίωνος Κασσίου II, 51, 21.

3) Δίωνος Κασσίου, XLIX, 34.

4) Πτολεμαίου, Γεωγραφία, Γ', 11, 6.

Διὰ τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Βέσσων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπῆλθεν ὁ ἐκρωμαϊσμός τῆς χώρας αὐτῶν, γενόμενος οὕτω ὁ πρόδρομος τῆς μετ' ὀλίγον ἐκχριστιανίσεως αὐτῶν. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ Βέσσοι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥεμισιάνων (νῦν Βέλα Ραλάνγκα, τουρκιστὶ Μουσταφᾶ Πασᾶ Παλάγκα) Νικήτα, ἔκτοτε δὲ ἀναφέρονται πολλάκις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ἐπὶ τὸ ὄνομα τῶν Βέσσων μνημονεύεται καὶ μοναστήριον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατοικούμενον ὑπὸ ἐκχριστιανισθέντων Βεσσῶν καὶ κείμενον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ¹⁾. Οὕτω, κατὰ τὴν ἐπὶ Μηνᾶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον τὸ 536 κατὰ τῶν αἰρεσιάρχων Σευήρου, Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκοῦρου, μνημονεύεται ἡγούμενος μονῆς τῶν Βέσσων ὑπογραφόμενος : « Ἄνδρέας, ἐλέω Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Βεσσῶν, ὑπογράψαι ἐδεήθη ».

Πλὴν τῆς μονῆς ταύτης, ἀναφέρεται καὶ ἄλλη μονὴ Βεσσῶν ἐν Παλαιστίνῃ παρὰ τὴν Ἱεριχώ μέχρι δὲ τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἐτέλουν τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν ἰδίαν τῶν διάλεκτον, ἔχοντες παρεκλήσιον καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. Βεσσοὶ δὲ μοναχοὶ μνημονεύονται καὶ εἰς τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων κοιμητηρίων τῆς μονῆς Χαβιζᾶ, ἐπίσης δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου ἐν Ἱερουσαλήμ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσιν τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ βραδύτερον ὅτι ²⁾.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

1) R. Janin, Les Monastères nationaux et provinciaux à Byzance (Constantinople et environ) in *Echos d'Orient* Τόμ. XXXII (1933) σελ. 431.

2) Κοικυλίδου, Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἑλληνικῶν μοναστηρίων Ἱερουσαλήμ, 1906 σελ. 6 καὶ ἐξῆς.

Σ Υ Λ Λ Ο Γ Η
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΑΝΕΥΡΕΘΕΙΣΩΝ
ΕΝ ΣΕΡΔΙΚΗ, ΝΥΝ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ

Ἡ *Σέρδων* ἢ *Σερδίων πόλις* ἢ *Σερδική* — *Σαρδική, Serdica* καὶ *Sardica*. ὡς φέρεται παρὰ τε τοῖς Ἑλλήσι καὶ Λατίνοις συγγραφεῦσιν, ἐπὶ νομισμάτων αὐτῆς καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, εἶναι ἢ νῦν *Σοφία*, πρωτεύουσα τοῦ νέου Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Αὕτη ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιότερου συνοικισμοῦ τῶν Σέρδων, φυλῆς πιθανῶς Κελτικῆς, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὃθεν ἔλαβε καὶ τὴν προσωνομίαν *Οδλπία*. Ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς περιφερείας τῆς ἰδίαν στρατηγίαν, τὴν *Σερδικήν*, ὑπήγετο ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θράκη. Διοικουμένη αὐτονομῶς ὑπὸ βουλῆς καὶ δήμου, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ Ἑλληνικαὶ καὶ Ῥωμαϊκαὶ ἀποικίαι, εἶχε τὴν προνομίαν νὰ κόπηται καὶ νομίσματα. Ὁ Μιοννέτ περιγράφει 108 διαφόρους τύπους τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ἀπὸ Μ Αὐρηλίου μέχρι Γαλιηνοῦ¹⁾· σήμερον ὁμοῦ δ' ἀριθμὸς αὐτῶν διὰ τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἄλλων ηὐξήθη καὶ τὸ ἐθνικὸν τῆς Σοφίας μουσεῖον κέκτηται 300 τύπους²⁾. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέκτισε τὰ τεῖχη αὐτῆς³⁾ ὧν ἀνευρέθησαν λείψανα ἐν ἀνασκαφαῖς. Ἡ μεγίστη τῆς πόλεως ἀκμὴ τίθεται κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα. Κατεστράφη ὑπὸ τῶν Οὐννων τοῦ Ἀττίλα τῷ 447⁴⁾. Οἱ Σλαῦοι κατὰ τὸν μεσαῖωνα ὠνόμαζον αὐτὴν *Sredets* κατὰ παραφθορὰν τοῦ *Serdica* καὶ σύμφυρσιν πρὸς τὸ *sreda* (μέσον), ἔξ' οὗ οἱ Βυζαντινοὶ μετωνόμασαν αὐτὴν κατὰ παρετυμολογίαν *Τριάδιτσα*. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἤρξατο ἐπικρατοῦν τὸ ὄνομα αὐτῆς *Σοφία* ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, κίσματος Βυζαντιακοῦ, σωζομένον καὶ σήμερον⁵⁾. Αἱ ἀναφερόμενα ἐν-

1) M i o n n e t, Description de médailles antiques, τόμ. I, σελ. 420, ἀρ. 364—511 καὶ Suppl. II, σελ. 463 ἀρ. 1650—1749.

2) M o u c h m o w N. Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, Σοφία, 1912, βουλγαριστί, ἐν τῷ σχετικῷ περὶ νομισμάτων τῆς Σερδικῆς κεφαλαίῳ.

3) Π ρ ο κ ο π ί ο υ, Περὶ κτισμάτων, IV, σελ. 267.

4) K a z a r o w G. Συμβολὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς Σοφίας ἱστορίαν, βουλγαριστί, ἔτ. 1910.

5) Ἴδε, J i r e s e k-Ἀ ρ γ ῦ ρ ω φ, Ὀδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 14 καὶ ἔξης βουλγαριστί καὶ Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ.

ταῦθα ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται εἰς τὸν ἴσον, γον καὶ δον αἰῶνα, καθ' οὗ ἡ ἑλληνίζουσα πόλις περιλαμβάνετο ἐν τῇ Θράκῃ.

1 Ἐπιγραφὴ ἐπτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου βάθρου, κεκομμένου πανταχόθεν, ὕψους 0,35, πλ. 0.63 καὶ πᾶχ 0.50 τοῦ μ. εὐρέθη ἐν Σόφια καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ 140 μ.χ.

«[*Αὐτοκράτορα Καίσαρα, Θεοῦ*] Ἀδρια[ροῦ νῖόν, θεοῦ Τραϊανοῦ Παρθικοῦ νῖω]ρόν, θεοῦ Νερού[α] ἔγγ[ορον Τ(ίτον) Αἴλιον Ἀδριανόν Ἀντωνεῖνον, Εὐσεβῆ, Σεβ[αστόν, ἀρχιερέα μέγιστον δημαρχ]ικῆς ἐξουσίας τὸ γ', [ἦπατον τὸ γ', αὐτοκράτορα τὸ β' (;), π(ατέρα π(ατρίδος) ἢ] βουλὴ καὶ ὁ δῆ[μος] Σ[έρδων, ἡγεμονεύοντος τῆς Θρα]κῶν ἐπαρχείας Μ(άρκου) Ἀ[ντωνίου Ζήνωνος, πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντ]ιστρατήγου ἐπὶ συν[αρχίας (;)...].

K a l i n k a, Denkmäler aus Bulgarien, σελ. 22, ἀρ. 26. D o b r u s k y, Sbornik κτλ. τόμ. VII, σελ. 325, ἀρ. 5. K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 1. C a g n a t, I, σελ. 231, ἀρ. 683.—Archeol. Epigr. Mittheil, XVII, (1895), σελ. 110, ἀρ. 14.

2 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος πλακὸς ἐξ ἄσβεστολίθου, τετμημένου εἰς δύο, τοῦ ἑνὸς ἔχοντος ὕψ. 0.09 πλ. 0.12 καὶ πᾶχ. μέχρι 0.20 τοῦ μ. τοῦ δ' ἑτέρου 0.4 ὕψ. καὶ 0.6 πλ. Εὐρέθη ἐν Σόφια καὶ εἶναι τὰ μέγιστα κεκομμένα καὶ δυσσυμπλήρωτος.

«... Κο[μμόδου πρε[σβ(ευτοῦ) [Σεβ(αστοῦ ἀντι]στρατήγου], διὰ ἐπιμελητοῦ Κο...».

Ὁ Γ. Κόμμοδος διετέλεσεν ἦπατος ἐπὶ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς 138-161 (ἴδε Dumonte-Homolle, Mélanges κτλ. σελ. 524 - 25).

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. III, σελ. 45, ἀρ. 2.—F r a n k f u r t e r, Archeol. Epigr. Mittheil. τόμ. XIY, σελ. 151, ἀρ. 30.—D u m o n t - H o m o l l e, αὐτόθι, σελ. 562, ἀρ. G³.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 27.—C a g n a t, σελ. 231, ἀρ. 684.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 8.

3 Ἐπιγραφὴ ἐξάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἄσβεστολίθου κεκομμένου, ὕψ. 0,63, πλ. 0,49, πᾶχ. 0,11 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια. Ἀναφέρεται εἰς Μ. Αὐρήλιον καὶ Λ. Οὐῆρον 161 - 169.

«[Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν αὐτοκρατόρων Μ(άρκου) Αἰδ(ηλίου) Ἀ[ντ]ρω[ρείνου καὶ Λ(ουκίου) Αἰδ(ηλίου) [Οὐῆρου, [Παρθικῶν μεγ(ίστων)], Σεβ(αστῶν) ὑγείας [καὶ παντὸς οἴκ]ου...».

K a l i n k a, αὐτόθι, ἀρ. 28.—D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVI, σελ. 110, ἀρ. 15.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 2.

4 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ, κεκομμένη ἄνωθι, κάτωθι καὶ

ἀριστερόθεν ἐπὶ τμήματος στήλης ἐξ ἄσβεστολίθου ὕψ. 0,63, πλ. 0,49 καὶ πᾶχ. 0,16 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφισ. Ἀπὸ τῶν χρόνων 161—169.

«[Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν Ἀυτοκρατόρων Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀ]ν[τ]ω[ν]εινῶν καὶ Δ(ουκίου) Αὐρ(ηλίου) Οὐδήρου [Παρθικῶν μεγ(ίστων);] Σεβ(αστῶν) ὑγείας [καὶ παντὸς οἴκου καὶ ἰερωτάτης βουλ]ῆς τε καὶ δῆμ[ου] τοῦ Ῥωμαίων Ἀρχί[ας; ... τῆς πό]λεως [κατὰ τὴν κέλευ;]σιν κυ[ρίου] Ἀπόλλωνος; ἐ]κ τῶ[ν] ἰδίων ἀνέθηκεν».

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. ΧVI, σελ. 110, ἀρ. 15.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 28.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 2.

5 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου πλακὸς πανταχόθεν κεκομμένης, ὕψ. 0,62, πλ. 0,39 καὶ πᾶχ. 0,15. Εὐρέθη ἐν Σόφισ καὶ δεξιόθεν μόνον εἶναι πλήρης. Ἀναφέρεται εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ἔτων 176—180 χρόνον.

«[Ὑπὲρ τῆς τῶν Ἀυτοκρατόρων Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀ]ντωνεινῶν καὶ Δουκί[ου] Κο[μ]όδο[υ] Σεβ(αστῶν) ὑγείας καὶ τοῦ σύμπ[αντος] αὐτῶν [οἴκου] . . . ἢ ἀρχιερεὺς, -αἰὸς καὶ ἡ ἀρχιτεία (;) ἐπιτελέσαντες καὶ μονομαχί[ας] καὶ θεωρίας στεφάνοις; κ]α[ὶ] τῇ προξ[ενί]α τιμηθέντες;] καλοῦσι . . . ἢ.»

D o b r u s k y, Archeol, Epigr. Mittheil, τόμ. ΧVIII, σελ. 110, ἀρ. 15 καὶ Sbornik, τόμ. XII, σελ. 325, ἀρ. 6.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 30.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 3.

6 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ὀδομετρικὴ, κεκομμένη, ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,38, πλ. 0,50 καὶ πᾶχους 0,48 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ὀρμανλῆ μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Σόφισ. Ἀπὸ τῶν χρόνων 212—217. Ἄλλ' ὁ Σικ. Κλάρος διετέλεσε πρεσβευτῆς καὶ ἐπὶ Σεπτ. Σεβήρου 192—211.

«[Ἀγαθῇ Τύχῃ. [Ἀ]υτοκράτορα Κ[α]ίσα[ρα] Μ(ᾶ)ρκον Αὐρ(ηλίου) Ἀ]ντωνῖνον, Σεβαστὸν ἢ [λα]ν[το]πρωτάτη Σ[έ]ρ[δων] πόλ[ι]ς ἡγεμονεύ[οντος] τῶν Θρακῶν ἐπαρχεί[ας] Κ(οῖντου) Σικινίου Κλά[ρου] πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντισ[τρατή]ρον ἀπὸ . . . ».

S k o r p i l, Sbornik, IV, σελ. 140, ἀρ. 1.—F r a n k f u r t e r, Archeol. épigr. Mittheil. XIV, 155, ἀρ. 39.—C a g n a t, Revue archeol, ἔτος 1891, ΧVIII, 412, ἀρ. 83.—D u m o n t - H o m o l l e, αὐτόθι, 563, ἀρ. 9².—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 231, ἀρ. 685.—C a g n a t, αὐτόθι, σελ. 231, ἀρ. 685.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 51.

7 Ἐπιγραφὴ ἐπτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου βωμοῦ εὐρεθέντος ἐν Πιρότ.

«Κορνηλίαν Παῦλαν Ἀυγοῦσταν ἢ Σ[έρ]δων πόλι[ς] ἐπὶ [Μ](άρκου Ἀυρ(ηλίου) Ἡρώδου καὶ Προάκου».

Ἡ Ἰουλία Κορνηλία Παῦλα ἦτο πρώτη σύζυγος τοῦ Ἰλιογαβάλου (218—222).

D o m a s z e w s k i, Arch., épigr. Mitth. X (1886) σελ. 238.—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges, σελ. 315, ἀρ. N.—C a g n a t, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ. 689.

8 Ἐπιγραφή ἑννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ στήλης εὐρεθείσης ἐν Πιρότ. Ἐπὶ 218—222.

Ἐπερ τῆς τοῦ δαιωτάτου αυτοκράτορος [Καίσαρος] Μ(άρκου Ἀυρ(ηλίου) Ἀντωνίνου τύχης τε καὶ νίκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς τοῦ ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἀιπαρχίας (sic) Ἀ. Π(ρ)ωσίον Ρουφίνου ἢ [Σέρδων πόλις].»

D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges, σελ. 315, ἀρ. M.—C a g n a t, αὐτόθι, σελ. 232, ἀρ. 686.

9 Ἐπιγραφή δεκάστιχος ἀναθηματικὴ κεκομμένη δεξιόθεν ἐπὶ ἐξ ἄοβεστολίθου βάρθρον ἀδριάντος, κεκομμένου ὕψους 1,02, πλ. 0,40 εὐρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Μέζδρα, περιφερείας Σοφίας. Ἐπὶ 222—235.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Τὸν μέγιστον καὶ θειότατον Ἀυτοκράτορα Μ(άρκου) Ἀυρ(ηλίου) Σεου[ήρον] Ἀλέξανδρον Σεβ(αστόν) ἡγεμ[ονεύ]οντος τῆς [Θρακῶν] ἐπαρχίας Μ(άρκου) Οὐλ(πίου) ; Σα]-τορνείου [πρεσβευτοῦ] Σεβ(αστοῦ) ἀντι(στρατήγου) ἢ λα[μ]προτάτη Σέρδων πόλις. Εὐτ[υ]χῶ[ς].»

H. καὶ K. S k o r p i l, Sbornik, IV, 154, ἀρ. 20.—F r a n k f u r t e r, Archéol. épigr. Mitth. XIV, 159, ἀρ. 50.—D u m o n t - H o m o l l e, 564, ἀρ. 9^b.—C a g n a t, Revue archéol. ἔτ. 1892, τόμ. XX, σελ. 39^b, ἀρ. 103.—K a l i n k a αὐτόθι, σελ. 54, ἀρ. 54.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 55.

10 Ἐπιγραφή ἑννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγρανίτου ὁδομετρικῆς στήλης, ὕψ. 2,02 καὶ περιφερείας κατὰ τὸ μέσον 1,42 τοῦ μ. εὐρεθείσης παρὰ τῇ Σόφιᾳ. Ἐπὶ 222—235.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ [Ἐπερ τῆς τοῦ Ἀυτοκράτορος] Καίσαρος Μ(άρκου) Ἀυρ(ηλίου) Σεου[ήρον] Ἀλεξάνδρου, Σεβ(αστοῦ) τύχης τε καὶ νίκης καὶ αἰ[ω]νίου διαμονῆς ἡγεμονεύοντος τῆς λαμπροτάτης Θρακῶν [ἐπ]αρχίας Ρουτιλίου Πούδεν[δος] Κρισπίνου [π]ρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντι(στρατήγου) [ἢ Σ]έρδων πόλις ἀ[ν]έστησεν τὸ μίλιον».

J i r e s e k, Archeol.-épigr. Mitth. X, 8, αὐτόθι καὶ ὁ D o m a s z e w s k i, σελ. 241, ἀρ. 5.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 55, ἀρ. 52.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 4.—C a g n a t, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ. 688. Οὗτος συμπληροῦ καὶ ἀναγινώσκει ἐν ἀρχῇ. [Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ἐπερ τῆς τοῦ Ἀυτοκράτορος] Μ(άρκου) Ἀυρ(ηλίου) Σεου[ήρον] Ἀλεξάνδρου Σεβ(αστοῦ) [τύ]χης τε καὶ . .

11 Ἐπιγραφή δωδεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου ὁδομετρικῆς στήλης ὕψ. 1,37 καὶ διαμέτρου 0,46 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν τῇ παρὰ τῇ Σόφια κώμῃ Βίρμωνιτσι. Προέρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων 212—225.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπερ τῆς τοῦ θειοτάτου [Α]ὐτοκρα[ά]τορος [Μ(άρχου) Αὐρ(ηλίου) Σευήρου Ἀλεξάνδρου τύχης] καὶ νείκης καὶ [αἰωνίου διαμονῆς ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἐπαρχείας Α(ουκίου) Πρωσίου Ρουφείνου, πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντιστρατήγου τὸ μείλιον ἀνέστησεν ἡ Σέρδων πόλις*»

H. καὶ K. S c o r p i l, Sbornik, τόμ. IV, 149, ἀρ. 7.—F r a n k f u r t e r, Archéol.—Épigr. Mitth. XIV, 156, ἀρ. 41.—D u m o n t-H o m o l l e, αὐτόθι, σελ. 563, ἀρ. 95.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 48, ἀρ. 45.—C a g n a t, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ. 687. Οὗτος τὸ κενὸν τοῦ αὐτοκράτορος ὄνομα συμπληροῖ δια τοῦ: Καίσα(ρος) Μ(άρχου) Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνίνου τύχης τε.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 52 ὀρθότερον, ὅποτε ἡ ἐπιγραφή προσέρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡλιογαβάλου 218—222.

12 Ἐπιγραφή ἑνδεκάστιχος ὁδομετρικὴ, τετριμμένη ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου στήλης κεκομμένης εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Μπάντο περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ 235—238.

«[Ἀγ]α[θῆ] Τύχῃ. [Κυ]ρ[ί]οις αὐτο[κρατ]ό[ροι] Γ(αίω) Ἰουλ(ω) [Οὐ]ήρω [Μαξ]ί[μ]είνω [καὶ Γ(αίω) Ἰου]λί[ω] [Ο]ὐήρω [Μαξίμω] Κα[ί]σα[ρ]ι [τὸ μείλ]ο[ν], ἡγ[ε]μονεύοντος το[ῦ] λαμπροτάτου [Πομ]πορίου [Ἰουλιανοῦ] ἡ λαμπρο[τάτη] Σέρδ[ων] πόλις».

Ὁ Cagnat προτιμᾷ τὴν συμπλήρωσιν διὰ τοῦ: [Σι]μονίου [Ἰουλιανοῦ], διατελέσαντος διοικητοῦ τῆς Θράκης ἐπὶ Μαξιμίμου καὶ Μαξίμου.

Desjardins, Annali, 3e t. 1868, σελ. 57.—D u m o n t-H o m o l l e, Mélanges, σελ. 315, ἀρ. K.—C a g n a t, αὐτόθι, σελ. 233, ἀρ. 691.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 57.

13 Ἐπιγραφή ἐξάστιχος ὁδομετρικὴ, ἐπὶ στήλης ἐξ ἄσβεστολίθου κεκομμένης ἄνωθι ὕψ. 0,53, πλ. 0,3, πάχ. 0,4, εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δραγομάν περιφερείας Σοφίας.

«... [Μαξίμω] Καίσα[ρ]ι ἡγεμονεύ[οντος] τῆς Θρα[κῶν] ἐ[παρχείας] τοῦ λα[ν]προ[τάτου] Σιμωνίου [Ἰουλιανοῦ] ἡ λαμπρο[τάτη] Σερδίων πόλις τὸ μείλιον ἀνέστησεν, εὐτυχ[ῶς].» Ἀπὸ τοῦ 235—238.

S c o r p i l, Archeol.—Épigr. Mitteil. τόμ. VII, (1892), 92, ἀρ. 3.—K a z a r o w G. Αὐτόθι ἀρ. 59. C a g n a t, f, σελ. 233, ἀρ. 692.

14 Ἐπιγραφή ὁδομετρικὴ ἐφθαρμένη καὶ κεκομμένη ἐπὶ στήλης κυλινδρικοῦ διαμέτρου 0,34, εὐρεθείσης παρὰ τῇ κώμῃ Γέρμαν περιφερείας Σόφιας, 235—238.

«... [ἡγεμονεύ]οντος] τοῦ λα[ν]προ[τάτου] Ἰ[ο]υ[λ]ια[ν]ο[ῦ] ἡ Σ[έρ]δων

πό[λις] ἀνέστ[ησε τὸ μείλιον. Εὐτυχῶς]. Ὁ Skorpil συμπληροῦ ἔτι «πρεβεντοῦ Σεβ. ἀντιστρατήγου» μετὰ τὸ «Ἰουλιανού».

Frankfurter, Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XIV, (1891) σελ. 157, ἀρ. 43.—Kazargow G. αὐτόθι, ἀρ. 60—Skorpil, Μνημεῖα (Pametnitsi), II, σελ. 87, ἀρ. 9.—Dumont-Homolle, σελ. 564, 97.—Cagnat, I, σελ. 233, ἀρ. 693.

15 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος, πιθανῶς ὀδομετρικὴ, ἐπὶ στήλης κεκομμένης ἄνωθεν καὶ κάτωθεν εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ περιφερείας Σοφίας. Ἀπὸ τοῦ 238—244.

«... [σω]τηρίας [καὶ] νείκης καὶ ἑωνίου (σικ) [δ]ια[μ]ονῆς τοῦ [με]γίστου καὶ θειοτάτου αὐτοκράτορος Καίσαρος Μ(άρκου) Αὐ[ρ]ηλίου Ἀντωνίου Γορδιαίου ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἐπαρχείας...»

Archeol. Epigr. Mitteil. XV, 92, ἀρ. 4.—Kazargow, G. αὐτόθι, ἀρ. 56.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 233, ἀρ. 694.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 564, ἀρ. 9°.

16 Ἐπιγραφὴ δεκατετράστιχος ἐπὶ ὀδομετρικῆς ἐκ λίθου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,88, τοῦ μ. καὶ διαμέτρου 0,38, εὐρεθείσης παρὰ τῇ Ῥωμαϊκῇ στρατιωτικῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ διὰ τῶν στενῶν τῶν Succii ἐπὶ τοῦ Αἴμου πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀπὸ τοῦ 238—244.

«Υπὲρ ὕγίας (sic) καὶ σωτηρίας καὶ νείκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς τοῦ μεγίστου καὶ (θ)ειοτάτου αὐτοκράτορος Καίσαρος Μαρκου Ἀντωνίου Γορδιαίου, ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἐπαρχείας Κ. Αττίλου Κελέρου ἢ Σέρδιων πόλις ἀνέστησε τὸ μείλιον. [Εὐ]τυχῶς.

Bull. de la société archéol. Bulg. τόμ. VII, σελ. 147 κατ' ἀνάγνωσιν Filow καὶ Velkow.

17 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἀναθηματικὴ, κεκομμένη κάτωθεν, ἐπὶ ἑξ ἄσβεστολίθου ὀδομετρικῆς στήλης, ἐφθισμένης ἄνωθεν, κεκομμένης κάτωθεν, ὕψ. 1 μ. διαμέτρου 0,30 τοῦ μ. Εὐρέθη ἐν τῇ κώμῃ Δραγομὰν περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ 244—246—7.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ ὕγείας καὶ σωτηρίας [καὶ] ἐ[μ]ον[ο]ν[ο]ν τοῦ μεγίστου καὶ θειοτάτου του Αὐτοκράτορος Μ(άρκου) Ἰουλίου Φιλίππου, Σεβ(αστοῦ) καὶ Μαρκείας Ὠτακίλιας Σευήρας [Σ]εβ(αστιῆς) ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἐπαρχείας Φοβριανίου πρεσβευτοῦ [Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου...]

H. καὶ K. Skorpil, Arch.-épigr. Mitth. XV, 91, ἀρ. 2.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 62, ἀρ. 65.—Cagnat, I, σελ. 234, ἀρ. 695.—Kazargow, αὐτόθι, ἀρ. 58.

18 Ἐννεάστιχος ὀδομετρικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἑξ ἄσβεστολίθου στήλης ὕψ.

1,80 τοῦ μ., εὐρεθείσης ἐν Ζλατίνᾳ περιφερείας Σόφιας. Δεξιόθεν εἶναι τετραμμένη. Ἀπὸ τοῦ 249—251.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ τοῦ μεγίστου καὶ [θειοτ]άτου αὐτοκράτορος Μεσσ(ίου) [Κου]ίντου Τραϊανοῦ Δεκίου καὶ τῆς σεβασμωτάτης Ἀγούστας Ἐρηνίας Ἐτρουσκίλλας Σεβ(αστῆς) [ἡγεμ]ονεύουτος τῆς Θρακῶν ἰοαρχειας Τ(ίτου) Ἰουλ(ίου) Πρεΐσκου ἢ Σέρδ[ων] πόλις τὸ μίλιον Εὐτυχῶς.»

V e l k o w, I l. Bnll. de l'inst. arch. Bulg. τὸμ. VI, ἔτ. 1930—31, σελ. 302.—C a g n a t-B e s n i e r, Revue arch., ἔτ. 1932, σελ. 205, ἀρ. 28.

89 Ἐπιγραφή τετρασίτιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐκ γρανίτου βάρθρου, κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθεν ὕψ. 0,22, πλάτ. 0,73 καὶ πᾶχ. 0,64 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Τῆν θεοφιλεστάτην Ἀγ(ούσταν) Κορ(νηλίαν) Σαλωνεΐναν, Σεβ(αστήν) Φλ(αβία) Αἰθάλῃ καὶ Καλανθίων καὶ Διογένης ἀρ[έ]θηκαν κ[α]ὶ Π[ι]ων[π]ώ(ριος); Ἀμασιαν[ός].»

Ἡ Κορνηλία Σαλωνεΐνα ἦτο σύζυγος τοῦ Γαλλιανοῦ (253—268). Ἐκ τοῦ εἴδους τῶν γραμμάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῆς φαίνεται ὅτι τό: «καὶ Πομπώριος Ἀμασιανός» προστετέθη κατόπιν.

D o b r n s k y, Sbornik, XVI, σελ. 109, ἀρ. 13.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 67, ἀρ. 71.—K a z a r o w, αὐτόθι. ἀρ. 5.—C a g n a t, I, σελ. 534, ἀρ. 697.

20 Ἐπιγραφή ἑξάσιτιχος ἀναθηματικὴ κεκομμένη δεξιόθεν ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου τμήματος βάρθρου ὕψ. 0,28, πλ. 0,33, πᾶχ. 0,32 τοῦ μ. Εὐρέθη ἐν Σόφια. Ἀπὸ τῶν χρόνων 260—268.

«Ἀγ[αθῇ] τύχῃ.] Ἀὐτοκρά[τορα] Καίσαρα Π[ό]πλιον Δικίνιον Ἐγγάτιον Γαλλ(ι)ηρόν [Εὐσεβῆ, Εὐτυχῆ, Σεβαστόν, Οὐαλερια]νοῦ Σεβασ(τοῦ υἱόν] Ἰουλιαν[ός] ἀντὶ τοῦ εἰς »

D o b r n s k y, Sbornik, III, σελ. 46, ἀρ. 2.—F r a n k f u r t e r, Arch.-é-pigr. Mitth. XIV. 151, ἀρ. 27.—D u m o n t-H o m o l l e, σελ. 561, ἀρ. G⁵.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 66, ἀρ. 70.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 6.—C a g n a t, I, σελ. 234, ἀρ. 696.

21 Ἐπιγραφή ἐνδεκάσιτιχος δίγλωσσος, ἀναθηματικὴ ὄδομετρικὴ ἐπὶ στήλης ὕψ. 2.13, διαμέτρου 1,38, τοῦ μ, τὸ πλεῖστον ἀκατεργάστου. Εὐρεθη παρὰ τῆ κόμῃ Ἰχτιμᾶν πλησίον τῆς ποτῆ διόδου τῶν Succī ἐπὶ τῆς ἐκ Φιλιππουπόλεως διὰ τοῦ Αἴμου εἰς Σερδικίην ἀγούσης.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ ὕγίας καὶ σ[ωτηρ]ίας καὶ αἰωνίου [δια]μονῆς [Σεβαστ]ῶν. D)ominorum) n)ostrorum) Constantini max(im)i, Vall(eri) Lic(iniani) Lisinip[e]r(ctuornm) Augustorum). Fl(avi) Jul(i) crisperi, Val(eri) Lic(inianri) L[i]cini jun(ioris), Fl(avi) Cl(audi) Constantini nob(ilissimorum) Caes(arum).

Ἀπὸ τοῦ 323, ὅποτε ἀνεκρηύχθησαν Καίσαρες οἱ τρεῖς τελευταῖοι.
CIL, τόμ. III, 1407³⁷.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 68, ἀρ. 73.

22 Ἐπιγραφή δεκαμενεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακόσ, εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δολίστοτον, μακρὰν τῆς Σόφιας.

«Οἶκω Θεῶν κέ (sic) τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς οἱ ἱερ[ε]ῖς Διοβένης Ἀλύπου, Οὔλ(πιος) Φιλοσεβά[στη]ς, Κλαύ(διο:) Ἄιταλος, Φλα(οῦιος) Ἀπολ(λ)ινάριος, Ταρσὰς Μεστικένθου, Δύνας Ἑπτακόρου Π(όπλος) Ἐλουίδιος, Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδρου, Δεῖος Δίνιος, Ἰουλιανὸς Καμορ. . ., Ραισκήπορις Ἀπολλώνιος ο[ἰ]κουρὸς(;) , Ὀρφεὺς μακελλάρις, Ἐπιτέξενις, ἐπίσκοπος, Μεστίκενθος κάπηλος ἐπ(ε)ί συναρχίας ...»

Οἶκος θεῖος—ὁ τοῦ Αὐγούστου ἢ τῶν Αὐγούστων, τὸ Π. Ἐλουίδιος φαίνεται ὅτι προσετέθη κατόπιν μετὰ τὴν κτῆσιν τῶν δικαιομάτων τοῦ Ρωμαίου πολίτου.

D o b r u s k y, Arch.-épigr. Mitth. XVIII, ἔτ. 1895, σελ. 108, ἀρ. 8.—C a g n a t, αὐτόθι, I, σελ. 230, ἀρ. 682.

23 Ἐπιγραφή δεκαπεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου βωμοῦ, εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Ἄγαφῆ [Τύ]χ[η] Θεῶν ἐπηκόω ὑψίστω εὐχῆν ἀνέστησαν τὸ κοινὸν ἐκ τῶν ἰδίων διὰ ἱερέως Ἐρμογένους καὶ προστάτου Αὐγουστιανουῦ Ἀχιλλεύς, Αἰρηλῆις, Δῖος, Ἀλέξανδρος, Μόκας, Μο[κ]ιανός, Δομήτις, Σοφεῖνος, Πανλεῖνος, Πύρος, Ἀπολινάρις, Μοκιανός, [Σ]ῆλις(;) καὶ Ἀλέξανδρος Ἀσκληπιάδου θία[σος] Σεβαζιανός ...»

D o m a s z e w s k i, Arch.-épigr. Mitth. ἔτ. 1886, σελ. 238.—D u m o u t H o m o l l e, Mélanges, σελ. 316, ἀρ. O.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 73.

24 Ἐπιγραφή τριστιχος ἀναθηματικὴ, κεκομμένη ἐπὶ τμήματος τοῦ ἄνω μέρους βωμοῦ ἐξ ἐρυθροποῦ λίθου, ὕψ. 0,51, πλ. 0,77, παχ. 0,58-0,72 τοῦ μ. εὐρεθέντος μεταξὺ τῶν κωμῶν Σελενιγρὰδ καὶ Μιλοσλάβτσι περιφερείως Σόφιας.

«Θεῶν ὑψίστω, ὑπὲρ Ἀφιδίων οἰκων .. [Αἰ]φι[δ]ι[ο]ς ...»

D o b r u s k y, Sbornik, XVI, 64, ἀρ. 30.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 133, ἀρ. 145.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 74.

25 Ἐπιγραφή πεντίστιχος ἀναθηματικὴ, εὐρισκομένη νῦν ἐν Σόφια, ἀγνώστου ὅμως προελεύσεως.

«Θεοῖς ἐπηκόοις Διὶ καὶ Ἡρᾷ, Ἀλαιβριηνοῖς διὰ ἱερέως (sic) Ἀδξάνοντος Ἐρμογένους τὸ κοινὸν τῶ[ν] Διοσκόρων. Εὐτυχεῶς».

Ἀλαιβρία, Θρακικὸν τοπωνύμιον πρὸς Σηλυβρία, Μεσηβρία, Πολ-

λυομβρία. *Αὐξάνων* λατιν. *crescens*. Κοινὸν Διοσκόρων, πιθανῶς τὸ αὐτὸ τῶ τῶν *Διοσκουριαστῶν*, θίασος λάτρων τῶν Διοσκούρων Κάστορος καὶ Πολυδεύκου.

D o b r u s k y, Arch.-épigr. Mitth. XVIII (1895), σελ. 112, ἀρ. 19.—Sbornik, 1894, σελ. 32.—C a g n a t, αὐτόθι, σελ. 230, ἀρ. 681.

26 Ἐπιγραφή δεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ πλακὸς εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κόστενβροδ περιφερείας Σόφιας.

«*Ἄγαθῇ τύχῃ. [κυρίῳ Διὶ καὶ Ἡρώ]...ερηνοῖς Θεοῖς [ε]πι[η]κο[υ]οις, Ἀφ[η]λιος) Κελσινός [ε]πο[δι]δ[ου]ς τὴν ἐπαγγελ[η]λίαν [το]ῦ πατρὸς [κα]τεσκ[έ]να[σεν] ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν [ἀδελ]φῶν καὶ τοῦ σὺ[μ]παν[ος] οἴ[κου]*».

Archaeol.—Épigr. Mitteil. τόμ. XVII, σελ. 219, ἀρ. 121.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 77.

27 Ἐπιγραφή ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου βωμοῦ τετραπλεύρου, ὕψ. 1.40, πλ. 0,41—0,54, εὐρεθέντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Τσάριβροδ.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [Γ]άιος Ἀσκληπιάδου β'. νέος τὸν βωμὸν κατεσκεύασεν Διὶ πατρὶ καὶ Ἡρᾷ εὐχαριστήριον*».

H. καὶ K. S k o r p i l, Sbornik, IV, 150, ἀρ. 11.—F r a n k f u r t e r, Archæol.-épigr. Mitth. XIV, 161, ἀρ. 51.—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges, σελ. 563, ἀρ. P².—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 130, ἀρ. 138.—K a z a r o w, ἀρ. 80.

28 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος βωμοῦ ὕψ. 0,50, πλάτ. καὶ πύχ. 0,58 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ντόλνι Λόξεν περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [Ἡ]ρᾷ Ἀρμουληνῇ Πομπώνιος Ροῦφο[ς] ὑπ[ε]ρ αὐτοῦ καὶ τῆ[ς] συμβίου...*»

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐπιθέτων τῆς Ἡρας ἐν Θράκῃ ἴδε *Θρακικά*, τόμ. V, σελ. 47.

Ἀρχαιολ. δελτίον ἐθν. μουσείου Σόφιας, I, σελ. 162, ἀρ. 210.—K a z a r o w G, αὐτόθι, ἀρ. 76.

26 Ἐπιγραφή τριστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἡρας, εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τοῦδεν περιφερείας Σόφιας.

«*Κυρία Ἡρᾷ ἡ κωμαρχία εὐχήν, Κυρίῳ Διὶ ἡ κωμαρχία εὐχήν*».

J i r e s e k, Arch.-épigr. Mitth. ἔτ. 1886, σελ. 52—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges, σελ. 316, ἀρ. P.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 78.

50 Τριστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή κάτωθι μαρμαρίνου ἀναγλύφου

τῆς Ἡρας κεκομμένου ἄνωθι καὶ δεξιόθεν, ὕψ. 0,38, πλ. 0,06 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Νόβις χάν περιφερείας Σόφιας.

«Ἡρα Κυρσιμηρῶ (sic)...-s Φούρις ὁ καὶ Δαλ[ήπορις]; χαριστήριον».

K a z a r o w G, Antike Denkm. aus Bulgarien, Bull. de l'inst. arch. Bulg. IV, 1926—27, σελ. 113, ἀρ. 33.

31 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῆς εὐρεθείσης παρὰ τῇ κόμῃ Σορλίικ ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῆς Σόφιας εἰς Βελιγράδιον ἀγούσης Ρωμαϊκῆς ὁδοῦ.

«Ἡρα Συνκητηρῆ Τ(βέριος) Κλαύδιος] Κυρεῖνα Θεόπομπος Θεοπόμ[που] στρατηγὸς Ἀστικῆς περὶ Π[έ]ρινθον, Σηλητικῆς ὄρεινῆς, Δενθ[ελ]ητικῆς πε[δια]σί[α]ς, χαριστήριον».

Αἱ στρατηγίαι Σηλητικὸς καὶ Δενθελητικὴ ἦσαν πρὸς τὴν Σαρδικίην.

D o m a s z e w s k i, Arch.-épigr. Mitth. X (1886) σελ. 239, ἀρ. 4.—1) u - m o n t - H o m o l l e, Mélanges, σελ. 317, ἀρ. 31.—C a g n a t, αὐτόθι, I, σελ. 229, ἀρ. 677.

32 Ἀναθηματικὴ μονόστιχος ἐπιγραφὴ ἄνωθι ἀναγλύφῳ ἐξ ἄσβεστολίθου τῆς Ἡρας κεκομμένου κάτωθι, ὕψ. 0,07,5, πλ. 0,145 καὶ πᾶχ. 0,02, εὐρεθέντος ἐν τῇ κόμῃ Γορετσέβουκι, περιφερείας Σοφίας.

«Ἡρα Βουπαρηρῆ».

Βουπαρηρῆς: τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τὸ πρῶτον ἀπαντῶν.

Bull. de l'inst. archéol. Bulg. Sophia, ἔτ. 1934, τόμ. VIII, σελ. 449.

33 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ θρακῆος Ἰππέως, ὕψ. 0,17, πλ. 0,16 καὶ πᾶχ. 0,02 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Κυρίῳ Ἀπόλλωνι Ζελαηρῶ Μαυρίκ(ι)ος Σκάρεος εὐξά[με]νος ἀνέθηκεν».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θράκῃ ἐπιθέτων τοῦ Ἀπόλλωνος ἴδε Μυρ. Ἀποστολίδου, Θρακικὰ Ἀθηνῶν τόμ. V, σελ. 46. Μαυρίκιος κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ συλλογέως ἀντὶ τοῦ φερομένου Μαυρικὸς, παραλειφθέντος τοῦ ἰ ἐπὶ τοῦ χαρίακτον, τὸ δὲ Σκάρεος, ὄνομα Σκάρης, ὁ, ὄνομα ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ σκαρῆς-ιδος ἢ (=ἔλμινθος) καὶ ἄσκαρῆς ὅθεν καὶ Ἄσκαρος κύρ. ὄνομα παρὰ Πανσανία (V,24,1).

Archeol.-Épigr. Mittheil. τόμ. XVII, σελ. 219, ἀρ. 122.—K a z a r o w G, αὐτόθι, ἀρ. 17.

34 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ

Θρακὸς ἰππέως ὕψ. 0,24, πλ 0,21 καὶ πᾶχ 0,03 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ὀπιτσοβετ, περιφ. Σόφιας.

«Ἀπόλλωνι Σκοδρηῶ Ρηβούκενθ[ος] Ρηβουκένθου εὐξάμενος ἀνέθηκ[εν].»

Τὸ ὄνομα Ρηβούκενθος, γνήσιον Θρακικόν, πρβλ. καὶ Ρήβας, Ρηβούλης.

Archeol.-Épigr. Mitteil. τόμ. XVII, 219, ἀρ. 123.—K a z a r o w G., αὐτόθι, ἀρ. 66.

35 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀρβαστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, κάτωθι τετμημένου, ὕψ. 1,02, πλάτ 0,50—0,58 καὶ πᾶχ. 0,44—0,37, τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. (Αἰούκιος) Φούλβιος Ἀστικὸς Ἀπόλλωνι Ραιτισκεληρῶ.»

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θράκῃ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπιθέτων ἴδε Θρακικά, τόμ. V ἔτ. 1934 σελ 46.

D o b r u s k y, Sbornik II, 4, ἀρ. 1.—F r a n k f u r t e r, Archeol.-Épigr. Mitteil. XIV, 150, ἀρ. 24.—D u m o n t-H o m o l l e, Mélanges, σελ 501, ἀρ. C².—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 144, ἀρ. 159. K a z a r o w, ἀρ. 15.

36 Ἐπιγραφή ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐκ κοινοῦ λίθου βωμοῦ ὕψ. 1,33, πλ. 0,46 καὶ 0, 41 βύθ., εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Σελενιγρὰδ περιφερείας Σόφιας.

«[Κυρίῳ] Ἀπόλλωνι Καδρηῶ Μάρκος Ἐπιγένους ὁ καὶ Βοιωλῆς δῶρον σὺν τῶ ναῶ.»

D o b r u s k y, Sbornik, XVI. 77—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 143, ἀρ. 158.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 65.

37 Ἀναθηματικὴ τετράστιχος ἐπιγραφή ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνου τῶν Νυμφῶν ἀναγλύφου, ὕψ. 0,22 καὶ πλ. 0,35 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

Θεαῖς νύμφαις Ἀπόλλων[ι] Κ[εν] δρηση[ρῶ] Κλόϊντος Φ[ι]λόρου χαρισ[τήριον].

Ὁ Dobrusky ἀναγινώσκει Κενδρησῶ κατ' ἄλλας ἐπιγραφάς, ὅπερ πάντως εἶναι κατ' ἐξομαλισμὸν ἀντὶ τοῦ Κενδρσιεῖ· Κενδρσιεύς, ἰοπωνυμικῶ ἐπιθέτου τοῦ Ἀπόλλωνος λατρευμένου ἐν Κενδρσιῶ, ἀρχαιοτάτῳ ὀνόματι τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνυμικὸν Κενδρσιηνὸς (Ἀπόλλων), ὡς ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ εὐρεθείσῃ ἐν Στενιμάχῳ (ἴδε, Θρακικά, τόμ. VI, ἔτ. 1935, σελ. 150 ἀρ. 29 καὶ 31) ὁ δὲ Kazarow συμπληροῖ Κενδρησηρῶ εὐρίσκων ὅτι τὸ μεταξὺ τῆς συλλαβῆς—ση, κατὰ Dobr.—σω, καὶ τοῦ ἀκολούθου—όντος κενὸν δύναται νὰ περιλάβῃ τρία ἀνθ' ἑνὸς γράμματα. Περὶ τοῦ Κενδρσιός ὡς τοπωνυμίου τῆς Φιλιπ-

πουπόλεως καὶ οὐχὶ ὡς ἐπιθέτου ἢ Θρακικοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τεθεμένου ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Ἀπόλλων ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά Ἀθηνῶν, τόμ. I, σελ.

Archeol.-Épigr. Mittheil. αὐτόθι, σελ. 109, ἀρ. 12.—D o b r u s k y, Sbornik κτλ. τόμ. XVI-XVII, ἀρ. 19.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 16.

38 Ἀναθηματικὴ τετράστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,65, πλ. 0,65 καὶ πᾶχ. 0,55 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«[Κυρία Ἀρτέμει τῆ πα[τρῶα καὶ ἐ]πηκόω Π[όπλιος] [Αἴλιος] Σα-
τορνεῖτος [τόν] βωμὸν ἀνέθηκεν».

Archeol.-Épigr. Mitth. τόμ. XVIII, σελ. 109, ἀρ. 10.—K a z a r o w G. αὐτό-
θι, ἀρ. 19.

39 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ βωμοῦ κεκοιμημένου ἄνωθεν ὕψ. 0,45, πλ. 0,19 καὶ πᾶχ. 0,15 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Κόστιν-
βροδ, περιφερείας Σοφίας.

«Κυρίου Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἀπόλλωνος».

Archeol.-Épigr. Mitteil. τόμ. XVII, 217, ἀρ. 120.—K a z a r o w G. αὐτόθι
ἀρ. 68.

40 Ἀναθηματικὴ ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐκ γρανίτου
στήλης, ὕψ. 1,42 πλ. 0,38, πᾶχ. 0,28, εὐρεθείσης ἐν Σόφια.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Τῷ κυρίῳ καὶ προστάτῃ Ἀσκληπιῷ Κουλκουσοηγῶ
Ἀυρ(ήλιος) Ταρσαῦς Βάσσου Β. Εὐτυχῶς, Ἀμαζόνι».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θράκῃ ἐπιθέτων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἴδε
Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», τόμ. V, σελ. 53. Τὸ Β σημαίνει δῖς, δη-
λαδὴ δηλοῖ πάμπαν τῷ πατρὶ ὁμώνυμον, τ. ἔ. Αὐρ(ήλιος) Ταρσαῦς υἱὸς τοῦ
Βάσσου υἱοῦ τοῦ Βάσσου. Ὡσαύτως λέγεται τρεῖς μέχρι τοῦ ἐξιάκτις, ὅταν
συμβαίη νὰ ἔχωσιν οἱ προπάτορες τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς. Τὸ Ἀμα-
ζόνι δηλοῖ ὅτι τὸ ἀνάθημα ἐγένετο χάριν τῆς Ἀμαζόνος, θυγατρὸς ἢ γυ-
ναικὸς τοῦ Ταρσαῦ, θεραπευθείσης ἢ πρὸς θεραπείαν τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Κατὰ Cagnat συγκοπὴ τοῦ Ἀμαζόνιος, ὡς ὑπογραφὴ.

Μυρτίλου Ἀποστολίδου, Εἰδήσεις τοῦ Αἴμου, Φιλιππουπόλεως ἔτ.
1901, Ἰουνίου 21.—D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 780, ἀρ. 90.—K a-
z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 18.—C a g n a t, I σελ. 229, ἀρ. 676.

41 Δίστιχος Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ, τετριμμένη ἄνωθι καὶ κάτωθι ἀ-
ναγλύφου τοῦ Θρακῆος Ἰππέως, ὕψ. 0,19, πλ. 0,17 καὶ πᾶχ. 0,04 τοῦ μ.
εὐρεθέντος ἐν Σλιβνίτση.

«Ἀσκληπιῷ... Ἀγαθήμερος...»

v e l k o w Ib. Νεωστὶ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιότητες, βουλγαριστί, ἐν τῷ

Bull. de l'inst. arch Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1932—38, σελ. 402.

Ἐπιγραφή μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ Θρακὸς ἱπέως. ὕψ. 0,22, πλ. 0,20, εὐρεθέντος ἐν Πέρινκ.

«*Α[σκ]ληπιῶ Σαλώνιος» ἢ «Θαλώνιος» (;)*

Ἀρχαιολ. Δελτίον (Izvestia) ἔθν. Μουσείου Σόφιας, τόμ. I, σελ. 91, ἀρ. 132. K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 69.

43 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου τετραπλευροῦ βωμοῦ, ὕψ. 1,18, πλ. 0,32—0,35 καὶ πᾶχ. 0,27 τοῦ μ. εὐρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Κουφίλοβον, περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῆ Τύχη. Κυρία Ἀφροδίτη, Νάνα Λουγγεῖνου ε[δ]χίην».*

Νάνα καὶ Νήνη πρβλ. τὰ ἑλλ. *νάνη, νέννα* καὶ *νίννη*: ἡ τῆς μητρὸς μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρὸς, θεία κατὰ τὸν Ἑσύχιον.

Η. καὶ Κ. S k o r p i l, Arch.-epigr. Mittheil. XV, 93, ἀρ. 9 καὶ Sbornik, VII, 93, ἀρ. 12.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 165, ἀρ. 183.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 83.

44 Πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή ἐπὶ κεκομμένου βωμοῦ ἐκ φαιοῦ ἄσβεστολίθου ὕψ. 0,75, πλ. 0,40 καὶ πᾶχ. 0,34—0,38 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Χεράκοβο, περιφερ. Σόφιας.

«*Διονύσῳ Βαταλδε.ουηνῶ Τ(ίτος) Φλ(άβιος) Ταρσαῦς, Κορνή[λιος...]*».

K a z a r o w G. Antike Denkm. aus Bulgarien, Bull. de l'inst. archéol. Bulg. IV, 1926—27, σελ. 104, ἀρ. 28.

45 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλευροῦ ἐξ ἄσβεστολίθου βωμοῦ κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθεν, ὕψ. 0,65, πλ. 0,43—0,35, πᾶχ. 0,36 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Καλοτίνα, περιφερείας Τσαρίβροδ—Σόφιας.

«*Κυρίῳ Ἡ[ρα]κλεῖ τὸν [να:]δὸν οἱ κολ[ακρέ:]ται ἀνέστ[η]σα[ν] εδ[χ]ῆς ἐνεκεν ;*».

κολκρέται γρ. κωλλακρέται· κωλακρέτης ἀντὶ κωλαγρέτης ἐκ τοῦ κῶλα ἀγείρειν=συλλογεῖν τῶν ἐκ θυσιῶν τμημάτων· ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Κλεισθέ- νους ἦσαν καὶ ταμίαι τῶν ἐκ θυσιῶν ἀναλωμάτων. Ἐνταῦθα κατὰ τὰ παρ' Ἀθηναίους προφανῶς ἦσαν πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἔχοντες παρομοίαν ὑπηρεσίαν.

Η. καὶ Κ. S k o r p i l, Arch. epigr. Mittheil. XV, 91, ἀρ. 1 καὶ S b o r n i k, VII, 92, ἀρ. 11.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 175, ἀρ. 195.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 84.

46 Ἐπιγραφή ἀναθηματικὴ ἐξάστιχος ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου τετραπλευροῦ βωμοῦ, δεξιόθεν τετμημένου, ὕψ. 0,75, πλ. ἄνω 0,29 κάτω 0,49 εὐρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Δραγομάν, περιφερείας Σόφιας.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ]. Ἀὐρ(ήλιος) Μεστρια[νός] στρατιώτης) λεγ(εῶνος) β' Πα[ρθ]ικῆς)] κυρίῳ Σαββαζίῳ ἐ[κ] προνοίας εὐχαρισ[τή]ριον ἔστησε».

Ὁ Cagnat ἀναγινώσκει καὶ συμπληροῖ «λεγ. Ἴτ[α](λικῆς)».

D o m a s z e w s k y, Arch.-épigr. Mittheil. X (1886) σελ. 289, ἀρ. 14, XIV (1891), σελ. 160, ἀρ. 53, XV, σελ. 93 ἀρ. 9. H. καὶ K. S k o r p i l, Sbornik, τόμ. VII, 93 ἀρ. 12.—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges, ἀρ. 315, L.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 185, ἀρ. 181.—C a g n a t, αὐτόθι, σελ. 280, ἀρ. 678. K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 71.

47 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἔξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ, κεκομμένου ἄνωθι καὶ κάτωθι, ὕψ. 0,52—0,70, πλ. 0,60, πᾶχ. 0,57 εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Κυρίῳ Σαβαζί[ι]ῳ Ἀθνηπαρηγῶ Ἀὐρ(ήλιος) Δίζας Λουκίου ἱερέως ἀνέστησεν ἐκξ εὐχῆς τὸν ναόν».

ἐκξ=ἔξ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς, ὡς καὶ ἐκκ. Δίζας Θρακ. ὄν. φέρεται καὶ Δίζα, Δίζος, Δῆζος, Διδάλας, Δίζαλις, Δίζαστος.

D o b r u s k y, Sbornik, II, 4, ἀρ. 2.—F r a n k f u r t e r, Arch.-épigr. Mittheil. XIV, 160, ἀρ. 25.—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges, σελ. 561, ἀρ. G³.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 166, ἀρ. 185.—K a z a r o w, ἀρ. 20.

48 Ἐπιγραφή ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ βωμοῦ ἔξ ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,75, πλ. 0,65 καὶ πᾶχ. 0,58 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μπούχοβον, περιφερείας Σόφιας.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ἐπηκόῳ Θεῶ Σεβαζίῳ, μητρικῶ, Ἀὐρ(ήλιος) Ἀστικός Φειλίον βοηθὸς κο[ρ]νικουλαρί[ων] ἐνξ[ά]μενος ἀνέστησεν]. Εὐτυχῶς».

Κορνικουλάριος (cornicularius) ὁ λαβὼν τὸ στρατιωτικὸν βραβεῖον corniculum. Σεβάζιος δὲ ὁ Σαβαζιος. Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά, τόμ. V, 1934, σελ. 50-51.

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 782, ἀρ. 93.—K a z a r o w G. αὐτόθι. ἀρ. 70.—C a g n a t, I, σελ. 230, ἀρ. 679.

49 Ἐπιγραφή ἑννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ δύο πλευρῶν τμήματος ἔξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,90, πλ. 0,35 καὶ πᾶχ. 0,39 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μριάμορ Σόφιας.

«Δί Σεβαζίῳ ὁ ἱερε[ύς] Μόκας Εἰζουτωνεί[ου] κατεσκεύασεν καὶ... Μαρωνίῳ». Ἀριστερόθεν δὲ: «[Ἀγαθῇ τύχῃ] Μουκάλας Οἰμήδου... Ταρσαῶς, Ροῖμος... κενθός, Μότιας...»

Τὰ ὀνόματα Μόκας, Εἰζουτωνεῖος(;) (μᾶλλον φαίνεται μοι τοπωνυμικὸν ἐπίθ: Εἰζουτωνηρός) Μουκάλας καὶ Ροῖμος γνήσια Θρακικά. Τὸ Οἰμήδης ἀντὶ Οἰμίδης, ἑλλ. ἐκ τοῦ Οἰμος (οἶμη=πορεῖα).

Ἀρχαιολ. δελτίον ἐθν. μουσείου Σόφιας, I, σελ. 160, ἀρ. 209.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 72.

50 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,53, πλάτ. 0,52 καὶ πάχος 0,07 μετ' ἀναγλύφου τοῦ θεοῦ Μίθρα, εὐρεθείσης ἐν Σόφια.

«Θεῶ ἀνεικίτη δῶ[ρον], Γ(ά)ιος Ἰούλ(ιος) Μάξιμος ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν [ιδίων].».

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVI-XVII, σελ. 57, ἀρ. 2.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 21.—C a g n a t, I, σελ. 229, ἀρ. 675.

51 Ἀναθηματικὴ πολύστιχος ἐπιγραφή, καὶ δυσσυμπλήρωτος ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,52, πλ. 0,70, καὶ πάχ. 0,07, εὐρεθείσης ἐν Σόφια.

«Ἄγαθῇ Τύχη . . . [Οὐ]λερία . . . [μ]ήτηρ δειν[δροφό(ρων)] . . . — αμαι . . . [Γλα]ίζου Ὀδείου . . . [γ]υ[ν]ή . . . κυρία . . . [χ]α Μίθ[ρ]α . . . Οὐέρουλα . . . ἠδρα Χρυσάνθη . . . — οντος Ἡρακλία . . . Ζωίλου Ἀθηλία . . . β . . . Ποιτιανή . . . — δώρα Δούππου [ε]ροῦ δούμου . . . ταῖς μυσ[τ]ρίαις.».

Δενδροφόροι ἀντὶ θυροσφόροι. Ποιτιανὴ ἐκ τῆς νήσου Πόντιας πρὸ τῆς Λατίνης παραλίας, νῦν Ἴξολα δι πόντζα (πρβλ. Διοδώρου Σικελιώτου XIX, 101). ἱερὸς δοῦμος (δόμος)=ναὸς Μίθρα. μύστριαι: θίασος γυναικῶν, ἀφιερωμένων προφανῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Μίθρα.

F i l o w B. Sbornik, τόμ. XXII, 15 καὶ Klio, τόμ. IX, 258.—W a l t e r, Athen, Mittheil. τόμ. XXXV, ἔτ. 1910, σελ. 139.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 22.

52 Ἐπιγραφή τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου ὕψ. 0,195, πλάτους 0,14, καὶ πάχ. 0,03 τοῦ μ. κατακειμένου ἐν τῷ μουσείῳ Σοφίας καὶ παριστιῶντος νεανίαν κατὰ μέτωπον μετὰ χιτῶνος χειριδωτοῦ μέχρι τῶν γονάτων διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐρειδόμενον ἐπὶ ροπάλου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὑψωμένης κρατοῦντα δόρυ. Ὀπισθεν τῶν ποδῶν του κύων τρέχων πρὸς τὰ δεξιὰ.

«Τιλθάζει Πω . . . Νείκωνος εὐχίη(,)» κατ'ἀνάγνωσιν τοῦ Kazarow, ὅστις ὑποθέτει ὅτι ὁ Τιλθάξης ἦτο Θρακικὸς τις θεὸς τῶν δαισῶν καὶ τῆς θήρας, συνταντισθεὶς βραδύτερον τῷ Ρωμαϊκῷ Σιλβανῷ τ. ἔ. τῷ Πανί, οὔτινος ἢ λατρεία ἐπεξετάθη ἐπὶ πάσας τὰς Ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας.

Καθ' ἡμετέραν ἀνάγνωσιν: «Τιλθάξει [Ἵ]οσίλι(ος) Νείκωνος εὐχίη.» Ὀσίλιος τὸ λατιν. Hustilius.

Bull. de la societé archéol. Bulg. τόμ. II, ἔτ. 1911, σελ. 178.—G. Kazarow.

53 Ἐπιγραφή δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου μαρμαρίνου βά-

θρου ὕψ. 0,06 τοῦ μ. ἀκεφάλου ἀγαλματίου γυναικός, ὕψ. 0,31 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τοῦθεν περιφερείας Τσάριβμοδ.

«*Ἡρακλιανὸς ἐρμ[αίου] ; εὐχὴν*».

Η. καὶ K. S k o r p i l, Sbornik, IV, 150, ἀρ. 8.—F r a n k f u r t e r, Archæol.-epigr. Mitth, XIY, 160, ἀρ. 52.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 167, ἀρ. 187.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 89.

54 Ἐπιγραφή δίστιχος ἀναθηματικὴ, κεκομμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους βωμοῦ ἐκ γρανίτου, κεκομμένου κάτωθεν ὕψ. 0,43, πλ. 0,42 καὶ πᾶχ. 0,32, εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ περιφερείας Σόφιας.

«*Σ(έξτος) Καλ(ίδιος) Ἀβεν[δ]εῖ[ρο]ς ὁ Ζ[α] . . .*

Ἀβενδεῖνος ἀντὶ τοῦ λατιν. Aven-tinus.

K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 335 ἀρ. 433.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 75,

55 Ἐπιγραφή τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος ἐπιστυλίου ἐξ εὐτελοῦς μαρμάρου μήκους 0,96, ὕψ. 0,34 καὶ πᾶχ. 0,26 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«*Ἀγαθῆ τύχη. Εἰκαδᾶς Εὐμήλου καὶ Ἀσκληπιάδης Γαίου εὐχὴν ἀνέθηκαν*».

D o b r u s k y, Arch.-epigr. Mittheil. XV, I, 109, ἀρ. 12. Sbornik, XII, 323 ἀρ. 2.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 188, ἀρ. 218.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 24.

56 Ἐπιγραφή ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπὶ ἐξ ἀββεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, κεκομμένου κάτωθι ὕψ. 0,62, πλ. 0,24—0,31, πᾶχ. 0,23 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τσέρκβα παρὰ τῇ Σόφια.

«*Λάδων Λούπου εὐξάμενος ἀνέθηκεν*».

Η. καὶ K. S k o r p i l, Arch.-epigr. Mittheil. XV, 93, ἀρ. 7 καὶ S b o r n i k, VII, σελ. 89, ἀρ. 5.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 189, ἀρ. 219.—K a z a r o w G, αὐτόθι, ἀρ. 90.

57 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου βάρθρου εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Νέγοβεν περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 240.

«*Ἀνέθηκα κατ' εὐχὴν τῆς θεοῦ τὸ ἀγαλμα ἀρετῆς ἐνεκα ὑπάτω Σαβείνω τὸ β'. καὶ Οὐγεουστῶν*».

S k o r p i l, Archæol.-epigr. Mittheil. τόμ. XVII, (1894), σελ. 220, ἀρ. 124.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 27.—C a g u a t, I, σελ. 230, ἀρ. 680.

58 Δίστιχος ἐπιγραφή ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἀββεστολίθου ὕψ. 1,78, πλ. 1,05 καὶ πᾶχ. 0,54 τοῦ μέτρου εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«[Αἰ]ίου;) Κότινος [το]ῦ Θραχάρχου».

Θραχάρχης κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ κ πρὸς τὸ ἐπόμενον χ, ἀντὶ Θραχάρχης.

Do b r u s k y, Sbornik, II, 7, ἀρ. 6.—F r a n k f u r t e r, Arch. épigr. Mitth. XIV, 152, ἀρ. 31.—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges κτλ. σελ. 562, ἀρ. G².—K a l i n k a, 75, ἀρ. 83.—K a z a r o w, αὐτόθι ἀρ. 9.

59 Ἀναθηματικὴ πεντάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνου βάθρου ὕψ. 0,40, πλ. 0,42 καὶ πᾶχ. 0,20 προφανῶς ἀνδριάντος εἰς ἔνδοξον ἄνδρα. Εὐρέθη ἐν Σόφια καὶ ἀποτελεῖ δίστιχον ἠρωϊκὸν ἑξάμετρον.

T[α]ρσαῖν Στρυμόνιον [τ]ῆν ὑπέριστατον ἀ[ν]έ[ρ]α δόξῃ
[τῆ] φιλήν πάτερη [τεμῆ]ν στήσαντο γέρον[ε]ς].

A r c h é o l. - é p i g r. Mitteil. Wien, τόμ. XVIII, σελ. 111.—D o b r u s k y, Sbornik za narodno oumotvorenje Sophia, τόμ. XII, σελ. 324, ἀρ. 11.—K a z a r o w G.: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Σόφιας, βουλγαριστί, ἐπιγραφαί, ἀρ. 13.

60 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,60 καὶ πλ. καὶ πᾶχ. 0,21 τσῦ μ. εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δραγίτσοβον περιφερείας Σόφιας.

«Ἀγαθῆ τύχῃ. Δράκων Καπίτωνος.»

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 784, ἀρ. 94.—K a z a r o w G αὐτόθι, ἀρ. 86.

61 Ἐπιγραφὴ τετράστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἑξ ἀβεστολίθου στήλης τριμημένης ἄνωθεν ὕψ. 0,60, πλ. 0,47—42 καὶ πᾶχ. 0,37 τοῦ μ., εὐρέθη ἐν Σόφια.

«... ἢ [Σ]έρδων βο[v]λῆ [καὶ] ὁ δῆμος ἐπὶ... πρώτου ἀρχοντος, ἐπιμελουμένων...»

K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 102, ἀρ. 107.—K a z a r o w, ἀρ. 12.

62 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακός, κεκομμένης ἄνωθεν καὶ ἀριστεροῦθεν, ὕψ. 0,85 καὶ πλ. 0,45. Εὐρέθη ἐν τῇ παρὰ τῇ Σόφια κώμῃ Γσέρκβα.

«... [εὐτυχ]ῶς... [Πο]μπειανῶ... ὑπάτοις».

Ἵπατος Πομπειανὸς ὑπῆρξεν ἔτει 136, 173, 241.

K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 103, ἀρ. 108.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 104.

63 Μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγαλματίου βάθρου, ὕψ. 0,8, πλ. 0,4 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Οὐλπ(ιος) Κλανδ[ιανός] ἢ Κλαύδ[ιος].»

J i r e s e k, Arch.-épigr. Mittheil. ἔτ. 1886, σελ. 52.—D u m o n t - H o m o l l e, Mélanges. σελ. 316, ἀρ. 9.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 79.

64 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐκ γρανίτου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,92, διαμέτρου 0,62 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν Σόφια, πιθανῶς βάρσεως ἀνδριάντος.

Ἐπιγραφὴ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ ἐκ γρανίτου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,92, διαμέτρου 0,62 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν Σόφια, πιθανῶς βάρσεως ἀνδριάντος.

A. M e r l i n, Revue arch. ἔτ. 1900 XXXVI, 419, ἀρ. 7.—D o b r u s k y, Sbornik, XVIII, 780, ἀρ. 88.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 101, ἀρ. 105.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 11.

65 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακῶς μῆν. 0,21 καὶ πλ. 0,14, κεκομμένης ἄνωθι. Εὐρέθη ἐν Σόφια.

«... ἀρχιτέρεια Χιόνηρα... [τοῦτο]υ τοῦ λίθο[υ]... αἱ εὐχαριστήριον».

Χιόνηρα ἢ πιθανῶς ἐκτεταμένος τύπος τοῦ Χιόνη.

K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 25.

66 Ἐπιγραφὴ δεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἄσβεστολίθου βάρθρου ἀνδριάντος τετμημένου εἰς δύο, ὕψ. 0,80, πλ. 0,40 καὶ πᾶχ. 0,38 τοῦ μ. Εὐρέθη ἐν Σόφια. Ἡ ἀρχὴ κεκομμένη.

«... [Πυθίων τῆς πρώτης[ς] τετραετηρίδος κατὰ τὸ δόγμα τῆς κρατίστης βουλῆς καὶ τοῦ ἱερωτάτου δήμου ἀγωνοθετούντων Ἰουλ(ίου) Φιλοπάππου, καὶ Φουλβίου Ἀστικοῦ καὶ Ἀντωνιανοῦ Ἀσιατικοῦ καὶ Ἀντωνιανοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ Ἀρρίου Πάππου».

Ἡ τοῦ Dobrusky ἐν ἀρχῇ συμπλήρωσις Κενδρεισιῶν ἀπορριπτεὰ διότι τῶν πρώτων Κενδρεισιῶν Πυθίων ἀγωνοθέτης ἦτο εἰς καὶ οὐχὶ πέντε. (Ἴδε «Θρακικά», τόμ. VII, ἔτ. 1936, σελ. 193, ἀρ. ἐπιγρ. 155).

D o b r u s k y, Archeol.-épigr. Mitth. XVIII, σελ. 110, ἀρ. 13 καὶ S b o r n i k, τόμ. XII, σελ. 822, ἀρ. 1.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 99, ἀρ. 102.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 10.

67 Ἐπιταφία ἐπτάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς μήκους 1,12, πλ. 0,60 καὶ πᾶχος 0,30 τοῦ μ. Εἶναι ἔμμετρος καὶ ἐν πεζῷ. Εὐρέθη ἐν Σόφια. Οἱ πρῶτοι τέσσαρες στίχοι αὐτῆς ἀποτελοῦσι δίστιχον ἠρωλεγεῖον.

«Ἐπὶ ἔτεων δεκάδας ζήσας Σάλας ἐνθάδε κεῖμε (sic)

εὐσεβῆ γαμβρῶν σῆμα τόδε κατέχων.

Ἐπιτέσσυκος Θίντου Δέκστερ Σάλου ζήσας ἐτη ἰβ' Χαῖρε, παροδεῖτα».

Τὸ ἐν πεζῷ, οὗ ἐγένετο ἀπόπειρα, ὅπως προσαρμοσθῆ καὶ τοῦτο εἰς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον (Ἐπιτέσσυκος Θίντου Δέκστερ Σά-), προσετέθη

κατόπιν. Τὰ ὀνόματα *Σάλας*, Ἐπέσουκος, Θίντος γνήσια Θρακικά, τὸ δὲ *Δέκστερ* Λατινικόν, Dexter.

Ὁ Dobr. συμπληροῦ ἐσφαλμένως ἀπατηθεῖς ἐκ τῆς γραφῆς *κεῖμε-
κείμενος*.

D o b r n s k i, Sbornik, τόμ. ΧVIII, σελ. 778, ἀρ. 57.— K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 31.

68 Ἐπιγραφή δεκατρίστιχος ἐπιταφία, ἀποτελοῦσα δίστιχον ἠρωελεγείον κεχαραγμένον ἐπὶ ἔλληειψοειδοῦς μαρμαρίνης στήλης, κεκομμένης ἄνωθεν, ὕψ. 1,12, πλ. 0,62. Ἐκ Σόφιας.

«*Σήματι τῷ δ' Ἀσκληπιάδης κόσμησεν Ἀρίστων'
αὐτοκασίγητον πατρίδος Ἀσκανίης.*»

D o b r u s k y, Sbornik, II, 7, ἀρ. 5.— F r a n k f u r t e r, Arch.-épigr. Mitth. XIV, 152, ἀρ. 32 — D u m o n t · H o m o l l e, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G^o.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 271, ἀρ. 342.—K a z a r o w, αὐτόθι, 31.

69 Ἐπιταφία ἔννεάστιχος ἐπιγραφή, τριμμένη κάτωθι, ἐπὶ μαρμαρίνου βωμοῦ ὕψ. 0,63, πλ. 0,62 καὶ πλάχ. 0,27 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια

«*Ἀγαθῇ [Τύχη] Βάσσος Μουκα[πόρεος] ἰε[ρεὺς] καὶ πρῶτος [ἄρχων
καὶ εἰρηγόρης καὶ σι[τάρχης] γενόμενος τῆς ἰδίας [πόλεως] τότε τὸ ἠρω-
εῖον καὶ τὸ[ν] βωμόν] ζῶν ἑαυτῷ κατε[σκεύασεν] καὶ] Βελλικίῳ Τορκ[ουάτῳ]
Τηβαν[τ]ανῷ τὸ β'. κ. . . ».*

Τὸ τότε εἶναι συμπλήρωσις τοῦ συλλογέως. Τὸ ὄνομα *Μουκάπορις* γνήσιον Θρακικόν, τὰ δὲ λοιπὰ Λατινικὰ πλὴν τοῦ *Βάσσος* (Βάττος;). *Βελλίκιος* Bellicius, *Τορκουάτος*—Torquatus καὶ *Τηβαντιανός* ἐκ τοῦ Σαβινικοῦ *teba*=λόφος κατὰ Οὐάρωνα (de re, rust III 1) *Εἰρηγόρης* πιθανῶς ἀστυνόμος, *σιτάρχης* δὲ ἄρχων ἐπὶ τῆς προμηθείας ζωοτροφῶν. (Προβλ. *σιταρχία*, (Πολυβ V, 75. 1.) χάριν τῆς πόλεως ἢ τοῦ στρατοῦ (1) G. Bellicius Torquatus Tebenianus διετέλεσεν ὕπατος τῷ 124 μετὰ τοῦ M. Acilius Glabrio, ὡσαύτως ὕπατος τῷ 143 καὶ 148 ἄνευ τοῦ δις (de Ruggiero, Dizion. epigr. II, σελ. 960). Ὅθεν ὁ Frankfurter (ἐν τῷ Πίνακι τῶν Archeol.-epigr. Mittheil. σελ. 169) συμπληροῦ : κ[αὶ Ἀκιλίῳ Γλαβρίωνι], ἀμφιβάλλει ὁμως.

D o b r u s k y, Archeol.-epigr. Mittheil. τόμ. ΧVIII, σελ. 111, ἀρ. 16.— K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 39.—C a g n a t i, σελ. 234 ἀρ. 692.

70 Δεκάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,70, πλ. 0,38 καὶ πλάχ. 0,10 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν Σόφια. Ἀπὸ τοῦ βου αἰῶνος.

«*Μάλχος Σύρος λυθουργός (sic) μνημόσυνον χάριν Ἀπρωίας. Σα-
λωνιτάνα καμοῦσα μετ' ἐμοῦ καλῶς [θ]υμῶν (;), Ἀπρωία.* Κατ' ἀνάγνω-
σιν τοῦ Seure, *θυμῶν* ἀντὶ *θυμείν*=θαρσεῖν, εὐψυχεῖν. Ἴσως ἀναγνω-

στέον! καθ' ἡμῶς «Μάλλχος Σύρος λιθοργὸς μνημοσύνου χάριν Ἀπρω-
νία <ς> Σαλωνιτάνα καμούσα (ἀντὶ καμούση=ζησάση) μετ' ἔμοῦ καλῶς
Θυμεῖν (;) (=χαίρειν) Ἀπρωνία».

71 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,75
πλ. 0,72 καὶ πᾶχ. 0,23 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν Σόφια.

«Ἀγαθῆ τύχη Δίλλης Τυράννου Νεικαιεύς ζήσας ἔτη τριάκοντα ἐν-
θάδε κεῖται, τιμηθεὶς ὑπὸ Καλπουρνίας μνήμης χάριν, χαῖρε παροδεῖτα.»

Δίλλης, πιθανῶς συγκεκομμένος τύπος τοῦ Θρακικοῦ ὀνόματος Διλί-
πορις καὶ Δυλίπορις (πρβλ. καὶ Λυλήζελεμις)· ἀντὶ τοῦ Δουλοσπυρις (Δου-
λόζελεμις), ἐν ᾧ τὸ πρῶτον συνθετικὸν δούλου-δύλυ, ὅθεν δίλι-δίλη.

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVII. σελ. 778, ἀρ. 85.—K a z a r o w G.
αὐτόθι, ἀρ. 30.

72 Ἐπιγραφή ἐννεάστιχος μᾶλλον ἐπιταφία ἐπὶ ἐξ ἀβεστολίθου τετρα-
πλεύρου βωμοῦ ὕψ. 1,64, πλ. ἄνω 0,52, κάτω 0,58, ἐν τῷ μέσῳ 0,37 τοῦ μ.
καὶ πᾶχ. 0,37, εὐρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Γάβρο περιφερείας Βρέσνικ.

73 «Ἀγαθῆ τύχη Γ(άιος) Οὐ[α]λέριος Ο[ὐ]άλεντος ἀνέστη[σ]ον[εν], ζῶν
[ἀνέ]στ[η]σεν ἐκ τῶν [εἰ]δίων <ν> [εὐ]τυχῶς. <ε>.» Δύο φύλλα.

Η. καὶ Κ. S k o r p i l, Sbornik, VII, σελ. 102, ἀρ. 25.—K a l i n k a, αὐ-
τόθι, σελ. 190, ἀρ. 225.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 91.

73 Ἐπιγραφή ἐξάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης εὐρεθείσης ἐν
Σόφια.

«Ἀριστοκρα[τ]ης Ἀριστοκράτους Νεικαιεύς, ζήσας ἔτη ξέ.»

J i r e s e k, Archeol. éprigr. Mittheil, ἔτ. 1886, σελ. 50, ἀρ. 5.—D u m o n t -
H o m o l l e, Mélanges, σελ. 313, Δ.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 32.

74 Πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή, κεκομμένη ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν
ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,50, πλ. 0,41 καὶ πᾶχ. 0,66 τοῦ μ.
εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«... [Ἐδύ]χης Νει[καεύς ;] ζῶν ἐαυτῷ [τὸ ἡρώ]μιον κατέ[στησεν], ὁ
οὐδενὶ ἐξέ[σται ἀλλ]οτριῶσαι.

D o b r u s k y, Archeol. éprigr. Mittheil. XVIII, 111, ἀρ. 18 καὶ Sbornik, XII,
326, ἀρ. 7.—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 259, ἀρ. 330—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 36.

75 Ἐπιγραφή τρίστιχος ἐπιταφία ἀποτελοῦσα δακτυλικὸν ἐξάμετρον
στίχον πιθανῶς τὸν πρῶτον ἠρωελεγείου ἐπὶ τμήματος στήλης ἐξ εὐτε-
λοῦς μαρμάρου, κεκομμένης ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν, ἐν εἶδει βωμοῦ,
ὕψ. νῦν 0,72. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι κεχαραγμένη εἰς τὸ κάτω μέρος, ὅθεν
⊙ ρ α κ ι κ ᾶ Κ'

καὶ μέρος αὐτῆς ἀπεκόπη· τὸ πεδίον ἐφ' οὗ σφύζονται οἱ πρῶτοι τρεῖς στίχοι τῆς ἔχει ὕψ. 0,33, πλ. 0,41 καὶ πᾶχ. 0,32 τοῦ μ. εὐρέθη ἐν Σόφια.

«Οὐνάματος σφε[τέ]ρο[ι]ο φέρων [ἄ]χθος τε; μ[ό]ρ[ο]ν τε...»

Dobrusky, Sborník τόμ. ΧVI, σελ. 110, ἀρ. 16.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 277, ἀρ. 349.—Kazargow G. αὐτόθι, ἀρ. 33.

76 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀββεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,76 πλ. 0,35 καὶ πᾶχ. 0,32, εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Αὐρήλιο[ς] Σ[ολώνιο]ς Λόπου[ν] [κ]ῆ (sic) Πρόκλο[ς] Σ[ολωνίο]ν[υ]».

Jirsek, Archeol. Epigr. Mittheil. τόμ. Χ, σελ. 49, ἀρ. 2.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 313, ἀρ. G.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 204, ἀρ. 260.—Kazargow G. αὐτόθι, ἀρ. 38.

77 Ἐπιγραφή πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ ἀββεστολίθου τετραπλεύρου, κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθι, ὕψ. 0,35, πλ. 0,37 καὶ πᾶχ. 0,27 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«[Β]ειθν[ί]α Βειθν[ί]ου ζησάση ἔ]τη] κέ...σψ[ι]...».

Dobrusky, Sborník, XVI, 110, ἀρ. 14.—Seure, Bull. de corr. Hellen. ἔτ. 1901, σελ. 316, ἀρ. 14.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 253, ἀρ. 317.—Kazargow, αὐτόθι, ἀρ. 37.

78 Ἐννεάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή, εὐρεθεῖσα ἐν Σόφια.

«...[Μαρκ]ιανῆ εαυ[τῆ] καὶ τῶ ἀνδρὶ Α[ἰ]θ[ρ]ῆ[λι]ο[υ] Δ[ι]ογένηι ἐκ τῶν ἰδίων. Εἰ δὲ τις ἄλλος τεθείη, δώσει [τῆ]πόλει μὲν...κα[ὶ] τῶ ταμ[ε]ί[ω] δηνάρια μ[ύ]ρια); Χαῖρε, παροδεῖτα».

Kubitschek, Archeol. Epigr. Mittheil. XVII, (1894), σελ. 50, ἀρ. 3.—Cagnat, I, σελ. 235, ἀρ. 699.

79 Ἐπιγραφή τρίστιχος ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀββεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,86, πλ. 0,45 καὶ πᾶχ. 0,36 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

«Σερκί[ς] Αἰλο[υ]τράλεος τὸν βωμὸν τοῖς ἥρωσι».

Ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀββεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,86, πλ. 0,45 καὶ πᾶχ. 0,36 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν Σόφια.

Dobrusky, Sborník, τόμ. II, 5, ἀρ. 3.—Frankfurter, Archeol. Epigr. Mitth. XIV, 152 ἀρ. 33.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G^{II}.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 185, ἀρ. 212.—Kazargow, αὐτόθι, ἀρ. 14.

80 Ἐπιταφία ἔννεάστιχος ἐπιγραφή ἐπὶ μααρημαίνης πλακῶς ὕψ. 1,62, πλ. 0,55 καὶ πᾶχ. 0,25 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν Σόφια.

«Νεικήτης Ἀσκληπιάδῃ καὶ Θεοφίλῃ τοῖς γονεῦσιν καὶ Ἀσκληπ[ί]α καὶ Χρήστῳ τοῖς ἀδελφοῖς, ζήσασιν καλῶς. Χέρετε (sic) οἱ παροδεῖτε (sic)».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 777, ἀρ. 78.—Kazaw, αὐτόθι, ἀρ. 29.

81 Ἐπιγραφή δωδεκάστιχος ἐπιταφία ἐπιμαραρῖνης στήλης, τετροιμένη ἐνιαχοῦ καὶ κεκομμένη ἄνωθεν. Εὐρέθη ἐν Σόφιᾳ.

«. οἱ [σ]ύμβιος αὐ τήλου μνη[μης]χάριν [τ]ὸ παρὰ κείμ[ε]ρον χῶμα τοῦ [μν]ημίον ζῶν[τε]ς ἑαυτοῖς [κα]τεσκεύασαν . . . ἰκαλος ἐποίει».

Archeol. épiqr. Mitth. ἔτος 1891, σελ. 153, ἀρ. 34.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G¹².—Kazaw G. αὐτόθι, ἀρ. 40.

† Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ ἀπὸ Σηλυβρίας ἀγίου Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Βυζαντινῆς σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς Παναγίας Πετριτσονιτίσσης¹⁾. Ἐγράφησαν ἰδίᾳ χειρὶ ὑπὸ τοῦ Παϊσίου ἐν τῷ τέλει τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς· ἀνεγνώσθησαν καὶ πιστῶς ἀνετεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Βλασίου Γ. Σχορδέλη, Στενιμαχίτου καὶ σχολάρχου τῆς ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς, ἐδημοσιεύθησαν δὲ ἐν τῇ Πανδώρα, τόμ. ια', ἔτ. 1861.

- 1 Πατέρες δσιώτατοι τοῦδε μοναστηρίου,
 Πετρισιτίσσης λέγεται εἰς ὄνομα Κυρίου,
 πατρός, υἱοῦ καὶ πνεύματος λέγω τοῦ παναγίου,
 καθὼς οἱ κτίτορες διὰ γραπτοῦ παρέδωκαν μνημείου,
- 5 ἔπειτα ἄλλοι κτίτορες τῆς παραχράντου Κόρης
 εἰς μνήμην ἀφιέρωσαν διὰ σεπτῆς εἰκόνας.
 Ἴδετε τί οἱ κτίτορες ἐνταῦθα διατάσσουν,
 καλῶς νὰ τὰ φυλάξητε, ἄλλοι μὴ σᾶς γελᾶσουν.
 Εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλαδελφίαν
- 10 νᾶχητε ἐν τῷ μέσῳ σας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.
 Οἱ νέοι κ' ὑποτακτικοὶ πείθεσθε τῶν γερόντων,
 ζωὴν δίδ' ἢ ὑπακοὴ καὶ κτῆσιν τῶν μελλόντων.
 Το σήμαντρον καθὼς κτυπᾶ, πάντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν
 πρόθυμοι νὰ συντρέχητ' ἢ ἀκούτ' ἀκολουθίαν,
- 15 ὅτ' αὐτὴ εἰς τοὺς μοναχοὺς δίδει παρηγορίαν,
 ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, ψυχῆς δὲ σωτηρίαν.
 Καθέννας τὸ διακόνημα πιστῶς νὰ τὸ κητάζη,
 μὴ θέλετε νὰ κλέπητε, τὸ ἄδικον κολάζει
 τῆς δὲ μονῆς οἱ προεστοί, ὅπου οἰκονομεῖτε,
 (Συνέχεια εἰς τὴν σελίδα 136)

1) Περὶ τῆς μονῆς ἴδε: Κ. Μ υ ρ τ. Ἄ πο σ τ ο λ ῖ δ ο υ, «Θρακικά», τόμ. ●' σελ. 187—166 καὶ Γ' σελ. 64—125.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΟΝΟΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΑΝΩΦΕΛΩΝ ΚΩΝΩΠΩΝ ΕΙΣ
ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΔΡΑΜΑΣ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΛΑΣ
ΩΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΙΝΑΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

*

ὁ π ὀ

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΣΦΑΓΓΟΥ

Ἐπιμελητοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1931 εἰς τὸν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἡμῶν, πειραματικὸν ἐκπαιδευτικὸν Ἀνθελονοσιακὸν Σταθμὸν Δράμας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἐνηργήσαμεν εὐρυτάτην ἔντομολογικὴν ἔρευναν εἰς 39 χωρία, εὐρισκόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ παρὰ τὰ τενάγη τῶν Φιλίππων, τινὰ δὲ τούτων εἰς τοὺς περιβάλλοντας τὴν ἀνωτέρω περιοχὴν λόφους καὶ ὄρη.

Σκοπὸς τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης ἦτο νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ πρῶτον τὰ ὑπάρχοντα εἶδη ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἀπαντῶσαν πυκνότητα αὐτῶν.

Ὡς γνωστὸν ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν εὐφορωτέρων τῆς χώρας. Κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ προσφύγων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, οἵτινες εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των ἐπεδόθησαν μετ' ἐξαιρετικοῦ ζήλου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἡ ἐπικρατοῦσα καλλιέργεια ἦτο ἡ τοῦ καπνοῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὁμως πρὸ τοῦ

* Ἐκ τοῦ Τμήματος τῆς Ἐλονοσιολογίας καὶ Νοσημάτων τῶν Θεσμῶν Χωρῶν τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Διευθυντῆς ὁ Καθηγητῆς ΓΡ. ΛΙΒΑΔΑΣ.

* Τὰ μέσα διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς μελέτης ταύτης παρεσχέθησαν ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Τμήματος Ἐλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

πολέμου τούτου ἔτη ἤρχισεν ἐντονωτέρα ἢ καλλιέργεια τοῦ σίτου καὶ ἀραβοσίτου, μειωθείσης ἐπαισθητῶς τῆς καπνοκαλλιέργειας.

Ἡ πεδιάς τῆς Δράμας, ἐκτάσεως 380.000 στρεμμάτων, περιβάλλεται ἀπὸ βορρᾶ καὶ βορειοδυτικῶς ὑπὸ τῶν ὄρεων Ὀρβήλου καὶ Φαλακροῦ, ἀπὸ νότου ὑπὸ τοῦ ὄρους Μενικίου καὶ νοτιοδυτικῶς ὑπὸ τοῦ ὄρους Παγγαίου, διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, ὅστις δεχόμενος καὶ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τοῦ Νευροκοπίου, Μυλοποτάμου καὶ Κουροῦ Τσαῦ Δράμας, Κεφαλάρι (Μπουναρ Μπασῆ) ὡς καὶ πολλῶν χειμάρρων, Τσομπάνικα Δράμας, Δοξάτου κλπ. ἐκβάλλει διὰ τῆς ὁμωνύμου φάραγγος εἰς τὸν ποταμὸν Στρυμόνα.

Λόγῳ τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς ταύτης ὡς καὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀποχετεύσεως τῶν ἐκ τῶν πλημμυρῶν προερχομένων ὑδάτων τῆς πεδιάδος μέσῳ τῆς φάραγγος τοῦ Ἀγγίτου ἐσχηματίζοντο τὰ ἐκτεταμένα ἔλη τῶν Φιλίππων ἐκτάσεως 100 000 στρεμμάτων περίπου καθὼς καὶ τὰ ἔλη τῆς πεδιάδος Δράμας, ὡς ἐκ τούτου δὲ μεγάλαι ἐκτάσεις, ὡς αἰ παρὰ τὰ χωρία Καλαμῶνα, Βαλτοχώρι, Νεροφράκτιν, Καλαμπάκι, Μαυρολεύκην, Μπάνιτσαν, Φωτολεῖβος κλπ. παρέμεναν ἀκαλλιέργητοι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους. Ἡ τοιαύτη κατάστασις κατέστησε ἀναγκαίαν τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων, ὧν ἡ ἔναρξις ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1928, συνίστατο δὲ (1) (2) α) εἰς τὴν ἐκβάθυνσιν τῆς φάραγγος τοῦ Ἀγγίτου, β) εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου κατὰ τὸ δέλτα αὐτοῦ, διευθετηθέντων ἐκ τῶν 22 χιλιομέτρων τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ τούτου 16 χιλιομέτρων καὶ γ) εἰς τὴν ἐκσκαφὴν ἀποχευτικῆς τάφρου ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Καβάλλας-Πραβίου διηκούσης διὰ τοῦ τενάγους τῶν Φιλίππων καὶ ληγούσης εἰς τὸν ρουφράκτιν Μπανίτσης, ἐχούσης δὲ συνολικὸν μῆκος 29 χιλιομέτρων. Μερικὴ ἀποπεράτωσις τῶν ἔργων τούτων συνετελέσθη κατὰ τὸ ἔτος 1934.

Διάδοσις τῆς ἐλονοσίας ἐν τῇ περιοχῇ Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐλονοσόπληκτος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἀσθενῶν τοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Δράμας, εἰς ὃ ἐνοσηλεύοντο ἀσθενεῖς προερχόμενοι κυρίως ἐκ τῶν χωρίων τῆς περιοχῆς τοῦ νομοῦ. Οὕτω κατὰ τὰ ἔτη 1925-1931 ἐπὶ συνόλου 15090 νοσηλευθέντων ἀσθενῶν τὰ 30% ἐνοσηλεύθησαν δι' ἐλονοσίαν. Ἀφ' ἐτέρου κατὰ τὴν γενομένην ὑφ' ἡμῶν ἔρευναν (1930-1931) οἱ δεῖκται ἐλονοσίας εὐρέθησαν ὑψηλοὶ εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ταύτης (πίναξ I) καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ εὐρισκόμενα παρὰ τὰς πλημμυρίζουσας ἐκτάσεις τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, τουναντίον δὲ οἱ δεῖκται εὐρέθησαν μικρότεροι εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐκτάσεων. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἰδίαν περιόδον παρετηρήσαμεν ὑψηλὴν ἐπιδημικότητα εἰς τινὰ χωρία κείμενα

Πίναξ I.

Σπληνικοί καὶ παρασιτικοὶ δείκται χωρίων περιοχῆς νομοῦ Δράμας (1930—1931).

Αὐξων ἀριθμὸς	Χωρίον	Χρονολογία λήψεως		Δείκται		
				Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων	Σπληνικός δείκτης %	Παρασιτικός δείκτης %
1	Καλαμών (Μποσινός)	5 Νοεμβρίου	1930	37	90	—
2	Καλαμπάκι	4 Νοεμβρίου	1930	211	49	—
3	Βαλτοχώρι	8 Σεπτεμβρίου	1931	52	98	28
4	Μαυρολεύκη	20 Σεπτεμβρίου	1931	109	82	61
5	Μαυρόβατος	20 Ἰουνίου	1931	30	27	—
6	Κουδούνια (Μούσγκα)	27 Αὐγούστου	1931	30	77	21
7	Νέα Σεβάστεια (Γενῆ Τσιφλίκ)	2 Σεπτεμβρίου	1931	10	50	—
8	Νέα Ἀμισσός (Τσαΐ Τσιφλίκ)	13 Ἰουλίου	1931	47	77	—
9	Ἀρκαδικόν (Σαντίκ Τσιφλίκ)	24 Ἰουλίου	1931	24	21	—
10	Παληοχώρι	20 Σεπτεμβρίου	1931	51	61	—
11	Καλὸς Ἀγρός (Ὄσμανίτσα)	10 Ἰουλίου	1931	24	79	15
12	Σιταγροὶ (Μιναρὲ Τσιφλίκ)	3 Αὐγούστου	1931	59	17	—
13	Μεγαλόκαμπος (Μεγάλο Σιβιντρίκ)	Ἰούλιος	1931	44	32	—
14	Μυλοπόταμος	12 Ἰουνίου	1931	56	41	—
15	Ζύρνοβον (Ν. Νευροκόπιον)	23 Σεπτεμβρίου	1931	85	15	—
16	Ὀχυρόν (Λύσσε)	20 Σεπτεμβρίου	1931	28	32	—

παρὰ τὰ Ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα, ὅπως εἰς Λευκόγεια καὶ Μυλόρρευμα, εἰς τὰ ὅποια ἀνεύρομεν μέγα μέρος τῶν κατοίκων πάσχον ἐξ ὀξείας ἐλονοσίας. Πιθανῶς τοῦτο νὰ ὀφείλετο εἰς ὅλους ἰδιαζούσας τοπικάς τῶν χωρίων τούτων συνθήκας.

Ληφθέντα ἀνθελονοσιακὰ μέτρα ἐν τῇ περιοχῇ. Ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ἰμμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἐλήφθησαν τὰ κάτωθι ἀνθελονοσιακὰ μέτρα : α) Ἐφηροδόσθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 συστηματικὴ ἀντιπρονομικὴ ἀγωγή εἰς μεγάλην ἀκτίνα ἀπὸ τῆς πόλεως Δράμας (3) (4). Εἰς τὴν ὑπὸ ἀνθελονοσιακὸν ἔλεγχον περιοχὴν περιλαμβάνοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως Δράμας καὶ πολλοὶ συνοικισμοὶ κείμενοι πλησίον αὐτῆς ὡς καὶ πολλὰ χωρία. β) Ἐγένετο εὐρύς ἐμπλουτισμὸς διὰ προνομιφοφάγων ἰχθυδίων (5) τῶν ἐλῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν συνοικισμῶν καὶ χωρίων ὡς καὶ τοῦ τενάγους τῶν Φιλίππων, διεσπάρησαν δὲ ἰχθυῖδια καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας κοινότητας τοῦ νομοῦ (Σιταγροί, Μεγαλόκαμπος κλπ.). γ) Ἐξετελέσθησαν μικρὰ ἀποστραγγιστικὰ ἔργα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Δράμας καὶ δ) ἐγένετο εὐρεῖα διανομὴ ἀνθελονοσιακῶν φαρμάκων δωρεάν.

Συνεπεία τῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν (1931-1939) ληφθέντων μέτρων ἐσημειώθη μεγίστη βελτίωσις τῆς ἐλονοσιολογικῆς καταστάσεως ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω παρατιθεμένων στοιχείων (4) : Παρασιτικὸς δείκτης βρεφικῆς ἡλικίας πόλεως Δράμας 1930 : 6%, 1938 : 0.

Σπληνικοὶ δεῖνται : Ἀρκαδικόν, Νέα Ἀμισσός, Σεβάστεια 1930 : 67%, 1939 : 15%, Μαυρόβατος 1931 : 27%, 1939 8%. Κουδοῦνια 1931 : 77%, 1939 : 38%. Καλὸς Ἀγρός 1931 : 79%, 1939 : 43%. Μυλοπόταμος 1931 : 41%, 1939 : 23%* .

Ληφθέντα ἀνθελονοσιακὰ μέτρα εἰς ἑτέρας περιοχὰς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ληφθέντων ἀνθελονοσιακῶν μέτρων εἰς τὴν περιοχὴν Δράμας, καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἐφηροδόσθησαν ἀνθελονοσιακὰ προγράμματα ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ὑπηρεσίας καὶ ἐγένετο συστηματικὴ καταπολέμησις τῆς ἐλονοσίας εἰς τὰς ἑξῆς περιοχὰς : 1) Κομοτινὴ μετὰ τῶν συνεχόμενων αὐτῆς συνοικισμῶν (1930-1940). 2) Ἀλεξανδρούπολις (1939-1940). 3) Ἰασμος καὶ τὰ πέριξ τῆς κωμοπόλεως ταύτης χωρία καὶ συνοικισμοί, Γαλήνη, Μουσαϊκό, Διαλαμπή, Κοπτερόν κλπ. (1938-1940). 4) Νέα Καλλιστή (1940). 5) Ξάνθη μετὰ τῶν συνοικισμῶν Κυρῆλης, Γυμνα-

* Ἡ ἐπιδημικότης τῆς ἐλονοσίας κατὰ τὰ ἔτη 1930, 1931 καὶ 1939 εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἦτο περίπου ἡ αὐτή.

στηρίου, Χηρῶν καὶ Ἀγροτικοῦ συνοικισμοῦ Χρύσης (1937-1940). 6) Εὐμοῖρον μετὰ τῶν πέριξ χωρίων, Νέα καὶ Παλαιὰ Μορσίνη, Πετροχωῖρι, Παλαιὰ Χρύσα, Λεύκη, Λαμπρινόν, Βανιάνον καὶ Μόρσα (1938-1940). 7) Εὐύλαον (1939-1940). 8) Χωρία τῆς πεδιάδος Χρυσουπόλεως (1932-1940) (5) καὶ 9) Νικηφόρος-Πυξάρι - Ἀδριανή (1939-1940).

Ἐπίδρασις τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων τῆς περιοχῆς Δράμας καὶ Φιλίππων ἐπὶ τῆς ἔλνοσσίας. Μολοῦντι συντελεσθῆ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ἦτοι ἡ κατασκευὴ τῶν μεγάλων διωρύγων, τοῦ ρουφράκιου καὶ τῆς σήραγγος, ἐν τούτοις λόγῳ τοῦ πολέμου διεκόπη ἡ κατασκευὴ τῶν δευτερευουσῶν διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀποστραγγίζοντο αἱ μικρότεροι ἐλώδεις ἐκτάσεις, ὡς αἱ τῶν παρὰ τὴν ἀποχετευτικὴν τάφρον τῶν Φιλίππων διωρύγων, τῆς διώρυγος τοῦ Ἀγγίτου κλπ.

Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἔργων τούτων ὡς καὶ ἡ ρύθμισις τοῦ ἀρδευτικοῦ συστήματος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πεδιάδος Δράμας καὶ Φιλίππων ἀναμφιβόλως θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐξ ἔλνοσσίας ἐνδημοεπιδημικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέχρι τοῦ 1939 ἐπίδρασιν τῶν ἔργων τούτων ἐπὶ τῆς ἔλνοσσιακῆς καταστάσεως, διεπιστώσαμεν ὅτι ἐσημειώθη σταθερὰ βελτίωσις εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ὅπως π.χ. εἰς Καλαμῶνα, Μαυρολεύκη, Καλαμπάκι, Βαλτοχωῖρι, Μπάνιτσαν κλπ. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην στηρίζομεν εἰς τὴν ἀντιπαραβολὴν τῶν δεικτῶν ἔλνοσσίας (1930, 1931, 1939) καὶ τῶν συλλήψεων ἀνωφελῶν κωνώπων (1931-1939). Πρὸς ταῦτα ἐξ ἄλλου συμφωνοῦν καὶ αἱ πληροφορίαι ἰδιωτῶν ἰατρῶν ὡς καὶ ἄλλων ἀρμοδίων.

Ἐντομολογικὴ ἔρευνα. Τὴν ἔρευναν ταύτην ἐνηργήσαμεν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1931, (7 Σεπτεμβρίου μέχρι 17 Ὀκτωβρίου).

Ἡ ἀπόστασις τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων ἐκ τῆς πόλεως τῆς Δράμας κυμαίνεται ἀπὸ 4 χιλιόμετρα μέχρι 36 χιλιομέτρων, ὁ δὲ πληθυσμὸς τούτων ἀπὸ 103 κατοίκους μέχρι 6035.

Αἱ συλλήψεις τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἐγένοντο κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς πρωϊνὰς ὥρας εἰς σταύλους, εἰς μικροτάτην δὲ ἀναλογίαν καὶ εἰς κοιτῶνας. Ὁ μέσος χρόνος τῶν συλλήψεων ἐκυμαίνετο ἀπὸ 20' μέχρι 3 ὥρων βάσει τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρίων. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος 2 ἀνευρέθησαν τὰ κάτωθι εἶδη ἀνωφελῶν κωνώπων: 1) *A. maculipennis*, 2) *A. superpictus*, 3) *A. elutus*, 4) *A. bifurcatus*, 5) *A. hyrcanus* καὶ 6) *A. algeriensis*.

Ἡ κατανομὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ τῶν ἀπαντῶντων παρ' ἡμῶν κυρίως τριῶν εἰδῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἄτινα εἶναι καὶ οἱ φορεῖς τῆς ἔλο-

Πίναξ 2.

Συλλήψεις άνωφελών κωνώπων γενόμεναι κατά τον Σεπτέμβριον και 'Οκτώβριον
του έτους 1931 εις 39 χωρία περιοχής νομών Δράμας και Καβάλλας.

Αύξων αριθμός	Πόλις—Χωρίον	α) Πληθυσμός (άπογραφή 1928). β) Έπαρχια. γ) Νομός. δ) Χιλιομετρική απόστασις από πόλεως Δράμας. ε) Χρο- νολογία συλλήψεων. ζ) Χρόνος συλλήψεως εις πρώτα λεπτά. η) Σύνολον συλληφθέντων άνωφελών κωνώπων.						Έκατοστιαία άναλογία						
		σ	β	γ	δ	ε	ζ	η	Maculi pennis	Superpi- ctus	Blutus	Bifurca- tus	Hyrcanus	Algerien- sis
1	Παληχωρι	279	Δράμας	Δράμας	6	30 Σεπτ.	30	124	35	10	55	—	—	—
2	'Αγορά	415	»	»	14	8 'Οκτ.	50	149	17	81	2	—	—	—
3	Ραβίκα	2670	»	»	6	28 Σεπτ.	30	103	24	74	2	—	—	—
4	Χωριστή (Τσατάλτσα)	3200	»	»	6	28 »	30	57	61	30	9	—	—	—
5	Φτελιά	729	»	»	9	12 'Οκτ.	60	204	36	18	46	—	—	—
6	'Αδριανή	1741	»	»	10	8 »	60	293	4	94	2	—	—	—
7	Δοξάτον	4295	»	»	9	25 Σεπτ.	80	54	48	22	30	—	—	—
8	Πετρούσα (Πλεύνα)	2760	»	»	12	26 »	40	36	11	89	—	—	—	—
9	Κεφαλάρι	389	»	»	14	13 'Οκτ.	30	144	27	63	9	1	—	—
10	Νεροφράκτης	565	»	»	12	21 Σεπτ.	20	108	26	1	73	—	—	—
11	Καλαμπάκι	1894	»	»	11	21 »	60	620	37	1	62	—	—	—
12	Καλαμών (Μποσινός)	386	»	»	17	15 'Οκτ.	120	262	28	1	69	—	2	—
13	Βαλτοχώρι	329	»	»	15	7 Σεπτ.	20	164	8	—	89	1	1	1
14	Ξηροπόταμος (Βισοτσάνη)	1925	»	»	6	26 »	60	10	20	80	—	—	—	—
15	Μαυρολεύκη	426	»	»	11	21 »	20	150	33	—	67	—	—	—
16	Καλλιθέα	1432	»	»	19	26 »	30	19	11	89	—	—	—	—
17	Προσωτσάνη(Πυροσοτσάνη)	6035	»	»	15	26 »	90	140	50	47	3	—	—	—
18	Φωτολείβος	1805	»	»	13	21 »	80	230	12	3	85	—	—	—

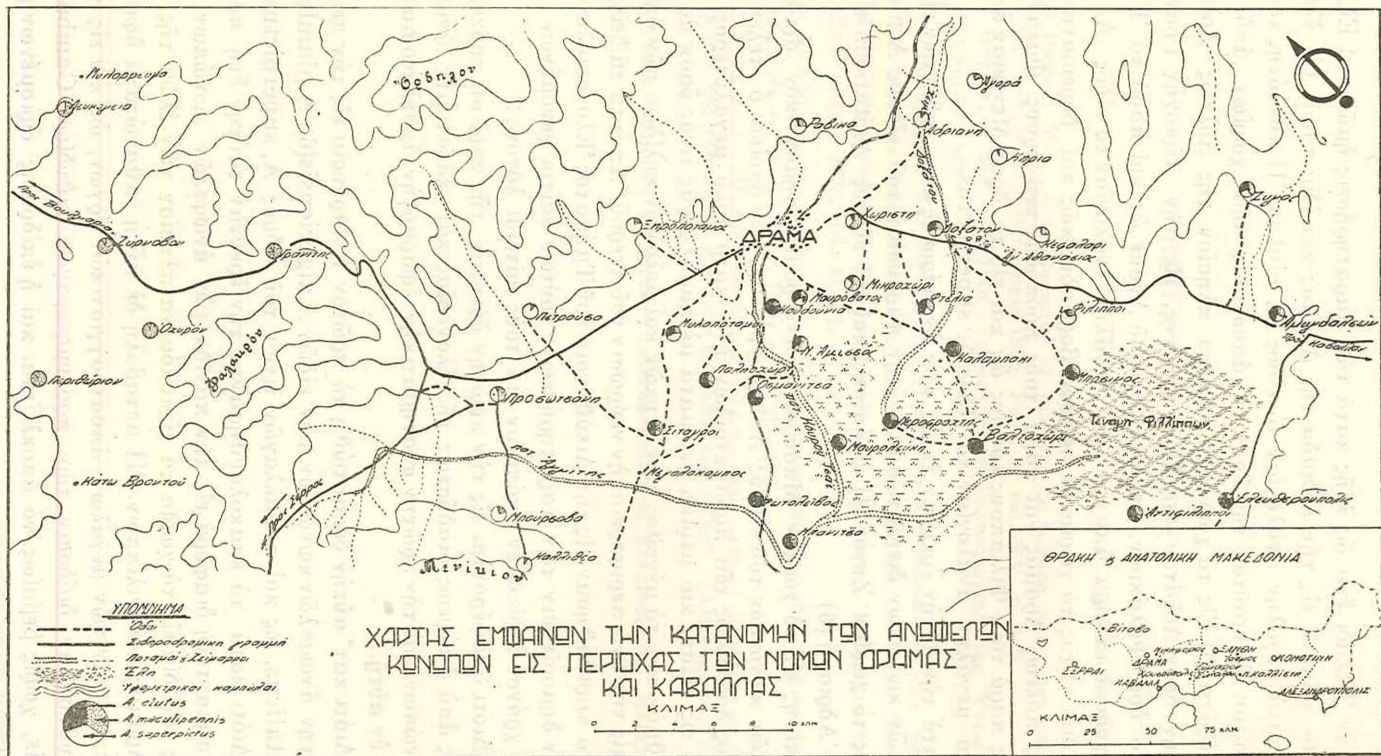
19	Μαυρόβατος	479	Δράμας
20	Κουδούνια (Μούσγκα)	631	»
21	Νέα Ἴμισσος	861	»
22	Ἵσμανίτσα (Καλὸς Ἴαγρός)	1074	»
23	Μυλοπόταμος	475	»
24	Σιταγροὶ (Μιναρὲ Τσιφλικ)	854	»
25	Μπούρσοβα	187	»
26	Κήρια		»
27	Μπάνιτσα		»
28	Μικροχώρι		»
29	Γρανίτης	573	Ζυγνόβου
30	Ἵχθυρὸν (Λύσσε)	1016	»
31	Ζύγνοβον (Ν.Νευροκόπιον)	2268	»
32	Λευκόγεια	1212	»
33	Περιθώριον	1377	»
34	Βίτοβα	103	»
35	Ἴμυγδαλεὼν	509	Καβάλλας
36	Ζυγὸς	1518	»
37	Φίλιπποι	1311	Νέστου
38	Ἴλευθερούπολις (Πράβιον)	4612	Παγγαίου
39	ἼΑντιφίλιπποι (Δρανίτσι)	555	»

Δράμας	4	12 Σεπτ.	60	99	32	31	37	—	—	—
»	6	29 »	50	67	14	7	79	—	—	—
»	4	17 'Οκτ.	60	204	55	7	37	1	—	—
»	7	30 Σεπτ.	60	64	23	3	74	—	—	—
»	6	30 »	30	164	26	43	31	—	—	—
»	11	30 »	30	117	34	14	52	—	—	—
»	19	26 »	30	180	21	78	1	—	—	—
»		13 »	30	12	91	9	—	—	—	—
»	15	21 »	60	352	45	4	51	—	—	—
»	6	28 »	30	114	65	20	15	—	—	—
»	22	23 »	40	69	94	6	—	—	—	—
»	30	23 »	40	214	92	8	—	—	—	—
»	31	23 »	20	113	94	6	—	—	—	—
»	35	23 »	40	267	72	28	—	—	—	—
»	36	23 »	30	267	90	10	—	—	—	—
»	30	24 »	50	208	73	27	—	—	—	—
Καβάλλας	23	13 'Οκτ.	30	178	32	22	46	—	—	—
»	24	13 »	60	77	37	34	29	—	—	—
»	16	13 »	30	44	23	66	11	—	—	—
»	27	21 »	180	138	13	9	76	1	—	1
»	22	21 »	60	222	29	9	61	1	—	—

Πίναξ 3.

Κατανομή τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων βάσει τοῦ προεξάρχοντος
εἴδους ἀνωφελῶν κωνώπων.

Αἰξῶν ἀριθμός	A. elutus %		A. maculipennis %		A. superpictus %	
1	Βαλτοχώρι	89	Γρανίτης	94	Ἄδριανή	94
2	Φωτολείβος	85	Ζύενοβον	94	Πετροῦσα	89
3	Κουδούνια	79	Ἵοχυρὸν	92	Καλλιθέα	89
4	Ἐλευθεροῦπολις	76	Κήρια	91	Ἄγορά	81
5	Ἵσμανίτσα	74	Περιθώριον	90	Ξηροπόταμος	80
6	Νεροφράκτης	73	Βίτοβα	73	Μπούρσοβα	78
7	Καλαμῶν	69	Λευκόγεια	72	Ραβίκα	74
8	Μαυρολεύκη	67	Μικροχώρι	65	Φίλιπποι	66
9	Καλαμπάκι	62	Χωριστή	61	Κεφαλάρι	63
10	Ἄντιφίλιπποι	61	Νέα Ἄμισσος	55	Μυλοπόταμος	43
11	Παληοχώρι	55	Προσωτσάνη	50		
12	Σιταγοῖ	52	Δοξάτον	48		
13	Μπάνιτσα	51	Ζυγὸς	37		
14	Φτελιὰ	46				
15	Ἄμυγδαλεὼν	46				
16	Μαυρόβατος	37				

νοσίας ἐν Ἑλλάδι ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν: α) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ ἰδίᾳ παρὰ τὰ ἔλη ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος *A. elutus*. Ἡ πυκνότης τοῦ εἴδους τούτου ἐλαττοῦται, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόστασις τῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἑλῶν αὐξάνει. β) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα πλησίον τῆς πόλεως Δράμας, πρὸς τὴν ὁδὸν Δοξάτου καὶ Προσωπιάνης, εἰς τὴν περιοχὴν Ἰρανίου παρὰ τὸ ὄρος Φαλακρόν, περιοχὴν ὄχιου Ἀύσσε ὡς καὶ παρὰ τὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος *A. maculipennis* γ) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα βορειοδυτικῶς καὶ βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως Δράμας καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φαλακροῦ, εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Φιλίππους λόφους ὡς καὶ εἰς τὸ ὄρος Μενίκιον ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος *A. superpictus*.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔρευναν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἑξ ἀναφερθέντων εἰδῶν ἀνωφελῶν κωνώπων διεπιστώσαμεν τὴν παρουσίαν τοῦ εἴδους *A. plumbeus* εἰς τὸ χωρίον Ζυγὸς (4) ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ εἴδους *A. italicus* εἰς τὸ χωρίον Ἀδριανὴ (6).

Ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον Μπούρσοβα ἀνεύρομεν σημαντικὸν ἀριθμὸν ἀνωφελῶν κωνώπων τοῦ εἴδους *A. superpictus*, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος λευκὸς δακτύλιος τῶν προσακτιρίδων ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερος τῶν λοιπῶν, ὡς ἐπίσης καὶ μερικὰ δείγματα μὲ παραλλαγὰς τινὰς ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν λευκῶν καὶ μελανῶν κηλίδων τῶν ἀπαντωσῶν εἰς τὴν ἄνω περιφερειακὴν νεύρωσιν τοῦ πτεροῦ. Ἄπαντα τὰ δείγματα ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Τμήματος Ἑλαιοσιολογίας.

Τὴν δημοσίευσιν τῶν παρατηρήσεων τούτων καίτοι γενομένων πρὸ ἀρκετοῦ χρόνου ἐκρίνομεν σκόπιμον διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

1) Διότι ἀναφέρονται εἰς τὴν πρώτην ἔρευναν τῆς περὶ οὗ πρόκειται περιοχῆς ἀπὸ ἀπόψεως διαδόσεως τῆς ἐλονοσίας καὶ κατανομῆς ἀνωφελῶν κωνώπων καὶ τὴν πρώτην συστηματικὴν ἐφαρμογὴν ἀνθελονοσιακῶν μέτρων ἐν αὐτῇ.

2) Διότι κατ' αὐτὴν διεπιστώθη τὸ πρῶτον ἡ παρουσία εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνωφελῶν κωνώπων τῶν εἰδῶν *A. algeriensis*(6), *A. plumbeus* καὶ *A. italicus*, ὡς καὶ παραλλαγῶν τινῶν τοῦ εἴδους *A. superpictus*.

3) Διότι κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα τὴν ἔρευναν ταύτην ἔτη παρετηρήθη σημαντικὴ διαφορὰ εἰς τὴν πανίδα τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων τῆς περιοχῆς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ χωρία τὰ εὐρισκόμενα πλησίον τῶν ἑλῶν τῆς πεδιάδος Δράμας καὶ Φιλίππων. Ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη πιθανώτατα ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπακολουθήσαντα διάδοσιν τῶν προνυμφοφάγων ἰχθυιδίων *Gambusia patruelis*, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐπίδρασις ὀρισμένων μετεωρολογικῶν παραγόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Balfour M. C., Some faetures of malaria in Greece and experience with its control. *Rivista di Malariologia* 1936. Fasc. 2, vol. XV, p. 123.

2) Βογιατζής Αίμ., Ἀρχεῖα Τμήματος Ἐλνοοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 1939.

3) Μπάλφουρ Μ. καὶ Λιβαδᾶ Γρ., Πειραματικὴ δοκιμασία τῆς διὰ τοῦ προαίνου τῶν Παρισίων ἀντιπρονομφικῆς μεθόδου ἐν Ἑλλάδι, ἐπὶ μίαν πενταετίαν (1930—1934). Πρακτικὰ τοῦ 2ου συνεδρίου τῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας Θεσσαλονίκης. Σεπτέμβριος 1935, σελ. 43, 47.

4) Λιβαδᾶ Γρ. καὶ Σφάγγου Ι., Ἡ Ἐλονοσία ἐν Ἑλλάδι. Ἐρευναι—Καταπολέμησις. (Μέρος Β'. Ἀθῆναι 1940, σελ. 122—140).

5) Σφάγγος Ι., Ἡ χρησιμοποίησις τῶν προνομφογάων ἰχθυδίων ἐν τῇ καταπολεμῆσει τῆς ἔλονοσίας. Διατριβὴ ἐπὶ διδασκτορία 1943. «Ἀκαδημαϊκὴ Ἱατρικὴ» 1944 σελ. 9 κέξ.

6) Pantazis G., VI Congreso Internacional de Entomologia Madrid 1935, pp. 914—919.

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παΐσιου

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 124)

- 20 τοὺς μικροτέρους καὶ πτωχοὺς καλὰ νὰ τοὺς τηρῆτε
εἰς φαγητόν, εἰς ἔνδυμα καὶ εἰς τὴν ἀρρωσίαν,
γιατί ἡ τὸν φοβερόν κριτὴν δίδει ἄπολογίαν.
Νοσοκομεῖον νάχητε τὸ πρῶτον χαῖράτι,
οἱ ἀρρωστοὶ νὰ ἔχωσι τὸ κάθε τους ραχάτι.
- 25 Καὶ ὅσοι ἔξω λείπουσι πατέρες ταξειδιῶται
ἡ τὸν κόσμον, μὴ βραδύνετε καὶ μὴ ἀργοπορεῖτε,
γρήγορα πάλιν στράφητε καὶ μὴ πολυκαιρεῖτε.
Κι' ἔσεῖς οἱ ἐφημέριοι ὅταν ἱερουργεῖτε,
ψυχὴν καὶ σῶμα καθαροὶ θεὸν ὑπηρετεῖτε,
- 30 ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα διὰ νὰ γιατρευθῆτε,
εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς δίδει ἑλεημοσύνην
ψωμί καὶ ὅ,τι δύνασθε, διπλὴν φέρει καλωσύνην.
Ταῦτα ἐὰν φυλάξητε, Χριστοῦ παραγγελίαν,
- 34 παράδεισον θὰ ἔχητε, ἀγγέλων κατοικίαν.

† ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος εὐχεται ὑμῖν
1819 Ἰουνίου κη'

(δι' ἄλλης χειρὸς κατωτέρω)

† ὁ Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος ἀνεύχεται
1825 Ἰουνίου α'.

† Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ*)

Λείψανα τέχνης.

Εἰς τὴν εὐφορωτάτην ἄκρην τοῦ τμήματος τούτου τῆς Θράκης τοῦ προικισμένου μὲ τὰ ἄφθονα δῶρα τῆς φύσεως, τὴν ποικιλίαν τοῦ ἐδάφους, τοὺς δασώδεις λόφους, τὰς πλουσίας πεδιάδας, τὰς σκιερὰς κοιλάδας, τὰς ἰχθυοτρόφους λίμνας καὶ τοὺς ποταμούς, τ' ἀνεξάντλητα πηγαῖα νερά, τὰ πολυπληθῆ βαθύτατα καὶ ἀσφαλῆ σπήλαιά της, μὲ ἀγαθὰ πρὸς κάμνονν εὐκόλη καὶ ἄνετη τὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους τῶν θὰ ἐνεφανίσθησαν καὶ ἔζησαν ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους τίποτα δὲν γνωρίζομεν. Διότι ἡ Θράκη δὲν ἔχει ἐξερευνηθῆ οὔτε καὶ μελετηθῆ. Εἶναι ἄγνωστος ὄχι μόνον κατὰ τὴν προϊστορικὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Ρωμαιοβυζαντινὴν περιόδον της. Ἄγνοοῦμεν καὶ τὰς θέσεις πόλεων πρὸς ἐξαφανίστηκαν μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα. ¹⁾ "Ὅσοι ἀσχολήθησαν μὲ τ' ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς Θράκης, ὡς ὁ Albert Dumont, ὁ Th. Homolle, ὁ Mordtmann, ὁ G. Seure, ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς καὶ ἄλλοι, ψυχία μόνον, καὶ αὐτὰ ἐκ τοῦ ἐν Θράκῃ ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ μᾶς ἐμφανίζουν. Τὴν ζωὴν τῆς Θράκης, τὴν ζωὴν τῆς πέριξ τοῦ Βυζαντίου χώρας τὴν καλύπτει μυστηριώδης πέπλος.

Ἄμμοιροι τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀρχαιολόγου, πρὸς ἀπὸ ἴχνη ἄσημα ἢ ἀφανῆ δι' ἄλλον παρατηρητὴν ἀποκαλύπτει καὶ ἀναπαριστᾷ μὲ ὄλην τὴν λαμπρότητα τῶν εἰκόνας ἐξαφανισθείσας, ἡμεῖς θὰ προσπαθήσομεν νὰ σκιαγραφήσωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ σωζόμενα κατὰ τὴν ἱστορικὴν περιόδον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν, λείψανα τέχνης.

*) Συνέχεια ἀπὸ τὸν ΙΘ' τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ.

1) Ὡς εἶναι τὸ Δαόνειον, ὁ Φιλίας, ἡ Χαλκίς, τὸ Καινὸν Φρούριον, ἡ Μελαντιάς.

Α'. Σπήλαια 1).

Γνωστότερα ἀπὸ τὰ σπήλαια τὰ ὁποῖα συναντῶνται πολυπληθῆ εἰς διάφορα σημεία τοῦ Δέλτα εἶναι δύο μεγάλα καὶ βαθύτατα σπήλαια κείμενα παραπλεύρως εἰς τὰ ὑψώματα τῆς νοτιοανατολικῆς ἄκρας τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθυνοῦ ποταμοῦ μεταξὺ τοῦ Φιλιπῶς — τοιφλίκι καὶ τοῦ Γιαρῆμ-μπουργάς. Καὶ τὰ δύο εἶναι εἰσώχωρα μὲ ὑψηλοὺς θόλους καὶ πολὺ μεγάλο βάθος. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι προχωροῦν εἰς δέκα μιλίων ἀπόστασιν. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν παρατηροῦνται προφανῆ τὰ σημεῖα ἐκκλησίας 2) Εἰς τὰ χαμηλὰ τοῦ ὑψώματος ἐκείνου ἀναβλύζει μεγάλη καὶ ὀρηκτικὴ πηγὴ ὀνομαζομένη Τούνα-σουγιού. 3)

Δύο ἄλλα σπήλαια ἐπίσης τὸ ἓνα ἰοντὰ εἰς τὸ ἄλλο, εὐρίσκονται ὅπως εἶδομεν προηγουμένως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ στὸ Ἀϊλιαμπεῖρ, κοντὰ στὸ ρεῦμα τοῦ Καράμπαμπα καὶ πρὸς τὴν ἀνοικτὴ πεδιάδα τοῦ χωρίου Σουμπάσκι, Κλαλί καὶ Καστανιές. Τὰ σπήλαια αὐτὰ εἶναι ἀσυγκρίτως μικρότερα ἀπὸ τὰ σπήλαια τοῦ Γιαρῆμ-μπουργάς, εἶναι ὅμως λαξευμένα μὲ ἐπιμέλειαν καὶ τέχνην κατὰ τὴν εἴσοδόν των.

Διὰ τὰ σπήλαια τοῦ Ἰντζιζιζ ἐκάμαμεν ἤδη ἐκτενῆ λόγον 4) Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ σπήλαια σημαντικὰ συναντῶνται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεία τοῦ Δέλτα, τὰ ὁποῖα συχνάκις μὲν ἀνεσκάπτοντο ἀπὸ τοὺς χρυσοθήρας, ἐχρησιμοποιεῖσθαι δὲ ἀδελφικώτατα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18 ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους φυγοστράτους Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους.

Β'. Τύμβοι.

Τεχνητὰ ὑψώματα γῆ·, εἶδος μικρῶν λοφίσκων, παρόμοια τῶν ὁποίων

1) Μνημονεύομεν τὰ σπήλαια εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται ἔχνη ἀνθρωπίνης χειρός.

2) Διὰ τὰ σπήλαια τοῦ Γιαρῆμ-μπουργάς γνωρίζομεν ὅτι ἔγραψεν ὁ Dethier. Ἄτυχῶς δὲν εὗρομεν τὴν μελέτην ἐκείνου.

3) Τούνα τουρκ. λέγεται ὁ Δούναβις. Κατὰ μεταφορὰν δὲ καὶ μερικὲς πηγὲς μὲ ἀφθονα καὶ ὀρηκτικὰ νερά, Ἡ λαϊκὴ ὁμως παράδοσις θέλει ἄλλην ἐρμηνείαν. Πιστεύει ὅτι τὰ νερά ἐκεῖνα ἔρχονται ὑπογείως ἀπὸ τὸν Δούναβιν. Περὶ αὐτῆς ἰδὲ καὶ Περιηγήσεις Ἐβλιᾶ Τσελεμλή εἰς «Θρακικά» τόμ. 7, σελ. 154 καὶ ἐφ. διὰ τὰς πηγὰς τῆς Γέννας καὶ τοῦ Τσομλέκιοι, τοῦ ὁποῖου τὴν πηγὴν ἐσφαλμένως τὴν τοποθετεῖ εἰς τὴν Προβαδὴ. Ἐκ τοῦ Προβάτου τείχος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως — Δαλά-πασᾶ. Τὸ Τσομλέκιοι εὐρίσκεται περὶ τὴν μίαν ὥραν βορειότερον τῆς Προβαδῆ). Ἐκεῖ ἐσώζοντο τὰ εἰρηπια Σουλταλικῶν θερέτρων.

4) «Θρακικά», τόμ. ΙΘ' σελ. 237.

ἐπιδεικνύονται ὡς οἱ τάφοι τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σκαμάνδρου παρὰ τὸν Ἑλλησποντον, συναντῶνται πολλὰ καθ' ὅλην τὴν Θράκην.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δ. Μετρῶν κατὰ τὸ 1900 ἐσώζοντο πέντε τοιοῦτοι τύμβοι. Ἐνας, ὁ μικρότερος ἀπὸ ὅλους ἐπάνω ἀπὸ τὴν Τσαντώ, εἰς τὴν θέσιν Πρωτογόνατο ὅπου οἱ Τσεντιανῆς κοπέλλες ἐπήγαιναν τὸν Κλύδωνά τους προτοῦ τὸν ἀνοίξουν καὶ ἐχόρευαν. Δύο παρακείμενοι μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Ἐπιβατῶν, οἱ Ἀράπ-τεπέδες. Ἐνας ἀνατολικῶς τῶν Δελλιωνῶν καὶ ὁ ἄλλος, ὁ ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους ἀνατολικῶς ἀπὸ τὰ Δημοκράνεια παρὰ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ προφήτου Ἡλία, Μπαμπά-μπουρνού, ὅπως σημειώνεται εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας.

Ἀπὸ τὸν τελευταῖον αὐτὸν τύμβον ἡ θεὰ τῆς Κων)πόλεως μὲ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν τῶν λευκῶν καὶ ὑψηλῶν κτηρίων τῆς, μεταξὺ τῶν ὀποίων ξεχωρίζουν οἱ χρυαίζοντες τροῦλοι τῶν τεμενῶν καὶ ἐκκλησιῶν καὶ οἱ ἀπειροῤῥιθμοὶ ὀβελίσκοι τῶν μιναρέδων εἶναι ἐξαισία.

Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν Κων)πολιν ἐκ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

*
* *

Περὶ τῶν ἐπιχωματεύσεων τούτων ὑπῆρχεν εἰς τὸν λαὸν ἡ γνώμη ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ νὰ μεταδίδονται πληροφορίαι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Ἐὰν εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Θράκης ὅπου ὡς ἐκ τῆς διασκευῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων τούτων ἀποστάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ παρομοία γνώμη, αὕτη ἀποκλείεται τελείως διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Δ. Μετρῶν.

Ὁ Α. Dumont πρεσβεύει ὅτι τὰ χῶματα ταῦτα περιέχουσι τὴν ἱστορίαν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Θράκης, καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν. 1) Ἄλλοι, ὡς ὁ Mordehain, πιστεύουν ὅτι οἱ Τύμβοι ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς τάφοι ὄχι μόνον παρὰ τῶν Θρακῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων ἐθνῶν τὰ ὅποια διήλθον ἐκ Θράκης. 2) ἐνῶ ὁ Σγλίμαν ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ἐπεκυρώθη διὰ τῆς κριτικῆς τῆς σκαπάνης ὅτι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι. 3)

Ἐκ τῶν διδύμων τύμβων τῆς Σηλυβρίας τὸν ἕνα ἀνέσκαψαν κατὰ τὸ ἔτος 1912 ὁ Γάλλος Γεωρ. Σευρε καὶ ὁ Ἀναστάσιος Σταμούλης, ἀνεῦρον δὲ ἐντὸς αὐτοῦ μίαν λάρνακα κενὴν καὶ ὀλίγα εὐτελεῆ νομίσματα καὶ ἀπε-

1) Περιοδ. Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Κ/πόλεως τόμ. Στ' σελ. 366.

2) Αὐτόθι, τόμ. Γ' σελ. 151.—3) Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον σελ. 56.

κόμισαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ τάφος ἐκεῖνος εἶχε συληθῆ κατὰ προγενεστέρους χρόνους. ¹⁾

Γ'. Ὀχυρωματικά ἔργα.

Ἐδῶ θὰ μνημονεύομεν τὰς πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀχυρώσεις. Διότι οἱ Τούρκοι ἐπεκτείναντες τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Θράκης, μέχρι τῶν Καρπαθίων καὶ τοῦ Δνειστέρου καὶ μὴ παρενοχλούμενοι ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρ' ἰσχυρῶν γειτόνων, δὲν εἶχον αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρωτεύουσάν των ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτῆν. Μόνον δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἶχον ἀντιληφθεῖ τὸν ἄμεσον κίνδυνον ποὺ διετρέχον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ προέβησαν ἔσπευσμένως εἰς τὴν χάραξιν ὀχυρωματικῆς γραμμῆς, κατὰ τὸ σύγχρονον τότε σύστημα, ἀπὸ τοῦ Ἀθύρα εἰς τοὺς Δέρκους. Ἀλλὰ περὶ αὐτῆς θὰ ὁμιλήσωμεν ἄλλαχοῦ.

Φρούρια καὶ Πύργοι

Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰσχύν του, ἀφοῦ τελευταῖον ἐξ ὅλων τῶν φρουρίων τῆς περιοχῆς ὑπέκυψεν εἰς τὸν ἐχθρόν, ἔρχεται τὸ φρούριον τῆς Σηλυβρίας. ²⁾ Τοῦτο εἶχε σχῆμα ἀκανονίστου πελωρίου τετραπλευροῦ μὲ ἀτείχιστον τὴν νοτιάν πλευρὰν αὐτοῦ ὡς προασπιζομένην ἀπὸ ἀπρόσιτον κρεμνὸν ἐπὶ τῆς θα-

1) Φωτογραφία τῆς ἀνευρεθείσης λάρνακος ἰδὲ εἰς «Θρακικά» τόμος Α' σελ. 325.

2) Σκιαγραφίαν τῶν τειχῶν τῆς Σηλυβρίας κατὰ τὸ 1675 μᾶς δίδει ὁ John Conel' Ἀγγλος ἐφημέριος ἐν Κ/πόλει ἀπὸ τοῦ 1669—1677. «Θρακικά», τόμ. 12ος σελ. 128 καὶ ἐφ. Καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπής, ὅστις λέγει ὅτι τὸ φρούριον τῆς Σηλυβρίας εἶχε μίαν πύλιν καὶ 47 πύργους, «Θρακικά», τόμ. 7ος σελ. 159. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ δευτέρου περὶ Θράκης ἐν γένει ἀδυνατεῖ τις νὰ διακρίνει τί εἶναι τὸ ἀληθές καὶ τί τὸ φανταστικόν. Κατὰ ἐπιτοπίους πληροφορίας ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Σηλυβρίας ἐσώζοντο τέσσαρες πύλαι, τοῦ Κηρκαλὲ-καπουσοῦ εἰς τὴν ἔβραικὴν συνοικίαν, ἡ Ὀρτά-καλὲ-καπουσοῦ ἔμπροσθεν τῆς συνοικίας τῶν Ἀθιγγάνων, ἡ Πόρτα τοῦ Τσαρσιοῦ (τῆς ἀγορᾶς) ἐπὶ τοῦ κεντρικωτέρου δρόμου τῆς πόλεως καὶ ἡ τοῦ Παραπόρτι. Καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς δέκα πύργοι, ἓνας κοντὰ στὸν ἄγιον Σπυρίδωνα, στὸν γκρεμνόν, ποὺ εἶχε καταπέσει ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ φρουρίου, δύο ἄλλοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς μετὰ τὸ πρῶτον καὶ τῆς πύλης τοῦ Κηρκαλὲ-καπουσοῦ, δύο παρ' αὐτὴν τὴν πύλιν, δύο ἄλλοι παρὰ τὴν πύλιν Ὀρτά-καλὲ-καπουσοῦ (μεσαιάν δηλαδή), δύο ἡ τρεῖς εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας στοῦ Θεοδ. Καραμπουρούνη τὸ σπῆτι καὶ ἓνας ἡ περισσότεροι στοῦ Παραπόρτι.

λάσσης ὕψους πενήκοντα περίπου μέτρων. Περιέκλειε δὲ ἕως τὸ 1922 τὰς συνοικίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἀρμενίων. Οἱ Ἀθίγγανοι καὶ ἡ Τουρκικὴ συνοικία εὐρίσκοντο ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ κατελάμβανον ὅλην τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἄκρης τοῦ ὄχρου ὀδυτικὴν καὶ βορείαν αὐτοῦ ἐξωτερικὴν πλευρᾶν.

Μέχρι τοῦ 1878 καίτοι ἐρειπωμένον φαίνεται ὅτι τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο φρούριον διετηρεῖτο εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν· κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν Τούρκων, οἱ κάτοικοι τῆς Σηλυβρίας ἔκλεισαν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου καὶ ἠμπόδισαν τοὺς ἀτάκτους ἀπὸ τοῦ νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ φρουρίου ἐσώζοντο τὰ θεμέλια καὶ τ' ἀντερείσματα αὐτῶν ἐπὶ δὲ τῆς βορείας ἐκτὸς μικρῶν τμημάτων αὐτοῦ καὶ δύο ἀπὸ τὰς πύλας αὐτοῦ μὲ τὰς ἀψίδας τῶν καὶ μὲ μικρὰ τμήματα τῶν προασπιζόντων αὐτὰς πύργων. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν πυλῶν αὐτῶν τῆς ἀνατολικωτέρας, πού ὠδηγοῦσε πρὸς τοὺς ἀγρούς, τῆς κήρ-καλὲ-καπουσού, διεκρίνετο ἐπιγραφὴ λέγουσα ὅτι ἡ πόλις ἀνενεώθη ἐπὶ Μιχαὴλ Θεοδώρας καὶ Θέκλη. ¹⁾ Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τοῦ Προκοπίου ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπειραρῶν κτισμάτων τοῦ Ὀ' Ἰουστινιανὸς ἀνανέωσε καὶ τὰ τεῖχη τῆς Σηλυβρίας. ²⁾ Καὶ παραμένει ἄγνωστον ἂν ἀπέμεινε τι ἐκ τῶν τειχῶν αὐτοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνο· οἱ ὁποῖοι ἐκ περιτροπῆς ἐπολιόρχησαν τὴν πόλιν ἐκείνην ἀνεπιτυχῶς.

Ἡ τετάρτη πύλη τοῦ φρουρίου, τὸ κοινῶς Παραπόρτι εὐρίσκετο εἰς τὴν νοτιωτέραν ἄκρην τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ³⁾ καὶ ὠδηγοῦσε μὲ ἀπότομον κατωφέρειαν πρὸς τὸν λιμένα. ⁴⁾

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου ὀρθομένη εἰς θανασίον ὕψος καὶ πάχος ὡς πελώριον προπέτασμα κατὰ τοῦ εὐπροσβλήτου μέρους τῆς πόλεως ἐσώζετο, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῆς θαλασσίας ἄκρας αὐτῆς πύργου, ὅστις εἶχε καταπέσει ἔνεκα τῆς διαβρώσεως ὑπὸ τῶν κυμάτων τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐδάφους, ἀκεραία μὲ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπάλλξεις καὶ τοὺς πύργους μέχρι τοῦ 1915, ὁπότε ὡς εἶδομεν ⁵⁾ κατεδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν. ⁶⁾

1) Bull. corr. Hell. ἔτος 36 σελ. 567 καὶ Εὐστ. Δράκσι «Θρακικά» σελ. 14.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων. Λόγ. 4. 9.

3) Αἱ πλευραὶ τοῦ φρουρίου δὲν ἀντιστοιχοῦσαν ἐπακριβῶς εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος· ἦσαν ἐλαφρῶς ἐπικλινεῖς πρὸς αὐτά. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἡ νοτιὰ ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν, ἡ δυτικὴ πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ καθ' ἑξῆς.

4) Ὁ λιμὴν τῆς Σηλυβρίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἦτο πολὺ ἀβαθής. Ἐνῶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αἰδ. Covel ἠδύναντο νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐντὸς αὐτοῦ πλοῖα τῶν διακυσίων καὶ τριακοσίων τόνων.

5) «Θρακικά», τόμος 19ος σελ. 251.

6) Τὰ γκρέμισμα τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβρίας, «Θρακικά», παράρτ. Γ' τόμου σελ. 233.

*
* *

Ἐκ τῶν φρουρίων τῆς Λέρκου καὶ τῶν Μετρῶν καὶ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐλάχιστα σημεῖα διεκρίνοντο. Ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀθύρα οὐδέν. Ὁ ἱστορικός πύργος τῶν Ἐπιβατῶν ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἀπόκαυχον ἐνῶ μέχρι τοῦ 1882 διετηρεῖτο ἀρτιώτερος παντὸς ἄλλου εἰς τὸ εἶδος του ¹⁾ κατεδαφίσθη κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὑπὸ τῶν Ἐπιβατηγῶν χάριν τῆς ἀνοικουμένης τότε ἐκκλησίας των, τῆς ὁσίας Παρασκευῆς, τῆς ὁποίας τὴν ὑπὸ θαλάσσης θέαν ἐπεσκίαζεν καὶ διὰ τὰ χρησιμοποιηθῆ ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ὑλικὸν ἐκείνου. Ἐκ τοῦ πύργου τοῦ Οἰκονομοῦ μικρὸν τεμάχιον μόνον, καὶ ἐκ τοῦ Ἐμπυρίτου, τὸν ὁποῖον, ὡς εἶπομεν, συνταυτίζομεν μετὰ τὸ Σπάρτακουλὲ κανὲν ἴχνος δὲν ὑπῆρχε.

Ἐρείπια τινὰ παλαιῶν κτιρίων ἐσώζοντο καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Μελαντιάδος παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Ἀθύρα καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ χωριοῦ Παπάσπουργαζ, τοῦ ἀρχαίου Πασπαράς ὅπως ἦτο μέχρι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, διότι καταστραφέν καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀνεκτίσθη τὸ 1914 δυτικώτερον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Μεγάλου Τσεκμετζὲ—Μετρῶν, μειονομασθὲν συγχρόνως εἰς Ταλαάτκοι πρὸς τμήν τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἰσχύοντος Νεοτούρκου, τοῦ Ταλαάτ-βέη, τοῦ κατόπιν Μ. Βεζύρου Ταλάτ-πασά· ἀλλ' ἐκεῖνα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν λείψανα νεωτέρων κτηρίων τῶν Τούρκων χρησιμοποιηθέντα ὡς ἵπποφορβεῖα καὶ σταῦλοι.

Ὁ Καλὲς ἢ τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου.

Ἐπὶ τὸ ἐπιτόπιον ὄνομα Καλὲς εἶναι γνωστὸν τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ μεγάλου τείχους τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Κων)πόλεως Ἀναστάσιος ὁ Α'. ἔκτισε κατὰ τὰ ἔτη 507·512 ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου διὰ τὰ προστατεύσει, κατὰ τὸν Προκόπιον, τὰ θρακικὰ προάστεια τῆς Κ)πόλεως, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι «ᾠκοδόμουν καὶ συνεσώρευον ἐπιπλα καὶ διαπονήματα ἐνδεδεχέστατα οὐχ' ὅσον ἐς χρεῖαν, ἀλλ' ἐς ὕβριν καὶ τρυφήν ὅρον οὐκ ἔχουσαν». ²⁾

Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ τείχους εὐρίσκεται εἰς τὰς ἐρήμους καὶ δασώδεις πλευρὰς τοῦ Κούσκαγια. Εἰς τὰ ἄλλα σημεῖα αὐτοῦ, τὰ προσιτά, καὶ κωφειμένα, ἀπὸ αἰῶνων ἔχει κατεδαφισθῆ. πᾶλλαχοῦ δὲ ἔχουν ἐκσκαφεῖ

1) Ὁ Ἀλ. Πασπάτης τὸν εἶδε καὶ τὸν περιεγράψεν εἰς τὰ 1878. Περιοδ. Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Τόμ. ΙΒ' σελ. 84.

2) Προκόπιου, Περί Κτισμάτων 4—9.

καὶ τὰ θεμέλια αὐτοῦ, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑλικὸν αὐτῶν εἰς παντοίας χρήσεις.

*
* *

Παρὰ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου πρῶτος, καθ' ὅσον γνωρίζομεν ἔγραψεν ὁ Καισαρεὺς Προκόπιος κατὰ τὸν Στ'. μ. χ. αἰῶνα εἰς τὸ περὶ κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ βιβλίου αὐτοῦ. ¹⁾ Μεταγενεστέρως δὲ πολλοὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σουΐδας. Ἐκ τῶν συγχρόνων τὴν καλητέραν μελέτην περὶ αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ κατὰ τὸ 1898 ἐπισκεφθεὶς τὴν γραμμὴν καὶ τὰ λείψανα ἐκείνης Schuehhardt. ²⁾

Κατὰ τὸν Schuehhardt εἰς τὸ ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἀθύρα ποταμοῦ τμήμα τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται περὶ τὰ πέντε χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Σηλυβρίας καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ βάρθους τῆς θαλάσσης βαίνει εἰς εὐθείαν γραμμὴν πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὀφρῦος τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀλμυροῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ ὁποίου μόνον θεμέλια διακρίνονται πού καὶ πού, ὑπῆρχον δύο φρούρια πλησίον καὶ ἀνατολικῶς τοῦ τείχους, τὸ ἓν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ χωρίου Γιαπαγτζῆ καὶ τὸ ἄλλο μεταξὺ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ τοῦ Φαναρίου χρησιμοποιούμενα πιθανῶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Schuehhardt καὶ διὰ τὸν στρατωνισμὸν τῶν φρουρῶν ἐκείνου. Καὶ ἔνδεκα ἰσχυροὶ πύργοι ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἓν μέρος προέξέχοντες αὐτοῦ.

Πέραν δὲ τοῦ ποταμοῦ Ἀθύρα καὶ μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης ὅπου εἰς πολλὰ μέρη τῆς δασῶδους καὶ δυσπρόσιτου περιοχῆς τοῦ Κούσκαγια ἐσώζοντο ἀκέραια μεγάλα τμήματα αὐτοῦ, ὁ Schuehhardt ἐπεσκέφθη ἓνα μόνον πύργον, διότι δὲν κατώρθωσεν ἐκεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ὀχύρωσιν, τρεῖς διόδους ἐκ τῶν ὁποίων τὰς δύο ἐπὶ τοῦ Κούσκαγια καὶ καὶ τὴν ἄλλην εἰς λόφον παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπου τὸ τεῖχος εἰσεχώρει ἐπίσης βαθειὰ εἰς αὐτήν, καὶ ἓνα μεγάλο φρούριον εἰς τὴν πεδιάδα βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Καραιζᾶ. Τόσον ἢ διόδος παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅσον καὶ τὸ πλησίον αὐτοῦ φρούριον ἦσαν ἐντελῶς κατεδαφισμένα. Αἱ διόδοι ὅμως ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κούσκαγια, γνωστὰί ἐπιτοπίως ὡς Μπεξεστένια, ³⁾ διετηροῦντο ὄρθιαι, καὶ ὁ Schuehhardt διαπιστώνει ὅτι αὐτὰ

1) Προκοπίου, Περί κτισμάτων, 4—9.

2) Die Anastasius Mauer und die Dobrudsha Wälle. Βερολ. 1900. Ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς τὰ περὶ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ Μεσαιωνικά Γράμματα τοῦ ὁμωνύμου Συλλόγου, Τόμος Δ' 1939 Ἀθήναι κατὰ μετάφρασιν τοῦ Σπύρου Μ. Σταμούλη.

3) Μὲ τὴν λέξιν Μπεξεστένια ἐξακρατήριζαν τὰς στοὰς ἢ τὰς ὑποστέγους ἀγορᾶς, τὰ ἄλλως καὶ σκεπασμένα, ὅπως ἐλέγετο ἢ μεγάλη ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ἦσαν εἰς σχῆμα μεγάλων ὀρθογωνίων φρουρίων μὲ ἰσχυροτάτους πύργους εἰς τὰς γωνίας καὶ ὅτι τὸ πλάτος τῆς εἰσόδου αὐτῶν ἦτο περὶ τὰ ἑσσερα μέτρα.

Τὸ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν μῆκος τοῦ Ἀναστασιανοῦ τούτου τείχους τὸ ὁποῖον ὁ Προκόπιος ὑπελόγησεν εἰς δύο ἡμερῶν δρόμον καὶ ὁ Σουΐδας εἰς γ' μιλλίων ἀπόστασιν, ὁ Sehuehhardt τὸ ὑπολογίζει εἰς τεσσαράκοντα πέντε, τὴν δὲ ἀπὸ Κων)πόλεως ἀπόστασιν αὐτοῦ εἰς ἑξήκοντα πέντε χιλιόμετρα,

Ἐπιγραφή εὑρεθεῖσα παρὰ τὸ Καρατζὰ καὶ σωζομένη μέχρι τοῦ 1922 εἰς τὴν ἐν Σηλυβρία οἰκίαν τοῦ Ἀναστασίου Σταμούλη τῆς ὁποίας τὸ προαύλιον εἶχε τὴν ὄψιν μικρᾶς καλαισθητικῆς αἰθούσης ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἐμαρτύρει ὅτι τὸ τεῖχος ἐπεσκευάσθη ἐπὶ τῶν συμβασιλέων Βασιλείου τοῦ Β' (τοῦ Βουλγαροκτόνου) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκεῖνου Κωνσταντίνου τοῦ Η'. Ἦτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος. ¹⁾

Δ'. Ὑδραγωγεία

Εἰς πολλὰς χαράδρας τῆς δασώδους ἐκτάσεως τοῦ Κούσκαγια καὶ τῶν νοτιανατολικῶν ἀντερεισμάτων αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐρειπωμένοι πανύψηλοι τοῖχοι μὲ μεγάλα τόξα, μεγάλοι καὶ μικροί, κυρόμοιοι πρὸς τοὺς διασωθέντας παρὰ τὸ Ἀρμενίκοι τῶν ὁποίων φωτογραφία ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Θρακικά» ἐκ τῆς συλλογῆς Σταμούλη ²⁾ εἶτε καὶ μόνον τὰ θεμέλια αὐτῶν ἢ καὶ ἀπλῶς ἡ ὄνομασία τῶν θέσεων αὐτῶν, πὺν ἐξακριθεύοντο γενικῶς ὡς καμάρες (ἀψίδες). Ἦτο δὲ κοινὴ παράδοσις τῶν περιόικων ὅτι μὲ αὐτὰς τὸν παλῆθ' καιρὸ ἐπήγαιναν τὰ νερὰ τῆς Τούνας εἰς τὴν Πόλην.

Ἐξετάζων τις σήμερον τὰ λείψανα αὐτὰ πείθεται ὅτι πρόκειται πράγματι περὶ ὕδραγωγείων διὰ τῶν ὁποίων τὰ συλλεγόμενα πλησίον τῶν πηγῶν τῶν ὕδατα τοῦ Ἀθύρα, τοῦ Σαργεντίου, τοῦ Δέλκωνος καὶ τῶν παραποτάμων αὐτῶν, διωχετεύοντο ἐπιτηδεῖως ὑπερπηδῶντα δι' αὐτῶν τὰς κοιλάδας καὶ τὰς χαράδρας μέχρι τοῦ διασέλου τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης Λέρκων καὶ τῆς λίμνης τοῦ Ἀθύρα, καὶ τὰ ὑπερκείμενα τοῦ χωρίου Γεντζὲ ὑψώματα, ὅπου εἶνε ἐμφανῆς ὁ κεντρικὸς πρὸς τὴν Κων)πολιν ὕδραγωγός.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου παράδοσις καὶ κριτικὴ συμβαδίζουν. Ἡ παράδοσις ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὰ νερὰ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ

1) «Θρακικὴ Ἐπετηρὶς» 1897 ἐν Ἀθήναις, σελ. 291. Bull. de Cors. Hell. ἔτος 36ον σελ. 568 καὶ ἐφ. Antiq. Thrace de la Propontide.

2) «Θρακικά» Τόμος Α' σελ. 317.

Κούσκαγια καὶ τοῦ μεγάλου Καράτεπε. Προχωρεῖ πολὺ βορειότερον. Θέλει διὰ τὴν περίλαμπρον πόλιν ὅλα νὰ νερὰ τοῦ κόσμου. Θέλει τὰ νερὰ τῆς Τούνας. Τοῦ Δουνάβεως. Ἄλλ' εἴτε εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Καράτεπε καὶ Κούσκαγια περιορισθῶμεν, εἴτε καὶ προχωρήσωμεν μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Γεάρου, καὶ κατήθελξαν τὸν Δαρεῖον κατὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος¹⁾, δηλαδὴ στὰ νερὰ τῆς Γιέννας καὶ τοῦ Μπουνὰρ—Ἰσάρ, τὰ θαυμάσια αὐτὰ ὑδραυλικά ἔργα τῶν ὁποίων ὁ κεντρικὸς ἀγωγὸς σώζεται εἰς μῆκος πολλῶν χιλιομέτρων ἔξωθι τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς περιοχῆς τῶν Δέρκων, εἶναι ἀγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνας κατεσκευάσθησαν.

Ὁ Τερνὼ βέης, ἰδρυτῆς τῆς ἐταιρίας τῶν ὑδάτων Δέρκου καὶ πρῶτος διευθυντῆς αὐτῆς, εἰς μελέτην του ἀναγνωσθεῖσαν εἰς τὸν ἐν Κ)πόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1891 ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν» τὴν κατασκευὴν τῶν ὑδραγωγείων τούτων τὴν ἀποδίδει εἰς τοὺς Ρωμαίους χωρὶς νὰ διευκρινίσῃ ἂν κατεσκευάσθησαν ταῦτα ἐπὶ Ἀδριανοῦ (117 — 138 μ. Χ.), τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐπεμελήθη τοῦ ὀδικοῦ δικτύου τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ὑδρεύσεως τῶν μεγάλων πόλεων ἐκείνης, ἢ ἐπὶ Οὐάλεντος τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὰ τὰ ἐν Κ)πόλει ὑδραυλικά ἔργα ἢ ἐπὶ ἄλλου τινὸς Ἀρχοντος. Ἀναφέρει μόνον ὅτι τὰ πρῶτα λείψανα τῶν μεγάλων ἐκείνων ὑδραγωγείων συναπτᾷ ἐξερχόμενος τῆς Πόλεως μεταξὺ Ἐγιοῦπ καὶ Ραμὶς τσιφλίκι, ἀκολούθως δὲ πρὸς τὸ Κιουτσουκιοῖ, Πιρινδζήκιοῖ, Βογάζκιοῖ, Ἰμπροχωρι, καὶ Δαγιάκαδδιν καὶ ἀπωτέρω πρὸς τὸ Δελήγιουνουξ, Λαζάρκιοῖ καὶ Καλφάκιοῖ, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ βορείων κλιτύων τοῦ Κούσκαγια, ὄχι μακρὰν τοῦ Τσιφλίκιοῖ, ὅπως καταλήξουν εἰς τὴν Σιράντζα — δερὲ (τὸν Σεργέντιον), τῇ μεσολαβῆσει ἐτέρου ὑδραγωγείου ἐβδομήκοντα μέτρων μήκους ἐπὶ τοῦ Καραμὰν δερέ. Ἀπὸ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου οἱ σωλῆνες, λέγει, διαιρούμενοι εἰς δύο κλάδους ἐξαφανίζονται ἀποτόμως. Εἶτα δὲ εἰς ἀπόστασιν δέκα χιλιομέτρων ἐνοῦνται αὐθις πρὸς δυσμὰς τῆς Βιζύης, ἔνθα καταλήγουσιν εἰς δεξαμενὴν, ἣς τὰ ἔχνη διατηροῦνται ἔτι ἀρκοῦντως καλῶς καὶ ἥτις εἶναι γνωστὴ ἐν τῷ τόπῳ ὡς Σκυλόπετρα. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖον φαινομενικὸν ὄριον τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου.

Τὸ ὅλικόν μῆκος τοῦ ὑδραγωγείου κατὰ τὸν Τερνὼ βέη ἀνέρχεται εἰς ἑξακόσια δέκα χιλιόμετρα. τὸ δὲ ἐσωτερικὸν ὕψος τοῦ ἀγωγοῦ κυμαίνεται μεταξὺ ἐνὸς μέτρου καὶ ἐννεμήκοντα ἑκατοστῶν καὶ δύο μέτρων μετὰ εὔρους κατὰ μέσον ὄρον 90 ἑκατοστόμετρα.

1) Ἡροδ. βιβλ. 4 κεφ. 39.

Κλείει δὲ τὴν ἔκθεσίν του μὲ τὴν προσθήκην ὅτι τὰς πληροφορίες του τὰς ὀφείλει εἰς τοὺς μηχανικοὺς τῆς Ἐταιρείας τῶν Ὑδάτων Δέρκου μετὰ τῶν ὁποίων περιήλθε μέρη τινα τοῦ Ὑδραγωγοῦ σωλήνος ¹⁾.

*
*
*

Ἀπὸ πληροφορίας φίλου, ὅστις ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε στὸ Καρατζὰ καὶ τώρα εὐρίσκεται πρόσφυξ εἰς τὰ Γενιτσά, περὶ τοῦ Ὑδραγωγείου τούτου τούτου μανθάνομεν καὶ τὰ ἑξῆς: Ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖον περνοῦσε πάνω ἀπὸ τὸ Τσιφλίκοϊ καὶ τὸ Βελιγράδι, προχωροῦσε πρὸς τὸ χωριὸν Καραμάνδερε, ὅπου ἄρχισε καὶ μάζευε ὅλα σχεδὸν τὰ νερὰ ἀπ' τὶς μεγάλες πηγὰς μέσα στὸ δάσος, προχωροῦσε στὴν περιφέρεια Τσιγγενὲ Σαράϊ (τοῦ Ἀνακτορίου) τῆς Βιζύης. Περνοῦσε κοντὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Τεκὲ κι' ἔφθανε στὶς πηγὰς τῶν νερῶν τῆς Γέννας τὰ ὁποῖα διοχετεύονται στὴν Πόλη. Ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖο σὲ πολλὰ μέρη τῆς ὀροσειρᾶς Κουσ-καγιὰ εἶνε ἀκέραιο καὶ ἀνέπαφο, θαυμάσιο ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη. Ὅτι ἡ σπουδαιότερα ἐργασία εἶναι οἱ ἀπειρες καμάρες (ἀψίδες) οἱ ὁποῖες σώζονται ἀκόμη. Στὶς περιφέρειαι δὲ τῶν χωριῶν Καλφάκιοϊ, Βελιγράδι καὶ Καραμάν—δερε εἶνε ἀκέραιες. Καὶ ὅτι ἡ μεγαλητέρα βρίσκεται εἰς τὰ πέριξ τοῦ Καραμάν δερε, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι τὴν λένε Κουρσοῦν-Γκερμέ. Ὅτι ἡ διάμετρος τοῦ ὑδραγωγείου εἶνε δύο ἕως τρία μέτρα καὶ ὅτι στὰ ἴτοιχώματα αὐτοῦ διακρίνονται ἀκόμη τὰ ἴχνη τοῦ νεροῦ πὺ διωχετεύετο καὶ τὸ νερὸ πὺ ἔφθανε σὲ λίγο πλέον τῆς μισῆς διαμέτρου ²⁾ Ὅτι τώρα μέσα στὸ ὑδραγωγεῖον κατοικοῦν ἑκατομμύρια νυχτερίδες καὶ ὅταν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀμπτοῦλ Χαμητ τοῦ Β'. ζητήθηκε κοπριὰ τῶν νυχτερίδων γιὰ τοὺς κήπους τοῦ Γιλδίξ, ὁ τότε Μουτεσαρίφης τῶν Μετρῶν Τζεβὰτ μπέης διέταξε τὸν Μανωλάκη Γουρῆ. μουχτιάρη στὴ Στράντζα καὶ τέσσαρες χιλιάδες οκάδες ἀπ' αὐτὴν τὴν κοπριὰ τὴν ἔστειλαν στὴν Πόλη γιὰ τὸ Παλάτι τοῦ Γιλδίξ, ³⁾.

1) Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. ἐν Κ)πόλει Τόμ. ΚΓ' σελ. 21—22. «Τὸ ὕδωρ ἐν τῇ ἀρχαιότητι».

2) Τὴν αὐτὴν περιῖπου ἐντύπωσιν ἀφῆκε καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ ὑδραγωγὸς ὅταν κατὰ τὸ 1909 συνητήσαμεν αὐτὸν κατὰ μίαν κυνηγετικὴν ἐκδρομὴν παρὰ τὸ Δελήγιονοῦξ.

3) Πληροφοριοδότης μου εἶναι Ἕλλην ξενοδόχος μετὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Souchardt ἐπεσκέφθη τὸ ἔξωθεν τοῦ Καρατζὰ φρούριον—ὁ Διαμαντῆς Κωνσταντινίδης, Σύλλ. Μεσ. Γραμμ. Τόμος Δ' «Τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου».

Τὸ πηγάδι τῆς Σηλυβριᾶς.

Εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν συνοικίαν τῆς Σηλυβριᾶς εὐρίσκεται ἓνα εὐρύστομο καὶ παμπάλαιο πηγάδι τοῦ ὁποίου τὸ μαρμάρινο καὶ ὕψηλόν βραχιόλιον ἦτο πυκνώτατα καὶ βαθιὰ ἀυλακωμένον ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον ἀντλησιν ἐξ αὐτοῦ. Νὰ ἦτο ἔργον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας; ἢ τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας; Ἄγνωστον. Πιθανώτατα ὅμως ἦτο ἡ μυστικὴ πηγὴ τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως ἐν καιρῷ πολιορκίας. Ἴδου τί εὐρίσκομεν περὶ αὐτοῦ εἰς σημείωμα τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου Σταμούλη φέρον ἡμερομηνίαν 28 Αὐγούστου 1922.

Ἐνταῦθα, ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπάρχει πηγάδι ἀρχαίας ἐποχῆς ὀνομαζόμενον Ἑβραϊκόν, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν συνοικίαν εἰς τὴν ἄκρην μιᾶς ἀρκετὰ μεγάλης πλατείας — Ἀπὸ τὸ πηγάδι αὐτὸ καθόσον ἐνθυμοῦμαι ὑδρεύοντο ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἦτοι ἀπὸ 70—72 ἐτῶν οἱ κατοικοῦντες πέριξ αὐτοῦ. Τὸ πηγάδι αὐτὸ ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐξηράνθη, διότι εἰς μέρος ὅθεν ὑπογείως μακρόθεν ἤρχετο τὸ νερὸ, ἔπεσαν χῶματα καὶ ἀπέφραξαν τὸν δρόμον του. Ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Ἑβραίουσιν ἰδίως καὶ τινὰς τῶν ἡμετέρων ὅτι ἡ πηγὴ του εἶνε περὶ τὰ δέκα λεπτὰ μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἔρχεται ὑπογείως ἀπὸ δρόμον ἐσκαμμένον ἐντὸς πόρου. Διὰ νὰ μάθω πὺ ἔχει σταματήσῃ τὸ νερὸ τὸ τόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν πόλιν καὶ πόση ἀκριβῶς εἶνε ἡ ἀπόστασις του προχθὲς κατεβίβασα τρεῖς ἐργάτας, τοὺς ἔδωκα σχοινιά μακρὰ καὶ μέτρον καὶ κηρία διὰ νὰ μετρήσωσι τὸ διάστημα καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πηγαδιοῦ εἰς κάθε στόμιον (μπατζᾶ), τὰ ὁποῖα ἐνῶ ἔξωθεν εἶναι σκεπασμένα διὰ νὰ μὴ φαίνονται ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, ἔσωθεν εἶναι εὐδιάκριτα. Κατὰ τὰς πληροφορίας πὺ μοῦ ἔδωσαν οἱ ἐργάται ἐκεῖνοι τὸ ὄλον μῆκος ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ πηγαδιοῦ μέχρι τῆς πηγῆς εὐρέθη 735 μέτρα, ἐμέτρησαν δὲ δεκαοκτῶ ἕως εἴκοσι στόμια ἀπέχοντα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο περὶ τὰ 35 μέτρα. Ὁ δρόμος εἶναι σκαμμένος εἰς βάθος ποικίλλον ἀπὸ 5—10 μέτρα. Ὁμοίως ἀκατόνιστον εἶναι καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ φάρδος αὐτοῦ. Ἄλλοῦ βαδίζει κανεὶς ἐλευθέρως καὶ ἄλλοῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σκύπη ἢ νὰ βαδίξῃ πλαγίως. Τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἡ πηγὴ εἶνε ὡς δωμάτιον ὕψους 5—6 μέτρων καὶ ἴσου περιῖπου πλάτους. Παρ' αὐτῷ εὐρίσκεται ἄλλο διαμέρισμα ὕψους 10—12 μέτρων.

Ε'. Ἀρχαιολογικὰ Εὐρήματα

Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς Θράκης γενικῶς εἶναι πενιχρὰ συντρίμματα. Ἐγνώσθησαν δὲ ὅσα τυχαίως ἤλθαν εἰς τὸ φῶς. Ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ δὲν ἔγιναν οὔτε στὸ Δέλτα. Ὁ G. Seure ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Ἀναστάσιον Σταμούλην ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιχειρήσουν κατὰ

τὸ 1911 ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν ἀρχαίαν Πέρινθον, ἀλλὰ προτοῦ δοθῆ ἡ σχετικὴ ἄδεια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐξεργάγη ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ Γάλλου ἀρχαιοδίφου καὶ τοῦ φιλοπατρίδος Ἑλληνοσ περιωρίσθη, ὡς εἶδομεν εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο Τύμβων τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σηλυβρίας-Ἐπιβατῶν εὐρισκομένων μὲ πενιχρὰν ἀπόδοσιν.

Διὰ τ' ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς Θράκης ἔγραψαν ξένοι τινὲς καὶ Ἑλληνες εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καθὼς καὶ εἰδικὰς μελέτας τῶν. Ἐκ τῶν ἀρχαιολόγων συστηματικώτερον ἡσχολήθη δι' αὐτὰ ὁ Albert Dumont. Οὗτος καθ' ὃν χρόνον ἦτο διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως του περιώδευσε τῷ 1868 τὴν Θράκην καὶ ἐμελέτησεν ὅσα ἦσαν γνωστὰ ἐκ δημοσιευμάτων ἢ τῷ ὑπεδείχθησαν παρὰ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν περιοδείαν του. Τὰ πορίσματα δὲ τῆς μελέτης του ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τὸ 1887 ὑπὸ τὸν τίτλον: *Inscriptions et monuments figurés de la Thrace*.

Μετ' αὐτὸν ὁ Th. Homolle συνεπλήρωσε τὴν μελέτην ἐκείνου ἐκδόσας τὸ 1892 ἐπίσης ἐν Παρισίοις τὸ *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie par Albert Dumont réunis par Th. Homolle*. Ἄλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα δὲν ἔπαυσαν τὰ περὶ αὐτῶν δημοσιεύματα νὰ πλουτίζονται ἐφ' ὅσον νέα εὐρήματα ἤρχοντο εἰς φῶς.

Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τῆς Θράκης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα πλουσίαν, μοναδικὴν πρᾶγματι διὰ τὴν Θράκην συλλογὴν, κατήρτισεν ὁ ἀκαταπόνητος καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης Ἀναστάσιος Κ. Π. Σταμούλης ἀρχίσας αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1859 καὶ ἐξακολουθήσας νὰ ἐργάζεται δι' αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς ἀντιξέουσας περιστάσεις καὶ τὰς περιπετείας τῆς πατρίδος του μὲ ἀφοσίωσιν καὶ ἐπιδέξιον ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἀξίας νὰ ἐπισύρωσι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Seure, τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν σοφῶν, μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, τοῦ βιαίου ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Θράκης¹⁾.

Συλλογὴ Ἀναστασίου Σταμούλη

Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀν. Σταμούλη κατὰ τὸ 1922 ἀπετελεῖτο ἀπὸ χιλιάδας καὶ πλέον ποικίλων ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν νομισμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ σπάνια τῆς Θράκης, ἀπὸ ὀλίγους δακτυλιολίθους καὶ μικρὰ κοσμήματα, ἀπὸ πληθὺν μολυβδίνων σφραγίδων καὶ μολυβδοβούλων βυζαντιανῶν ἀνεκδότων, ἀπὸ ὑπὲρ ἑκατὸν τεμάχια

1) Bull. de Cors. Hell. 1912.

λιθίνων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων πλακῶν καὶ ἀπὸ μίαν θαυμασίαν χαλκίνην κεφαλὴν γυναικὸς παρομοίαν σχεδὸν πρὸς τὴν εὐρεθεῖσαν ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1756 εἰς τὸ Ἡράκλειον, τὴν Herculanium.

Τὴν πολύτιμον ἐκείνην ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν του, ἐκτὸς τῶν λιθίνων καὶ μαρμάρινων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων πλακῶν, ὁ Ἄν. Σταμούλης καίτοι ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐκ Σηλυβρίας καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι συντόμως θὰ ἐπανήρχετο ἐκεῖ, διὰ τὰ συνεχίσῃ τὸ πατριωτικὸν του ἔργον, κατώρθωσεν ἐν τούτοις τὰ τὴν συναποκομισθῆναι εἰς τὰς Ἀθήνας. Καί, ὅταν ἐπέισθη κατὰ τὸ 1923 ὅτι ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην ἐκλείσθη διὰ τὴν παρούσαν γενεὰν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἐδώρησεν εἰς τὰ ἔθνικὰ μας Μουσεῖα.

*

* *

Περὶ τῶν λιθίνων μνημείων τῆς συλλογῆς Σταμούλη τμηματικῶς ἔγραψαν διάφοροι. Πλήρη περιγραφὴν αὐτῆς ἐδημοσίευσεν ὁ ἀρχαιοδίφης Georges Seure τὸ 1912 εἰς τὸ Bulletin de Cor. Hellénique ἔτος 36ον σελ. 536 κ. ἐφ. ὑπὸ τὸν τίτλον: Collection Stamoulis Antiquités Thrace de la Propontide.

Διὰ τὴν χαλκίνην κεφαλὴν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐκόσμει μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μας Μουσείου, προτοῦ ἀποσταλῆ μετ' ἄλλων ἐκλεκτῶν ἀρχαιοτήτων μας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἡσχολήθη ὁ ἐπίσης Γάλλος Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς De la coste Messière εἰς τὸ προμνησθὲν περιοδικὸν τοῦ 1924, ἡ δὲ πραγματεία αὐτοῦ μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐδημοσιεύθη μετὰ τῶν παρ' ἐκείνου ἐκδοθεισῶν εἰκόνων τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς τὸν Βον Τόμον τῶν «Θρακικῶν (τοῦ ἔτους 1929).

Κατάλογον καὶ περιγραφὴν τῶν βυζαντινῶν μολυβδοβούλων μετὰ τεσσάρων πινάκων ἐδημοσίευσεν τὸ 1930 ἐν Ἀθήναις ὁ ἀείμνηστος διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Κ. Κωνσταντόπουλος.

Διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν νομισμάτων τῆς ἰδίας συλλογῆς πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀσχολεῖται ἤδη ὁ ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν μας Γεώργιος Οἰκονόμου.

Ναοὶ καὶ Μοναστήρια

Μεταξὺ τῶν λειψάνων τέχνης θὰ ἔπρεπεν ἴσως τὰ συγκαταριθμησόμεν καὶ πενιχρά τινα λείψανα θρησκευτικῶν οἰκοδομῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις ἀνάγεται εἰς τὰ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἔτη. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

*
* *

“Ότε εις τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα εἰς τὰ εὐτυχημένα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολυπληθῆ καὶ πλούσια Μοναστήρια, καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ συνάγεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικὰς μαρτυρίας ἀμέσους ἢ ἐμμέσους. “Όταν εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας διεξερχόμεθα τὰς ἐκ δυσμῶν πρὸς τὴν Κων)πολιν ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς λεηλασίας τοῦ Κρούμου καὶ τῶν Κουμάνων εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κων)πόλεως, καὶ τὰς δηρώσεις καὶ αἰχμαλωσίας ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Βαγιαζήτ τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων κατὰ τὴν δεκαετῆ πολιορκίαν τῆς βασιλευούσης δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλων μαρτυριῶν διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι εἰς τὸν Φιλέα ὑπῆρχεν ὀνομαστὴ Μονὴ τιμηθεῖσα κατ’ ἐπαιάληψιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἄλεξιου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ὅτι εἰς μόνην τὴν Σηλυβρίαν εὐρίσκοντο πέντε Μοναὶ καὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἐκκλησίαι !

Δὲν θὰ ἦσαν βεβαίως οὔτε ὄλαι αἱ ἐκκλησίαι μεγαλοπρεπεῖς, οὔτε ὄλα τὰ Μοναστήρια περίλαμπρα. Ἐναμφιβόλως ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ ἀξιόλογα οἰκοδομήματα. Ἐπόδειξις τὰ ἑρείπια τῶν ἐν Σηλυβρίᾳ δύο ναῶν, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὴν νοτιανατολικὴν ἐσωτερικὴν γωνίαν τοῦ φρουρίου, ὅπου μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ ἔκπατρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκετο καὶ τὸ Νεκροταφεῖον των.

Τόσον διὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν ἐκκλησίαι Μοναστηρίων. Ὁ ἅγιος Σπυρίδων μάλιστα ἐλέγετο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ μοναστήρι. Διεσώθησαν δὲ τὰ ἑρείπια αὐτοῦ εἰς ἀσυγκρίτως καλυτέραν κατάστασιν τῶν ἑρειπίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ ὁποίου μέρος μόνον τῶν τοίχων ἐσώζοντο μὲ ἐμφανεῖς τὰς ἐπ’ αὐτῶν φιλοτέχνους ἀγιογραφίας. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐπὶ τῶν ἑρειπίων ἐθνικοῦ τινὸς ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐπισκευάσθη φιλοκάλως καὶ μεγαλοπρεπῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1881 καὶ 1905, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεδαφίσθη δὲ ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1922 μετὰ τὴν ἐκ Σηλυβρίας ἀπομάκρυνσιν τῶν πρώτων, κατὰ πληροφορίας ἀπὸ αὐτόπτας μάρτυρας ¹⁾.

Αἱ πέριξ τῶν ἑρειπίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πυκναὶ οἰκοδομαὶ δὲν

1) Περὶ τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος περισσότερα ἰδὲ εἰς τὸν 9ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ. 37 κ. ἐφ. Σημ. Μ. Α. Σταμούλη καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἐκθεσιν Κ. Μαυρίδου. Ἐκεῖ καὶ φωτογραφίαι τοῦ ναοῦ.

ἀφίνου τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντύπωσιν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν πέριξ τοῦ ἁγίου Σπυριδωνος μέγαν περίβολον, ὅτι πρόκειται περὶ χώρου Μοναστηρίου. Ὁ παραπλεύρως ὁμοῦ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἀνυψούμενος λαξευτὸς μιναρὲς δὲν ἀφίνει οὔτε τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ ναὸς αὐτὸς ἦτο ὁ μεγαλοπρεπέστερος ἐξ ὅλων καὶ εἶχε μετατραπῆ εἰς τέμενος καὶ ὡς τοιοῦτος ἔχει ἐρειπωθῆ ἢ καταστραφῆ ἀπὸ πυρκαϊᾶν εἰς ἀμαρτυρήτους χρόνους. Μετὰ τὸν ἑκατηρισμὸν τῶν Ἑλλήνων τόσον ὁ μιναρὲς ὅπως καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ κατεδαφίσθησαν.

Ἐλέγετο ὅτι βυζαντινῆς ἐποχῆς λείψανον ἦτο καὶ ἓνα μικρὸν μέρος τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, Γέννησις τῆς Θεοτόκου, καὶ δὴ τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ποῦ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ προστατοῦ τῆς πόλεως Ἀγαθονίκου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας αὐτῆς ἐφυλάσσοντο ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἡ Σηλυβρινή, ἡ ἁγία κέρα τοῦ ἐν Σηλυβρία μαρτυρήσαντος ἁγίου Ἀγαθονίκου καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα τῆς εἰς τὰ Μύλασσα τῆς Μ. Ἀσίας ἀθλησάσης; Ρωμαίας πατρικίας, τῆς ὁσίας Ξένης, τῆς ὁποίας ναὸς ἀνηγέρθη πρὸ τινων ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ Μυλάσσων προσφύγων εἰς τὴν Νέαν Κοκκινιάν, τὸν σημερινὸν Δῆμον τῆς Νικαίας. Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας καὶ τὰ ἁγία λείψανα μετεφέρθησαν κατὰ τὸν ἑκατηρισμὸν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸν ἐν Καβάλλα ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Δὲν γνωρίζομεν πόσαι ἐκκλησῖαι ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Σηλυβρίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ John Covel ἢ τῶν δεκατεσσάρων αἰ ὁποῖαι ἐσώζοντο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1665) ¹⁾ ἦσαν ἀρχαῖαι Διότι ἐκτὸς τῆς μητροπολιτικῆς δύο μόνον ἄλλαι ἐκκλησῖαι ὑπῆρχον τὰ τελευταῖα χρόνια εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, κτίσμα νεωτέρας ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες πρὸ ἑκατὸν πενήκοντα περίπου ἐτῶν, κατὰ πληροφορίας τοῦ μακαρίτου Ἀναστ. Σταμούλη νὰ παραχωρήσουσιν κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν εἰς τοὺς Ἀρμενίους ²⁾ καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Παραπάρτι ³⁾.

1) «Θρακικὰ» τόμος 10ος Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα σελ. 194.

2) Ἡ εἰς τοὺς Ἀρμενίους παραχωρηθεῖσα ἐκκλησία ἦτο ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὴν ὁποίαν ὁ Covel περιγράφει ὡς ἀρχαιοτέραν καὶ ὠραιότεραν. Αὐτόθι, σελ. 135. Καταστραφείσης ὁμοῦ ἐκείνης ἐκ πυρκαϊᾶς οἱ Ἀρμένιοι ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης ἀνοικοδόμησαν τὴν σωζομένην,

3) Περὶ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν τῆς Σηλυβρίας εἰς σημειώσεις τῆς Ἑλ. Σαραντῆ ὑπαγορευθείσας ὑπὸ τοῦ πατρὸς της εὐρίσκομεν τὰ ἑξῆς: «Λένε πὼς ἡ Σηλυβρία

*
* *

Βυζαντινοὶ ναοὶ οὔτε εἰς τὰς Μέτρας οὔτε εἰς ἄλλας κωμοπόλεις καὶ χωριὰ τῆς διοικήσεως αὐτῶν περιεσώθησαν. Μόνον εἰς τὴν Στροντζαν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ὅπου σώζονται ἑρείπια φρουρίου, ἀποδιδιμμένου εἰς τὸν Κότυν, ἐσώζετο μικρὸς ναῖσκος τῶν Ταξιαρχῶν (Ἐπι—
Ξιστράσκου) κατ' ἐπιτόπιον παραφθοράν, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο ὁ τάφος δύο Παλαιολόγων, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ὅπου πολλάκις τοῦ ἔτους, ἰδίως δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Ταξιαρχῶν, γυναῖκες προσέφερον ὡς θυσίαν πετεινὸν, σφάζοντες αὐτὸν ἐντὸς παρακειμένης λάρνακος ¹⁾).

*
* *

Ἐκ τῶν νεωτέρων ναῶν ἄξιος μνείας εἶναι ὁ τῶν Ἐπιβατῶν, ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν ὁσίας Παρασκευῆς τιμώμενος. Οὗτος ἤρχισε

εἶχεν ἄλλοτε σαράντα ἐκκλησίας, 1) Τὸ Τζαμί τοῦ Περί πασᾶ ἦταν ὁ Χριστός. 2) Πηγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὴ Σηλυβρία πρὸς τ' ἀλώνια, τὸ Τζαμί τοῦ Ἀλῆ μπέη ἦταν ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Σοφίας. 3) Ἀντίκρου στὴν ἁγία Σοφία ἦταν ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος. 4) Στὸ Ἐβραϊκὰ δηλαδὴ τὴν Ἐβραϊκὴ συνοικία, κοντὰ στὴν Χάβρα, ἡ Παναγία ἢ Χαριτωμένη. 5) Ὁ αἱ Γιάννης ὁ Θεολόγος ποὺ ἔγινε τζαμί ἀντίκρου στὸ σπίτι τοῦ Χριστοδοῦλου. Ὁ μιναρὲς του ἦταν ἡ ὑψηλότερα οἰκοδομή. Σώζονται εἰκόνες στοὺς τοίχους καὶ μάρμαρα μ' ἐπιγραφές. 6) Ὁ λουτρὸς ὁ ἐπάνω, ἐκκλησία ὁ ἅγιος Παντελεήμονας. 7) Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου στὸ σπίτι τῆς Ραλιῶς. Στὴ γιορτὴ του κάθε χρόνο πῆγαινε ὁ παπὰς καὶ γυναῖκες. 8) Στὸ σπίτι τοῦ Θεοδώρου τοῦ Καράμπουρούνη τοῦ Μαύρου λέγαν πὼς ἦταν ἐκκλησία τῆς Παναγίας καὶ σώζονταν εἰκονίσματα. 9) Ὁ Ταβανλῆ τσεσμέσ ἦταν ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Στὴ μνήμη του ἀπὸ βραδὺς ὡς τὴν καταστροφὴ πῆγαιναν καὶ ἀναφταν κερὰ. 10) Ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Θεοδοσίας πηγαίνοντας στὸ Γιάρι μετὰ τὸν Ταβανλῆ. Τὴν εἶχαν κάμει περιτεῖξιμα. Τελευταίως σώζονταν μιά κολόνα. Ἡ χατζῆ Ἀνθὴ θυμοῦνταν καὶ τὰ στασίδια. Τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς τῆς ἁγίας Θεοδοσίας πῆγαιναν καὶ ἀναφταν κερὰ. 11) Στὸ Γιάρι ἦταν ἐκκλησία τῆς ὁσίας Ξένης. Ἀπὸ τὴ θάλασσα φαίνονταν σημάδια. Ἡ θάλασσα ἔφαγε τὸν βράχο κ' ἔπεσε ἡ ἐκκλησία κ' ἔπεφταν οἱ ψῆφες καὶ τὶς ἔβρισκαν τὰ παιδιὰ στὴν ἀκρογιαλιά. 12) Λέγαν πὼς ἦταν ἡ ἐκκλησία τ' αἱ-Γιάννη στὴν ἀνωφέρεια τοῦ Μπσνακιοῦ. 13) Ἄι - Γιάννης κατεβαίνοντας στὸ Παράπορτι, ὅπου ἔλεγαν ὅτι ἔθαφταν τοὺς ξένους.—14) Ἡ Ἀρμενικὴ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἦταν δική μας. 15), 16), 17) Καὶ τρεῖς ἐκκλησίαι ποὺ σώζονται= Ἡ Γέννησις τῆς Παναγίας, ποὺ πρὶν ἦταν ἀφιερωμένη στὴν ὁσία Ξένη καὶ παλαιότερα στὸν ἅγιο Ἀγαθόνικο, ἡ Κοίμησις τῆς Παναγίας στὸ Παράπορτι καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ποὺ τὸν ἔλεγαν καὶ μοναστήρι.

1) Κατ' ἀφηγήσεις ἐντοπίων. Ἴδὲ καὶ Κ. Σάθα Τουρκ. Ἐλλάς Ἀθ. 1869 σελ. 52.

ν' ἀνεγείρεται ἀπὸ τοῦ 1882 ἐπὶ τοῦ χώρου, ὅπου ἔκειτο ἀρχαιότερος ναὸς τῆς ὁσίας, ἀλλ' εἰς διαστάσεις, πολὺ μεγαλειτέρας ἐκείνου — ἐγκαίτια τοῦ ναοῦ τούτου δὲν ἐγένοντο. Χάριν τοῦ ναοῦ τούτου ὅπως εἶδομεν οἱ Ἐπιβιτινοὶ ἐθυσίασαν τὸν ἀρχαιότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸ εἶδος τοῦ σωζόμενον πύργου τοῦ Ἀποκαόχου.

Ὁ τοῦ Φαναρίου, ὃ ὁποῖος ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ ναοῦ τῆς Ἀγίας Τριῖδος. Ὁ τοῦ Βελιγραδίου ποὺ ἀνηγέρθη ἐν σμικρῷ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Φαναρίου. Καὶ ὁ ναὸς τῶν Καστανέων, ποῦ ἦτο κτισμένος ἀπὸ μονολίθους πελεκητοὺς μεγάλων διαστάσεων κατ' ἀπομίμησιν τῶν πελασγικῶν τειχῶν. Ἦρχισε νὰ κτίζεται ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐγκαινιάσθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1904. Κατὰ τὴν μάχην τῶν Μετρῶν τοῦ 1912 ἐπειδὴ ἐντὸς τοῦ χωρίου συνεκεντρώθη βουλγαρικὸς στρατὸς καὶ ὀλικὸν πολέμου ὁ ναὸς αὐτὸς ἐγένετο στόχος τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. Ἐπτά δὲ ὀβίδες προσέκρουσαν ἐπάνω του χωρὶς νὰ ἐπιφέρουν τὴν παραμικρὰν βλάβην.

*
* *

Τῶν ἄλλων χωρίων καὶ κωμοπόλεων τῆς περιοχῆς μὴδὲ τῶν Μετρῶν ἐξαιρουμένων οἱ ναοὶ δὲν εἶχον τι τὸ ἄξιον προσοχῆς. Ὁ προτελευταῖος ἐπισκοπικὸς ναὸς τῶν Μετρῶν εἶχε στοιχίση δέκα πουργιὰ γρόσια καὶ εἶχεν ἀνεγερθῆ εἰς τὰ 1722. Ἀνεκαινίσθη δὲ κατὰ τὸν Πασπάτην τῷ 1848, ὁπότε ἐνετειχίσθησαν εἰς αὐτὸν καὶ πλάκες βυζαντινῶν μνημάτων ¹⁾.

Ἡ περὶ ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ μαρτυρία τοῦ Πασπάτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ σχετικὴν σημειώσιν τῶν Κωδικῶν τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν ποὺ σώζονται ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τοῦ 1577. Εἰς τοὺς λογαριασμοὺς Ἐκκλησίας τῶν ἐτῶν 1844 καὶ 1845 εὐρίσκομεν εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἐξόδων καὶ κονδύλιον: "Ἐξοδα διὰ τὸ ἰλάμι καὶ φερμίαν τῆς ἐκκλησίας καθὼς καὶ διὰ ξυλείαν κλπ. ²⁾.

Τὴν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ροπὴν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα τῶν Βυζαντινῶν προγόνων των ἀγάπην οἱ νεώτεροι Θράκες τοῦ Δέλτα δὲν τὴν ἐκληρονόμησαν. Ἀπὸ τὰ τόσα μοναστήρια τὰ ὁποῖα μνημονεύονται ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, καὶ βεβαιοῦται ὅτι ὑπῆρχον πέντε εἰς τὴν πόλιν

1) Α. Πασπάτης, Τὰ Θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Τόμ. ΙΒ' σελ. 37.

2) Ἐπισ. Κώδιξ Μετρῶν Α' σελ. 88.

τῆς Σηλυβριᾶς ¹⁾, δὲν διεσώθη οὔτε ἓν. Τῶν περισσοτέρων ἀγνοοῦνται καὶ αἱ τοποθεσίαι. Εἰς τὸ Μαρτινάκι μόνον ἓνα μικρὸ ποτάμι ὀνομάζεται, Μαναστήρ δερέ. Νὰ εἶναι ἄρα γε μὲ τὰ συντρίματα οἰκοδομῶν πού παρατηροῦνται πού ἐκεῖ πλησίον ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς μονῆς τῶν Μαρτινακαίων ; Ποιὸς ξέρει.

Αὐτοὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειάν των καὶ τὴν ἐκφραστικωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς Αὐτὸ λατρείαν των ἔμειναν πιστότεροι εἰς τὰ ἐθνικά των ἔθιμα. Συνεδέθησαν στενώτερα πρὸς τὰ ἀγιάσματά των, ἐκ τῶν ὁποῖον εὐρίσκομεν πληθώραν εἰς τὸ Δέλτα, εἰς ὅλα σχεδὸν ἀνεξαίρετως τὰ ἑλληνικὰ χωριά καὶ τὰς κωμοπόλεις καὶ ὄχι μόνον ἓνα ἀλλὰ συχνάκις καὶ πλειάδα ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὰς πανηγυρικὰς περὶ αὐτὰ ἢ καὶ κατ' ἄλλας μεγάλας ἢ καὶ τοπικὰς ἑορτάς, διασκεδάσεις τῶν κατοίκων.

'Εὰν τὰ κατ' αὐτὰς φαγοπότια καὶ ξεφαντώματα τῶν συγχρόνων Θρακῶν δὲν εἶχον τὸν ὀργιαστικὸν Διονυσιακὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχαίων, ἐσκόρπιζαν ἐν τούτοις ἀβίαστα τὸ γέλοιο, τὴν χαρὰ καὶ τὴν εὐθυμία εἰς τοὺς κύκλους τῶν Πανηγυριστῶν, τῶν (Παναγυρτζίδων) ²⁾.

Διοίξεις καὶ Ἐπιστασία τῶν Ναῶν.

Εἶδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατακτηταὶ ἀφήκαν εἰς τοὺς Χριστιανὰς ἐλευθέραν τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν των πεποιθήσεων καὶ τῶν τελετουργικῶν ἐθίμων των μεταξὺ τῶν ὁποῖων πρωτεύουσαν θέσιν ἔχουν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ εἰς τοὺς ναοὺς. Εἰς ὁσαδήποτε δὲ ἔκτροπα καὶ ἂν προέβησαν κατὰ τόπους καὶ κατὰ καιροὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν, μηδὲ τῶν Πατριαρχῶν ἐξαιρουμένων ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, διὰ νὰ εἴμεθα

1) Εἰς τὴν ἰδίαν σημείωσιν τῆς Ἑλπ. Σαραντῆ, Περὶ ἐκκλησιῶν εὐρίσκομεν καὶ τὰς ἐξῆς περὶ Μοναστηρίων—ὑπὸ τὸν τίτλον—Μοναὶ στὴ Σηλυβρία ἄλλοτε—1) Μονὴ τῆς ἁγίας Μαρίας (Νέος Ἑλληνομνήμων ἔτος 1907 σελ. 14). 2) Μονὴ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς (Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας, εἰς Ἑπετ. Βυζαντ. Σπουδῶν τόμος 11ος, ἔτ. 1933, σελ. 291—291, 3) Μονὴ τοῦ Προδρόμου. (Ἑλλην. Φιλ. Σύλλ. Κ)πόλεως Παράρτημα τοῦ ἔτ. 1886 σελ. 30). 4) Μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (Παχυμέρης, σελ. 120—124). 5) Ἀλεξίου Μονὴ περὶ τὴν Σηλυβρίαν. (Δωρηθεῖσα τῷ 1170 ; τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ διὰ χρυσοβούλου ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου). Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου κοντὰ στὸ Παραπόρτι. Ὑστερα ἔμεινε στὴν περιοχὴ τῆς Ἐκκλησίας.

2) Περὶ τῶν ἁγιασμάτων, τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν τοπικῶν πανηγύρεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἐθίμων εἰς τὸ Δέλτα ἰδὲ εἰς «Θρακικά» τόμος 16ος σελ. 219 καὶ ἐφ. Ἑλπιν. Σταμ. Σαραντῆ, Ἀπὸ τ' ἀγιάσματα τῆς Θράκης.

δίκαιοι, ὅτι ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν ἀνεκτικώτεροι πρὸς ἄλλοεθνεῖς καὶ ἄλλοθρήσκους των ἀπὸ μερικοὺς ἄλλους λαοὺς περισσότερον προηγμένους εἰς πολιτισμόν. Ἡ ἐπέμβασις τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς κατ' ἴδιαν σχέσεις τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων πρὸς τοὺς ἕπ' αὐτοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ περιουσιῶν αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἀνεπαίσθητος μέχρι τοῦ 1922. Οἱ Μητροπολίται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἦσαν ἀπολύτως ἐλεύθεροι νὰ ρυθμίζουσι τὰ κατ' αὐτοὺς κατ' οἰκίαν βούλησιν καὶ συνείδησιν. Ἄλλως τε ἕως τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὅλη ἡ μέριμνα αὐτῶν περιορίζετο εἰς τὴν τοποθέτησιν ἱερέων εἰς τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν ὑπαγομένας ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς διορισμοὺς ἐπιτρόπων εἰς αὐτάς.

Εἰς τοὺς διορισμοὺς τῶν Ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν λογοδοσίαν αὐτῶν ἐκαλοῦντο καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν προϋχόντων τῆς κοινότητος, ἀλλὰ τὸν λόγον εἶχε μόνον ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς.

Ἱερεῖς

Ἡ θέσις τῶν ἱερέων εἰς τὸ Δέλτα, ἀτυχῶς, δὲν ἦτο ἡ ἐμπρέπουσα εἰς τὴν ἀποστολὴν των. Διότι δὲν εἶχον οὔτε οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν οὔτε καὶ τὴν δέουσαν πνευματικὴν κατάρτισιν. Καὶ κατὰ συνέπειαν οὔτε καὶ ἀντάξιαν κοινωνικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν των. Ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας κατὰ συνήθειαν ἄνευ ἐπιγνώσεως τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς των. Ἦσαν οἱ εἰσπράκτορες τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Μητροπολίτου των. Καὶ πολλοὶ Μητροπολίται καὶ Ἐπίσκοποι ἦσαν ἀμειλικτοὶ πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Οἱ ἱερεῖς δὲν ἦσαν οὐσιαστικῶς οἱ προϊστάμενοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου. Ἐξων ἀπὸ τὰ ἀκαθόριστα τυχηρά των καὶ αὐτὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν διάθεσιν τῶν Χριστιανῶν.

Πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Μητροπολίτου των κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰσέπραταν κατὰ στέφανον, δηλαδὴ κατ' ἀνδρόγυνον· δύο δὲ χηρευάμενοι ὑπελογίζοντο ὡς ἓνα στέφανον, δεκαπέντε ἕως εἴκοσι γρόσια τὸ χρόνο, καὶ εἰς τὰ καθαρῶς γεωργικὰ χωρία, ἓνα κοιλὸ, εἴκοσι ὀκάδες στάρι. Εἰς μερικὰ δὲ χωρία ἐκτὸς τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ καὶ δύο γρόσια κατ' οἰκογένειαν γιὰ τὴν παράκλησι. Δηλαδὴ διὰ τὰς παρακλήσεις πού συνείθιζαν νὰ διαβάζουν ὀλόκληρον τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Αὐγούστου.

Οἱ ἱερεῖς δὲν ἦσαν μόνιμοι, οὔτε καὶ παρέμενον συνήθως ἐπὶ σειρὰν ἔτων εἰς τὸ ἴδιον χωρίο. Ἐκτὸς τῆς ἱερωσύνης των καὶ παρὰ τὴν πενίαν

των, δὲν ἤσκουν ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἐθεωρεῖτο ἀναξιοπροεπές. Παρὰ ταῦτα ὁμως εἶναι πρὸς τιμὴν των, ὅτι οὐδέποτε διέσυρον τὸ σχῆμα καὶ ἐφρόντιζαν ἐπιμελως νὰ τὸ τιμήσουν κατὰ δύναμιν.

Ἐπίτροποι

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Ἐπίτροποι ἦσαν τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν τῆς ἐκκλησίας. Αὐτοὶ ἐπιμελοῦντο διὰ τὴν συντήρησιν, τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὸν ἐξωραϊσμόν τοῦ Ναοῦ ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν, ἐπαύξησιν διαθέσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν πόρων αὐτοῦ.

Ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἐγένετο πάντοτε ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου, παριστιμένων συνήθως καὶ προυχόντων κατὰ τὰς ἐτησίας περιοδείας αὐτῶν εἰς τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας των. Σπανιώτατα δὲ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐπροτεινόντο εἰς τὸν Μητροπολίτην ἢ τὸν Ἐπίσκοπον πρὸς διορισμόν.

Ὁ ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου διορισμὸς τῶν Ἐπιτρόπων ἐθεωρεῖτο συντελεσθεῖς, ἐὰν οἱ προτεινόμενοι ἢ ὑποδεικνυόμενοι διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδέχοντο θεληματικὰ ἢ καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν παρισταμένων φίλων καὶ συγγενῶν νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Δεσπότι καὶ νὰ πάρουν τὰ κλειδιά τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ παγκαριοῦ. Διότι συνέβαινε πολλές φορὲς ὁ ὑποδεικνυόμενος νὰ ἀρνεῖται νὰ δεχθῆ καὶ νὰ ὀπισθοχωρῆ ὅταν ὁ Δεσπότης τοῦ ἐπρότεινε τὸ χέρι πρὸς φίλημα. Τότε οἱ φίλοι τὸν συγκρατοῦσαν καὶ τὸ Δεσποτικὸ χέρι ἄγγιξε τὰ χεῖλη του.

Ἐποψηφιότητες ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων ἦσαν ἄγνωστες εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα. Μόνον εἰς τὰς Μέτρας κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἔτη παρετηρήθη παρομοία κίνησις, διότι εἶχε προκληθῆ ἡ ζωνρὰ ἀντίθεσις ἐκεῖ μεταξύ Μητροπολίτου καὶ προυχόντων ὡς πρὸς τὴν διαθέσιν τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Φωτακείου κληροδοτήματος, τοῦ Φωτίου Ἀναστασιάδου.

Ἀπέναντι δὲ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου ἦσαν καὶ ὑπόλογοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν πόρων τῆς ἐκκλησίας των.

* *

Παλαιότερον ὡς Ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν διορίζοντο δύο μόνον πρόσωπα ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ πρακτικὰ τῶν Κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν. Βραδύτερον ὅταν μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν καὶ οἱ Μητροπολίται τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα, κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κατήρτισαν Ἐπαρχιακοὺς κανονισμοὺς, οἱ Ἐπίτροποι τῶν Ἐκ-

κλησιῶν ηὔξηθησαν δι' ἄλλας μὲν εἰς τρεῖς, δι' ἄλλας δὲ εἰς πέντε.

Τοιοῦτον κανονισμόν συναντῶμεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Σηλυβρίας ἀπὸ τοῦ 1901 καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν Δέρκων ἀπὸ τοῦ 1905. Δὲν γνωρίζομεν ἂν παρόμοιος εἶχε συνταγεῖ καὶ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Μετρῶν ἢ τὴν μετέπειτα Μητρόπολιν Μετρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν συνετάγη δὲν ἔχει σημασίαν. Διότι καὶ οἱ συνταγέντες ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς περισσοτέρας διατάξεις των γράμμα νεκρὸν καὶ ἄχρηστον. Αἱ διὰ τῶν κανονισμῶν εἰσαγόμεναι καινοτομίαι καὶ ἡ ἐνεργικότερα ἀνάμιξις τῶν πολιτῶν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ σχολικῆς διοικήσεως τῆς Ἐπαρχίας ἐθεωροῦντο ἀπὸ τοὺς Μητροπολίτας ὡς καταπάτησις τῶν προνομίων των καὶ ὡς μείωσις τοῦ Μητροπολιτικοῦ γοήτρου

Ὡς βοηθὸς τῶν ἐπιτρόπων εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ἐχρησίμευεν καὶ ὁ κανδυλανάπτης· κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων ὅποτε οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐχρησιμοποιοῦτο καὶ ὡς κράχτης μὲ τὸ—ὥρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν! ἢ Ὁρίσατε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν!

Κράχτην ἐχρησιμοποιοῦν καὶ οἱ Ἑβραῖοι ὅταν ἐκαλοῦντο νυκτερινὰς ὥρας εἰς τὴν Χάβραν των. Ἀλλ' ὁ Κράχτης των δὲν ἔβγαζε φωνήν. Κυπούσε συνθηματικά τις πόρτες τῶν ὁμοθρήσκων του.

Ἱεροψάλται

Καθήμενοι ἱεροψαλτῶν κατὰ κανόνα εἰς τὰ χωρία τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κωμοπόλεις ἐκτελοῦσαν οἱ διδάσκαλοι. Καὶ συνέβαινε ἕνας καλλίφωνος γραμματοδιδάσκαλος νὰ μισθοδοτεῖται καλῆτερα ἀπὸ τελειοφοίτους Γυμνασίων. Κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τῆς σχολικῆς περιόδου τὴν ὁποίαν θὰ ἐμφανίσωμεν εἰς τὸ Δέλτα, δὲν ἐννοεῖτο διδάσκαλος χωρὶς νὰ εἶναι καὶ καλὸς ἱεροψάλτης! Μισθωτοὶ ἱεροψάλται ἦσαν σπάνιοι. Εἰς πολλὰ μέρη εὗρισκοντο ἐντόπιοι οἱ ὁποῖοι ἔθεωρουν τιμὴν καὶ ὑποχρέωσιν των νὰ ψάλλουν δωρεάν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Πρόσοδοι Ἐκκλησιῶν

Εἰς σελίδα ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν, ὅπου εἶναι κατεστρωμένος ὁ ἀπολογισμὸς τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας τῶν Μετρῶν τοῦ ἔτους 1835 εἰς τὴν στήλην Ἔσοδα διαβάζομεν:

Ἀπὸ λάδι	1.510	παράδες
» βοήθειαν	1.170	»
» κοινὸν	580	»

ἀπὸ πώλησιν κηρίων 10.250 παράδες

καὶ ἡ σειρά αὐτῆ τῶν προσόδων ἐπαναλαμβάνεται δι' ἄλλους τοὺς μῆνας τοῦ ἔτους ἐκεῖνου.

*
* *

Δι' ὅσους ἔζησαν εἰς τὰ ὑπόδουλα τμήματα τῆς πατρίδος στὴν Τουρκία ἡ ἀπαρίθμησις αὐτῆ τῶν προσόδων δὲν εἶναι αἶνιγμα. Εἶναι ἡ σύναξις ἀπὸ τὰ κεριὰ τῆς Ἐκκλησίας πού ἀγοράζουν καὶ ἀνάφτουν οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς τακτικοὺς δίσκους πού περιφέρονται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ περιεφέροντο καὶ ἕκτακτοι δίσκοι κατὰ τὰς μεγάλας καὶ τὸς πανηγυρικὰς ἑορτάς, καθὼς καὶ εἰς ἑκτάκτους περιστάσεις. Ὁ δίσκος τοῦ παπᾶ, ὁ δίσκος τοῦ τακτικοῦ διάκου, ὁ δίσκος τῶν ἱεροψαλιτῶν, πότε τοῦ δεξιοῦ καὶ πότε τοῦ ἀριστεροῦ, ὁ δίσκος τοῦ κανδυλανάπτη, ὁ δίσκος τοῦ διάκου τοῦ Δεσπότη, ὁ δίσκος γιὰ ἕκτακτο βοήθημα καὶ στὰ περασμένα χρόνια καὶ ὁ δίσκος τοῦ Δεσπότη μετὰ τὴν λειτουργία εἰς τὸ ἀντίδωρο!

Ἀπὸ τοὺς τακτικοὺς ὁ πρῶτος ἦτο γιὰ τὸ λάδι. Ὁ κοινὸς γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ βοήθεια ὁ δίσκος μὲ τὸ ροδόσταμο πού τὸν ἔβγαζαν συνήθως δύο μαζί. Ὁ ἕνας πού ράντιζε τοὺς ἐκκλησιαζομένους μὲ δῆθεν ἀπόπλυμα ροδελαίου καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειάν των μὲ τὴν ἐπίκλησιν «Βοήθειά σας διὰ τὴν ἐκκλησίαν».

Αἱ πρόσοδοι ἀπὸ ἀκίνητα, τὰ ἰράτια καὶ ἀπὸ μεγάλας δωρεὰς πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἦσαν σπανιώταται. Ἄλλως τε καὶ τὰ τακτικὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας ἦσαν περιορισμένα. Ἡ δράσις τῶν ἐκκλησιῶν περιορίζετο εἰς μικροβοηθήματα πρὸς τοὺς φτωχοὺς καὶ εἰς δάνεια μὲ τόκους πρὸς τοὺς ζητοῦντας χρήματα ¹⁾.

Πρόσοδοι ἀξιόλογοι διὰ τὰς ἐκκλησίας ἐδημιουργήθησαν ὡς θὰ εἴδομεν μὲ τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῶν ὁποίων αἱ δαπάναι ἦσαν σημαντικαὶ καὶ μέγα μέρος αὐτῶν ἐξοικονομεῖτο διὰ τῶν ἐκκλησιῶν.

1) Ἐκ μίας ἐγκυκλίου τοῦ Ἐπισκόπου Μετρών Γερασίμου χρονολογουμένης ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγούστου 1775 καὶ ἀπευθυνομένης πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱερεῖς καὶ πρὸς τοὺς ξένους ἐν γένει διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾶ εἰς αὐτοὺς ν' ἀποφεύγωσι νὰ δανείζωσι πρὸς τοὺς Μετρηνοὺς ὡς κακοπληρωτὸς συνάγεται διὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄχι μόνον ἡ οἰκονομικὴ θῆσις τοῦ κλήρου ἦτο ἀνθηρὰ, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἤσκειτο παρ' αὐτοῦ ἡ τοκογλυφία. (B. Κώδιξ τῆς Ἐπισκοπῆς σελ. 25).

Περιοδεῖαι Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων

Ἀρχαιοτάτη συνήθεια ἐπεκράτει οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Μητροπολίται νὰ περιοδεύουν τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας των. Δὲν γνωρίζομεν ἂν καθαρῶς πνευματικοὶ λόγοι ἢ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα ὑπηγόρευον τὰς ἐπισκοπικὰς περιοδεῖας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βυζαντινῶν. Αἱ αἰρέσεις τῶν χριστιανῶν, αἱ διχοστασίαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ αἰῶνας συνετάραξαν τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν βεβαίως ἐπέβαλον τὴν ἄμεσον ἐπαφὴν Ἐπισκόπου καὶ Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν ἀρχιερέων, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ὁποίων ἐτέλουν τὰ πολυπληθῆ καὶ πανίσχυρα Μοναστήρια ὡς καὶ ἡ διαχειρίσις ἐκτεταμένων καὶ πλουσίων κτημάτων τῶν ὁποίων αἱ πρόσοδοι διετίθεντο διὰ φιλανθρωπικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοποὺς δὲν συνετέλουν ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν ποιμένος καὶ ποιμνίων.

Καὶ ἡ ἀνάγκη παρομοίας ἐπικοινωνίας διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Τούρκων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, ὅποτε τὰ μετὰ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας πάθη ἀναγκαστικῶς εἶχον σιγήσῃ. Διότι τότε ἀνέκυψεν ἄλλος κίνδυνος, ὁ κίνδυνος τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀλλαξοπιστίας τῶν πιστῶν ¹⁾.

Καίτοι δὲ ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶχε μειωθεῖ εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἡ δὲ κοινωνικὴς δρᾶσις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν Μητροπολιτῶν ἀπὸ ἐτῶν εἶχε περιορισθεῖ εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ τοὺς διορισμοὺς τῶν ἱερέων, αἱ περιοδεῖαι τῶν ἀρχιερέων οὔτε κατηγορήθησαν οὔτε καὶ περιτταὶ ἐκρίθησαν. Ἀπεναντίας μάλιστα ἐπεβλήθησαν ρητῶς διὰ τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Τὸ ἄρθρον Ζ' τοῦ Κανονισμοῦ: Περί τῶν ἀναγκαίων προσόντων τῶν εἰς ἀρχιερατεῖαν ἐκλεξίμων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν: τοῦ συνταγέντος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κατόπιν ἀδείας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἢ ὁποῖα ἐφήρμοζεν, ὡς εἶδομεν, μετὰ τὸ 1856 εὐρείας μεταρρυθμίσεις, ὑποχρεώνει τοὺς Ἀρχιερεῖς νὰ ἐπισκέπτονται πνευματικῶς τοὺς χριστιανούς των, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιβαρύνουν, καὶ νὰ θεωρῶσι τίς ὑποθέσεις των αὐτοπροσώπως, οὐχὶ δὲ δι' ὑπαλλήλων τιτουλαρίων, ἐκτὸς ἀνυπερβλήτου κωλύματος. Δηλαδή βαθέος γήρατος, ἀνιάτου ἀσθενείας ἢ μετακλήσεως εἰς Κων)πολιν ἕνεκα εὐλογοφανοῦς αἰτίας ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς ²⁾

1) Ἡ εὐχὴ πρὸς ἐορτάζοντα: Νὰ ζῆς μέ τ' ὄνομά σου αὐτὴν τὴν σημασίαν εἶχε. Ν' ἀξιωθῆς ν' ἀποφύγῃς τὴν ἀλλαξοπιστίαν.

2) Γενικοὶ κανονισμοὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἶκον. Θρόνον Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν κ.λ. Ἐκ τοῦ Πατριαρ. Τυπογρ. 1888 σελ. 14.

Στοιχούμενοι λοιπὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα εἰς τὰ τοῦ κανονισμοῦ καὶ εἰς τὰ κατ' ἔθος γινόμενα περιήρχοντο κατὰ καιροὺς τὰ ὑπ' αὐτοὺς χωριά, συνήθως ἅπαξ τοῦ ἔτους, φροντίζοντες ἐπιμελῶς ἐκ τῶν προτέρων καὶ τροποποιοῦντες ἀναλόγως τὸ δρομολογίον των ὥστε νὰ συμπίπτῃ ἡ ἐπίσκεψις των μὲ παιηγουρικὴν ἡμέραν τῶν κατοίκων. Παρέμενον δὲ σὲ κάθε χωριὸ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας φιλοξενούμενοι μετὰ τῆς συνοδείας των. Τοῦ ὑπηρετοῦ των, δηλαδὴ τοῦ διάκου των, ἐνίοτε τοῦ φρουροῦ των χωροφύλακος (ζαπτιέ) καὶ τῶν ἀγωγιατῶν των. Ἐκεῖ ἤκουον τὰ τυχὸν παράπονα τῶν διύσταμένων μερίδων τοῦ χωρίου, διέλυον ἐπὶ ποδῶς κανένα ἀρραβῶνα, ἐνίοτε ἀντὶ γενναίας ἀμοιβῆς, ἢ ἐστεφάνωναν διὰ τῆς βίας δυστροπούντας ἀρραβωνιασμένους, ἐφρόντιζαν νὰ πάρουν τὸ ἐμβατικίον ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ὅταν ἤθελαν καὶ οἱ ἐπίτροποι, ἔρχιγαν καὶ μὰ κατιὰ στὸν Κώντικα (Κώδικα) τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους ἡ ἐπίσκεψις του Δεσπότη στὰ χωρὶα ἐθεωρεῖτο μεγάλο γεγονός¹⁾.

Ἄρμενικὴ Ἐκκλησία

Ἡ Ἄρμενικὴ κοινότης Σηλυβρίας εἶχε μίαν μόιον ἐκκλησίαν. Τὴν ἐκκλησίαν τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες τῇ ἐπιεμβάσει ἰσχύοντος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Ἄρμενίου ἀξιωματοῦχου νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν Ἄρμενικὴν Κοινότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νῦν σωζομένη εἶναι φερώνυμος μὲ τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ νεωτέρας πτωκικῆς κατασκευῆς, κατὰ

1) Μόλις ἔπερναν εἶδησι οἱ Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας κατὰ ποίαν ὥραν περίπου θὰ ἐφθάνεν ὁ Δεσπότης στὸ χωριὸ εἰδοποιούσανε τὸ Δάσκαλο ἢ τὴ Δασκάλισσα τοῦ χωριοῦ νὰ πάρῃ τὰ παιδιά τοῦ Σχολείου καὶ ὅλοι μαζί ἐβγαῖναν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ τὸν προῦπαντήσουν. Μόλις δὲ ἐφαίνετο ἀπὸ μακρὰ ἀρχίζε νὰ κτυπᾷ ἢ καμπάνα χαρμόσυνα καὶ πολλὲς μητέρες καὶ πατέρες τῶν παιδιῶν ἐβγαῖναν κι' αὐτοὶ εἰς προῦπάντησιν του καὶ ὅλο τὸ χωριὸ σηκώνονταν στὸ πόδι. Ὅταν δὲ ἐφθάνεν ὁ Δεσπότης μετὰ τὸ φίλημα τοῦ χεριοῦ καὶ τὸ—κα λ ὤ ς ὠ ρ ι σ ε ς— ὁ μὲν ἀγωγιάτης μὲ τῆς ἀποσκευῆς τοῦ Δεσπότη τραβοῦσε στὸ σπῆτη πού θὰ ἐφιλοξενεῖτο ὁ Δεσπότης, αὐτὸς δὲ μὲ ἀργὸ περπάτημα τοῦ ζῶου σκορποῦσεν εὐλογίες, ἐνῶ τὰ μὲν παιδιά τοῦ σχολείου προεπορεύονταν ψάλλοντες διάφορα ἄσμιτα πρὸς τιμὴν του, ἡ δὲ συνοδεία του ἐθαύμαζε τὴν ὑποδοχὴ. Συνέβαιναν ὁμως μερικὲς φορὲς ν' ἀργοπορήσῃ ὁ Δεσπότης. Κι' ἐνῶ τὸν περιέμεναν τὸ πρῶτ' αὐτὸς ἤρχετο τὸ βράδυ. Κάποια ἀργοπορία κατὰ τὸ ἐκκίνημα ἢ κάποια ἀλλαγὴ δρομολογίου μεταξὺ μηνύματος καὶ ξεκινήματος καὶ τὸ μαρτύριον δασκάλων καὶ μαθητῶν μέσα στὸ λιοπύρι ἢ κάτω ἀπὸ κανένα τσουχτερὸ ἀεράκι βαστοῦσεν ὅλην τὴν ἡμέρα. Μερικὲς ἀπὸ τίς παιδικὲς ἐκείνες ἀγωνίαι σῶζονται ἀκόμα στίς μισοσβυσμένες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα αὐτοῦ πού χαράζει τίς γραμμὲς αὐτές.

πᾶσαν πιθανότητα ἢ ἀρχικῶς παραχωρηθεῖσα θὰ ἦτο ἢ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν ὁποίαν εἰς τὰ 1665 ἐπεσκέφθη ὁ ἐν Κων)πόλει Ἕλληνας ἱερεὺς τῆς Levant Company, John Covel καὶ τὴν εὗρεν ἀνταξίαν πρὸς τὸ παρεκκλήσιον τῆς παροικίας των ¹⁾).

Ἡ ἐκκλησία εἶχε ἓνα μόνον ἱερέα καὶ ὑπήγετο εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ραιδεστοῦ.

Συναγωγή

Ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης τῆς Σηλυβρίας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις της, μὲ τὸ νοικοκυρεμένο πνεῦμα, ποὺ διακρίνει τὴ φιλή της, εἶχεν εὐπρόσωπον Συναγωγὴν, τὴ Χάβρα της, κτήριον νεόδμητον μὲ ἓνα Χαχάμην μορφωμένον, ποὺ ἦτο συγχρόνως καὶ μοναδικὸς δάσκαλος τῶν σχολειῶν των.

Τεμένη

Ἐκ τῶν τουρκικῶν χωρίων τὰ μουατζήρικα ἢ δὲν εἶχαν τεμένη ἢ ἐχρησιμοποιοῦν κτίρια εὐτελεῖ καὶ δίχως μυναρέ, τὸν ὁποῖον ἐνίοτε ἀντικαταστοῦσε παρακείμενο δένδρον ἢ μικρὸ ἀνάχωμα.

Τὰ παλαιὰ ὅμως χωριά εἶχον τὰ τεμένη των, πολλὰ δὲ καὶ ἀξιοπρεπέστερα τῆς ὅλης ἐμφανίσεώς των. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ δωρεὰς μεγιστάνων, ὅπως τὸ τέμενος εἰς τὸ Ἄβρην, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρον ὁ Τζεδιδ Ἀλῆ Πασᾶς καὶ τὸ τέμενος εἰς τὸ Σουμπάσκιοι τὸ ὁποῖον ἔκτισαν οἱ ἐκεῖ ἐγκατασταθέντες ἔκπτωτοι ἡγεμόνες τῆς Κριμαίας ²⁾. Ἐπίσης τὸ τέμενος εἰς τὸ Γιαπάτζή, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτ, ποὺ ἐπήγαινε ἐκεῖ διὰ κινήγιον.

Ἐκ τῶν τεσσάρων τεμενῶν τῆς Σηλυβρίας ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ τοῦ Πιρῆ-πασᾶ ³⁾. Εὐρίσκεται ἔξω τῶν τειχῶν παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τοῦ φρουρίου ἐπὶ ὀμαλοῦ ἐδάφους μεταξὺ τοῦ λόφου καὶ τοῦ λιμένος καὶ περιλαμβάνει εὐρύτατον χώρον, μέρος τοῦ ὁποῖου χρησιμοποιεῖται ὡς λαχανόκηπος. Τὸ τέμενος τοῦτο λέγεται ὅτι κατέχει τὸν χώρον τῆς Μονῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἢ ὁποία κατὰ τινα γνώμην εἶναι ἢ αὐτὴ

1) Θρακικὸ τόμ. 10ος σελ. 135.

2) Ἡ Κριμαία ὡς γνωστὸν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων τὸ 1777, καὶ οἱ Τάταροι αὐτῆς ἡγεμόνες προσέφυγον πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας, ὅστις πρὸς συντήρησιν, τοὺς παρεχώρησε μεγάλα κτήματα εἰς τὸ Δέλιτα.

3) Ὁ Πιρῆ-πασᾶς ἦτο γόνος ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ μέγας Βεζύρης ἐπὶ Σελίμ τοῦ Β'. Ἀνήγειρε διάφορα τεμένη καὶ ἐφημιζετο ὡς καλοκάγαθος καὶ προστάτης τῶν Χριστιανῶν.

μὲ τὴν ἀναφερομένην ὡς Μονὴ τοῦ Ἀλεξίου, ἦτο δὲ προικισμένον πλουσιοπαρόχως μὲ τὰς προσόδους τῶν χωρίων Πάνιδο, Κούμπαο καὶ Εἶαστερο καὶ συνετήρει ἄλλοτε Ἴμαρὲτ καὶ Μεδροσεῖ.

Ἐκ δὲ τῶν δύο τεμενῶν πού εὐρίσκονται εἰς τὰς Μέτρας ἐξέχει τὸ τέμενος Φεράδ πασᾶ κατασκευασθὲν ὡς φέρεται ἀπὸ τὸν διάσημον μηχανικὸν καὶ ἀρχιτέκτονα Σινὰν πασᾶ. Πλησίον τοῦ τεμένου εὐρίσκειται καὶ κρήνη τοῦ Φεράδ πασᾶ φημιζομένη πῶς εἶχε τὸ καλύτερον νερὸ εἰς τὴν πόλιν τῶν Μετρῶν.

Σημειωτέον δὲ οἱ εἰς τὰς Μέτρας ὑπῆρχον ἄφθονα καὶ διαυγῆ πηγαῖα νερὰ μὲ τὴν περιφημον σκεπαστὴν καὶ ἀενάως ρέουσαν παρὰ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος αὐτῆς μὲ τρεῖς εὐρυστόμους σωλῆνας βρύσιν τοῦ Τοπουκλή, ¹⁾ ἔργον καλῆς βυζαντινῆς τέχνης. Πιθανῶς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Διοικ. Μετρῶν.

1) Ἑλληνικὰ Σχολεῖα.

Ἀπὸ ἀνέκδοτον κώδικα τῆς Ἐπισκοπῆς τῶν Μετρῶν καὶ Ἀθύρα χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1577 τοῦ ὁποίου σελίδες τινὲς καθὼς καὶ ἡ παραθετομένη ἔχουν δημοσιευθῆ ²⁾ ἀντιγράφωμεν τὰ κατωτέρω.

«Ἡ κατάστασις τῶν προγεγονότων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν τῶν κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Μετρῶν μεγίστην ἐμφαίνει τὴν ἀμάθειαν. Ὡς μηδενὸς τῶν εἶδη παλεγκαπήλων διαφέρουσα. Καὶ ἔστω ἀλήθεια. Ἡ γὰρ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως ἀθλιότης, ἡ ἀπενεκτέα κατάστασις δῆλος καὶ τοῖς ἀγράμματοις αὐτοῖς. Θαῦμα πῶς οὐκ ἐξέλιπεν ὅλως ἡ καθομιλουμένη κοινὴ τῶν ἐλλήνων γλῶσσα, ἐκ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς ὑπὸ βαρβάρων τελούσης καὶ καταπολεμουμένης. Πῶς δὲ καὶ χριστιανοὶ εὐρίσκονται φυλάσσοντες τὰ ἔθιμα τῶν χριστιανῶν. Ὁρῶμεν γὰρ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ καταληφθέντας ὀλιγαριθμοὺς χριστιανοὺς μηδωποσοῦν εἰδόμενος μὴ ὅτι γε γράμματα, ἀλλ' οὐδὲ τῆς καθομιλουμένης γλώσσης τῆς κοινῆς τὴν γνῶσιν. Ἡ γὰρ δουλεία ἀπάντων ἡμᾶς τῶν καλῶν ὑστέρησε. Διὸ οὐδὲν ξένον εἰ ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν καὶ καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι γίνονται ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς. Ἐνεσι γὰρ καὶ ἐν τοῖς πα-

1) Ἄγνωστον πόθεν παρέμεινε εἰς τὴν βρύσιν αὐτὴν τὸ ὄνομα Τοπουκλή. Μερικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι προήλθεν ἀπὸ τὴν φράσιν ὅτι εὐρίσκειται πλησίον ἔκει ὅπου κλείει. Δηλαδή εἰς τὴν κεντρικωτέραν πόλιν τῆς τετειχισμένης κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν κώμης.

1) Α' Κώδικος σελ. 42. Ἐκκλ. Ἀλήθ. τόμ. ΚΘ' ἔτος 1909 σ. 395.

ροῦσι καιροῖς εὐρεθεῖναι πολλοὺς ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμμάτους· καὶ τοι γε τῶν πραγμάτων ἄλλην μορφὴν δεξαμένων, συγχωρούντων ἐν διαφόροις τόποις διδασκάλους καὶ σχολεῖα εἶναι μισθουμένων τῶν μαθητῶν».

Αὐτὰ ἔγραφεν ὁ εὐπαίδευτος ἐπίσκοπος Μετρῶν Γεράσιμος, ὁ ἐκ τῆς Ἐπισκοπῆς ἐκείνης, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1783 ἀνελθὼν εἰς τὸν ἀγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1761-1783. Καί, ὅταν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἐμπειπιστευμένη ἡ πνευματικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν χριστιανῶν ἦσαν βουτηγμένοι εἰς τὴν ἀγραμματοσύνην καὶ εἰς τὴν ἀμάθειαν, βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐκπαιδύσεως τῶν πολιτῶν. Ἡ παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο προνομία ἐλαχίστων.

Παρὰ ταῦτα, ὀλίγα χρόνια κατόπιν καὶ συγκεκριμένως εἰς τὰ 1795 οἱ Ἐπιβατεινοὶ πρῶτοι ἐξ ἰδίας τῶν πρωτοβουλίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πρόθυμον συνδρομὴν καὶ αὐτοθυσίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Σηλυβρίας Καλλινίκου, ὅστις ἐθύσασε διὰ τὸ ἀφύπνισμα τῶν χριστιανῶν του καὶ τὸ ἐμβατικίον του, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν διάδοχόν του, ὅστις ἐξήτει ἀναδιπλασιασμοὺς αὐτοῦ, ¹⁾ ἀνήγειραν σχολικὴν οἰκοδομὴν καὶ συνέστησαν τὸ

1) Τὸν Καλλινίκον εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Σηλυβρίας διεδέχθη τὸ 1816 ὁ Παῖσιος ὁ ἐκ Σταγῶν, ὅστις μετὰ δύο ἔτη προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐστερεῖτο τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν ποῦ πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ κοσμοῦν τοὺς κληρικούς. Παραθέτομεν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἀλήθειαν ἐπιστολάς του πρὸς τὸν τότε Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Στ'. τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηρίθουν ἐκ Σηλυβρίας.

Εἰς τὴν Στ' ἐπιστολὴν του ὁ Παῖσιος διὰ τὴν εἰς Σηλυβρίαν τοποθέτησίν του μεταξὺ ἄλλων γράφει:

«Δυσφόρος φέρω τὴν ἐνταῦθα παραμονὴν ἐπὶ τοσοῦτον. Ζῶμεν δὲ ἐν τῇ παρούσῃ πόλει ὡς ὄρνθα ἐν μέσῳ λεόντων!»

Καὶ εἰς τὴν ὑπὸ στοιχείον Ζ' τ' ἀκόλουθα.

«Τίς δὲ ἡ ἐμὴ βουλή καὶ τὸ ζήτημα σεβασμῶτατε δέσποτα, γνωστὸν ἐστὶν ἡμῖν καὶ μάλα γνωστὸν τὸ χωρίον μου καὶ εἰς πόσα ὀνόματα ἐπεκτείνεται, ὅπερ τὸ πάλαι ἦν ὀλιγάριθμος καὶ ἀπέδιδον τῷ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεῖς ἕκαστος οἶκος ἀφ' ἐνὸς μὲ δέμνον σίτου ἐπειδὴ δὲ τότε ὁ σίτος ἦτο ἄχρι τῶν δέκα καὶ εἴκοσι ὀβολῶν, παρέβλεψε τοῦτον ὁ ἀρχιερατεῖων καὶ ἐλάμβανεν ἀντὶ ἐκείνου γρόσια πενήκοντα τὸ κανονικὸν κατ' ἔτος. Ἦδη δὲ ἡ χώρα ὅπου ἀνελάβετο προσθήκην ἄχρι τριακοσίων ὀνομάτων, ἐξ ὧν τὸ τρίτον μέρος εἰσὶ γεωργοὶ καρποφοροῦμενοι σίτον, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες πραγματευόμενοι, οὐ δίκαιον ἐστὶ μόνον τὰ πενήκοντα γρόσια ἐτησίως διδόναι τῷ ἀρχιερεῖ καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν αἰς ἡμέραις ἐπιδημεῖ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ἡ τούτου τροφή καὶ τῶν ἀνδρῶν ἐστὶν ἐξ ἰδίων του καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τὰ πενήκοντα εἰς αὐτὴν τὴν δαπάνην. Πῶς θὰ μεταδώσει αὐτοῖς τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ εὐχῆς καὶ εὐλογίας καὶ πεινῶν καὶ διψῶν; Οὐδὲ Ἰσαὰκ ὁ

πρῶτον ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων)πόλεως κα' ἐντεῦθεν ¹⁾

Τὸ σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου, τοῦ ἀπὸ Δέρκων, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἰδρύσεως ἑλληνικῆς Σχολῆς, σχολείου δηλαδὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διότι ἕως τότε μόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐδιδάσκοντο, καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξησφαλίζετο ἡ καλὴ διαχείρισις τῆς σχολικῆς περιουσίας καὶ ἡ ἐνδελεχὴς μέριμνα διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν σχολείων, ἄνευ πολιτικῶν κυρώσεων, διὰ τῆς μόνης πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους πίστεως καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης εἶναι ἄξιον προσοχῆς καὶ μελέτης. Διότι τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς καταστατικὸς χάρτης ὅχι μόνον τοῦ Σχολείου τῶν Ἐπιβατῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρως συσταθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὅπου μετὰ τὸ 1865 ἀνεφάνησαν σωρηδὸν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Αἱ ὑποθῆκαι τοῦ Πατριαρχικοῦ ἐκείνου σιγίλλιου ἦσαν τόσον συμφυεῖς εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ θρακικοῦ λαοῦ, ὥστε ἐτηρήθησαν ἀπαρεγκλίτως καὶ ὅταν ὁ ἀφορισμὸς εἶχε χάσει πλέον τὴν ἐπίδρασίν του.

¹⁾ Ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραθέτομεν τὰ σχετικὰ χωρία ἐκ τοῦ σιγίλλιου.

«Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας συνεκροτήθη ἤδη κοινὴ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων τῇ συνδρομῇ καὶ βοήθειᾳ τῶν ἐκεῖ ἐγχωρίων χριστιανῶν· καὶ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἐκ βάθρων οἰκοδομὴν αὐτῆς συνήχθησαν ἀπὸ κοινῆς βοήθειας καὶ ἐλέους τῶν εὐλογημένων χριστιανῶν τρεῖς χιλιάδες γροσίων ὡς προῖκα ἀφιερωθέντων αὐτῇ ἐπὶ τῷ τοκίζεσθαι, καὶ τοὺς τόκους εἶναι εἰς ἔκτισιν τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τοῦ διδασκάλου. Συνέθεντο δὲ καὶ συνεφώνησαν μετὰ τῆς αὐτοῦ ἱερότητας²⁾ καὶ πάντες οἱ τῶν Ἐπιβατῶν χριστιανοὶ ἀφιερῶσαι καὶ πάντα τὰ λοιπὰ εἰσοδήματα τοῦ παγκαριοῦ³⁾ κύριά τε καὶ τυχερά,

παλαὶ ποτε πατριάρχης μετέδωκε τῷ νίῳ αὐτοῦ Ἰακώβ τῆς πατρικῆς εὐλογίας ἐὰν μὴ πρῶτον φαγῶν ἐμπλησθῇ τῶν προσενεχθέντων ἐδεσμάτων. Ποθήσωμεν δὲ τὸ λευικὸν ἐκεῖνο θεῖον ἔνταγμα:—Πᾶσαν δεκάτην τῆς γῆς ἀπὸ τε σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου προσοίσετε τῷ Κυρίῳ.—Οὗτοι δὲ οἱ καλοὶ μου χριστιανοὶ οὐ μόνον δεκάτην, ἀλλ' οὐδὲ ἑκατοστὴν, οὐδὲ χιλιοστὴν παρὰ μηδενὸς καιροῦ ἀποδίδουσι τῷ ἀρχιερεῖ. Οὗτοι θέλουσι τὸν ἀρχιερέα τῶν βοῦν ἀλώωντα, κοπιῶντα, ἐργαζόμενον καὶ μηδὲ τροφῆς ἀπολαύοντα, ἐναντίον τῆς προφητικῆς εἰρήρας. (Ἐκκλ. Ἀλήθεια 1888 μὴν Νοέμβριος. Ὁ Κώδιξ Παΐσιου ὑπὸ Μ. Γεδεών).

1) Εἰς τὴν ἀναθάρρησιν τῶν Θρακῶν συνετέλεσε πιθανῶς καὶ ἡ ταπεινωσις τῶν Τούρκων κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1768-1774.

2) Ἐννοεῖ τὸν Μητροπολίτην Σηλυβρίας Καλλινίκον.

3) Ὁ Καλλινίκος παρητήθη τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς ὁσίας Παρασκευῆς δικαιομάτων του, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συνεισφέρῃ καὶ ἡ Κοινότης διὰ τὴν Σχολὴν.

ὥστε εἶναι καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά αὐτῆς εἰσοδήματα ἴδια κτήματα τῆς ρηθείσης κοινῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, διεξαγόμενα τε καὶ διακυβερνώμενα παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτροπευόντων, καὶ ἔνεκα τούτων ἐγένετο πρὸς ἀλλήλους κοινὸν ἐνυπόγραφον γράμμα εἰς ἀμετάπτωτον διατήρησιν τῆς κοινῆς αὐτῶν ταύτης συμφωνίας. Ἴνα δὲ ἔχωσι τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν τάτε συμφωνηθέντα καὶ τὰ ἀφιερωθέντα τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐδεήθησαν μετὰ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος ἐπικυρωθῆναι καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ συγλιώδου ἐν μεμβράναις γράμματος. Ἐπαινέσαντες κατὰ τὸ ἐκὸς τὸν θεάρεστον αὐτῶν ζῆλον γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ἵνα ἡ συγκροτηθεῖσα ἤδη σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας εἶη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκειται κοινὴ ἐπὶ τῷ φοιτᾶν ἐν αὐτῇ ἀκωλύτως τοὺς βουλομένους μαθεῖν καὶ διδασχθεῖναι τὴν παιδείαν. Τα δὲ ἀφιερωθέντα ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸν ἕξῃς ἅπαντα χρόνον ἴδια κτήματα καὶ πράγματα τῆς αὐτῆς σχολῆς ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα μηδὲν δαπανώμενα καὶ μέχρι τοῦ ἐλαχίστου, εἰμὴ εἰς χρείας καὶ ἀνάγκας τῆς τε σχολῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροῦς κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ ἐκλογὴν τῶν προκριτοτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς χώρας ταύτης καὶ τῇ εἰδήσει καὶ γνώμῃ τοῦ κατὰ καιρὸν διδασκάλου ἀποκατασταθέντων ἐπιτρόπων διεξαγόμενα καὶ διακυβερνώμενα, οὐχὶ δὲ εἰς ἄλλην οἰανδήποτε οὖν ἀνάγκην ἴδιαν ἢ κοινὴν τῆς χώρας ταύτης. Ὑπόκειται δὲ ὡσαύτως ὀφειλῆ ἀπαραιτήτος τοῖς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόποις διδόναι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῷ κατὰ καιροῦς διδασκάλῳ καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ καὶ ἡσυχίας, καὶ πάντων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς σχολῆς ταύτης καὶ αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς καὶ τῆς προκοπῆς καὶ ἐπιδόσεως τῶν ἐν αὐτῇ φοιτῶντων μαθητῶν καὶ καταγράφειν τὰ τε ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἐν καθαρῷ καταστίχῳ, καὶ, ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ρητὴν προθεσμίαν τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῶν διδόναι καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν μετὰ πάσης εὐθύτητος καὶ τιμιότητος περὶ πάντων τῶν ἐσόδων αὐτῶν καὶ δαπανῶν πρὸς τοὺς κατὰ καιρὸν προκρίτους, καὶ ἐπισήμους καὶ προεστῶτας τῆς χώρας τῶν Ἐπιβατῶν καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Σηλυβρίας μὲ ἔχοντος μῆτε τῆς αὐτοῦ ἱερότητος μῆτε μετὰ ταῦτα τινὸς τῶν διαδόχων αὐτοῦ τι τῶν ἀφιερωθέντων ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἀποξενῶσαι τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν μετέπειτα προσγενησομένων καὶ ἀποστερῆσαι, μῆτε ἄλλου τινὸς προσώπου, ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, δυναμένου ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐφ' οἵαδήποτε προφάσει ἀποσπᾶσαι καὶ διασεῖσαι τὰ πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην ἀφιερωθέντα, ἀλλ' ἔχωσι μένειν διὰ παντὸς ἀνεκποίητα, ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα, διεξαγόμενα

μενα μόνον ὑπὸ τῶν κατὰ καιρούς, ὡς εἴρηται, γνώμη κοινῇ ἐκλεγομένων καὶ διορισμένων ἐπιτρόπων, ὧν ἡ ἐπιτροπὴ δέον διορίζεσθαι ἐν ῥητῇ διορίᾳ ἐνὸς ὀλοκλήρου ἔτους, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν διδόναι αὐτοὺς καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμόν, καὶ εἴ γε φανεῖται ἀρεστῇ τοῖς παῖσιν ἢ ἐκδούλευσις αὐτῶν καὶ μετὰ προθυμίας ἐπιστασία, ἔχει διορίζεσθαι αὐτοῖς τοὺς αὐτοὺς ἐπιτρόπους, εἰ δὲ μὴ αἰρεῖσθαι ἄλλους καὶ ἐκλέγειν τοὺς δοκίμους καὶ ἀξιούς καὶ αὐτοὺς ἀποκαθιστᾶν ἐπιτρόπους. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς περὶ τῆς ἀσφαλοῦς συντηρήσεως καὶ ἀμετακινήτου διαμονῆς τῆς κοινῆς ταύτης σχολῆς καὶ τῶν ἀφιερωμάτων καὶ πραγμάτων αὐτῆς. Ὅτι δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν λαϊκὸς ἢ ἱερωμένος τολμήσῃ καθ' ὀλιονδὴποτε τρόπον ἀναίρεσαι καὶ διασεῖσαι τ' ἀφιερωθέντα τῇ ῥηθείᾳ κοινῇ σχολῇ καὶ ἀποξενῶσαι τε ἐξ ἐκείνων, οἱ τοιοῦτοι, ὁποῖοι ἂν ᾦσιν, ὡς κακότροποι καὶ κοινοὶ λυμεῶνες καὶ πολέμιοι τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἀφωρισμένοι εἴησαν καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεένης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθήματι ὑπόδικοι¹⁾.

*
* *

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἐπιβιτηνῶν δὲν ἀργησαν ν' ἀκολουθήσουν οἱ Σηλυβρινοί. Τέσσαρα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1799 ἀπὸ ἀντίγραφον σιγίλλίου τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου εὐρισκόμενον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἄναστ. Σταμούλη.—Εἰδήσεις περὶ Θράκης καὶ Θρακῶν—μυνησάνομεν ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν ὑφισταμένην ἤδη ἐν Σηλυβρίᾳ σχολὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν γραμμμάτων, τῆς ὁποίας ὁ διδάσκαλος ἔφερε τὸ ὄνομα παιδαγωγός, ἰδρύεται ἐκεῖ καὶ κοινὴ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμμάτων. Διὰ τὴν ἴδρυσιν αὐτῆς ἀναμφιβόλως θὰ εἰργάσθη καὶ ὁ μητροπολίτης Σηλυβρίας Καλλίνικος. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπρωτοστάτησαν Σηλυβρινοὶ μέλη τῆς συντεχνίας (τοῦ ρουφετίου) τῶν Γουναράδων, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐπρωκοδότησε πιθανῶς καὶ τὰ δύο σχολεῖα. Διότι ἡ διοίκησις τῶν σχολείων ἐκείνων ἀνετέθη εἰς τὸν ἔνθεον ζῆλον τοῦ εὐλογημένου, ρουφετίου τῶν Γουναράδων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ μητροπολίτου, μηδενὸς ἑτέρου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ ἔχοντός ποτε ἐξετάζειν περὶ τῶν σχολῶν τούτων μηδὲ ἀνερευνᾶν εἰ περὶ τῆς διοικήσεως αὐτῶν. Ὡς διαλαμβάνει τὸ σιγίλλιον.

1) Ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ σιγίλλίου ἰδὲ εἰς τὸ περιοδ. τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. τόμ. ΙΑ' (1876-7) σελ. 76.

*
**

Εἰς τὰς Μέτρας μόλις κατὰ τὸ 1823 συναντῶμεν διδάσκαλον καὶ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1827—29 σχολήν, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἂν πρόκειται περὶ ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ παιδαγωγικοῦ. Εἰς τὸν ἐτήσιον ἀπολογισμὸν τῶν ἐπιτρόπων κατὰ τὸ ἔτος 1823, ὅπου ἡ σύναξις ἀνέρχεται εἰς 2.767 γρόσια καὶ 22 παράδες, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 1916 γρόσια καὶ 2 παράδες εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων ἀναγράφονται καὶ ἐξήντα γρόσια εἰς τὸν διδάσκαλον ¹⁾. Καὶ κατὰ τὴν τριετῆ περίοδον τοῦ ἐπιτρόπου Ἀσάνη Γεμεντζῆ ὅτι ἐξωδεύθησαν μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ μερεμέτια (ἐπιδιορθώσεις) εἰς τὴν σχολὴν καὶ μηνιαῖα τῶν διδασκάλων ²⁾

Ἐκ τοῦ σεβαστοῦ ποσοῦ τῶν δανείων τῆς σχολῆς πρὸς τοὺς κατοίκους ἢ καὶ τὴν κοινότητα (τὸν μαχαλὴν) ἄγεται κανεὶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μετρῶν παρεχωρήθησαν αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας ὅπως εἶχε γίνῃ καὶ εἰς τοὺς Ἐπιβάτας.

Διὰ τὰς ἄλλας κωμοπόλεις καὶ διὰ τὰ χωρία δὲν ἔχομεν γραπτὰς μαρτυρίας. Γνωρίζομεν ὅμως ἐκ παραδόσεως ὅτι εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ κυριώτερα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἀκόμη παλαιότερον, συνήρχοντο τὰ παιδιὰ τῶν εὐπορωτέρων καὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν ἱερεῖα ἢ τὸν ἱεροψάλτη τοῦ χωριοῦ τὰ ἐκκλησιαστικά ἡμῶν γράμματα μὲ ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ ὀλιγωτέραν γραφὴν ἂν ὅχι εἰς ἰδιαίτερα κτήρια, τουλίχιστον εἰς τοὺς νάρθηκας καὶ τὰ κελιά τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐκ παραδόσεως ἐπίσης μόνον γνωρίζομεν ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικά μας γράμματα περιωρίζοντο εἰς τὸ Κτωῆχι, τὸ Ψαλτῆρι καὶ τὸν Ἀπόστολο. Δηλαδή ὅτι μετὰ τὸ ἀλφαβητάριον ποῦ διεκρίνετο σὲ μικρὸ καὶ σὲ μεγάλο

1) Κώδιξ Γ' Ἐπισ. Μετρῶν σελ. 8, ,αωκγ! Μαῖου κε!. Ἐλθόντες εἰς ἕν μετὰ τῶν τιμοτάτων προεστώτων τῆς πολιτείας Μετρῶν, ἐθεωρήσαμεν τὸν λογαριασμὸν τῆς ἱεραῆς ἐκκλησίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς. Τὸν ὅποιον πυραυλίδουσιν ὃ τε κύρ Καλογιάννης καὶ γέρω Ριζος χρηματίσαντες ἐπίτροποι ἕν διαστήματι χρόνου ὀλοκλήρου. Ὁ Μετρῶν Γαβριήλ.

2) Αὐτόθι σελ. 11—,αωκζ', ,αωκθ'. Ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος ὁ κύρ Ἀσάνης Γεμεντζῆς χρόνους τρεῖς ὀλοκλήρους καὶ ἕν τῷ μεταξὺ ὡς ἕνα χρόνον ἠκολούθη τὸ θανατικὸν εἰς τὸν μαχαλὴν ἀδιακόπως καὶ διὰ τὴν ἄλλειψιν τῶν ἀνθρώπων δὲ καὶ τὸ περισσότερον ὡς ἀγράμματος δὲν ἐδυνήθη νὰ δώσῃ καθαρὸν λογαριασμὸν, καὶ τὰ ὅσα ἐπερίσσευεν ἀπὸ τὴν σύναξιν ἐξ ὧν τῶν ἐξόδων του ἄλλα ἐξωδεύθησαν εἰς τὴν σχολὴν μερεμέτια καὶ μηνιαῖα τῶν διδασκάλων καὶ χίλια ἐδανείσθησαν εἰς τὴν χώραν καὶ ἐπεράσθησαν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ μαχαλέ, καὶ ἔγινεν ὅλο τὸ χρέος τοῦ μαχαλέ πρὸς τὴν σχολὴν χιλιάδες ἐπτὰ. Διὸ εἰς ἐνδειξιν καὶ ἐνθύμιον ἐπεράσθη ἕν τῷ παρόντι κώδικι ,αωκθ', ἕν μηνί Μαῖου κα'.

ἤρχισεν ἡ ἀνάγνωσις ἀπὸ τὴν ὀκτάηχον, ἐπροχώρει εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυίδ, καὶ ἡ παιδαγωγία ἐλεστευγάζετο μὲ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων

Εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον λέγεται κοινὸν ὅπως εἶδομεν εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦ Γερασίμου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη συναντῶμεν ἓνα μόνον διδάσκαλον. Ἀργότερα ἔχομεν καὶ τοὺς πρωτοσκόλους μὲ τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν σύστημα, καὶ βραδύτερον τοὺς βοηθοὺς καὶ συναδέλφους.

Εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν πρώτων σχολείων μας εἰς τὴν Τουρκίαν ἐν γένει μᾶς δίδει ὁ Γ. Χασιώτης εἰς τὴν μελέτην του. «Ἡ παρ' ἡμῶν δημοτικὴ παιδευσις ἀπὸ τῆς ἀλώσεως κ. ἄ.»

«Τὸ σχολεῖον τῆς Κοινότητος, γράφει, ἦν ταπεινὸς τις πρόναος ἡ ἀφανὲς οἴκημα καὶ εὐτελές, κλειόμενον καὶ ἀνοιγόμενον ἔνθα οἱ μαθηταὶ ἐπιψιάθων καθήμενοι ὀκλάξ ἐδιδάσκοντο τὰ κολλυβογράμματα. Οἱ γραμματοδιδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν τὸ πολὺ ἱερεῖς, κανδηναλίπται, ράπται, ὑποδηματοποιοί, οἱ δὲ μαθηταὶ διαφόρου ἡλικίας καὶ δυνάμεως ἀναμιξ»¹⁾.

*

* *

Οἱ μισθοὶ τῶν παιδαγωγῶν (τῶν διδασκάλων τῶν Ἐκκλ. γραμμάτων) ἐκεῖ ὅπου δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσκομιζόμενα δῶρα εἶναι εὐτελεῖς. Ἀλλὰ καὶ τῶν πρώτων ἑλληνοδιδασκάλων δὲν εἶναι ἀξιόζηλοι. Εἶδομεν ὅτι ὁ ἐτήσιος μισθὸς τοῦ διδασκάλου εἰς τὰς Μέτρας τὸ 1823 ἦτο ἐξήντα γρόσια. Εἰς τοὺς Ἐπιβάτας κατὰ τὸ 1818 ὁ μισθὸς τοῦ ἐπιστάτου τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς εἶναι τριάντα γρόσια κατὰ μῆνα, τοῦ δὲ ἑλληνοδιδασκάλου χίλια διακόσια ἑτησίως.²⁾

Σ χ ο λ ι κ ῆ ἄ ν θ η σ ι ς

Σαράντης Ἀρχιγένης.

Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1856 διὰ τῆς ὁποίας καὶ διεθνῶς ὑπεχρεώθη ἡ Τουρκία νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου

1) Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμ. Η'. (1873-74 σελ. 96.

2) «1818 Ἰουλίου α'. συνεφωνήσαμεν τὸν ἑλληνικὸν διδάσκαλον κ.κ. Δημήτριον διὰ τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν πρὸς γρόσια καθαρὰ 1200». Κώδιξ Ἐκκλ. ἡ Ὅσια Παρασκευῆ εἰς Ἐπιβάτας. Καὶ αὐτόθι σελ. 288.» Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει 1819 Φεβρουαρίῳ 17 ἔλαβε ὁ πατὴρ Χρυσόγονος τὴν ἐπιστασίαν τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς διὰ χρόνον ὀλόκληρον καὶ κατὰ μῆνα νὰ λαμβάνῃ τὸ δίκαιόν του πρὸς γρόσια 30 ἦτοι τριάντα».

Διὰ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Σηλυβρίας καὶ τῶν Ἐπιβατῶν ἰδὲ καὶ Χρονικὰ Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Μ. Γεδεῶν σελ. 204 καὶ 206.

ἐπιγγελλθείσας μεταρρυθμίσεις τῆς καὶ ν' ἀναγνωρίση καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν τύχην τῶν ἐν τῇ Ὀθωμ. Ἀυτοκρατορίᾳ χριστιανῶν, συντέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀναθάρρησιν τῶν ὑποδοῦλων καὶ πρὸ παντὸς τῶν ἑλλήνων. Ὡς πρώτη δὲ ἐκδήλωσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἴδρυσις πολυπληθῶν ἑλληνικῶν σχολείων.

Τὰ ἀραιὰ καὶ διεσπαρμένα σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἤρχισαν νὰ πληθύνωνται γοργά, τὸ προσωπικὸν αὐτῶν νὰ πολλαπλασιάζεται, οἱ νάρθηκες καὶ τὰ κελιά τῶν ἐκκλησιῶν νὰ καταργοῦνται καὶ νὰ λησμονοῦνται, νέα δὲ λαμπρὰ σχολικὰ κτήρια ν' ἀνεγείρονται πανταχοῦ αὐτοκρατορικῇ πλέον ἄδειᾳ.

*
* *

Εἰς τὴν σχολικὴν κίνησιν τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ ἐξ Ἐπιβατιῶν Σαράντης Ἀρχιγένης.

Αὐτὸς ἐξῆντα χρόνια μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὴν πατρίδα του εὐτύχησε νὰ τὴν προικίσῃ μὲ πρωτοφανῆ διὰ τὴν Θράκην ἐκπαιδευτήρια. Ἀπόφοιτος τοῦ ἀφανοῦς ἐκείνου κοινοτικοῦ σχολείου καὶ ἤδη πλούσιος ἰατρός, καθηγητὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰατρικῆς σχολῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φιλοδοξεῖ νὰ βαδίσῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρωτοπόρος εἰς τὰ ἔγνη τῶν συμπολιτῶν του. Σκέπτεται καὶ μελετᾷ πῶς θὰ μπορούσε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καλυτέραν ἀναμόρφωσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Φρονῶν δὲ ὅτι θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ πρωτίστως ἡ μητέρα, ἀποφασίζει νὰ καθιστᾷ τ' ἀνήλικα καὶ ἄπορα ὄρφανὰ κορίτσια περιζήτητα μητέρες. Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἰδρύει εἰς τοὺς Ἐπιβάτας τῷ 1857 τὸ μορφωτικὸν καὶ προικοδοτικὸν ἐκπαιδευτήριον του¹). Ἀλλὰ δὲν ἄργεῖ ν' ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ δρόμος πρὸς ἐξήραξεν εἶναι μακρὸς. ἐνῶ αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, διὰ τὰς ὁποίας προσῆλθεν ἐθελοντῆς, εἶναι ἐπὶ θύρας καὶ κατεπεύγουσαι.

Οἱ αἰῶνες, τ' ἀμέτρητα χρόνια, μέσα στὰ ὁποῖα θὰ μπορούσεν ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἱεραρχία αὐτοῦ ν' ἀνανεώσουν τὴν ἀποσβεσθεῖσαν ἀπὸ τὰς βαρβάρους ἐπιδρομὰς ἑλληνικὴν σφραγίδα εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ξεχωριστὰ εἰς τὰς χώρας ποὺ εὐρίσκονται ἀνατολικά ἀπὸ τὸν Αἴμον καὶ τὸν Σκάρδον, ἔχουν περάσει ἀνεπιστρεπτεῖ. Τώρα κινδυνεύουν νὰ χαθοῦν καὶ ὄλαι αἱ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ αὐτὴ ἡ Θράκη.

1) «Θρακικά» Τόμ. Α. (1928 Ἀθήναι) σ. 488.

Ὁ κίνδυνος αὐτὸς τὸν ἐμπνέει νὰ μετατρέψῃ τὸ οἰκοτροφεῖον τῶν ἀπόρων του εἰς ἀνώτερον Διδασκαλεῖον θηλέων ἀπὸ τὸ ὁποῖον συντομώτατα θὰ ἐξορμήσουν κατὰ σιμῆνι αἱ θαρραλεαὶ ἐθναπόστολοι καὶ εἰς τὰς πλέον μεμονωμένας ἐστίας τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον, αἱ Ἀρχιγενίδες,

Ἐπὶ τὸ ἴδιον δὲ πνεῦμα ἐμφορούμενος εἰς τὰ 1882 ἰδρύει καὶ τὸ Ἐλένειον Γυμνάσιον διὰ τὰ ἄρρενα ¹⁾

Τὰ Ἀρχιγένεια ἐκπαιδευτήρια ἔγιναν ὁ μέγας φάρος ποῦ ἐφώτισε τὸν δρόμο ποῦ ἔπρεπε νὰ πάρουν τὰ χωριὰ καὶ αἱ κομπολόεις τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα.

Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐκείνην κίνησιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ γενικῶς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐνιευθεῖν ὑπέθαλψεν, ὑπεστήριξε καὶ προήγαγεν ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς μὲ ἐνθερμον ζῆλον, ἀκαταπόνητον σθένος ὁ κατὰ τὸ 1861 συσταθεὶς εἰς τὸ Πέραν τῆς Κων)πόλεως Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος ¹⁾.

Ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ τῶν πρωτοπόρων ἐκείνων Ἑλλήνων τῆς Κων)πόλεως διαισθανομένη τὸν Σλαβικὸν κλοιὸν νὰ περισφιγγῇ ὀσημέραι καὶ στενώτερον τὰς Τουρκοκρατουμένας ἑλληνικὰς χώρας καὶ μετὰ τὴν ταπεινώσιν τῆς Ρωσσίας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀφρέθη τὸ προνόμιον τοῦ νὰ ἐμφανίζεταὶ ἐκάστοτε ὡς μοναδικὸς προστάτης τῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εὐρισκομένων χριστιανῶν, ἐξανέστη.

* *

Ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν Σωματεῖον ποῦ

1) «Θρακικῶν» Τόμ. Β'. σ. 372. Καὶ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. λέξις Ἐπιβάται.

1) Ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἰδρύθη μεσοῦντος Ἀπριλίου τὸ 1861 ὡς καθαρῶς ἐπιστημονικὸν σωματεῖον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπειρας κατὰ τὸ 1860 περὶ ἰδρύσεως Πανελληνίου Σωματείου μὲ πολλαπλοῦς σκοποὺς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἐκπαιδευτικὸν Φροντιστήριον. Ἐκ τῶν εἴκοσι ἐννέα ἰδρυτῶν αὐτοῦ οἱ δέκα ἦσαν ἱατροί, τέσσαρες τραπεζίται, τρεῖς ἔμποροι, δύο δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας, ὁ ὑφυπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς, ὁ ἐν Κων)πόλει πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρῶτος διερχομῆνός τοῦ ἐκεῖ προξενείου, δύο καθηγηταί, τέσσαρες διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ ἓνας μητροπολίτης, ὁ Σισανίου Ἀλέξ. Λάσκαρης. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν τρεῖς τῆς οἰκογενείας Καραθεοδωρῆ, ὁ ἱατρὸς Ἀλεξ. Ζωηρὸς καὶ ὁ ἀκούροστος ἐργάτης τῆς ἑλληνικῆς ιδέας Ἡροκλῆς Βασιάδης, ἱατρὸς, (Ὀνόματα ἰδρυτῶν καὶ μελῶν τοῦ Συλλόγου ἰδὲ εἰς τὸν Στ' τόμον τοῦ Περιδικοῦ τοῦ Συλ. ἐκείνου).

ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχάς, ἀπὸ τοῦ 1871 χωρὶς νὰ παραμελήσῃ καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς τοῦ ἐργασίας μετεγράψῃ εἰς ἔθνικόν, καλυπτόμενος ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς, Φιλεκπαιδευτικούς Συλλόγους, ποὺ ἐξεπήδησαν ὑπὸ τὴν θερμὴν πνοὴν καὶ ἀφύπνισαν κάθε πόλιν καὶ κωμόπολιν ὅπου ἔξουν Ἕλληνες 1).

Εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ εἰς τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα ὁ Φιλ. Σύλλογος ἐνεφανίσθη μὲ τὰς Ἀδελφότητας. 2). Οὕτω εἰς τὴν Σηλυβρίαν τὸ 1883 συναντῶμεν δύο ἀδελφότητας. Τὴν Ἀδελφότητα ὁ ἅγιος Σπυριδων καὶ τὴν Ἀδελφότητα ὁ ἅγιος Ἀγαθόνικος νὰ ζητοῦν ὁδηγίας ἀπὸ τὸν Ἑλλ. Φ. Σύλλ. διὰ τὸν καταρτισμὸν Ἀστικῆς Σχολῆς. Ὁ ἅγιος Σπυριδων τοῦ ὁποίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πρόεδρος ἐστάθη ὁ φαρμακοποιὸς Σταῦρος Βέικος, ἐμερίμνησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ἐρειπίων τοῦ μόνου διασωθέντος ὡπασδήποτε εἰς τὴν Σηλυβρίαν βυζαντινοῦ ναοῦ, ὅπως εἶδομεν ἤδη εἰς τὸ Ἐάστερο τὴν Ἀδελφότητα ὁ ἅγιος Τρύφων ποὺ πρωτοστατεῖ καὶ ἀνεγείρεται ἐκεῖ εἰς τὰ 1879 ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ εἰς τὰ 1883 Νηπιαγωγεῖον. Εἰς τὴν Στράντζαν τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Ἀγαθοβουλείου κληροδοτήματος ποὺ εἶναι προωρισμένον διὰ σχολικοὺς σκοποὺς καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλας ποὺ πληθύνονται καὶ διατηροῦνται, παρὰ τὸ ἀπίσκορον τοῦ ἑλληνοσ μέχρι τοῦ 1912. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου διαλύονται ὅλα τὰ ξένα πρὸς αὐτὸ Σωματεῖα καὶ πρωτίστως τὰ ἐπαρχιακὰ. Μὲ τὴν ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διίστημα ἀπελευθέρωσιν τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνασυγκροτοῦνται καὶ πάλιν τὰ παλαιὰ καὶ συνιστῶνται νέα μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, ὁπότε ἐν τῇ πραγματικότητι (de facto) εἶναι διαλελυμένα. Κηρῦσσονται δὲ καὶ διὰ νόμου μετὰ τὴν σύστασιν ἐν Ἑλλάδι τοῦ Ταμείου Κοινοτικῶν καὶ κοινοφελῶν περιουσιῶν—Ἀνταλλαξίμων κατὰ τὸ 1928.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ μικρότερα χωριὰ ὅπου ἑλλεῖπει καταλλήλων προσώπων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτηθῶν πυρῆνες ἀδελφοτήτων καὶ συλλό-

1) Κατὰ τὸ 1874 ὑπῆρχον δέκα ἕξ Σύλλογοι εἰς τὴν Κ)πολιν καὶ ἐξήκοντα εἰς τὰς ἑπαρχίας καὶ ἐξηγεῶντο ἢ συνεδέοντο μὲ τὸν Ἑλλ. Φ. Σύλλ. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Θρακικὸς φιλεκπαιδευτικὸς ὅστις ἰδρύθη τὸ 1872 καὶ ἐπρωτοστάτησε εἰς τὴν ἰδρυσιν τῶν Ζαριφείων Αἰδασκαλείων εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. (Πεντηκονταετηρίς Ἑλλ. Φ. Σ. σελ. 57). Καὶ ὁ Σύλλογος τῆς Παιδεστοῦ διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου γίνεται πολλάκις εὐφημοτάτη μνεῖα εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐκπαιδευτ. ἐπιτροπῆς τοῦ Φιλ. Συλλόγου.

2) Ἀδελφὰτα δι' ἀνέγερον ἐκκλησιῶν συναντῶμεν καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους εἰς τὰς Μέτρας καὶ εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Διὰ σχολεῖα ὁμως πρώτην φορὰν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Φιλ. Συλλόγου.

γων τῶν ὁποίων ὡς σημειωθῆ ὅτι ἡ νομικὴ ὑπόστασις ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν Τουρκικὴν νομοθεσίαν ¹⁾, τὸ νέον πνεῦμα τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰσεχώρησε μὲ τὴν ἰδίαν θέρημιν. Ἀπὸ τὰ μεσόγεια χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Δέρκων προηγήθησαν τὸ Γσιφλίκιοι μὲ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κάλφουλου καὶ οἱ Καστανιῆς, ποὺ ἠτύχισαν ἐπι τινὰ ἔτη μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ καλοῦ μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου νὰ τύχουν καὶ τῆς ὑλικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Φιλ. Συλλόγου. Εἰς τὶς Καστανιῆς στα 1877 ὑπῆρχεν ἀλληλοδιδασκικὸν καὶ ἑλληνικὸν Σχολεῖον ²⁾. Καὶ κατὰ τὸ 1885 γίνεται εὐφημος μνεῖα περὶ τῶν σχολείων αὐτῶν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου ³⁾.

Σύστασις καὶ συντήρησις τῶν σχολείων

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου ἐγκαινιασθεῖσα ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια θ' ἀπέδιδε πλουσιωτέρους καὶ ἀφθονωτέρους καρπούς εἰς συντομώτερον χρόνον, ἐὰν παραλλήλως πρὸς ἐκεῖνον εἰργάζοντο μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ μὲ ὀλίγην αὐτοθυσίαν καὶ οἱ κατὰ τόπους Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολιταί. Ἀτυχῶς τὰ καλὰ παραδείγματα ὡς τὰ τοῦ Σηλυβρίας Καλλινίκου καὶ τοῦ ἐκ Δρυμάδων τῆς Ἡπείρου Δέρκων Νεοφύτου (1865-75) ὑπῆρξαν ἀραιὰ καὶ σπάνια. Ἡ κορυφὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ Πατριάρχης ἐξηκολούθει βεβαίως κατ' ἔτος νὰ ἐπευλογῆ τὸ ἔργον τοῦ Συλλόγου καὶ ἔσπευσε νὰ συστήσῃ διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἰδίαν ἐκπαιδευτικὴν Ἐπιτροπὴν, τὴν Κεντρικὴν ⁴⁾ εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη παρεκάθετο καὶ μέλος τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους καὶ τοὺς Μητροπολίτας οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ἐνασχολισθῆ ἀρκούντως οὔτε διὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἱερεῖς θὰ ἦτο πολὺ νὰ προσδοκῶμεν νεωτερισμοὺς ποὺ ἐκρίνοντο ἴσως ὡς ξενικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ ἰδιαιτέρᾳ των ⁵⁾.

1) Νομικὰ πρόσωπα, ἐκτὸς τῶν ἐμπορικῶν ἐταιριῶν, ἀνεγνωρίσθησαν τὸ πρῶτον ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὸ 1912 ὁπότε ὡς τοιαῦτα καὶ αἱ ἐκκλησίαι.

2) A. Synvet Ἐθνογρ. Χάρτης τοῦ Ὀθωμ. κράτους. Παρίσιος 1877 σελ. 3.

3) «Κάλλιον ἔχουσι τὸ τοῦ μικροῦ χωρίου τῶν Καστανεῶν» γράφει ἡ Ἐκπαιδ. Ἐπιτρ. τοῦ Φ. Συλλ. εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς 12 Μαΐου 1885.

«Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξ ἑκατὸν περίπου οἰκογενειῶν συγκεκριμένον διατηρεῖ ἑλληνικὴν καὶ δημοτικὴν σχολὴν εἰς ὅς φοιτῶσιν ὀγδοήκοντα περίπου μαθηταί, ἐν οἷς καὶ δύο βουλγαρόπαιδες καὶ εἰς ὀθωμανόπαις». (Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμος Κ' σελ. 106).

4) Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. τόμ. Ζ'. σελ. 290.

5) Ἡ Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπὴ τοῦ Φ. Συλλ. εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς τῷ 1876 ὁμιλοῦσα περὶ τῆς δράσεως τῶν Συλλόγων τῆς τονίζει μεταξὺ ἄλλων : «Ὁ ἐν Ραιδεστῷ Σύλλ.

Ἦτο εὐτύχημα διὰ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Δέλτα ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Σαράντη Ἀρχιγένους εὐρῆκε μιμητὰς ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν πλουσίων, ὅπως ὁ Σταυρὴ Μπεζιρτζής τῆς Σηλυβρίας¹⁾, ἡ Φωτάκα (ὁ Φώτιος Ἀναστασιάδης) τῶν Μετρῶν²⁾ καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθόβουλος τῆς Στράντζας³⁾ ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας αἱ ὁποῖαι καὶ θαυματουργοῦν.

Τὸ σάλπισμα τῶν σχολείων ἠλέκτρισε ὅλους τοὺς Ἕλληνας τῆς περιοχῆς καὶ μὲ τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν ποὺ τοὺς ξεχώριζεν ἀπὸ τοὺς συνοίκους λαοὺς συνῆλθον κατ' ἰδίαν καὶ ὑπὸ τὴν σφόδρα ἠγεσίαν τῶν προκρίτων τῶν χωρίων τῶν ὑπεβλήθησαν εἰς παντὸς εἶδους θυσίας καὶ ἐδημιούργησαν ἄνευ κρατικῆς ἀντιλήψεως καὶ ξένης βοήθειας λαμπρὰ σχολικὰ κτίρια καὶ πόρους ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων τῶν.

Σχολικοὶ πόροι.

Ὡς πρώτη βᾶσις τῶν πόρων τοῦ σχολείου ἐτέθησαν τὰ περισσεύματα τῆς ἐκκλησίας. Ἄλλ' αὐτὰ ἦσαν ἀνεπαρκέστατα. Ὁ κόσμος ἐδίψα τὴν σοφίαν καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων του, ποὺ χιλιάδες τώρα χρόνια ἔμεινε γι' αὐτὸν θαμμένη στὸ σκοτάδι. Τὴν ἐννοιωθε νὰ γλυκοχαράζῃ καὶ ποθοῦσε νὰ τὴν χαρῶ. Ὁ τελευταῖος Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ πόλεμος

λογος, ὀφειλομεν μετὰ λύπης νὰ προσθέσωμεν τοῦτο, πολλές, φαίνεται, ἀφορμὰς ἔχων, ὅπως μὴ συνοδεύσῃ μετ' ἐγκωμίων τὰ ὀνόματα μητροπολιτῶν τινῶν τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν». (Ἑλλ. Φ. Συλλ. τόμ. ΙΑ'. σελ. 194).

1) Ὁ Σταυρὸς Μπεζιρτζής προσέφερεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του χιλίας χρυσῆς λίρας Τουρκίας μὲ τὰς ὁποίας ἠγοράσθη τὸ πλησιόχωρον ἀγρόκτημα Σαρήκιοϊ.

2) Ὁ Φώτ. Ἀναστασιάδης ἀφοῦ ζῶν ἀνήγειρε τὸ Παρθεναγωγεῖον τῶν Μετρῶν καὶ ποικιλοτρόπως συνέτρεξε τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἀποθανὼν ἀφῆκε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας του διὰ τὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν νέων ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῶν. Ἐκ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἀνηγέρθη τὸ 1907 τὸ μέγαρον τῆς Φωτακείου Σχολῆς διὰ δαπάνης τεσσάρων χιλιάδων λιρῶν καὶ ἠγοράσθη τὸ ἀγρόκτημα τοῦ Γκιουκσελῆ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Βούλγαροι ἐπυρπόλησαν ὄχι μόνον τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν τῶν Μετρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ δημόσια κτίρια, ἡ Φωτάκειος ἐχρησιμοποιοῖτο ὡς διοικητήριον.

3) Ὁ Ἀρχ. Ἀγαθόβουλος ἐκληροδότησεν ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλην. γραμμάτων, ἵνα ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ἀνεγερθῇ καὶ συντηρεῖται εἰς τὴν πατρίδα του Στράντζαν ἑλληνικὴ δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων κατὰ νεώτερον σύστημα ὡς τὸ εἶδεν τὸ 1883 εἰς τὴν Θεσσαλονικίην.

τοῦ 1877 ποὺ ἔφερε τοὺς Ρώσους εἰς τὸν Ἄη-Στέφανο τοῦ ἄνοιξε τὰ μάτια. Ἐπαυσε πιά νὰ περιμένῃ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τὸ Ξανθὸν Γένος. Ὑστερα ἡ μικροσκοπικὴ Ἑλλὰς ποὺ στὴ φαντασίᾳ του στέκεται πανίσχυρος ουγκεντρώνει τοὺς πόθους του καὶ τὰ ὄνειρα τόσων σκλαβωμένων γενεῶν, καὶ μόνον ἀπὸ τὸν εὐζῶνα περιμένει νὰ τοῦ ἀναστήσῃ τὸν μαρμαρωμένο Βασιληὰ καὶ νὰ ξετουρκέψῃ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Μὲ τὸ ὄνειρον αὐτὸ οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ τοῦ Δέλτα ἔκαμαν κάθε λογῆς θυσίας χάριν τοῦ σχολείου των. Ἄλλοι ἐδέχθησαν εὐχαρίστως νὰ περιορισθῇ ἡ βοσκὴ τῶν ζώων των, ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ καθημερινοῦ των ψωμοῦ, νὰ νοικιασθῇ ὁ μοιρὰς των σὲ ξένον καὶ τὸ μίσθωμα νὰ διατεθῇ διὰ τὸ Σχολεῖον. Ἄλλοι νὰ μονοπωληθῇ τὸ κτῆμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ φοῦρνος, τὸ καπηλειό, τὸ μαγαζί, ν' ἀγοράζουν τὰ τροφίμα των ἀκριβότερα, ἀρκεῖ ν' ἀξηθῇ τὸ εἰσόδημα γιὰ τὸ σχολεῖο. Κι' ἐδέχθησαν κάθε λογῆς φορολογία στὸ ἀμπέλι, στὸ κρασί, στὸ ἄχερο, στὸ καμίνι καὶ στὸ κεραιμδαριό, εἰς κάθε τι, ἀνάλογα μὲ τις συνθῆκες ποὺ βρίσκεται καὶ κινεῖται ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, φθάνει νὰ μὴν κλείσῃ τὸ σχολεῖον ἀρκεῖ νὰ προστεθῇ σ' αὐτὸ κάποιον ἀκόμα τάξις.

Μὲ παρόμοιον ζῆλον κ' ἐνθουσιασμόν θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον ἂν κατὰ τὸ 1900 εὐρίσκετο ἑλληνικὸ χωριὸ εἰς τὴν Διοίκησιν Μετροῶν χωρῶν Σχολεῖο.

Σχολικὰ προγράμματα καὶ διαβάθμισις Σχολείων.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα δὲν ὑπῆρχον οὔτε βαθμοὶ ἐκπαιδεύσεως οὔτε καὶ σχολικὰ προγράμματα. Ὁ διδάσκαλος σὲ κάθε χωριὸ ἐδίδασκεν ὅτι ἤθελε καὶ ὅπως τὸ ἤθελε. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐννοοῦσε νὰ τὸ διδάξῃ μὲ κάθε μέσον ποὺ συνεβιβάζετο μὲ τὴν συνείδησί του. Ἦτο ἀπόλυτος κύριος τοῦ σχολείου. Αἱ σχολικαὶ ποιναὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ὀλίγον διαφέρουν ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ βασανιστήρια ¹⁾.

Ὁ φόβος ποὺ ἐνέπνεον οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς μαθητὰς των ἔμειναν παροιμιώδεις ²⁾.

1) Τὰ ραπίσματα, τὸ στρίψιμο τῶν αὐτιῶν καὶ πολλὰς φορὰς τὸ ξεκόλημα, οἱ ραβδισμοὶ στὰ νῶτα, στὶς παλάμες, στὰ πέλματα, καὶ ὄχι σπανίως ὅπου τύχη, αἱ ὀρθοστασίαι μὲ σηκωμένα χέρια, τὰ γονατίσματα μὲ πετραδάκια κάτω, τὰ φτυσίματα ἀπὸ τοὺς συμμαθητὰς, τὰ μουτζουρώματα, οἱ νηστείαις ὀλημερεῖς καὶ ὁ ἀπαίσιος σφάλαγκας ἦσαν εἰς ἐνέργειαν.

2) «Θὰ τὸ πῶ τὸ δάσκαλο!» ἦταν ἡ πρώτη ἀπειλὴ ποὺ θ' ἀπηύθυνε κανένας σ' ἕνα μαθητὴ. Κι' αὐτὸ μ' ἐνθυμιζει τὴν ἱστορίαν τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ μας. Ὁ-

Λείψανα τὰ βασανιστηρίων ἐκείνων διατηροῦνται ἀναμφιβόλως καὶ εἰς τὰ 1900. Ἄλλ' οὔτε οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἀπάνθρωποι οὔτε καὶ οἱ γονεῖς διατεθειμένοι νὰ διοῦν τὰ παιδιὰ τους πετσί καὶ κόκκαλο γιὰ νὰ μάθουν γράμματα. ¹⁾

Τοὺς ἀγραμμάτους ἱερεῖς καὶ ἀμορφώτους ἐπαγγελματίας ποὺ ἔκαμναν τὸν δάσκαλο, τοὺς διεδέχθησαν διδάσκαλοι, ἂν ὄχι ἐντελῶς ἄξιοι τοῦ ὀνόματος, πολὺ ὅμως διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς προκατόχους των.

*
* *

Εἰς τὰ σχολεῖα παρ' ὅλην τὴν ἀνομοιομορφίαν τῆς διδασκομένης ὕλης καὶ τῆς ἑλλειψωκεντρικῆς κατευθύνσεως καὶ ἐποπτείας ἐπικρατεῖ ζηλευτὴ τάξις εἰς τὴν διδασκαλείαν. Ἄτυχῶς ἡ φοίτησις δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ οὔτε καὶ τακτικὴ ὅλων τῶν παιδιῶν. Πρὸ παντὸς εἰς τὰ μικρότερο χωριὰ, ὅπου μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα πηγαίνουν στὸ σχολεῖον. Εἰς τὰς κωμοπόλεις ὅμως καὶ τὰ πολυανθρωπότερα χωριὰ ὁ δάσκαλος ἐπιβάλλεται μὲ τὸν καιρὸ. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν περισσότεροὶ διδάσκαλοι τελειόφοιτοι τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καταβάλλεται κάθε προσπάθεια νὰ τηρηθῇ τὸ πρόγραμμα ποὺ εἶναι συνονθύλευμα τοῦ σχολικαῦ προγράμματος ἄλλων ἀνωτέρων σχολείων ἢ καὶ τοῦ προγράμματος ποὺ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Τὸ ὠρολόγιον ἐφαρμόζεται μὲ σπανίας ἐναλλαγάς.

ταν πρωταίνοιξε ἑλληνικὸ σχολεῖο στὸ χωριὸ μας ἔτυχεν ἡ μητέρα μας νὰ ἔχη τὸ πρῶτο της ἀγόρι γιὰ σχολεῖο. Τὸ πῆρε μὰ μέρα ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸ παράδωκε στὸ δάσκαλο γιὰ νὰ μὴ μείνῃ κι' αὐτὸ τυφλὸ ὕπως ἐκείνη καὶ ὁ ἀντρας της. Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Νικολάκης, αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομά του, ἀρνήθηκε νὰ ξαναπάῃ στὸ σχολεῖο. Καὶ ὅταν ἡ μητέρα θέλησε νὰ τὸν πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐκείνος πιάσθηκε ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς σκάλας τοῦ σπιτιοῦ μὲ ὅλη τὴ δύναμη του καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ δυνατὰ.

— Μὰ γιατί, παιδί μου, δὲν θέλεις νὰ πᾶς στὸ σχολεῖο! τὸν ρώτησεν ἡ μητέρα.

— Γιατί θὰ μὲ δεῖρ' ὁ δάσκαλος! μουρμούρισε ὁ μικρὸς μέσα ἀπὸ τὰ κλάματα.

— Μὰ σὰ δὲν πᾶς δὲν θὰ σὲ δεῖρω γώ; τὸν ξαναρώτησε ἐκείνη.

— Ἀλλήως βαράϊ ὁ Κ . . . Ἦταν ἡ ξεκουραστικὴ ἀπάντησις τοῦ παιδιοῦ. Καὶ δὲν ξαναπέρασε τὴν πόρτα τοῦ Σχολείου παρ' ὅλη τὴν ἀδυστηρότητα τοῦ πατέρα. Ἔμεινεν ἀγράμματος παρ' ὅλο τὸ γερὸ μυαλό του.

1) Στὰ πρῶτα χρόνια δὲν ἦτο σπάνιο ν' ἀκούη κανεὶς τὸ γονεῖο νὰ λέῃ στὸ δάσκαλο. «Νὰ κρέας σὲ τὸ φέρνω τὸ παιδί μου καὶ πετσί καὶ κόκκαλο τὸ θέλω. Νὸ μὲ τὸ κάμης ἀνθρωπο!»

Τὸ πρόγραμμα συντάσσεται ἀπὸ τὸν διευθυντὴν ἢ τὸν δάσκαλον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος ἢ φιλοτιμεῖται μόνος του νὰ παρουσιάσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Διότι αἱ Ἐπισκοπαὶ καὶ αἱ Μητροπόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ὑπαχθῆ ἴρσο jure τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, δὲν ἔχουν ἀκόμα προσαρμοσθῆ πρὸς τὸ νέον σύστημα ¹⁾ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα.

*
* *

Τὰ σχολεῖα διεκρίνοντο εἰς δημοτικὰ καὶ ἀστικά. Τὸ ἀστικὸν σχολεῖον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν Ε΄. τάξιν καὶ εἶναι πλήρες ὁσάκις ἔχει καὶ ἑβδόμην. Ἀνωτέραν τῆς πλήρους ἀστικῆς σχολῆς ἡ περιοχὴ τῆς Διοικήσεως Μετρῶν δὲν ἐγγώρισεν, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ μαθηταὶ προερχόμενοι καὶ ἀπὸ μὴ πλήρεις ἀστικὰς σχολὰς ἐκρίνοντο, κατόπιν δοκιμασίας πάντοτε, ἱκανοὶ νὰ παρακολουθήσουν μαθήματα Γυμνασίου. Τόσος ἦτο ὁ ζῆλος τῶν τότε διδασκάλων εἰς τὰς ὑποδοῦλους χώρας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐνδεικτικῶν προαγωγῆς καὶ προόδου κατὰ τὸ 1900 καὶ ἔτι βραδύτερον δὲν ἦτο γενικὴ εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Δέλτα. Οὔτε καὶ ἡ τήρησις σχολικῶν μητρώων καὶ μαθητολογίων ὑποχρεωτικὴ. Διὸ καὶ περὶ λεπτομεροῦς σχολικῆς στατιστικῆς θὰ ἦτο ἐπισημὰς νὰ γίνῃ λόγος. Αἱ ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Διοικ. Μετρῶν δημοσιευθεῖσαι, ἐλάχισται καὶ αὐταί, κατὰ καιροὺς στατιστικαί, φρονοῦμεν ὅτι συνετάχθησαν προχείρως καὶ ὅταν ἀκόμη εἶχον τὴν προέλευσιν ἀπὸ ἐπίσημον ἀρχὴν. Ἀσφαλέστεροι εἶναι αἱ πληροφοροὶαὶ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ τὴν διαβάθμισιν τῶν σχολείων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τάξεων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σχολὴν δὲν ἦτο πάντοτε ὁ ἴδιος. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐξομειοῦτο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ ἕως τὰς διακοπὰς ἐλαττοῦτο κατὰ πολὺ.

Χρόνος διδασκαλίας

Ἦσαν πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ 1900 εἰς μερικὰ χωριὰ ἡ διάρκεια τῶν

1) Ἀπὸ τὸ 1897 μέχρι τοῦ 1912 μίαν μόνον ἐκκλησιαστικὴν Ἐπαρχίαν, ἐκτὸς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐγνωρίσαμεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὁποίας ἐτηρεῖτο ὁμοιομορφία. Δὲν προσελαμβάνετο διδάσκαλος ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως αὐτοῦ παρὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ δὲν ἐτίθεντο εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πρόγραμμα, ἐὰν δὲν ἐπικυροῦντο παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνης. Τὴν Ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος.

μαθημάτων ἦτο σχεδὸν συνεχῆς. Ὀλίγαι μόνον ἡμέραι διὰ σύντομον ἀπουσίαν τοῦ διδασκάλου κατὰ τὸν μῆνα Αὐγουστον ἐθεωροῦντο ἐπαρκῆς ἀνάπαυλα. Διὰ τοὺς μαθητὰς δὲν ἐλαμβάνετο φροντίς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀπεσύροντο πολλὰς ἢ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς καθιερωμένης διὰ τὰς ἐξετάσεις ἀναλόγως μὲ τὰς ἀνάγκας ἢ καὶ τὰς διαθέσεις τῶν γονέων πρὸς τὸν δάσκαλον. Ὅταν αὐτοὶ δὲν τὸν ἤθελαν, γιὰ τὸ παιδί τους νὰ τὸν βγάλη ἀσπροπρόσωπο !

Ἡ συστηματοποίησις ὅμως τῆς διδασκαλίας, ἡ ἐφαρμογὴ ὀρισμένων προγραμμάτων καὶ ἡ παρουσία εἰς πολλὰ σχολεῖα διδασκάλων ἀποφοίτων Γυμνασίου καὶ πρὸ παντὸς Μεγαλοσχολιτῶν, ὅπως αὐτοεκαλοῦντο οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐν Φαναριῷ τῆς Κ)πόλεως Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς ἐπέβαλον διμήνους θερινὰς διακοπὰς.

Ἐτσι τὰ μαθήματα ἄρχιζαν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου τακτικὰ καὶ ἔπαιναν κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ Ἰουνίου. Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἦτο ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν σχολικῶν ἐπιδείξεων. Κατ' αὐτὴν ἐκτὸς τῶν θεατρικῶν ἐξετάσεων ἐγίνοντο καὶ ἄλλαι ἐπιδείξεις παντοίων διαλόγων καὶ ἀπαγγελίας ποιημάτων, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπερρόφουν πολὺτιμον χρόνον εἰς βάρος τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων, χωρὶς ποτὲ νὰ σκεφθῆ κανεὶς ἐκεῖ νὰ τὰς καταργήσῃ. Διότι ἡ ἐπιτυχὴς ἐπίδειξις κατὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ τὸ ἀναλόγιον τῆς ἐκκλησίας ἐβάρυνον πολὺ ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῆς μισθοδοσίας τοῦ δασκάλου 1).

Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς πολλὰ Σχολεῖα ἐμοιράζοντο καὶ κόλλυβα.

Διορισμοὶ καὶ ἀπολύσεις Διδασκάλων.

Ἡ τύχη τῶν ὑπὸ τὸ κλίμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διδασκάλων γενικῶς ἦτο οἰκτρὰ. Ὅχι διότι δὲν ἐτιμᾶτο κατὰ θεωρίαν ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου, πού κατὰ τὴν ἐνάσκησι τῶν καθηκόντων του εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο ἀπόλυτος κύριος, ἀλλὰ διότι ἡ οἰκονομικὴ θέσις αὐτοῦ ἢ οὐδέποτε ἀνθηρὰ ἀντὶ νὰ βελτιώνεται μετὰ μακρὰν σειρὰν εὐδοκίμου ὑπηρεσίας, ἐγίνετο χειροτέρα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ὁ γηράσκων εἰς τὴν ἔδραν τοῦ σχολείου δάσκαλος ἦτο καταδικασμένος νὰ πεθάνῃ εἰς τὴν ψάθα.

Ποιὰ Κοινοῦτῃς θὰ ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ πάρῃ γέρο δάσκαλο ;

1) Οἱ διδάσκαλοι κατὰ κανόνα ἐξετέλουν καὶ χρῆν ἱεροψάλτου. Δὲν ἦτο δὲ σπάνιον πρὸ τῆς προσλήψεως ἐνὸς διδασκάλου νὰ δοκιμάζεται καὶ ἡ φωνὴ του.

Ἡ σκέψις αὐτὴ ἀπεμάκρυνεν ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα πολλοὺς πνευματώδεις καὶ ἐνθέρμους ἐργάτας τοῦ σχολείου, πὺ συνέπεσε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀποφοιτήσεώς των νὰ γίνουν δάσκαλοι. Καμμία πρόνοια δὲν ὑπῆρχε γι' αὐτούς. Καὶ καμμιά ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον εἰς αὐτὸ τὸ στάδιον. Ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις τοῦ διδασκάλου ὡς καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς μισθοδοσίας του ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον καὶ ἀνεύθυνον διάθεσιν τῆς σχολικῆς ἐφορείας ἢ τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς καὶ τῶν προκρίτων τοῦ χωριοῦ.

Ἡ μόνη εὐεργετικὴ ὑπὲρ τῶν διδασκάλων διάταξις τὴν ὁποίαν ἐθέσπισεν ἡ Κεντρικὴ Ἐκπ. Ἐπιτροπὴ ἦτο ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀπόλυσις διδασκάλου ἄνευ ἀποχωρῶντος λόγου. Ἄλλ' αὐτὸ ἴσχυε μόνον διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα οἱ Ἐφοροεπιτροπαὶ ἦσαν ἀδέσμευτοι. Καὶ εἶναι πρὸς τιμὴν των ὅτι οὐδέποτε ἀντικαθίστουν διδασκάλους διαρκούσης τῆς σχολικῆς περιόδου.

Μισθοὶ διδασκάλων.

Οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλισσῶν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον εἰς τὸ Δέλτα κυμαίνονται μεταξὺ δύο καὶ ἕξ λιρῶν κατὰ μῆνα. Καὶ ἐπληρῶνοντο εἰς δέκα ἢ καὶ δώδεκα ἴσας μηνιαίας δόσεις ἐπὶ τῇ βίβσει ἐτησίων συμβολαίων πὺ συνετίσσοντο ἐφ' ἀπλοῦ μεταξὺ δασκάλου καὶ Ἐφοροεπιτροπῆς.

Αἱ Ἀρχιγενίδες, ὁσάκις συνέπιπτε νὰ διδάσκουν εἰς πλησιόχωρά των εἰργάζοντο καὶ μὲ μικρότερον μισθόν. Συνέβαιεν ὅμως ἐνίοτε νὰ περισσεύουν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους καὶ ὀλόκληρον τὸν μισθόν των. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸν Ἀπ. Ἀράπην πὺ μὲ διηγῆθηκε κάποτε στὰ 1903 ὅτι τοποθετηθεὶς στὰ νεανικά του χρόνια εἰς τὴν Ἰμβρον ὡς διδάσκαλος, ἐπερίσσευε καὶ τέσσαρες λίρες ἐπὶ πλέον τοῦ μισθοῦ του. Συντηρήθη δηλαδὴ ἀπὸ τὰ δῶρα τῶν κατοίκων.

Ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ των οἱ διδάσκαλοι εἰς τὸ Δέλτα εἶχαν τὴν κατοικίαν καὶ τὴν χειμερινὴν καύσιμον ὕλην δωρεάν.

Καθυστερήσεις τακτικῆς πληρωμῆς παρετηροῦντο κάποτε. Ἀλλὰ τῶν ἀποχωρούντων διδασκάλων τοὺς μισθοὺς οἱ Ἐφοροεπιτροποὶ τοὺς ἐξοφλοῦσαν χωρὶς ἀναβολὴν.

*
* *

Κατὰ τὰς καλῆτερας ἐξηκριβωμένας πληροφορίας παραθέτομεν πίνακας τῆς σχολικῆς καταστάσεως εἰς τὸ Δέλτα τῆς περιόδου τοῦ 1908-1910 πὺ μᾶς ἐδόθηκεν εὐκαιρία νὰ τὴν γνωρίσωμεν ἀπὸ κοντά.

Πίναξ

Σχολικῆς καταστάσεως εἰς τὸ Δέλτα κατὰ τὸ 1910

Ἀγάλαν	Δημοτικὴ	μικτὴ	τριτάξιος	διδασκάλισσα ¹⁾
Ἀγιασματάκι	»	»	»	Γραμματοδιδάσκαλος
Ἀλμπασίνι	»	ἄρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιως	διδασκάλισσα
Ἀρμενίκιοι	»	μικτὴ	»	διδασκάλισσα
Ἀρναούτσιοι	»	»	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
Ἀσκῶ	Ἀστικὴ	ἄρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Ἀρσοῦ	Δημοτικὴ	μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
Βελιγράδι	Δημοτικὴ	»	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Βογάζκιοι	Ἀστικὴ	ἄρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Γαρδὰς	Δημοτικὴ	μικτὴ	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Γιαλοῖ	Ἀστικὴ	ἄρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Δελιῶνες	Ἀστικὴ	ἄρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	2 διδασκάλισσαι
Δημοκράνεια	Δημοτικὴ	ἄρρένων	τριτάξιος	διδάσκαλος
	»	θηλέων	διτάξιος	διδασκάλισσα
Καλιῶ	»	μικτὴ	τριτάξιος	διδάσκαλος
Καλλικράτεια	Ἀστικὴ	ἄρρένων	ἑπτατάξιος	4 διδάσκαλοι
	»	θηλέων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
Καρατζᾶ	»	ἄρρένων	»	2 διδάσκαλοι

1) Διδασκάλισσα ἢ διδάσκαλος σημαίνει ἀπόφοιτον Γυμνασίου ἢ διδασκαλείου-Γραμματοδιδάσκαλος δὲ ἢ βοηθὸς ἀπόφοιτον Ἀστικῆς ἢ καὶ δημοτικῆς Σχολῆς.

	Δημοτική	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Καστανιές	Ἄστική	ἄρρένων	ἑξατάξιος	2 διδάσκαλοι
»	Δημοτική	θηλέων	τετρατάξιος	διδασκάλισσα καὶ βοηθός
Κλαλι	Δημοτική	Μικτή	τετρατάξιος	διδάσκαλος
Κουρφαλή	»	ἄρρένων	τριτάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Λαγοθήρες	»	»	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Λάζαρο	»	»	»	»
Μέτρες	Ἄστική	ἄρρένων	ἑπτατάξιος	3 διδάσκαλοι καὶ βοηθός
»	»	θηλέων	ἑπτατάξιος	3 διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			2 διδασκάλισσαι
Μέγ. Τσεκμετζές	Δημοτική	ἄρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθός
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Νιχώρι	»	ἄρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Νιχωράκι	»	ἄρρένων	τριτάξιος	Γραμματοδιδ.
»	»	θηλέων	»	διδασκάλισσα
Ξίστερο	Ἄστική	ἄρρένων	ἑξατάξιος	2 διδάσκαλοι καὶ βοηθός
»	Δημοτική	θηλέων	πεντατάξιος	2 διδασκάλισσαι καὶ βοηθός
Οἰκονομεῖο	»	Μικτή	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθός
Πλάγια	»	ἄρρένων	»	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Πληβάτες	Ἄστική	ἄρρένων	ἑξατάξιος	3 διδάσκαλοι
»	κοινοτική	νηπιαγωγεῖον		2 διδασκάλισσαι
Σηλυβρία	Ἄστική	ἄρρένων	ἑπτατάξιος	3 διδάσκαλοι
»	»	θηλέων	ἑξατάξιος	3 διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			2 »
Στράντζα	Ἄστική	ἄρρένων	ἑξατάξιος	3 διδάσκαλοι 1 βοηθός

»	»	θηλέων	πεντατάξιος	2	διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			3	»
Τσακῆλι	Δημοτικὴ	Μικτὴ	τετρατάξιος	1	διδάσκαλος
Τζελέπκιοῖ	»	»	τριτάξιος	1	Γραμματοδι- δάσκαλος
Τσαντώ	Ἀστικὴ	ἄρρένων	ἑξατάξιος	3	διδάσκαλοι
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	2	διδασκάλισσαι
Τσιφλίκιοῖ	Ἀστικὴ	ἄρρένων	πεντατάξιος	1	διδάσκαλος
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	1	διδασκάλισσαι
Φανάρ	Ἀστικὴ	ἄρρένων	ἑξατάξιος	3	διδάσκαλοι
»	»	θηλέων	πεντατάξιος	2	διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			1	διδασκάλισσαι καὶ βοηθός.

2) Τουρκικὰ Σχολεῖα.

Μέχρι τοῦ 1878 εἰς τὰ τουρκικὰ χωρία τῆς Διοικήσεως Μετροῦν τὸ σχολεῖον εἶναι ἀγνωστον. Τὸ πολὺ κάποιος χότζας εἰς τὰς Μέτρας, εἰς τὴν Σηλυβρίαν καὶ εἰς τὸν Μεγάλον Τσεκμετζὲ νὰ ὑποχρεώνη ὀλίγα τουρκόπαιδα, τὰ ὁποῖα κάθηνται σταυροπόδι ἢ γονατιστὰ σ' ἓνα κομμάτι τσοῦλι ἢ ψάθας, ν' ἀποστηθίζουσιν ἐδάφια τοῦ κορανίου κινουόμενα ρυθμικῶς τὸ σῶμα των μπρός καὶ πίσω ἢ νὰ ζωγραφίζουσιν τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου των.

Ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως ὅμως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σουλτὰν Χαμῆτ τοῦ Β' εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ ὁποίου ἐφορτώθησαν ὅλαι αἱ ἀμαρτίαι τῶν προκατόχων του, χωρὶς νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῆ καὶ μέχρι σήμερον οὐδεμία ὑπηρεσία του, ἀρετὴ ἢ ἱκανότητα, ἐκτὸς τῆς ιδιότητος τοῦ Ἐρυνθοῦ Σουλτάνου, ἢ θνήσκουσα, ὡς ἐπιστεύετο, Τουρκία ἤρχισεν ν' ἀναγεννᾶται. Ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς πού θὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες ἀνέζησαν καὶ ἀνέπνευσαν, δὲν θὰ παραθέσῃ μόνον τὰς αἱματηρὰς σελίδας του. Θὰ ἔχει νὰ πῆ πολλά, περισσότερα δ.ἀ τὰς συνετελεσθεῖσας προόδους τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν θὰ εἶναι τελευταία ἢ διάδοσις τῶν γραμμάτων μεταξὺ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Χαμῆτ τοῦ Β' ἀνεγερθέντα καὶ ἀνακαινισθέντα ἐκπαιδευτήρια ἐμαθήτευσαν οἱ Τούρκοι οἱ ὁποῖοι ἐστάθησαν ἱκανοὶ κατὰ τὰ τε-

λευταία ἔτη νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς σάλους καὶ κλυδωνισμούς, οἱ ὁποῖοι κατ' ἐπανάληψιν ἠπέλησαν νὰ τὴν καταποντίσουν.

* *

Κατὰ τὸ 1900 εἰς τὰς Μέτρας ἐκτὸς τῶν μεκτέλ ἰπιδαδιέ καὶ τοῦ ρουσιδιέ, δηλαδή τοῦ δημοτικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ καθ' ἡμᾶς λειτουργοῦσι καὶ δύο γυμνασιακαὶ τάξεις. Τάξεις ἰδαδιέ. Σχολεῖα δὲ ἰπιδαδιέ καὶ ρουσιδιέ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Σηλυβρία καὶ εἰς τὸν Τσεκμετζέ μὲ καλὸν προσωπικόν. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν κέντρων σχολεῖα ἰπιδαδιέ συναντῶμεν καὶ εἰς πολλὰ χωρία, ὅπου τὰ καθήκοντα τοῦ διδασκάλου τὰ ἐκτελεῖ ὁ ἱμάμης τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ τὰ ὄφρεια δὲν ἀποκλείονται τὰ κορίτσια. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1912 δὲν ἀπέμεινε τουρκικὸν χωρίον χωρὶς δημοτικὸν σχολεῖον καὶ χωρὶς κατάλληλον διδάσκαλον μισθοδοτούμενον παρὰ τοῦ Δημοσίου. Ὁ Νεότουρκος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ τῶν ἔδωκεν ἰδιαιτέραν σημασίαν.

3) Ἀρμενικὰ καὶ Ἑβραϊκὰ σχολεῖα.

Καὶ ἡ Ἀρμενικὴ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης διατηροῦσαν ἰδιαίτερα σχολεῖα ἢ καθε μίᾳ εἰς τὴν Σηλυβρία. Τῷ 1922 εἰς τὴν Ἀρμενικὴν σχολὴν ἐδίδασκον δύο διδάσκαλοι, εἰς δὲ τὴν Ἑβραϊκὴν τέσσερες μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Χαχάμης τῆς Κοινότητος ποὺ ἦτο καὶ ὁ διευθυντὴς ἐκείνης.

(ἀκολουθεῖ)

ΜΙΛΤ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΘ' ΤΟΜΟΝ

Σελ. 201 κατὰ παραδρομὴν ἀναφέρεται τὸ ὑπ' ἀρ. 5 Ἀρμενικοὶ ὡς ὑπαγόμενον εἰς τὸν ναχιέ Δέρκων, ἐνῶ ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν Σελ. 199 ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κεντρικὴν ὑποδιοίκησιν.

Εἰς τὸν παρόντα τόμον.

Σελ. 143 στίχ. 8, 9, 17, 22 καὶ 30 ἀντὶ Scuehhardt ἀνάγν. Schuchhardt
 » » » 24 ἀντὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἀνάγν. παρὰ τὴν Μαύρην
 θάλασσαν.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ

μέγας χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας

I

Ἄπ' ἐδῶ κι ἄρκετὰ χρόνια εἶχε ἑορτασθῆ στὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον τῆς Πόλης εἰκοσιπενταετηρῆς τοῦ Μινουήλ Γεδεῶν. Ὁ πανηγυριστὴς ρήτωρ εἶχεν ἐρ.υνήσει σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση τίς πολυάριθμες ἐργασίες κι ἐκδόσεις τοῦ ἑορτάζοντος μεσαιωνοδίου, ψάχνοντας βιβλιοθήκες, ξεφυλλίζοντας τόμους καὶ περιοδικὰ καὶ ἰδιαίτερα ἐρευνώντας τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μακαρίτου καὶ τὴν ἀπέραντην μνήμην του. Στὸ τέλος ὁ ρήτωρ μᾶς εἶπε, ὅτι ἀναγκάσθηκε νὰ παραλείψῃ μερικὰ τριτευούσης σημασίας.

Ὅταν ἀνέβηκα κι ἐγὼ στὸ βῆμα, κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς ἑορτῆς, ἐξήτασα τὸν Γεδεῶν ὡς ἄτομον κι ὡς μέλος τῆς φαναριώτικης κοινωνίας. Τὸν ἀντίκρυσά με τὸν φωτογραφικὸν φακὸν μου καὶ προσπάθησα νὰ χρωματίσω πιστὰ τὴν εἰκόνα του. Ἦτο ξηρός, λιγνὸς καὶ κοντός, μὲ μάτια ὠπλισμένα μὲ γιαλιὰ μεγάλα, φορῶντας παντοτεινὰ μαύρη ρεδιγκότα, ξερὸ κολάρο καὶ μαῦρο λαιμοδέτη, λωρίδα τῆς παλιᾶς μόδας. Περπατοῦσε καὶ κοίταζε πάντα καταγῆς, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ βάρος τῆς περπατησιᾶς του. Τὸν χαιρετούσατε στὸν δρόμο καὶ ξετινάζετο ἐκπληκτικὰ, μπά! Ἄν διαφωνοῦσατε σὲ συζήτησι σὰς κοίταζε ἕνα λεπτὸ ἀσκαρδαμυχτι κι' ἄρχιζε τὰ ἐπιχειρήματά του μ' ὄνόματα, μὲ χρονολογίες, μ' ἐκδόσεις τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, τοῦ Βουκουρεστίου ἀναφέροντας καὶ τίς παραλλαγές, πού εἶναι ἢ μιὰ ἔκδοσις ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὥστε σ' οστόμων.

Στὸ Φανάρι εἶχαμε γειτονικὰ τὰ σπίτια μας. Τὸν ἔβλεπα συχνὰ νὰ φυλλομετρῆ τόσον τοὺς τόμους τῆς ἐκκλησιαστικῆς Πατρολογίας ὅσον καὶ τίς σκονισμένες φυλλάδες τῶν ψλαιοβιβλιοπωλείων. Εἶχε πελωρίαν βιβλιοθήκην καλὰ ὠργανωμένη μὲ συρταράκια, μὲ δελτάρια μ' ἀριθμούς. Ἦτο καλὸς σύζυγος καὶ στοργικὸς πατέρας. Ἡ γυναίκα του μορφωμένη, τῆς οἰκογενεῖας Λαγουδάκη, τὸν ἀνακούφιζε ἄρκετὰ στὴν πολυάσχολη δουλειά του. Καὶ ἢ μιὰ ἀπὸ τίς δυὸ κόρες του στολιζεὶ σήμερα τὴν ἀνωτέραν ὑπαλληλίαν τοῦ Ὑπουργοῦ.

γείου τῆς Παιδείας μας. Ὁ ἴδιος ἦτο ἀκαταπόνητος στὴν ἐργασία. Θὰ τὸν βρῆκατε σχεδὸν παντοτεινὰ στὸ Γραφεῖο, ὅταν ἔμενε σπίτι του. Νὰ γράφῃ, νὰ διαβάζῃ.

Μὰ κατ' ἀντινομίαν ἦτο ἀεικίνητος. Σ' ἐκλογές συμβούλων τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβολίου, σ' ἐκλογές ἀρχιερέων τὸν ἐβλέπατε παντοῦ, μὰ μόνον γιὰ πολὺ ὀλίγην ὥραν κι ἔφευγε. Ἦξευρε ὄλους τοὺς συνδυασμούς, τίς λεπτομέρειες, τὰ μυστικά τῶν ὑποψηφίων καὶ σωστὰ τίς διαδόσεις ὄλες. Ἦταν ἓνα κινούμενο Ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικό, πού χρωμάτιζε πρόσωπα καὶ πράγματα σύμφωνα μὲ τίς δικές του ἀρχές, μὲ τίς δικές του ἀπόψεις. Τὸν ἴδιον ὑποκειμενισμόν εἶχε κι ὅταν ἔγραφε. Καὶ σ' ὅ,τι ξένον διάβαζε πολὺ σπάνια δὲν εὔρισκε παραψευδάδια. Γκρίνιαζε, εὔρισκε λάθη . . .

II.

Γεννήθηκε στὸ Φανάρι στὰ 1851. Γιὰ τὴν πρώτη ζωὴ του καὶ τὴν πρώτη σταδιοδρομία του ὁ Γεδεὼν λακωνικώτατο μᾶς ἀφῆκε ὁ ἴδιος σημείωμα, πού ἀντέγραψε ἀπὸ εὐγένεια καὶ μοῦ ἀπέστειλε ὁ φίλος πρῶην γερουσιαστῆς Κ. Μιλτιάδης Σταμούλης, τὸ ὁποῖον καὶ θέτω :

— «Μανουὴλ χαρτοφύλαξ, ὁ τὰ παρόντα γράφων, ὠνομάσθη τοιοῦτος τῇ 23 Δεκεμβρίου 1897 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Βαλιάδου, χειροτονίσαντος αὐτὸν τῇ 21 Ἰανουαρίου 1898. Υἱὸς Ἰωάννου καὶ Ἀναστασίας, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 8 Ἰουλίου 1851 βαπτισθεὶς τῇ 15 τοῦ ἰδίου μηνός. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκ Κρήτης εἰς τὴν νῆσον Λέρον ἐλθοῦσα, ἐπωνυμεῖτο Κοντογιαννάκη ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα καὶ πλέον. Ἔτη δέ τινα πρὸ τοῦ 18 αἰῶνος Ἰωάννης τις Κοντογιαννάκης, χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος, ἀπὸ Γιάννης μετωνομάσθη Γεδεὼν καὶ ἔκτοτε ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐγνωρίζετο ἐν Λέρῳ «τοῦ πατᾶ Γεδεοῦ».

Λαβὼν τῷ 1869 τὸ πτυχίον τελειοδιδάκτου τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἠρξάμην γράφων μετὰ τινα σχετικὴν μελέτην, εἰς ἐφημερίδας. Ἀπέστειλα κι ἐξέδωκα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1870 εἰς τὴν «Πανδώραν» τοῦ μακαρίτου Νικολάου Δραγούμη, διὰ τοῦ φιλτάτου μου Σοφοκλέους Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων) ἐπιστολὴν τοῦ Νικολάου Λογάδου, διαλαμβάνουσαν ὑπόθεσιν τινὰ τοῦ λεξικοῦ «Κιβωτοῦ». Ὁ Σοφοκλῆς ἀπεδέξατο τὰ σχόλια τοῦ Μ. Γεδεὼν εἰς τὴν ἐπιστολὴν. Τὸν Μάιον τοῦ 1870 ἐξέδωκα ὡς ἐπιφυλλίδα τῆς «Ὁμονοίας» τοῦ Γαβριηλίδου (καὶ τινος Ἀθανασίου Παλαιολόγου) τὴν ἀρχὴν διατριβῆς (παιδικῆς) περὶ Κυρίλλου Λουκάρεως, ὅτε ὁ ἀείμνηστος φίλος μου Γαβριηλίδης ὁ Βλάσιος ἔγραψε λέξεις τινὰς ἐπαινετικὰς

λιού τῆς Σηλυβρίας καὶ τῶν πέριξ. Διάφορα.

22) Νικολάου Χρήστου. Συλλογὴ λέξεων, παροιμιῶν καὶ παραμυθίων τῶν πλείστων Θρακικῶν (77 λέξεις, 4 παραμύθια, 18 παροιμίαι).

23) * Κ. Κουρτίδου καὶ Γ. Κωνσταντινίδου Συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ (120 λέξεις, 113 παροιμίαι, 40 δίστιχα, 22 ἄσματα, 9 παραμύθια, 7 λογοπαίγνια, 22 αἰνίγματα, καὶ δεισιδαιμονίαι).

24) * Δ. Οἰκονομίδου. Συλλογὴ 463 λέξεων, μετὰ τῆς γραμματικῆς τῆς ἐν Μυδύτῳ ὁμιλωμένης γλώσσης

25) * Σπυρ. Μανασσίδου Συλλογὴ (605 λέξεων, 207 διστίχων, 45 τετραστίχων, 8 παραμυθίων, 4 δημοτικῶν ἄσμάτων) ¹⁾.

26) * Νικολάου Κωνσταντινίδου Ἀπὸ γεννήσεως μέχρι θανάτου ἦτοι συλλογὴ ἔθιμων ἐξ Ἀλμαλῆ Ἀδριανουπόλεως.

27) * Γ. Κωνσταντινίδου τοῦ «ξ Ἀδριανουπόλεως. Τοῦ Ἀγρίμ' τοῦ παροιμύθ'.

28) * Κωνσταντίνου Κουρτίδου Γλωσσάριον ἦτοι μορφολογικὸν καὶ φρασσεολογικὸν τῆς γλώσσης Σουφλίου Λέξεις 462.

29) * Περικλέους Κουρτίδου λεξιλόγιον Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ (λέξεις 653)

30) * Ἀποστόλου Β. Οἰκονομιδῆ. Συλλογὴ ζώντων μνημείων παρὰ τῷ λιπὶ τῆς Μαδύτου (212 λέξεις, 72 φράσεις, 126 παροιμίαι, 34 λογοπαίγνια, 25 αἰτήματα, 35 δίστιχα, 27 ἄσματα, ἦθη, ἔθιμα, δεισιδαιμονίαι, ἔτυμολογικά κλπ.) ²⁾,

31) Νικ. Κ. Κωνσταντινίδου. Ἡ ποίησις παρὰ τοῖς χωρικοῖς. Διάφορα ἐξ Ἀλμαλῆ.

32) * Ἀστερίου Ζήκου Σύμμικτα ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κοζάνης.

33) * Ἀποστ. Β. Οἰκονομίδου. Λαογραφία Θρακικῆς χερσονήσου (238 λέξεις, 400 λέξεις ξενικαί, γλωσσάρια Καλλιπόλεως καὶ τῶν πέριξ, 83 παροιμίαι, 24 αἰνίγματα, 53 δίστιχα, 9 ἄσματα, ἦθη καὶ ἔθιμα, παραμύθια).

Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ἐν παραμύθι εἰς τὸν Δ'. τόμον τῶν «Θρακικῶν» Σελ. 334—336, παροιμίαι εἰς τὸν Β'. τόμον «Ἀρχαίου Θρακικοῦ Θεσαυροῦ» Σελ. 196—201, ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίαι εἰς τὸν Γ'. Σελ. 95—113, παραμύθια καὶ γλωσσικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Δ'. Σελ. 162—169 καὶ 194—204 καὶ τὸν Ε'. Λαογραφικὰ Μαδύτου Σ 112—128.

1) Διὰ τὰ ὑπ. ἀρ. 20-25 βλ. Αὐτ. τόμ. ΚΒ' 1891 σ. 123-128.

2) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 26-30 » » ΚΓ' 1893 σ. 81-83.

34) * Κωνστ. Γ. Κουρτίδου. Συλλογή 50 ἄσμάτων Ροδοπείου Θράκης ¹⁾.

35) * Γεωργ. Κωνσταντινίδου. Τρία δημώδη παραμύθια Ἀδριανουπόλεως.

36) * Α. Χρηστίδου. Περί Σκοποῦ τῆς Θράκης (ἔθιμα, κύρια ὀνόματα, λεξιλόγιον, παροιμίαι, αἰνίγματα)

Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Β' τόμον «Ἀρχείου Θρ. Θησαυροῦ». Σελ. 119—147 Λαογραφικὰ τῆς Γέννας ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου.

37) * Κωνστ. Γ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τῶν Θρακικῶν λαῶν ἤτοι γλωσσολογικὴ πραγματεία περιέχουσα τὸ φθογγολογικὸν μέρος τῶν Θρακικῶν διαλέκτων μετὰ συλλογῆς συνθέτων τῆς δημοτικῆς Θράκης.

38) Ἀποστ. Οἰκονομίδου. Περιουναγωγὴ ζώντων μνημείων μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ (Γλωσσάριον Μαδύιου, φράσεις, εὐχαὶ κλπ. ²⁾).

39) Κωνστ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τοῦ θρακικοῦ λαοῦ, ποὺ βρίσκονται στὸ λεξικὸ Γαζῆ καὶ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦν ἐστὶ Ροδόπη (208 λέξεις, 48 ἄσματα).

40) Γεωργ. Κωνσταντινίδου. Συλλογὴ δημοδῶν παραμυθίων κλπ. (6 παραμύθια μετὰ λεξιλογίου).

41) * Συμεὼν Μανασσείδου. Βιβλίον ποικίλης γλωσσικῆς ὕλης (10 παραμύθια, 5 ἄσματα, 304 δίστιχα, 43 αἰνίγματα Αἴνου ³⁾).

42) Κωνστ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ ποὺ βρίσκονται ἐς τὸ λεξικὸ τοῦ Γαζῆ, τραγούδια καὶ παραμύθια τῆς Ροδόπης (52 αἰνίγματα, 14 παραμύθια).

Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν τραγούδια εἰς τὸν Δ' τόμον «Ἀρχείου Θρακικοῦ Θησαυροῦ», σελ. 143-147 καὶ παραμύθια σ. 154-161.

43) Συμεὼν Μανασσείδου. Ποικίλη γλωσσικὴ ὕλη (283 δίστιχα, ἔθιμα γαμήλια Χερικὰ Γκιουμουλτζίνης, 18 ἄσματα δημώδη, μέλος, ἔθιμα, 2 αἰνίγματα, 5 παιδιαὶ Φερρῶν) ⁴⁾

Ὁ Ζωγράφειος ἀγών, ἀποθανόντος τοῦ ἀθλοθέτου, ἔπαυσεν πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ 1900 τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τελευταῖος τόμος ἐξεδόθη ὁ τόμ. τῷ 1914. Ἀκολούθως ἐξεδόθη ὡς παράρτημα τοῦ ΑΔ' τόμου (μὴ ἐκδοθέντος) τὸ τεῦχος τῆς πεντηκονταετηρίδος (1861-1911) τῷ 1913-1921

1) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 31-34 » » » ΚΔ' 1895 σ. 87-89.

2) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 35-38 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΕ' 1895 σ. 104-106.

3) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 39-41 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΤ' 1895 σ. 114-119.

4) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 42-43 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΖ' 1900 σ. 148-153.

Μετὰ τὸν γενικὸν πόλεμον τὸ κτίριον τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ρητὸν «Θαρσεῖν χρὴ ταχ' αὔριον ἔσσειται ἄμειον» κατελήφθη παρὰ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν χρησιμοποιηθὲν κατ' ἀρχάς ὡς Λέσχη τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος καὶ ἀκολούθως νομίζω ὡς εἰρηνοδικεῖον, ἡ δὲ πλουσία βιβλιοθήκη του μετεφέρθη εἰς Ἄγκυραν.

*
**

Κατὰ τὴν «Ἐκθεσιν περὶ τῶν εἰς τὸν Γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Συλλόγου Κοραῆς ὑποβληθέντων πονημάτων ἀναγνωσθεῖσαν τῇ 2 Φεβρουαρίου 1892 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Γεωργίου Ν. Χατζηδάκη» (1892) ὑπεβλήθησαν μὴ βραβευθεῖσαι αἱ ἐξῆς δύο ἀφορώσαι τὴν Θράκην: Φιλολογία τοῦ λαοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει περιέχουσα 25 ἄσματα (σελ. ιη' τῆς Ἐκθέσεως) καὶ Γλωσσικὴ ὕλη ἢ συλλογὴ λέξεων, φράσεων καὶ παροιμιῶν Θρακικῶν ἐκ σελ. 54 περιέχουσα φράσεις καὶ παροιμίες (σελ. κ—κα' τῆς Ἐκθέσεως).

Εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τῆς ἐνταῦθα Γλωσσικῆς ἐταιρείας ἐβραβεύθησαν τῷ 1912 κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Γεωργ. Ν. Χατζηδάκη, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ βραβευθέντος, Συλλογὴ ζώντων μνημείων τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ γλώσσει τοῦ λαοῦ, ἡ ἢ ἐν «Ἀἴνω λαλουμένη δημώδης διάλεκτος» ¹⁾.

Τῷ 1919 κατ' ἐκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἰδίας ἐταιρείας κ. Κουκουλῆ βραβεύεται ἡ συλλογὴ τοῦ Κ. Στεφανίδη Λεξιλόγιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος Φιλιππουπόλεως. Ὁ κ. Κουκουλῆς σημειοῖ ὅτι ὡς ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων γίνεται χρῆσις τοῦ *να μὴ δὲν ἀντὶ ὅτι δὲν πχ. «θαρωῶ νὰ μὴ δὲν ἔχουμε ψωμί»* ²⁾ Οὕτω ἐλέγητο πολλὰκις καὶ εἰς Σηλυβρίαν.

Τέλος τῷ 1923 κατ' ἐκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Α. Α. Παππαδοπούλου τῆς ἰδίας ἐταιρείας βραβεύεται τὸ «Λεξιλόγιον τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνικῆς διαλέκτου» τοῦ Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδη ³⁾.

Τέλος εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας ⁴⁾ ἀναγινώσκουμεν τὰ ἐξῆς. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1921. Ὁ ἐταῖρος κ. Στίλπων Κυριακίδης ἀνεκοίνωσεν, ὅτι

1) Ἀθηνᾶ 1913 τόμ. 25 σ. 282-283.

2) Ἀὐτ. 1924 τόμ. 36 σ. 253-260.

3) Ἀὐτ. 1925 τόμ. 37 σ. 225-228.

4) Ἀθηνᾶ 1921 τόμ. 33 σ. 200-201.

κατὰ τὸ εἰς Θράκην λαογραφικὸν αὐτοῦ ταξίδιον μελετήσας καὶ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα παρατήρησεν ὅτι πάντα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα καὶ δύνανται διὰ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν κατὰ τόπους γνωρισμάτων νὰ χωρισθῶσιν εἰς τὰς ὁμίλους 1) Γκιουμουλτζίνης-Ξάνθης 2) Μαρωνείας-Χιρκά καὶ 3) τὴν τοῦ Σουφλίου»

Καὶ κατὰ τὴν Συνεδρίαν τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1921 «Ὁ ἐταῖρος κ. Στίλπων Κυριακίδης ἀνεκοίνωσεν ὅτι κατὰ τὰς λαογραφικὰς ἐν Θράκῃ ἐρεῦνας αὐτοῦ ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξίν ὡρισμένων τῶν οἰκίσεων τύπου, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ δύο παρακειμένων δωμάτων, ὧν τὸ μὲν λέγεται σπὶτ' τὸ δὲ κελλάρι, καὶ ἑνὸς πρὸ αὐτῶν ὑποστέγου ἐλευθέρως δεχομένου τὸν ἥλιον καὶ προστατεύοντος τοὺς ἐνοίκους ἀπὸ τῆς ἀμμέσου ἐπιδράσεως τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Παρατήρησεν πρὸς τοὺτοις ὅτι ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου τύπου διεμορφώθησαν καὶ ἕτεροι, ὧν τὴν μορφήν ἐπηρέασε κυρίως ἡ ἀπαίτησις πρὸς ἐπίτευξιν ἡλιακῆς θερμότητος καὶ πλουσιωτέρου φωτός.»

Συνεδρία ΣΟΖ' τῆς 23ης Μαΐου 1921. «Ὁ ἐταῖρος, κ. Ν. Παπαδάκης ἀνεκοίνωσε παρατηρήσεις αὐτοῦ σχετιζομένας πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως Βυζαντιακῶν πόλεων ἐν Θράκῃ πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὰ λείψανα φρουρίων, ἢ πολισιμάτων βυζαντιακῶν ἐν αὐτῇ καὶ τέλος πρὸς ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ ἀντικείμενα διαφόρων χρονικῶν περιόδων σωζόμενα κατὰ χώραν ἢ ἐν Μουσείοις τῆς Θράκης. Ἐτόνισε δ' ὅτι ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Θράκην περιουσίας αὐτοῦ, ἐπεκταθείσης ἀπὸ Ξάνθης εἰς Ἡράκλειαν καὶ πρὸς βορρᾶν μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ, δὲν ἔμεινεν ἱκανοποιημένος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κλασικὴν, τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν βυζαντιακὴν περίοδον, ἐν ᾧ τουναντίον ἡ τουρκικὴ περίοδος ἐκίνησεν ἐν τισὶ σημείοις τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ εἰς βαθμὸν θανατασμοῦ».

Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφή Εἰς τὸν Η' τόμον τῆς «Ἀθηνᾶς» (1896 σελ. κ. ἐξ.) εἰς τὰς «Ἐπιγραφὰς ἐκ Κωνσταντίας» ὁ Γεώργ. Γ. Κοῦζος δημοσιεύει τὴν κατωτέρω ἐπιγραφὴν ἐξαχθεῖσαν εἰς φῶς περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1896 ἐξ ἀνασκαφῆς γενομένης ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ δικηγόρου κ. L. Butter, κεκλιμένῳ ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνσταντῆ τῆς Ρουμανίας Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

(Ὑψος στήλης 1,50 μ. πλάτ. 0,45).

*Πέρινθός μου ἀνῆρ
βωμὸν καὶ στήλην ἀνέθηκεν.
Εἰ δὲ θέλεις γνῶναι παραδηπόρε*

- 5 τὶς τίνας εἰμί — Τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν
 ἠγάπα παῖς ἄξιος ἡμῶν
 ἐπεγάμησα αὐτὸν καὶ οἱ τέκνα
 τρεῖα ἐκύησα υἷδν ἀπὸ πρώτης
 θύγατρας δύω δῖγμα τύπων μου.
 "Ἐπειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον ἐγώ,
 10 ὡς μὴ ὄφελλα τεκέσθαι.
 Θνήσκει γὰρ τὸ βρ(έ)φος πρώτον
 καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν. Α'
 δὲ ἐτῶν ἔλιπον φάος
 ἡλίου. Καικιλία δὲ ἐγὼ Ἀρτεμι-
 15 σία ὦδ' ἀν(α)κειμαι. Καὶ πατρίς
 καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί,
 υἱός μου Πρεῖσκος λέγεται
 θυγάτηρ Ἰερωνίς, οἱ κοίδεντο βρ(έ)φος
 Θεοδώρ[ας] ὅτι τέθνηκα. Πέρινθος
 20 γαμέτης ζῆ μοι καὶ λεπτά με κλαίει
 καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γλυκὺς θρηγεῖ
 ὅτι ὦδε πέφευγα. "Ἐστι δέ μου μήτηρ
 [ὦ]δε Φλ. Θεοδώρα καὶ κεῖται ἀνδρὸς
 μου ὁ πατήρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπ[ις].
 25 Ἀντῆς τοι γενεῆς γενόμεν
 ἀλλ' ἄρτι τέθνηκα.
 Καὶ σὺ δὲ χάϊρε ἀπ' ἐμῶν
 τύμβων πόσιος παροδεύει.

Ὁ ἀείμνηστος Γ. Ν. Χατζιδάκις αὐτόθι παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «Αἱ ἀνορθογραφίαι παροδηπόρε, κτλ., καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ περὶ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν πολλαπλῆ σύγχυσις ἐλέγχουσι τὴν λίαν μεταγενεστέραν καταγωγὴν αὐτῶν.

Καταρτίζω τοὺς στίχους τῆς Α' ὅπως φρονῶ ὅτι ἐφαντάσθη αὐτοὺς ὁ ποιητής.

Πέρινθός μου ἀνήρ βωμὸν καὶ στήλην ἀνέθηκεν.
 Εἰ δὲ θέλεις γινῶναι, παροδηπόρε, τίς τίνας εἰμί,
 τριῶν καὶ δέκ[α] ἐτῶν ἠγάπα παῖς ἄξιος ἡμῶν.
 Εἰτ' ἐγάμησ[α] αὐτὸν καὶ οἱ τέκνα τρεῖ[α] ἐκύησα,
 υἷδν ἀπὸ πρώτης, θύγατρας δύω δῖγμα τύπων μου.
 "Ἐ]πειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον ἐγώ, ὡς μὴ ὄφελλα τεκέσθαι.

θνήσκει γάρ τὸ βρ[έ]φος πρῶτον καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν
 Τριάκοντα δ[έ] ἐτῶν ἔλιπον φάος ἠέλιοιο
 Καικιλία δὲ ἐγὼ Ἀρτεμισία ὦδ' ἀν[ά]κειμαι
 καὶ πατρίς καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί.
 Υἱός μου Πρεῖσκος λέγεται, θυγάτηρ Ἰερωνίς,
 οἳ κήδοντο βρ[έ]φος Θεοδώρ(αν), ὅτι τέθνηκα.
 Πέρινθος γαμέτης ζῆ μοι καὶ λεπτά με κλαίει
 καὶ ὁ πατήρ [μου] ὁ γλυκὺς θρηγεῖ ὅτι ὦδε πέφευγα.
 Ἔστι δὲ μου μήτηρ ὦδε Φλαβία Θεοδώρα,
 καὶ κεί(αι) ἄνδρος μου ὁ πατήρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπης.
 Τ)αύτης τοι γενεῆς γενόμεν ἄλλ' ἄρτι τέθνηκα.
 Καὶ σὺ δὲ χαῖρ[ε] ἀπ' ἐμῶν τύμβων πόσιος παροδεύει(ς).

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Καικιλία Ἀρτεμισία, ἣτις ἀνάκειται (=κεῖται ἢ κατάκειται) ἐν τῷ τάφῳ, οὕσα ἐκ Περὶνθου καὶ ἔχουσα ἄνδρα ὀνόματι Πέρινθον (Πέρινθός μου ἀνὴρ· καὶ πατρίς καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί), ἐτελεύτησε μικρὸν μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ τετάρτου τέκνου αὐτῆς (ἔπειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον) ἀποθανόντος πρὸ τῆς μητρὸς (θνήσκει γάρ τὸ τέκνον πρῶτον καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν). Ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Πέρινθος ἦν ἔτι ἐν τῷ βίῳ, ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ Καικίλιος Πρέπης ἦν τεθαμμένος, ἐν ᾧ καὶ ἡ Ἀρτεμισία τόπῳ. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς Φλαβία Θεοδώρα ἦν ἐκεῖ τεθαμμένη· διότι εἰ καὶ διττῆς ἐρμηνείας ἐπιδεκτικὴ εἶναι ἡ φράσις «ἔτσι δέ μου μήτηρ ὦδε» ἦτοι ὡς ζῆ ὦδε δηλ. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ ἢ ὡς κεῖται ὦδε δηλ. ἐν τῷ τάφῳ, πλησίον ἐμοῦ, οὐχ' ἦττον, ἐπειδὴ μικρὸν ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι ὁ γλυκὺς πατήρ ἐθρήνει τὴν ἀποθανούσαν, δῆλον ὅτι περὶ τῆς μητρὸς, ἂν ἔζη, δὲν θὰ ἐλέγετο τὸ ξηρόν, ὅτι ἔστιν κλπ. ἀλλὰ τι ἄλλο. Ἔτι ἀσφαφέστερα εἶναι τὰ ἐν τοῖς στίχοις 4—9 λεγόμενα περὶ τῆς Ἀρτεμισίας· εἰκάζω ὅτι ὁ νοῦς τούτων εἶναι τοιοῦτος· τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν οὕσαν ἠγάπα με παῖς, ἦτοι νέος, ἄξιος ἐμοῦ, ἦτοι οὐχ' ὑποδεέστερος ἐμοῦ τὸ γένος ἢ τὸν πλοῦτον κλπ. Ἔπειτα ἔλαβον αὐτὸν ἄνδρα καὶ ἐγέννησα αὐτῷ τρία τέκνα, ζῶντα ἔτι, κατὰ πρῶτον υἱὸν (Πρεῖσκον κατωτέρω λεγόμενον) καὶ ἔπειτα δύο θυγατέρας ὁμοίας ἐμοῦ κατὰ τὴν ὠραιότητα. Ἔπειτα ἐγέννησα καὶ τέταρτον, ὅτε ἐτελεύτησα. Καὶ ἡ μὲν χρῆσις τοῦ γῆμαι γαμῆσαι ἐπὶ γυναικὸς εἶναι γνωστὴ καὶ ἄλλοθεν (πρὸβλ. Κορινθ. 1, 7, 28 «ἐὰν δὲ καὶ γίμη ἢ παυθένος» καὶ Einleit., 202), ἢ τῆς ἐπὶ ὄμω, ἐπεγάμησα, φαίνεται παράδοξος, ἀφοῦ προφανῶς δὲν πρόκειται περὶ δευτέρου γάμου. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι ἡ εἰκασία τοῦ φίλου κ. Σπ. Βάση γράφοντος ΕΙΤ ἀντὶ ΕΠ καὶ τὸ πρᾶγμα σαφῶς δηλοῖ καὶ τὸ ἀσύνδετον ἀφανίζει πως, καὶ ἴσως ἔκειτο κατ' ἀρχὰς

ἢ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ λίθου. Καὶ τὸ ἀπὸ πρώτης, ὃ διὰ τοῦ *κατὰ πρότον* ἠρμῆνευσα, ἀσαφές· ὁμοίως ἀμφίβολον φαίνεται καὶ τὸ *τεκέσθαι*, ἂν δηλ. κεῖται ἐνεργητικῶς=ὡς μὴ ὄφελλα τεκεῖν, ἢ παθητικῶς=ὡς μὴ ὄφελλα γεννηθῆναι. Ὁ ποιητὴς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Ὀμηρικόν X 481, «δύσμορος ἐκ αἰνόμορον· ὡς μὴ ὄφελλε τεκέσθαι», ἐν ᾧ κεῖται ἐνεργητικῶς· ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιήσα, τὸ ἐπιγραμμα πᾶσαν τὴν Ὀμηρικὴν φράσιν ἐτοίμην παρέλαβεν καὶ πρὸς τούτοις τὴν τοῦ τετάρτου παιδίου γένεσιν, τὴν ἐπενεγκοῦσαν τὸν θάνατον τῆς μητρός, εὐλογον εἶναι νὰ ἐκληφθῆ ὅτι καταρᾶται, διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ἐνεργητικῶς κεῖται. Μετὰ τὸ ἐγὼ ἔσπιξα συνάψας αὐτὸ τοῖς προηγουμένοις, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι περιττεύει ὅλως καὶ φαίνεται ὅτι χάριν τοῦ μέτρου παρενεβλήθη.

Πολὺ δυσκολώτεροι εἶναι οἱ στίχοι 18--19 οὓς ὁ κ. Βάσης ὠδε ἀνέγνω· «οἱ κήδοιντο βρέφος Θεοδώραν, ὅτι τέθνηκα». Τό *οι* τῆς πρώτης συλλαβῆς καὶ τό *ε* (—η) τῆς δευτέρας φαίνονται μεταβάλλοντα θέσιν, ὥστε ἐγράφη *κοίδεντο* ἤτοι *κοίδηντο ἀντὶ κήδοιντο*. Καθ' οὗς χρόνους αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐποιήθησαν, δὲν συνεχέοντο εἰσέτι τὸ *οι* καὶ *υ* πρὸς τὸ *ει*, *ι*, *η*. Καὶ τὸ ἐν τρίτῳ στίχῳ παροδηπόρε ἐρμηνεύεται ὡς σύμφυρσις τοῦ *παροδηῖτα* (=παροδίτα) καὶ *οδοιπόρε*. Οὕτως ἐκφράζεται εὐχὴ, ἵνα ὁ ἀνὴρ Πέριπτος καὶ υἱὸς Πρεῖσκος καὶ ἡ (προεσβυτέρα) θυγάτηρ Ἰερωνίς κήδωνται τοῦ τρίτου (ζῶντος) παιδίου, τοῦ βρέφους τῆς Θεοδώρας.

Σημειωτέα ἔτι ἡ χρῆσις τοῦ πέφυγα (στ. 22) ἐπὶ τοῦ ἀπῆλθον, ὅλως νέα Ἑλληνική, τοῦ ἀπ' ἐμῶν τύμβων παροδεύει(ς) ὁμοίως νέου Ἑλληνικοῦ, πρβλ. ἀπὸ τὴν πόρτα σου περνῶ. Ἀντὶ τοῦ *αὐτῆς τοι γενεῆς* ὅπερ ὅλως νέον Ἑλληνικόν, εἰκάζω ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Ὀμήρου Z 211 καὶ V 241 :

«*ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι*»

καὶ οὕτως ἐγραψεν, ἀλλ' ὡς φαίνεται ὁ λίθος ἐθραύσθη ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἀπώλετο τὸ T.

Παράδοξος εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ πόστος ἴσως ἐπὶ τοῦ *ὀποιοσδήποτε*. Ὁ φίλος Βάτης εἰκάζει «*ἐπ' ἐμῶν τύμβων ἐπιστάς παροδεῖτα*» ἀλλὰ καὶ πολλὰ οὕτω μεταβάλλονται καὶ τὸ *ε* τοῦ ἐπιστάς περιττεύει ἐν τῷ μέτρῳ. Ὁ στίχος «*καὶ κεῖται(αι) ἀνδρός μου ὁ πατήρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπις*» ἀπαρτίζεται ἐξ ἑπτὰ ποδῶν.

Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως. Ὁ αἰμνηστος ἐπίσκοπος Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως Γρηγόριος Φατεινὸς εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν M. I. Γεδεδὸν ἀπὸ 16 Αὐγούστου 1889 γράφει τὰ ἑξῆς :

«*Κατ' αὐτὰς ἀνωρύχθη πέτρα ἐπιμήκης ἐκ τοῦ κτήματος Ἀσανάκι τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν αὐτῆς θέσιν Ἀνηφορήτικα ἐξ ἧς*

μετηνέχθη ἐν τῷ ἐν Περιστάσει οἴκῳ τοῦ εἰρημένου κτηματία φέρουσα τὴν ἐπομένην ἀξιανάγνωστον ἐπιγραφὴν.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΕ
ΥΠΟ ΤΩΝ Η
ΜΩΝ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ
ΚΕ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ
ΣΕΒΑΣΤΩΝ ΚΕ
ΤΩΝ ΕΠΙΦΑ
ΝΕ ΣΤΑΤΩΝ
ΚΕΣΑΡΩΝ
ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΟΥ
ΚΕ ΜΑΞΙΜΙ
ΑΝΟΥ [ΑΓΡΟΥ ΘΕΤΟΥ
ΛΙΝΩΝ ΟΡΕΙ]
ΕΩΣ ΩΔΕ

Τὰς ἀγκύλας ὡς γράφει προσέθεσε διότι εὔρε τὰς λέξεις ἀσαφείς.

Ἀνέκδοτος ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον πέντε Θρακῶν νεοφανῶν μαρτύρων. Ὁ ἀείμνηστος Κ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης εἰς τὸν 16 τόμον τῶν Θρακικῶν (Σελ. 335—365) ἐδημοσίευσε τὴν ὡς ἄνω ἀκολουθίαν ἐκ χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μάκρης. Ὁ Σ Λάμπρος εἰς τὴν 9ην τόμον τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος Σ. 461 εἰς τὸν κατάλογον τῶν κωδικῶν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολ. ἐταιρείας ἀναφέρει τὰ ἑξῆς. Ἄρ. 227. Χαρτ. 0,24×0,18, Αἰῶνος XIX (φ. 23). Βίος καὶ ἀκολουθία τῶν ἐν Σαμοθράκῃ πέντε Ἀγίων Μαρτύρων. Ἐγράφη δὲ καὶ συνετέθη αὐτ' ἢ ἀκολουθία τῶν χιλιοστῶ δκτακοσιοστῶ τρίτῳ ἔτει προτροπῇ μὲν τοῦ κ. Ἀνθίμου ἐπισκόπου Τραϊανουπόλεως πόνω δὲ καὶ πολλῇ σπουδῇ Ἰακώβου Μοναχοῦ, 1843.

Κῶδιξ ἀστάχτος»

Ἐκ δωρεᾶς Ἰωάννου Στ. Δραγούμη»

Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν Εἰς ὅσα εἰς προηγουμένους τόμους τῶν Θρακικῶν¹⁾ ἀναφέρομεν σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸν 16 τόμον

1) Ὅρα τόμ. ΙΗ' σελ. 356.

τῆς Μ. Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας εἰς τὴν οἰκίαν λέξιν ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς. «Μαρούλης Θεοδοωρῆς Ἀγωνιστῆς ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης φονευθεὶς κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ψαρῶν τῷ 1824 Α. Θ. Σ [αμοθράκης]».

Διάφορα. Ὁ Ε. Κριαρᾶς εἰς τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν του «Μελετήματα περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἑρωτοκορίτου» δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν Ι' τόμον (Σ 145) τῆς Byzant - Neugriechische Jahrbucher τοῦ Ν. Βέη ἀναφέρει τὸ πρῶτον τὸ παραμῦθι Γσιφτσόγλου ἐξ Αἴνου.

— Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Διομ. Κομνηνοῦ ἱατροῦ εὐρίσκεται εἰκὼν Παναγίας προερχομένη ἀπὸ δωρεὰν τοῦ πρ. ὑπουργοῦ κ. Χ. Λαδᾶ ἀγοράσαντος αὐτὴν ἀπὸ πρόσφυγας ἢ εἰκὼν διαστάσεως 0,60+0,40 φέρει ἄνω τὴν ἐπιγραφὴν.

ἦ σ υ λ η β ρ ί α

ν ἢ

M-P Θ. 8.

Τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου εἶναι ἐσβεσμένον.

Λόγιοι Θραῖκες. Εἰς τὸ Παράρτημα τοῦ Ι' τόμου τῶν «Θρακικῶν» (Σ. 84—195) ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ὑπὸ τὸν τίτλον «Λόγιοι Θραῖκες» ἀναφέρει ἀρκετῶν λογίων τῆς Θράκης τὰς βιογραφίας καὶ διαφόρους ἄλλας πληροφορίας προσθήκαι τινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Δ' τόμον (Σ. 368—370). Διὰ τὸν μέλλοντα νὰ ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον περὶ αὐτῶν θὰ ἀναφέρωμεν ἐκάστοτε ὅπως σχετικὰ εὐρίσκομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Οὕτως εἰς τὰ Ἀποσημειώματα Χρονογράφου (1932) τοῦ Μανουὴλ Ἰω. Γεδεῶν εὐρίσκομεν σημειώσεις διὰ τοὺς ἐξῆς: Π Ὡμαῖ (Σελ. 25—26 καὶ 52), Δημήτριον Ντεβετζῆν (Σελ. 77), Βλάσιον Σκορδέλην (Σελ. 102—103), Φιλόθεον Μήλιον (Σελ. 110), Ἰωάννην Λεοντόπουλον (Σελ. 112), Ματθαῖον διδάσκαλον (Σελ. 113, 138 καὶ 141), Ἀθανάσιον Φιλιππουπολίτην (Σελ. 158), Ματθαῖον Αἴνον (Σελ. 160), Παπᾶ Δημητρίου (Σελ. 295), Χρυσόστομον Λαυριώτην (Σελ. 328). Ὅμοίως εἰς τὴν «Μνείαν τῶν πρὸ ἔμοῦ 1800—1863—1913» (1931) τοῦ ἰδίου διὰ τοὺς ἐξῆς: Ἀντώνιον Διαμαντῆν ἐκ Μαδύτου (Σελ. 160), Σαράντην Ἀρχιγέτην (Σελ. 389), Ἀναστάσιον Σηλυβριανὸν (Σελ. 390). Θεόδωρον καὶ Ὡμαῖν Λίβαν (Σελ. 390).

Ὁ Ἰωσήφ Δε-Κιγάλας εἰς τὸ Σχεδιάσμα Κατόπτρων «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» (Ἐρμούπουλις 1846) σελ. 18 ἀναφέρει ὅτι ὁ Βρετὸς Σεραφῆμι ἱατρὸς ἐκ Ραιδεστοῦ συνέταξε διατριβὴν ἐπιγραφομένην «Disertation sur la Perte (sic) Paris 1834.

Ὁ [Ἐπίσκοπος Κορυθαῖς] Εὐλόγιος Κουρίλας Λαυριώτης εἰς τὸν 32ον τόμον τῆς «Νέας Σιὸν» (Ἱερουσαλὴμ 1937, Σελ. 158—161) γράφει διὰ τὸν ἀσματογράφον τοῦ 16ου αἰῶνος Διονύσιον Ἀγιαρτεμίτην Καλλιπολίτην.

Εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης (Πετρούπολις 1894) εἰς τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου σημειαῖ ὑπ' ἀριθ. χειρογράφου 455 «Μαθηματάριον ἐμπεριέχον διάφορα κείμενα ἅπερ ἐδιδάχθη Ἰωάννης ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1777 καὶ 1779 Φύλλα 417 ἐν ὧν 16 ποινήματα διάφορα ἐν οἷς καὶ εὐχὴν τοῦ μητροπολίτου Μαρωνείας.

Ὁ Σπῦρ. Παπαγεωργίου εἰς τὸν Η' τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ (1904 σελ. 153 καὶ 155) ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν κωδίκων τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Ὀδησοῦ ἀναφέρει λόγον Ἰωάννου Ραιδεστηνοῦ κατὰ Μακαρίου. Ὁ λόγος εἶναι στηλιτευτικὸς κατὰ Μακαρίου τοῦ Καββαδία καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐπικρίνει τὸ λεκτικὸν καὶ γλωσσικὸν τοῦ λόγου του κατὰ Βολταίρου.

Ἁγιάσματα τῆς Θράκης¹⁾ Διορθώσεις : Σελ. 229 Ἄρ. 9. Εἰς τὰ χωρία Κιουτσούκιοι τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἀπολευθερώσεως μετωνομάσθη Κόσμιον τὸ ἁγίασμα ἔσταζεν ἀπὸ ἓνα μόνον ἐκ τῶν πέριξ τοῦ ναοῦ πολυπληθῶν δένδρων.

Σελ. 263 Ἄρ. 217 καὶ 228. Τὸ ἁγίασμα εἰς τὸ χωρίον Κουζλουκιοῖ, μετωνομασθὲν Καρυδιά καὶ ὄχι Λουκίό, ἦτο τοῦ Ἁγίου Σωτήρη Ἡ πανήγουρις ἐπανελήφθη ἀπὸ τῆς ἀπολευθερώσεως. Εἰς τὸ Φατῆρ γιακά καὶ ὄχι Βακῆρ γιακά, ὑπῆρχε μόνον ἐκκλησία τῆς Παναγίας ὅπου ἐγένετο μεγάλη πανήγουρις κατὰ τὰ ἐννιαμέρα τῆς Παναγίας.

Σελ. 284 Ἄρ. 356. Κατὰ παραδρομὴν ἐσημειώθη ὡς ἁγίασμα τῆς ἁγ. Φωτεινῆς ἀντὶ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς παρὰ τὸ ἁγίασμα ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντος μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνθίμου ἀρκετὰ εὐμεγέθης ναός. Κάτω τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑποστέγου, γενομένης ἀνασκαφῆς, ἀνευρέθησαν τὰ εἶρηπια τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς τοῦ ὁποίου ἀνεστηλώθησαν μαρμάρινοι τινες στῦλοι καὶ μαρμάρινοι σταυροί, τὰ ὁποῖα ὅλα ἀνέτρεψαν ἐσχάτως οἱ Βούλγαροι.

ΕΛΤΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΗ

1) Θρακικά Τόμ. ΙΗ'.

Π Α Ρ Ο Ρ Α Μ Α Τ Α

Τὰ τυπογραφικὰ λάθη μὲ τὰς γνωστὰς δυσκολίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λείψουν· κατωτέρω σημειοῦμεν τὰ κυριώτερα, διὰ τῶν ἄλλων τὴν διόρθωσιν ἐπικαλοῦμενοι τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν.

Σελ. 12 σημ. 3	ἀντὶ ραμμένο	ἀναγν. φραμένο
» 15 εἰς τὴν ἀκρανιά	» κραντία	» κρανεία
» 15 εἰς τὴν Ζαν σημειώσιν	» μπρὸς ἢ πίσω	» μπρὸς καὶ πίσω
» 18 σημ. 12	» 1. 136	» 1236
» 20 εἰς τὴν ἀρμυρίθρα	» πυώδη	» ποώδη
» 32 εἰς τὴν καραντίνα	» μπουομπούτσαλα	» μπουομπούτσαλα
» 33 εἰς τὴν καρυδιά στ. 9	» φύτυσε	» φύτεισε
» 35 στ. 20 κάτωθεν	» σῶπορτα	» ξῶπορτα
» 35 εἰς τὸν κατηφέν	» μειγκίζα	» μεργκίζα
» 40 σημ. 4	» παράδες	» χοιράδες
» 44 εἰς τὸν μαϊντανόν	» μαγδανός	» μαγδανός
» 44 εἰς τὸν μαϊντανόν	» Pettoselinum	» Petro selinum
» 47	» μελίσι	» μελίη
» 48 εἰς τὴν μολόχα	» μουλύχα	» μουλόχα
» 49 εἰς τὸ μπουῆσι	» Mesembrianth- meum	» Mesembrian- themum
» 51 εἰς τὰ παντζάρια	» Beta	» Reta
» 51 εἰς τὸ πανσέ	» Bois	» Rois
» 51 εἰς τὸ φυτὸν	» παρὰζ καρελίσι	» παπάζ καραλίσι
» 52 εἰς τὴν πικραγκουριά	» κίνα	» κινὰ
» 54 εἰς τὸ φυτὸν	» ριζάσι	» ριζασι
» 58 στίχ. 3 ἄνωθ.	» μαρθῆ	» παρθῆ
» 58 εἰς τὸ σκλήθρο	» κλήθροο	» κλήθροο
» 60 εἰς τὸ φυτὸν	» σκουπόχαρτο	» σκουπόχορτο
» 60 εἰς σκουπόχορτο	» τοῦ σάρου	» τοῦ σάρου
» 61	» σπαθόχαρτο	» σπαθόχορτο
» 61 στίχ. 8 κάτωθεν	» ἔβαζε	» ἔβραζαν
» 63 εἰς τὸ σπανάσι	» ἄνθος	» ἄγκαθος
» 64 εἰς τὸ συντέφι	» graveolens	» graveolens
» 65	» τῆς τρυγόγας τὸ φαγὶ	» τῆς τρυγόγας τὸ φαγὶ
» 66	» τοῦ μαλεμιπετῆ	» τοῦ μαλεμιπετῆ
» 71 εἰς τὸ χαμαγλὸ	» καρδιά	» κασίδα
» 72 χασχάσι	» Μήκην	» Μήκων
» 185 στίχ. 6 κάτωθ.	» Ἀπομνημονεύματα	» ἀνάγν. Ἀποση- μειώματα

Ο ΕΡΑΝΟΣ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1943 ἡ διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἐκ τῶν κ. κ. Μιλτιάδου Σταμούλη, Ἰωακείμ Λάγια καὶ Ἰωάννου Μαγκριώτου, συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τακτικοῦ Προέδρου κ. Φιλίππου Μανουηλίδου καὶ κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ προέβη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως τὸ Σωματεῖον συνεχίζων τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ δρασίαν προβῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν καταλλήλου ἐκ Θρακῶν ἐπιροπῆς, ἥτις νὰ διενεργήσῃ ἔρανον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πενομένων Θρακῶν, παλαιῶν καὶ νέων προσφύγων, τῶν φοιτητῶν καὶ σπουδαστῶν, ὡς καὶ τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις κ.λ.π. ἰδρύμασιν ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων. Ὁ κ. Μανουηλίδης ἐτόνισεν ὅτι κατόπιν τῆς ἀπεριγράπτου καὶ ἀφαντάστου δυστυχίας ἣν ἐδημιούργησεν ἡ τετραετὴς πολεμικὴ περίοδος δὲν ἦτο δυνατόν παλαιὸς ὀργανισμὸς τῆς περιωπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου νὰ παραμείνῃ ἀσυγκίνητος, ἀλλ' ὅτι στοιχειῶδες καθῆκον φιλαλληλίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἐπέβαλλεν, διὰ κοπιώδους ἔστω προσπάθειας νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἐνίσχυσις τῶν δυσπραγούντων συμπολιτῶν μας. Ἀνεκοίνωσε τὰς ἀρξαμένης ἤδη ἐνεργείας του παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐθνικῆς Προνοίας διὰ τὴν χορήγησιν τῆς σχετικῆς ἀδείας καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἐνίσχυσιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν βολιδοσκόπησιν ἐκλεκτῶν Θρακῶν, οἵτινες ἔδειξαν προθυμίαν καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ προσφέρουν ἐξ ἰδίων τῶν τὸν πρῶτον πυρῆνα ἐκ πέντε ἑκατομμυρίων δραχ.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ ἐνέκρινε τὰς προτάσεις τοῦ κ. Μανουηλίδου καὶ ἐξέλεξε τὴν ἔραρικὴν Ἐπιτροπὴν μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω Θρακῶν ἦτοι τῶν κ.κ. Δημοσθένους Χατζηγιαννάκη, Ἀλεξάνδρου Σωτηριάδου Βίκτωρος Μιχαηλίδου, Πασχάλη Οἰκονομίδου, Χριστοφ. Οἰκονόμου, Φωτίου Κοσμίδου καὶ Φιλομήλου Φλωρίδου. Ἐπίσης παρακληθεῖς συμμετέσχε προθύμως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ὁ κ. Ἡλίας Μπουκουβάλας ἐκ τῶν Διευθυντῶν τοῦ Ὑπ. Ἐθνικῆς Προνοίας. Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἀνέθηκε τὴν προεδρίαν της εἰς τὸν κ. Μανουηλίδην ἀναλαβόντα διὰ τοῦ γραφείου του καὶ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς ἀπαιτηθείσης ὀγκώδους ἀλληλογραφίας, ὥρισεν δὲ ὡς Ταμίαν τὸν κ. Χατζηγιαννάκη, ὅστις πάνυ προθύμως ἀνέλαβε διὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ καταστήματός του, ἐπίσης ἀδαπάνως, τὰς

εἰσπράξεις καὶ πληρωμὰς τοῦ ἐράνου. Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἐπελήφθη δραστηρίως καὶ συνεχῶς ἐπὶ ὀλόκληρον ἑξάμηνον τοῦ ἔργου αὐτῆς καί, ὡς ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ὀνομαστικῶν πινάκων εἰσφορῶν καὶ εἰς τὰς στήλας κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» καταφαίνεται, ἡ καταβληθεῖσα προσπάθεια ἀπηχίσασα ζωηρῶς μεταξὺ τοῦ Θρακικοῦ κόσμου καὶ ἄλλων εὐπόρων συμπολιτῶν ἀπέφερον ἑξαιρετικῶς εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. Ὡς καὶ εἰς τὸ παρελθὸν μάλιστα, ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς, συνέβη τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Θρακικοῦ Ἐράνου ἔσπευσαν νὰ μιμηθοῦν μεταγενεστέρως οἱ Κρητες, οἱ Ἡπειρωταί, Κεφαλλῆνες, Δωδεκανήσιοι, Κερκυραῖοι κλπ. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξέλεξε μεταγενεστέρως ὡς ἐπίτιμα μέλη αὐτῆς τοὺς πρώην Θράκας Ὑπουργοὺς κ. κ. Α. Μπακάμπασην καὶ Μ. Κύρκον, καθὼς καὶ τὸν Θραῖκα καπνοβιομήχανον κ. Ἀνάργ. Σιγάλαν.

Ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Ἐράνου τερματισθῆ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1944 ὁπότε καὶ ὑποβληθῆσεται πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Προνοίας ἡ σχετικὴ λεπτομερειακὴ ἔκθεσις μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν εἰσπράξεως καὶ διαθέσεως πρὸς ἔλεγχον καὶ θαλασσίην. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην μετ' ὀνομαστικῶν πινάκων τῶν δωρηθέντων καὶ διατεθέντων ποσῶν θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος τῶν Θρακικῶν. Δύναται ἐν τούτοις νὰ σημειωθῆ ἀπὸ τοῦδε ὅτι μέχρι τέλους Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. εἰσπρίχθησαν παρὰ Θρακῶν καὶ μὴ Θρακῶν φιλανθρωπῶν, παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας, παρὰ τῶν Γραπεζῶν Ἑλλάδος καὶ Ἀγροτικῆς, παρὰ τοῦ Συνδέσμου Βιομηχάνων καὶ παρ' ἄλλων Ἐταιριῶν καὶ Ὄργανισμῶν δρχ. 131.498.000.— Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ποσοῦ διατέθησαν μέχρι τέλους πάντοτε Φεβρουαρίου Δρχ. 116.715.000, καταβάλλεται δὲ φροντίς ἵνα διατεθῆ καὶ τὸ ὑπόλοιπον κατὰ τὸν λυσιτελέστερον τρόπον. Τὸ ὡς ἄνω ποσὸν διανεμήθη κατόπιν προσεκτικοῦ ἐλέγχου καὶ ἀδυστηρᾶς διαδικασίας μαρτύρων, ταυτότητος κλπ. μεταξύ ἀπόρων καὶ ἄνευ στηρίγματος οἰκογενειῶν ἐξ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης καθὼς καὶ Βορείου Θράκης με προτίμησιν ἀσθενῶν ἄλλοτε εὐπόρων καὶ σήμερον πενομένων καὶ προσφύγων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Εἰρήνης, Ἐβρου καὶ Κομοτινῆς ἢ ἀπεγνωσμένη, κατάστασις τῶν ὁποίων ἐπέβαλλεν καὶ ἐκ δευτέρου ἐνίσχυσίν των. Ὡσαύτως διὰ δευτέραν φορὰν ὁ Πρόεδρος καὶ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπεσκέφθησαν τὴν Σωτηρίαν καὶ ἐχορήγησαν πρὸς πάντας τοὺς 38 Θράκας φυματικοὺς ἀνὰ 600.000 κατ' ἄτομον δραχμῆς. Ὁμοίως βοηθήματα ἐφ' ἅπαξ ἐκ 200 000 δραχμῶν ἐχορηγήθησαν πρὸς ἄνω τῶν 130 Θραῖκας φοιτητὰς καὶ σπουδαστὰς. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπισκεφθεῖσα ἐπὶ τόπου τὸ Γηροκομεῖον Ἀθηνῶν, τὸ Ἄσυλον Ἀνιάτων, τὸ Γενικὸν Κρατικὸν Νοσοκομεῖον καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἄσυλα καὶ ἰδρύματα, διανείμασα πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς

Γαλλικῆς, τὴν Ἰταλικὴν, Ἀγγλικὴν καὶ Τουρκικὴν. Ἀπορφανισθεὶς πατὴρ καὶ μητρός καὶ κηδεμονουόμενος παρὰ συγγενῶν τοῦ ἠναγκάσθη νὰ πωλαίση πρὸς μυριάς οἰκονομικὰς δυσχερείας διὰ νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του, μολονότι ὁ πατήρ του κατέλιπε σημαντικωτάτην περιουσίαν. Ἀριστεύσας εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1885 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀγαπητὴν του γενέτειραν ὅπου ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπίγγελμα ἐπὶ τινι ἔτη, προσληφθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Διεθνή Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας. Ἐπὶ τριακονταετίαν διετέλεσεν ὕγειονομικὸς ἰατρός εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἀποστελλόμενος κατ'

ἐκλογὴν ἰδίως ὡσάκις παρουσιάζοντο κρούσματα ἐπιδημικῶν νόσων, χολέρας, πανώλους κλπ. Ἐπὶ 12ετίαν ἦτο ὕγειονομικὸς ἰατρός εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος τοῦ 1914 τὸν εὗρεν εἰς τὴν Ἰόππην (Γιάφρα) ὅποτε ἐπεστρατεύθη καὶ ὑπηρετήσεν ὡς λοχαγὸς ἰατρός εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον Ἱερουσαλήμ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τοῦ Ἀγγλοῦ Στρατηγοῦ Ἀλεμπυ τῷ 1918 προσελήφθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν, ὅπου ὑπηρετήσεν μέχρι τοῦ 1920. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀλεξανδρούπολιν διετέλεσε Νομιάτρος Ἐβρου μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922 ὅποτε ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ὑπηρετήσας ὡς Ὑγειονομικὸς Ἐπιθεωρητῆς

του Ὑπουργείου Προνοίας. Τῷ 1924 κλονισθείσης τῆς υγείας του ἔπαυσεν ἐξασκῶν. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸν Μάϊον τοῦ 1935. Ὁ μεταστάς διεκρίθη καθ' ὅλον τὸν βίον του διὰ τὸν μελίχιον χαρακτῆρα του, τὴν μέχρι σχολαστικότητος τιμιότητά του, τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸ καθῆκον του ὡς ἱατροῦ καὶ ὡς οἰκογενειάρχου, τὰ ἀκραιφνῆ πατριωτικά του αἰσθήματα καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὴν ὁποίαν ἀνεπόλει μέχρι τῶν τελευταίων του στιγμῶν μὲ τὸ παρὰ πονον ὅτι δὲν ἠδύνησε ἢ τὴν ἐπανάδην ἔλευθέραν.

ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη τῇ 10 Φεβρουαρίου 1903 ἐν Τυρολόῃ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν τῇ 31 Αὐγούστου 1943 ἐν Ἀθήναις ὑποκύψας εἰς

πολιχρόνιον νόσον ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς δράσεώς του. Τέκνον γνήσιον τῆς Θράκης ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναργέτων τοῦ Θεμιστοκλέους Σωτηριάδου καὶ τῆς Κυριακάκης Ν. Ἐμμανουίλ ἀμφοτέρων διακεκριμένων οἰκογενειῶν τῆς Τυρολόης καὶ τῆς Παιδεστοῦ ἀνεγράφη καὶ ἐξε-

παιδεύθη μέσα εἰς περιβάλλον χριστιανικῶν καὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Ἐπιδοθεὶς ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ὁ Βιργίλιος Σωτηριῶδης ἐν Κωνσταντινουπόλει κατ' ἀρχὰς καὶ ἐν Πειραιεῖ μέχρις ἐσχάτων διεκρίθη διὰ τὴν σπανίαν ἰδιοφυίαν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν του δραστηριότητα χάρις εἰς τὰς ὁποίας κατώρθωσε μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του νὰ ἀναδείξῃ εἰς ἀξιόζηλον περιωπὴν καὶ εἰς οικονομικὴν ἄνθησιν καὶ ἀκμὴν τὰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις του.

Αἱ τοιαῦται ἐν τούτοις συνεχεῖς καὶ πολύμοχθοι ἀσχολίαι δὲν ἠμπόδισαν αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ εὐποιίας καὶ ἐβοήθει πάντοτε μὲ ἀξιεπαινον προθυμίαν πάντα συμπατριώτην καταφεύγοντα εἰς αὐτὸν καὶ πᾶν ἔργον κοινωφελὲς ἢ σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἀγαπητὴν του πατρίδα. Διετέλεσε μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἀνεκηρύχθη μέγας αὐτοῦ εὐεργέτης διὰ γενναίας ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν του δωρεᾶς ἄς φιλοτίμως καὶ ἀξιαπαίνως ἐσυνέχισαν οἱ ἀδελφοὶ του καὶ ἐκλεκτοὶ συμπολίται κ. κ. Σωτήρης καὶ Ἀλέξανδρος Σωτηριῶδου δι' ἐπανειλημμένων εἰσφορῶν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων καὶ ἀσθενῶν τοῦ ἐράνου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ἡ Διοικουσα Ἐπιτροπὴ τιμῶσα τὴν μνήμην τοῦ προῶρος ἐκλιπόντος συναδέλφου καὶ συμπολίτου ἐξέδωκε καὶ ἐδημοσίευσε ψήφισμα, ἠκολούθησε σύσσωμος τὴν ἐκφορὰν καὶ διὰ τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Μιλτ. Σταμούλη ἀπεχαιρέτησε καταλλήλως αὐτόν. Συλλυπούμενοι μὲ εἰλικρινῆ θλίψιν καὶ ἀγάπην τοὺς ἀδελφοὺς καὶ δλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀλησιμονήτου νεκροῦ εὐχόμεθα νὰ παραμείνῃ ζωηρὰ καὶ διαρκὴς ἢ καλὴ ἀνάμνησίς του μεταξὺ τῶν ἀγαπόντων αὐτὸν συγγενῶν καὶ πολυπληθῶν γνωρίμων του.

Φ. Μ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Εἰς τὰς 2 Ἰανουαρίῳ 1943 ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν ὁ ἐκ Σκοποῦ φαρμακοποιὸς καὶ χημικὸς Χρ. Τριανταφυλλίδης. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα του εἰς Κωνσταντινούπολιν μέχρι τοῦ 1929 ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας. Ἔτυχε τεσσάρων διπλωμάτων εὐρεσιτεχνίας διὰ φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα. Διετέλεσε προϋστάμενος χημικὸς φαρμακοποιὸς τοῦ Διεθνοῦς Ὑγειονομικοῦ Κωνσταντινουπόλεως ὡς καὶ εἰς τὰ Ὑγειονομικὰ Καβακίων (Κωνσταντινουπόλεως), Σμύρνης καὶ Δζέδδας. Ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Σουηδίας διὰ παρασίμου καὶ τοῦ τίτλου Ἰππότη τοῦ Βασιλικῆ Σουηδικοῦ Τάγματος Wasa.

Τ. Δ. Θ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙ ΤΟΜΩΝ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ» ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Γ'. ΤΟΜΟΥ (1928—1944) (*)

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Θρακίας καὶ λοιποὺς συνδρο- μιτὰς τῶν Θρακικῶν	Α' γ' Β' 3
Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν τῷ ἔξω- τερικῷ Θρακίας καὶ λοιποὺς Ἑλληνας	Α' δ'— στ'
Ἡ Θράκη καλεῖ τοὺς ἔρευνητάς της	Α' ζ'
Προκήρυξις λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ διαγω- νισμοῦ	Α' 252, Β' 255
Πίνακες ὀνομάτων καὶ ἰδιωματικῶν λέξεων	Α' 500—509
Β' 506—518, Γ' 409—425, Γπ' 257—282	καὶ Δ' 373—382
Ἐκθεσις ἐπιτροπῆς διαγωνισμοῦ	Β' 247—249
Δήλωσις	Β' 525
Βράβευσις τῶν Θρακικῶν	Γπ' 3—4, Δ' 1
Τοῖς ἀναγνώσταις	Γπ' XLVII
Προκήρυξις διαγωνισμοῦ	ΣΤ' 427
Θρακικοῦ Κέντρου Διοικητικὸν Συμβούλιον, Δω- ρηταὶ ΣΤ'—ΙΖ' εἰς τὸ τέλος, ΙΗ'—Κ' εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστου τόμου	
Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Γ' τόμου	Γ' 5
Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ' τόμου	Κ' 5
Ὁ ἔρνος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου	Κ' 212—214

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

f Ἀδ Ἀδάμαντιου, Αἰ γεωγραφικαὶ περιπέτειαι τοῦ

(*) Εἰς προσεχῆ τόμον ἐλπίζομεν νὰ δημοσιευθῇ πίναξ ὀνομάτων καὶ ἰδιο-
ματικῶν λέξεων τῶν περιλαμβανομένων εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντας τόμους
τῶν «Θρακικῶν»

ὄνόματος Θράκη	A'	374—392
—Ἡ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν μονὴ τῆς Λαμποῦς	B'	251—252
<i>K.</i> Ἀμάντου, Δωρόθεος Πρώτος μητροπολίτης Ἀδρια- νουπόλεως	Γπ'	192—195
—Μικρὰ Θρακικὰ μελετήματα. Α' καταγωγή τῶν Κο- μνηνῶν	I'	232—233
—Β' Χειρόγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Γρηγορίου Πακουρια- νοῦ παρὰ τὴν Στενίμαχον	I'	234—252
<i>Ἀρχιμανδρίτου Ἰωάννου Ἀνδρεάδη, Χῆου Μητροπολίτου</i> Θράκης	Γ' 36—43, IE' 135—147 καὶ	393—394
<i>† K.</i> Μυρτίλου Ἀποστολίδου, Περὶ τῶν Ἀρχαίων Θρακῶν	A'	70—86
—Περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐ- τῆς ὀνομάτων. Εὐμολπιᾶς καὶ Κενδρησῶς	A'	336—349
—Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως	B'	11—33
—Τὰ Ἑλληνικὰ ἐν Φιλιππουπόλει Σχολεῖα ἐπὶ Τουρ- κοκρατίας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ καθεστῶτος μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος	B'	11—33
—Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος	B'	325—368 καὶ 481
—Ἀρχαῖα νομίματα ἐκ Μαρκιανοπόλεως	B'	369—371 καὶ 482
—Ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Μητροπολίτης Παῖσιος	Γ'	17—35
—Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν	Γ' 181—235 καὶ Δ'	71—112
—Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας	Γπ'	120—125
—Ἀντώνιος Κομζόπουλος ὁ Φιλικὸς	Γπ'	128—139
—Δημήτριος I. Μπίρδας	Γπ'	139—140
—Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Θρακῶν	E'	41—59
—Ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μονῆ	E'	236—245
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Φι- λιππουπόλει καὶ περὶ αὐτὴν	ΣΤ' 137—176, Ζ'	177—200,
413, Η' 106—107, I' 264—280 καὶ	IB'	234—245
—Περὶ τῆς Μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεο- τόκου τῆς Πετριτσοντίσεως	Z'	51—82
—Χρυσοῦς ἐξ Ἰστρου ἐνεπίγραφος δακτύλιος	Z'	221—227
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τρα- ϊανῇ Αὐγούστη, νῦν Στάρα Ζαγόρα καὶ περὶ αὐτὴν	H'	69—106
	καὶ I'	280—283
—Ἄγνωστος ἀρχαῖος Θραξ ποιητὴς ἢ φιλόσοφος	H'	310—317
—Συλλογὴ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρεθει-		

- σῶν ἐν ταῖς παρὰ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ Ἑλληνικαῖς ἀποικίαις καὶ περὶ αὐτὰς (Σφζόπολις, Μεσημβρία, Ἄγχιαλος· ἐκ τῶν πέριξ τόπων) Θ' 5—22 καὶ Ι' 283—287
- Ἐκθεσις Μιχαὴλ Βαλαβάνωφ περὶ τῆς Μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης (Βατοκόβου) (Μετάφρασις Κ. Α. Μ.) Θ' 137—166
- Σημειώματα περὶ Πλωτινιπόλεως καὶ Διδυμοτείχου Θ' 407—414
- Σατυρικά στιχουργήματα Θ' 415—417
- Ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Σερβίων καὶ Κοζάνης Μητροπολίτης Φώτιος Ι' 56—63
- Αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ καὶ ἐνέργειαι τοῦ Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως εἶτα Σερβίων καὶ Κοζάνης Φωτίου, πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθείσης Σταυροπηγιαγῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσσης (Βατοκοβου) Ι' 64—125
- Σημείωμα περὶ Μάρκου Βαλαβάνωφ Ι' 126—127
- Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ. (Σημειώσεις) Ι' 208—218
- Στέφ. Χατζόπουλος Ι' 377—379
- Προικοσυμφωνιῶν κώδιξ Νικηφόρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1835—1859) Ι' 385—387
- Ἡ Πλωτινιόπολις Ι' 387—388
- Κώδιξ τοῦ Νικηφόρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1850—1861) ΙΒ' 103—160, ΙΓ' 277—310
ΙΕ' 55—98 καὶ ΙΣ' 26—64
- Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τραϊανῇ Αὐγούστῃ, νῦν Στάρα Ζαγορὰ καὶ περὶ αὐτὴν Ι' 280—283
καὶ ΙΒ' 246—248
- Στιχουργήματα Φιλιππουπολιτῶν 1 Γεώργιος Παπακωνσταντίνου Μουσικός, 2 Στέφανος Χατζόπουλος ΙΒ' 412—416
- Βούλγαροι ἢ Ἑλληνες ἦσαν οἱ Καρῳῶται; ΙΓ' 157—216
καὶ ΙΕ' 386—387
- Ἱερὸν τοῦ Ζυμυδρηνοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Θράκῃ ΙΓ' 266—276
- Ὁ φιλικὸς Ἀντών. Π. Κομιζόπουλος Φιλιππουλίτης ΙΓ' 429—438
- Θωμᾶ Ἰωαννίδου Δύο στιχουργήματα πρὸς τὸν Μιχαλάκην βένι Γκιουμουσγκερδάνην ΙΕ' 366—370
- Κάστρον Ρυδεστοῦ ΙΕ' 393
- Ἐπὶ τῆς Ὁρακτικῆς τέχνης; ΙΣΤ' 5—25
- Ἀνέκδοτος Ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον πέντε Ὁρακικῶν νεοφανῶν μαρτύρων Μανουὴλ, Γεωργίου, Μι-

χατλ, Θεοδώρου καὶ Γεωργίου	ΙΣΤ' 335—365
—Ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (Provincia Romana) Θράκη καὶ ἡ Μητρόπολις αὐτῆς Φιλιππούπολις	ΙΖ' 241—275
—Ἡ ἐν Στενιμάχῳ διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων Ταξιάρχων ἡκατημέρος νηστεία	ΙΖ' 432—432
—Κώδικες Ἀνατολικῆς Θράκης	ΙΙΙ' 93—160
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Πανταλίῳ, νῦν Κιουστιντελίῳ, καὶ περὶ αὐτὴν	ΙΘ' 105—137
—Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἁγίου Φιλιππουπόλεως Χρυσάνθου πρὸς τὸν ἐνδοξότατον βέην Μιχαὴλ Ἀθαν. Γκιουμουσκερδάνην, πρόκριτον Φιλιππουπόλεως	ΙΘ' 138—177
—Συλλογὴ Ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Σερδικῇ, νῦν Σόφια καὶ περὶ αὐτὴν	Κ' 102—128
—Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παΐσιου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Πετριτσονιτίσσης	Κ' 124 καὶ 136
—Παραλειπόμενα Ἀνθολογίας Θρακῶν ποιητῶν	Κ' 190—198
Φωτίου Γ. Ἀποστολίδου Κωστῆς Ἰγνάτογλου	Γπ' 245—247
† Β. Ἀριστοβούλου Ταξειδία εἰς τὴν Θράκην	Ις'. 272—285
Γ. Βαλέτα Φιλολογικὰ στὸ Βιζυηνὸ	Η' 211—304, 442
Ν. Βασιλειάδου Γεώργιος Βιζυηνὸς	Γπ' 201—214
—Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ	Ε' 240—250
—Μανουὴλ Γεδεών	Κ' 183—189
Νικ. Βαφείδου Τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ Μετόχιον «Ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος»	Ζ' 212—220
—Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτινοπολιτῶν	Η' 196—210
—Ἱστορία τῆς Ἀρμενικῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου καὶ ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου	Η' 318—329
—Τὸ ἐν Κομάροις ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον τοῦ ἥρωος τῆς Θράκης	Θ' 404—407
—Τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ τέμενος Βαγιαζήτ Α' τοῦ Κερανοῦ καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ του	Ι' 35—51
—Ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Πυθίῳ τοῦ Διδυμοτείχου τάφος τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπαγχονισθέντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Στ'	Ι' 52—55
—Τὰ ἱερὰ προσκυνήματα, ἥτοι τζαμιά, μεστζίτ, τεκκέ-	

δες καὶ τάφοι τῶν Μωαμεθανῶν Διδυμοτείχου	IB'.	219—233
— Αἱ ἐκκλησίαι Διδυμοτείχου	I'.	229—250
— Τὸ Πεντάζωνον καὶ τὰ Πηγαδίτσια Διδυμοτείχου	IE'.	178—180
— Τὸ «Σκουλοδόντι» καὶ ἡ «Παπα πέτρα» τοῦ Διδυμο- τείχου	IZ'.	276—283
— Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μονῆς Δαδιᾶς	IZ'.	284—291
— Ληστὰι Ποριάκοι κατὰ τοῦ Διδυμοτείχου	IZ'.	434
— Ἡ Πανώλης ἐν Διδυμοτείχῳ	IZ'.	434—438
<i>Νίκου Α. Βέη</i> Θεοδόσιος Μητροπολίτης Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως	A'.	43—49
— Σημειώματα περὶ τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης	A'.	365—373
— Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούταβος	IB'.	221—218
† <i>Θεοδ. Βελιανίτη</i> Γεώργιος Βιζυηνὸς	Γ'π	214—215
<i>Δ. Γατοπούλου</i> Ὁ Μυστικὸς ἀπεσταλμένος	Γ'π	255—256
† <i>Μανουὴλ I. Γεδεών</i> , Κοσμιᾷ Μητροπολίτου Βιζύης ἑπτὰ ἐπιστολαὶ λόγου ἄξιαι	A'.	261—278
— Γεώργιος Ἰακ. Λαμπουσιᾶδης. Ὅλα γνωστά μοι	A'.	279—282
— Πέντε συγγενεῖς ἐκ Λέρου ἀρχιερεῖς τῆς Ἡρακλείας	E'.	3—40
— Παλαιᾶς Εὐφορίας Θρακῶα Κέντρα	Z'.	5—34
— Διαθῆκαι δύο Θρακῶν Διδασκάλων	Z'.	201—211
— Κωνσταντινουπόλεως Ἀγιάσματα Θρακικὰ	Θ'.	101 121
<i>Ἀθηνᾶς Γαϊτάνου Γιαννιῶ</i> Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἡ ἐπαρχία Λέρκων	IB'.	161—209 καὶ IE' 108—156,
		430
<i>B. N. Δεληγιάννη</i> , Παρατηρήσεις εἰς ἐπιγραφὰς Φιλίπ- πουπόλεως	B'.	484
<i>Ἀδ. N. Διαμαντοπούλου</i> , Ὁ Μέγας Πατριάρχης Κων- σταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανὸς καὶ ἡ κατά- στασις τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν ΙΣΓ' αἰῶνα	ΣΤ'.	182—201
— Κατάλογος ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ἀγχιάλου	Θ'.	167—180
— Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος	ΙΑ'.	414—419
† <i>Ἀπ. Δοξιάδου</i> , Ἀπελευθέρωσις—Ὑποδούλωσις Θρά- κης. Μετανάστευσις καὶ ἐγκατάστασις Θρακικῆ 1920—27	A'.	53—69
— Οἱ Μόραληδες τοῦ Στενημάχου	Γ'π'.	253
<i>Γερόντος Ἱεροθέου Δοχειαρίτου</i> . Ὁ Φιλίππουπόλεως Παῖσιος	Δ'.	363—364

Φ. Δραγούμη Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούτταβος	ΙΓ'	416 - 419
† Χριστ. Δρακοντίδου Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ ἄξιοι πολλοῦ ἐνδιαφέροντος	Γ'	199 - 218
† Ἑλαίας Ἀγαθαγγέλου, Μετακίνησις Θρακῶν τὸ 1800	ΣΤ'	202 - 206
† Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου, Ὀλίγα περὶ Θράκης	Γπ'	5 - 40
—Τὰ σχολεῖα Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας	Γπ' 50—83 καὶ Δ'	367—368
—Λόγιοι Θράκης	Γπ' 84—119, 125—128, 140—192, Δ'	368—370
—Νεομάρτυρες Θράκης	Γπ'	218—221
—Θρᾶκες Μουσικοὶ	Γπ'	222—223
Εὐστρ. Ζήση, Τρία ἔγγραφα τῆς ἐπαρχίας Γάνου καὶ Χώρας	ΙΓ'	251 - 257
† Κ. Θαλείδου, «Εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς μου» Συμπλή- ρωσις	Θ'	194
† Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτη, Ἡ ἐθνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1878 καὶ ὁ Θράξ ἐπίσκοπος Κί- τρους Νικόλαος	Δ' 200—206 καὶ Ε'	368—369
—Ἡ ἱερὰ Μονὴ Πετριτσονίτισσης. Μία ἐπανόρθωσις	Η'	439—442
† Θνατείρων Γερμανοῦ Στρινοπούλου, Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα	Γ'	128—136
—Τὸ ταξίδι τοῦ John Covel ἀπὸ Κοιν)πόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν τῷ 1675	ΙΒ'	5—33
† Ν. Jorga La royauté Thrace	Η'	108—109
† Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Δωρόθεος ὁ Πρώτος, μητροπο- λίτης Ἀδριανουπόλεως	Ι ΣΤ'	399
† Κασανδρείας Εἰσηναίου, Βιογραφικὸν σημεῖωμα περὶ τοῦ ἀναχωρητοῦ πατρὸς Ἀρσενίου ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ τῶν Πριγκιπονησίων Σκήτης τοῦ Ἁγίου Σπυ- ρίδωνος	Γ'	219—231
† Κορντοῦς Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης καὶ τὸ λεύκωμα αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ	Γ' 84 - 149, Δ' 129—199, Ε' 68—162 καὶ Ζ'	83—143
—Ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐν Ἀδριανουπόλει, πατριαρχι- κὸν σταυροπήγιον καὶ μετόχιον τῆς Μεγίστης Λαύ- ρας τοῦ Ἁθῶνος	ΣΤ'	249—301
—Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἁρακλείας	ΙΖ'	358—378
Heraclea santa	ΙΖ'	379—418
Κ. Κορυτίδου, Βυζαντιναὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανου- πόλει	Α'	38—42
—Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει	Α'	312—317

—Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου τοῦ χωρίου Ἐζέροβο	Γ'	72—83
—Ἡ αὐτονομία τῆς Γκιουμουλτζίνας τῷ 1913 (ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον παλαιοῦ πολεμιστοῦ)	Γπ'	56—58
—Ὁ Ἀδριανουπόλεως Μανουήλ	Δ'	68—70
—Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτεινοπολιτῶν	Η'	190—195
—Μονὴ Δαδιάς	Γ'	29 34
—Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Μαυρουδῆς καὶ ὁ τάφος του ἐν Ἀδριανουπόλει	ΙΒ'	400—402
—Κορνοφωλιὰ καὶ ἡ μονὴ Κορνοφωλιάς	ΙΙ'	217—229
—Τὰ γράμματα εἰς τὸ Διδυμότειχον κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα	ΙΙ'	223—227
—Οἱ ἠγούμενοι τῆς Μονῆς Δαδιάς	ΙΖ'	291
—Καὶ πάλιν περὶ τῆς Μονῆς Δαδιάς	ΙΘ'	306—308
† Κώστα Κρυσταλῆ, Αἱ σκιαὶ τῶν Πατριαρχῶν	Γπ'	230—231
Στίλπωνος Κ. Κυριακίδου, Ὁ Καπουκίνος Rober de Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666	Α'	106—115
† Κυρίλλου ΣΤ' τοῦ Ἀδριανουπολίτου, Περιγραφὴ Ἀδριανουπόλεως καὶ τινῶν τῶν πέριξ τῆς Θράκης μερῶν	Β'	83—86, 252
† Γ. Κωνσταντινίδου, Ἡ Ἀδριανούπολις τῷ 1821	Γπ'	26—29
—Ὅλιγα περὶ Ἀδριανουπόλεως	ΙΖ'	292—307
—Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικὴ κοινότης 1) Οἱ ἱεροὶ ναοὶ τοῦ Ἄστεως, τῶν προαστείων καὶ τῶν περιχώρων	ΙΗ'	50—84
2) Τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ τὰ σωματεία	ΙΘ'	39—71
—Ὁ Ἀδριανουπολίτης Νεομάρτυς Ἅγιος Μαυρουδῆς	ΙΗ'	85—92
† Μ. Κωνσταντινίδου, Ἡ Ἀπολλωνεΐα, Σωζόπολις νῦν καλουμένη	Γ'	150—171
† Κωνστ. Π. Κωνσταντοπούλου, Ἰάκωβος Ἀρχιεπίσκοπος Θράκης	Α'	257—260
—Κάστρον Μαρωνεΐας	Δ'	35—39
† Γεωργ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου, Τρεῖς ἀνέκδοτοι μελέται περὶ Ἀδριανουπόλεως. Τὰ κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων ὀνόματα τῆς πόλεως	Α'	282—290
—Περὶ τῆς Μονῆς Λαμποῦς	Α'	290—298
—Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Ἀδριατουπόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας	Α'	298—311

- 'Ὀδοιπορικὸν (Διδυμότειχον) Β' 87—93, ("Ἀπρως—Κερμὲν) Β' 323—324 (Φεραί, Κούλελι Βουργάζ) Γ' 172—176, (Κεσσάννη, Παλαιόκαστρο Κεσσάνης, Σιγλι Κεσσάνης, Μεγάλη Γέφυρα, Χάραλλα, "Υψηλα, Μάλαρα, Μπουλαβὰτ Καλεσί, Ἄλμαλή, Χαριούπολις, Βιζύη, Ἐπαρχία Βιζύης, Ἁγιάς Πασᾶ Σερᾶϊ) Θ' 42—70, (Βαβὰ Ἐσκή, Γέννα, Βουνὰρ Χισσάρ, Παλαιὰ Πέτρα, Σκόπελος, Βρύσις, Καριστιράν, Δρυσιπάρα, Μεσσηνή, Σαράντα Ἐκκλησίαι), Ι' 253—263. Ἡράκλεια. Πέρινθος, Τυρολόη, Ραιδεσιός, Ἀχριβέν, Γενί τσιφλίκ, Πάνιον, Αἶνος, Δσδεαγάτς, Κορνοφωλιά, Γενικέοι-Νεοχώρι, Γιαννέρι (σήμερον Γιαννούλη) ΙΕ' 99—103 Διδυμότειχον, Βιζύη, Ἄδριανούπολις, Ἄρναούτκιοι, Κρασοχώριον, Τσορέκιοι
- Περὶ Κυρίλλου τοῦ ΣΤ' ΙΘ' 72—104 καὶ ΙΘ' 309—310
- † *Πρώην Λεοντοπούλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου*, Μητροπολίται τῆς Θράκης Α' Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος ς' 5—36, Β', ὁ Βιζύης Ἰωακείμ Η' 33—46, Γ' ὁ Ἄδριανουπόλεως Ἀθανάσιος Η' 46—51, Δ' ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος Η' 56—58, ς' ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος Η' 58—60, Ζ' ὁ Μαρωνείας Γαβριήλ Η' 60—62, Η' ὁ Μαρωνείας Γαβριήλ Η' 62—65, Θ' ὁ Τραϊνουπόλεως Ἀνθίμος Η' 66—68
- Ὁ Νεομάρτυς Μιχαὴλ Μαυροειδῆς ὁ Ἄδριανουπολίτης Γ' 7—28
- † *Δημ. Λουκοπούλου Πάτερ Ἰάκωβος ὁ Νέος* πὺν τελείωσε μαρτυρικὰ στὸ Διδυμότειχον τὸ 1520 Α' 329—335
- Μιχαὴλ Λυκίδου*, Γεώργιος Σαίτρογλου Γπ' 53—54
- Ἄπαρχονισμοὶ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις Γπ' 54—55
- P. de la Coste-Messelière*, Ἀντίτυπον Περιηγητικὸν ἑνὸς χαλκίνου τοῦ Ἡρακλείου Β' 265—274
- Ἰωάν. Μαγκριώτη*, Τὸ Εὐκάρυον (ἐν σημειώσει) Α' 454—455
- † *Θεόδ. Κ. Μακρίδου*, Τὸ Βυζαντινὸν ἑβδομοῦν καὶ αἶπαρ' αὐτῶ μοναὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Μάμαντος Ι' 137—198 καὶ ΙΒ' 35—80
- † *Μαρωνείας Ἀνθίμου*, Ἀνάγλυφον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Α' 363—364
- † *Κωνσταντίνου Χ. Μανρίδου*, Ἐκθεσις ἀρχιτεκτονικῆ περὶ ἀνακαινίσεως τῆς ἐν Σηλυβρία Ἱερᾶς Ἐκκλησίας «Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων» Θ' 39—44
- Σ. Δ. Μανρομιχάλη*, Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἀλεξανδρου-

πόλεως	ΙΣΤ' 366—381
<i>Δημ. Μελανίδου</i> . Τὸ φερμάνιον τῆς θανατώσεως τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου	Γπ' 249
<i>Γ. Μπακαλάκη</i> , Θρακικὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Δία	ΣΤ' 302—318
—Ἱστορημένον ἐκ Θράκης ἀντιμνήσιον	Ζ' 5—14
—Παρανέστιοι ἀρχαιότητες	Ζ' 15—32
—Ἐνεπίγραφα «σαυάνια» τοῦ Ρουφετίου τῶν Ἀμπα- τζήδων Φιλιππουπόλεως	Θ' 401—403
—Θρακικὰ χειρόγραφα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν φράγματος τοῦ Στρυμόνος	ΙΓ' 5—32
† <i>Β. Α. Μυστακίδου</i> , Μητρόπολις Ἄπρω καὶ Μητροπο- λίτης Ἄπρω	Β' 39—43
—Θρακικὰ	Β' 44—47
—Ἔνια-Αἶνια	Β' 47—64
—Μηδείας καὶ Σφζοπόλεως Θεοδόσιος	Β' 65
—Θρακικὰ (Αἶνος-Ἐκκλησία Αἶνου-Πατριάρχου Ἀνθίμου Ἀλληλογραφία-Καὶ πάλιν ἡ μητρόπολις Ἄπρω)	Β' 295—323
—Θρακικὰ (Αἶνος-Χατζῆ Βισβίζαινα Δόμνα-Αἶνος Ἐβρος Συντεχνία, Αἶνιοι ἐπίσημοι, παρεκλήσια. Ἀλικαί-Ἰχθυο- τροφία. Καὶ πάλιν ἡ Μητρόπολις Ἄπρω—Εἰς τὸν ἐν Πύρ- ρω Ἀγχιάλου Ἱερὸν Ναὸν)	Γ' 44—71
—Σωματεῖα	Λ' 366—367
—Λόγιοι Θράκες	Λ' 368—370
<i>Ν. Γ. Οἰκορομίδου</i> , Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος	Λ' 207—216
<i>Ἄναστ. Κ. Ὀρλάνδου</i> , Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Βήρας	Λ' 3—34
† <i>Κ. Παλαμᾶ</i> , Γεώργιος Βιζυηνὸς	Γπ' 196—201
<i>Ἀθαν. Ἀρχιμανθρ. Παντοκρατορινοῦ</i> . Βίος καὶ πολιτεία Ἀθανασίου τοῦ Α' Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (1289- 1293 καὶ 1304-1310) συγγραφεῖς ὑπὸ Ἰωσήφ Καλο- θέτου Μοναχοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενος	ΙΓ' 56—107 καὶ 430
<i>Ἰωάννου Β. Παπαδοπούλου</i> , Ἐπιτύμβιος στήλη εὐρε- θεῖσα ἐν Σωσθενίῳ τοῦ Βοσπόρου	Α' 20—25
—Μωσαϊκὸν δάπεδον ἐν Δελειῶνες	Β' 275—278
<i>Α. Π. Παρασκευιακὴ ἀνασκόπησις</i> τοῦ Θρακικοῦ ζητή- ματος ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πολέμου καὶ ἔξῃς	Α' 87—88
† <i>Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου</i> , Ἡ μάγισσα	Γπ' 232
† <i>Κωνστ. Παπαϊωαννίδου</i> , Γεωγραφικὴ περιγραφὴ Σω- ζουπόλεως Βορείου Θράκης	Α' 318—325

— Ἡ φυσικὸς λιμὴν τῆς Ἀπολλωνίας-Σωζουπόλεως πάλαι καὶ νῦν	B' 284—294	καὶ 485
— Ἡ Σωζόπολις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν	Γπ'	49—52
— Γεωργάκη Σαΐρογλους	Γπ'	53—54
† <i>πρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, Ὁ Ὀμηρικὸς κόσμος, Οὐσκουδάμα Θράκης</i>	Θ'	71—100
<i>N. Παρασχίδου, Αἰσφαγαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως</i>	Γπ'	249—252
<i>Δημ. Π. Πασχάλη, Τρεῖς ἐν Θράκῃ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἱεράρχαι Μεσσηνῶν καὶ Ἀθύρων Νεῖλος Μηντηνὸς—Μεσημβρίας Γρηγόριος Σπυρίδος καὶ Ἰωσήφ Λεφάκης</i>	Γ'	3—16
— Ἰωσήφ Λεφάκης, Μητροπολίτης Μεσημβρίας	Γπ'	253
— Βιζύης Ἰωάσαφ Μαρμαραῶς	Δ'	45—56
— Ἐνα εἰς τὴν Ἀγγιάλον Μετόχιον τῆς ἐν Ἄνδρω Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ δύο ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἄνδριοι διδάσκαλοι τῆς ἐν Ἀγγιάλω σχολῆς	Ε'	60—66
— Τέσσαρες μητροπολιταὶ Ξάνθης καὶ Περιθεωρῶν Ἄνδριοι τὴν πατρίδα, (Παρθέσιος, Ναθαναήλ, Σεραφεῖμ, Διονύσιος)	Ζ'	35—50
— Καλλιπουπόλεως καὶ Μαδύτου Γρηγόριος Πούμπουρας (1835-1881)	ΙΒ'	81—85
— Σηλυβρίας καὶ εἶτα Νικομηδείας Διονύσιος Ἰω. Κωτάκης	ΙΒ'	86—93
<i>Σ. Πελεκίδου, Μνημεῖα τῆς Θράκης</i>	Α'	5—19
<i>Β. Πετράκη καὶ Μ. Σαραντῆ, Περιγραφή τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπὸ τὸν Ἑβλιγὰ Τσελεμπήν</i>	ΙΕ'	5—54
<i>Π. Πετρίδη, Θρακικὰ μελετήματα</i>	Β'	34—38
<i>Κ. Ροδοσίου, Ὀλίγα περὶ τῆς Μητροπόλεως Λιτίσης</i>	ΙΒ'	94—102
† <i>Εὐαγ. Ι. Σαβραμῆ, Ὁ κῶδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου</i>	Ε'	226—235, 370 καὶ
— Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων τῆς Θράκης	Ζ'	144—152
— Ἐπιστολὴ τοῦ Ἡρακλείας Μελετίου πρὸς τὸν Ταλαντίου Νεόφυτον	Η'	305—308
<i>Σαμίδου, Ἐπιγραφαὶ Αἴνου</i>	Β'	279—283
<i>Ἀχιλλέως Θ. Σαμοθράκη, Βασιλεὺς-Ποιητῆς Κότυς δ</i>		
— Ε' Βασιλεὺς τῆς Θράκης	Α'	89—105
— Ἐβρος ποταμὸς	ΙΓ'	33—55
— Χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ ἐν Αἴνω	ΙΕ'	148—150
— Ἄγνωστα σελίδες ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῆς		

πόλεως Αἴνου	ΙΕ'	151—152
—Δωρόθεος ὁ Πρώτος Μητροπολίτης Ἀδριανουπό- λεως (1813—1821) καὶ ἡ πνευματικὴ κίνησις αὐτῆς.	ΙΕ'	153—162
—Συγχωρητικὴ εὐχὴ διὰ τὸν Αἴνου Σωφρόνιον	ΙΣΤ'	400—404
—Ντούκενι καὶ Κασκαπάνι (Θρακικὴ παράδοσις)	ΙΣΤ'	404—411
—Ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγο- μένης Σκαλωτῆς	ΙΖ'	308—329
—Ἐκπαιδευτήρια Αἴνου ἐπὶ Τουρκοκρατίας	ΙΖ'	330—357
—Ὁ ναὸς Ἰωάννου Προδρόμου ἐν Αἴνω	ΙΖ'	443—445
—Δανεισταὶ τοῦ ἁγίου Αἴνου Ματθαίου (1807—1821	ΙΖ'	445
—Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ τῆς μεσημβρινῆς Θράκης	ΙΖ'	446
—Σύντομος Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς νήσου Σαμο- θράκης	ΙΗ'	9—49
—Ὅλιγα τινα περὶ Τραϊανουπόλεως	ΙΗ'	177—192
—Ἐνας θραῖς συνάδελφος ἐν Σηλυβρία	ΙΗ'	354
—Γέφυρα Διαμαντῆ Ἀδριανουπόλεως	ΙΑ'	354—355
—Ἡ Αἴνος καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς	ΙΘ'	9—38
—Ἡ φυλακὴ τοῦ Καρόλου XII βασιλέως τῆς Σουη- δίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ 20 Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἐγ- καθειρικοὶ ἐν αὐτῇ	Κ'	81—92
—Ἡ Θρακικὴ κατάληξις παρὰ	Κ'	93—96
—Περὶ Βεσσῶν ἢ Βησσῶν, ἀρχαίου Θρακικοῦ λαοῦ	Κ'	97—101
Ἑλληνικῆς Σταμονίῃ Σαραντῆ Τὸ ὕδραγωγεῖον τῆς Πόλης	ΙΒ'	34
Μιλτ. Σαραντῆ Κώδικες τῆς ἐπισκοπῆς Μετροῶν καὶ Ἀθύρων	Ε'	163—178
—Τὸ Δέλτα τοῦ Βυζαντίου	ΙΘ'	189—267, Κ' 137—182
Μ. Σαραντῆ καὶ Β Πετράκη Περιγραφαὶ τῆς Ἀνδριανου- πόλεως ἀπὸ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπήν	ΙΕ'	25—54
† Ἰγνατίου Σαράφογλου, Περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπό- λεως	Β'	66—68, 252
† Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κα- τάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατ. καὶ Δυτ. Θράκης ἀπὸ τῆς ἀλώσεως γενικῶς ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος καὶ ἕξῃς	ΣΤ'	37—136
—Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Βορείου Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἕξῃς	Η'	110—189
—Ὁ διδάσκαλος καὶ ἱεροκῆρυξ Σταμάτιος Παπαῖ ὁ Θράξ	Θ'	181—193
† Βλασίου Σκορδέλη, Τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς Στενη- μάχου 1851 Σεπτεμβρίου 1	Α'	350—363

—'Απομνημονεύματα	B'	121—128
I. Σπαθάρη, 'Η Δυτική Θράκη κατὰ τὸν 'Εβλιγιὰ τσε- λεπὴν	Δ'	113—128, Ε' 179—217, Ζ' 153—176, Θ'
23—36		
'Αρχιμανδρίτου Ν. Σταματιάδου, Καὶ πάλιν ἡ Πλωτινό- πολις	Γ'	388—389
—Σταμάτιος Παπᾶς ἢ Παπᾶ Στάμου	Γ'	389—390
† 'Αν. Κ. Π. Σταμούλη Τσιγκενὲ Σαράϊ	I B' Σ	259—264
† Α. Α. Σ. [σταμούλη] 'Ενα ταξίδι στὴ Θράκη στὰ 1433	Α'	116—123
—'Η 'Ηράκλεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος	Α'	326—328
—'Αφήγησις τοῦ ταξιδίου τοῦ Δρος 'Ιωάννου Φραγ- κίσκου—Gammelli Careggi κατὰ τὸ 1693—4	Γ'	177—180, 408
—'Απὸ τὴν περιήγησιν τοῦ Robert Walsch (Σαράντα 'Εκκλησῖαι, Λουλέ Βουργάζ, Καριστιρὰν)	Δ'	57—64
—Δύο ταξιδιωτὰ διέρχονται διὰ τῶν Σαράντα 'Εκ- κλησιῶν τὸ 1709 καὶ τὸ 1746	Δ'	64—66
—Σημειώσεις περὶ 'Αδριανουπόλεως	Δ'	67
—'Εγράφετο ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν;	Δ'	365—366
—Θραῦκες Μουσικοὶ	Δ'	370—371
—Δέρκοι Κέντρον τῶν Μονοφυσιτῶν	Ε'	218—221
—Ταξείδια εἰς Θράκην	ΣΤ'	177—181
—Οἰκοδομαὶ Σινὰ πασσᾶ	Ζ'	230
—Τεκέδες Βεντασιδῶν ἐν Θράκῃ	Θ'	417—418
—Ταξείδια εἰς Θράκην	IB' 249—254, IG' 258— 265, I ΣΤ' 65—82, IH'	325—334
—Οἱ 'Εβραῖοι τῆς 'Αδριανουπόλεως	IE'	163—177
— Μεγάλοι Βεζύροι ἐκ Θράκης καὶ ἐν Θράκῃ	IZ'	447—449
M. Α. Σταμούλη, Μητροπολίται Αἴνου	E'	369—370
—'Ο ἐν Σηλυβρία Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ 'Αγ. Σπυρί- δωνος	Θ'	87
—Θρακικοὶ κώδικες	Θ'	122—136 καὶ 427
—'Ο ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Μητροπολίτης Παΐσιος	Θ'	419—421
—'Ανασκαφαὶ εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην	Θ' 424, Γ'	393—394
—'Ο Καπουκῖνος Ropert de Dreux στὴ Θράκῃ στὰ 1666	Θ'	425—427
—Νεομάρτυρες Θράκης	Γ' 373—377 καὶ IH'	176
—Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης		
—Βυζαντιναὶ ἐπαρχία	IA'	11—12
—'Η τάξις τῶν Θρακικῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὰ συνταγ- μάτια	IA'	13—60

— Ἀρχιερατικοὶ καταλογοὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θρακῆς ἀπὸ Χριστοῦ	ΙΑ΄ 61—213, 286, ΙΣΤ΄ 387—394,	ΙΖ΄ 452—456, ΙΗ΄ 355
— Χάρτης Θρακικῆς ἐπαρχίας (Ἱεροκλέους)		ΙΑ΄ 214—215
— Καθολικοὶ ἀρχιερεῖς	ΙΑ΄ 216—230, ΙΣΤ΄ 395,	ΙΖ΄ 456
— Κῶδιξ Σηλυβρίας		ΙΑ΄ 231—254
— Κῶδιξ Ἐπιβατῶν		ΙΑ΄ 260—271
— » Δελειωνῶν		ΙΑ΄ 278—28
— » Ἐξαστέρου (Σηλυβρίας)		ΙΗ΄ 161—175
— Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην		ΙΗ΄ 193—217, 353
Ἰωάννου Κ. Σφάγγου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνόπων εἰς περιοχὰς τῶν νομῶν Δράμιας καὶ Καβάλλας ὡς καὶ εἰς περιοχὰς τινὰς τῆς Θράκῃς		Κ΄ 125—135
Γ. Α. Σωτηρίου Ἀνάγλυφον Ἁγίου Γεωργίου ἐξ Ἡρακλείας τῆς Προποντίδος		Α΄ 33—37
— Ἀρτοφόριον τῆς Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως		Β΄ 7—10
— Ποιμαντικὴ ράβδος τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Νεοφύτου		ΙΒ΄ 210—213
Ν. Τάκη Τσιγκενὲ Σαράϊ		ΙΒ΄ 255—258
Ἀδαμαντίου Ταμβακίδου, Ἱστορία τῶν Ἀρχιγενεῶν ἐν Ἐπιβάταις ἐκπαιδευτηρίων		Β΄ 372—384, 485,
— Συμβολὴ τῆς Θράκῃς εἰς τὴν ἐπανάστασιν		Γπ΄ 41—48
† Χ. Τσουντα, Ἀπεικόνισις Θρακῶν εἰς ἓν ἄγγειον		Α΄ 1—2
† Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου, Σαράντα Ἐκκλησίαι (ἐν οἰμείωσει)		Β΄ 440—449
† Γεωργ. Χουρμουζιάδου, Βίος καὶ στιχουργήματα		Γ΄ 379—384
† Καλλ. Χουρμουζιάδου, Τὸ Ἰσακῆλι (Πετροχῶρι) τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν		Η΄ 330—335
Ἐλένης Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου: Ἀρχαῖο μετάλλιον τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τῆ Συλλογῆ Σταμούλη		Δ΄ 40—44
∴ Τὸ Σαμμακόβι καὶ τὰ μεταλλεῖά του		ΙΘ΄ 178—180

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Δύο προικοσύμφωνοι ἐξ Ἀδριανουπόλεως		Β΄ 385—386
Ἐγγραφα ἐπίσημα Θρακῶν		Γπ΄ 227—229
Σημερινὴ διοίκησις Θράκῃς		Γπ΄ 256
Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων Μαργ. Κωνσταντινίδου		Δ΄ 354

Θρακικά κειμήλια	Θ'	421—423
Θράκες Φιλικοὶ	Θ'	423—424
Τὸ ὑδραγωγεῖον Ἀδριανουπόλεως	Γ'	384
Ἀρχαιότητες Βιζύης	Γ'	384
Ἀνέκδοτα τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ	Γ'	391
Ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ	Γ'	393—395
Συλλογὴ ἐγγράφων	Γ'	392—393
Ἱστορικὰ ἀριστουργήματα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Θράκης	ΙΑ'	425—428
Σηλυβρίας Διονύσιος	ΙΒ'	402—404
Θρακικαὶ ἐπιγραφαὶ	ΙΒ' 404-407, ΙΗ'	424—428
Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἐν Βιζύῃ	ΙΒ'	406
Εἰδήσεις	ΙΒ' 417, ΙΓ'	431—432
Ἀνασκαφαὶ Ἀνατολικῆς Θράκης	ΙΓ'	419—420
Οἱ τύμβοι τῆς Βιζύης	ΙΠ'	421—422
Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Μεσημβρίας Δ. Θράκης	ΙΓ'	422—424
Τουρκικὴ παράδοσις διὰ τὸ τζαμί Διδυμοτείχου	ΙΓ'	431
Αἶνος Ἐβρος ποταμὸς	ΙΕ'	370 373
Στατιστικοὶ πίνακες τῶν ἐκκλησιῶν, ἁγιασμάτων, ἱερῶν, σχολῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῶν ἱερῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου	ΙΕ'	374—375
Διοικητικὴ διαίρεσις Θράκης τοῦ 1910	ΙΕ'	376—383
Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μαῦρος	ΙΕ'	388
Ἐνεργεταί (Μεσημβρίας, Σωζοπόλεως, Πανίου, Κιουτσούκιοι, Γάνου, Ἀδριανουπόλεως)	ΙΕ'	388—389
Ἡθογραφικὴ ἐσορτὴ εἰς Κομοτινήν	ΙΕ'	389—392
Ἀθανάσιος Α'. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης	ΙΕ'	394 395
Συρτὸς Σηλυβριανῶν	ΙΣ'	396
Φάλαγξ Θεσσαλο-Μακεδονο-Θρακῶν κατὰ τὴν ἐπανástασιν	ΙΣ'	396—399
Ἐπιγραφὴ Λουλὲ Βουργάζ	ΙΣ'	411—412
Ἀκολουθίαι τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν Ὀσίας Παρασκευῆς	ΙΖ'	429—431
Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανástασιν	ΙΖ' 436 438, ΙΗ' 356—358	καὶ Κ' 208
Ἡ κατάληψις τῆς Αἴνου καὶ μνημεῖα πασάδων ἐν Θράκῃ	ΙΖ'	439—441
Βιβλιοθήκη Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ	ΙΖ'	441—442
Θράκες εἰς τὰς Ἰνδίας	ΙΖ'	443
Ἀνασκαφαὶ στὸ Βυζαντινὸν Ρίγιον	ΙΖ'	449—451
Ἐργασίαι ἀναστηλώσεως εἰς Φέρρας	ΙΖ'	451

Ἑλληνικὲς φορεσιεῖς	IE'	451
Ἡ κατὰ τῆς Θράκης ἐπιδρομὴ τῶν Σαρακηνῶν τῷ 829	IH'	176
Φιλογενεῖς Θραῖκες	IH'	218
Ἀνακάλυψις χρυσοῦ στέμματος ἐν Θράκῃ	IH'	218
Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικὴ Κοινότης	IH'	352—353
Διάφορα	III'	358—359,
Περὶνθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφή	IΘ'	310, K'209
Ἐπιγραφή Περιστάσεως	K'	204—207
Ἀνέκδοτος ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον τριῶν Θρακῶν νεοφανῶν μαρτύρων	K'	207—208
Λόγιοι Θραῖκες	K'	208
	K'	209—210

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ—ΓΛΩΣΣΙΚΑ

Ἀλεξάνδρ. Ἀμπατζόγλου, Λεξιλόγια Ντουλγέρικα Σοφιδιώτικα	Γ'	333—334
† Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Ἐπείγουσα συμβολὴ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν	Ε'	310—311
† Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἡ κατὰ τῆς ἀπαρνημένης (Τραγοῦδι)	Α'	209—210
Φωτίου Γ. Ἀποστολίδου, Ἑορτασμὸς τῶν γάμων στὴν Τσεντό	Δ'	267—276
—Γλωσσικὰ σημειώματα	Ζ'	350—352
—Ὁ Ἀηγιάννης ὁ Κουλτουρμουσιανὸς	IB'	328—331
—Κύρια ὀνόματα κ' ἐπίθετα τῆς Τσαντώσ	IG'	343—353
—Θρακικὴ γλωσσογραφία	IZ'	5—96
Θεολόγου Γ. Βαφείδου, Δημιώδεις δοξασίαι καὶ δεισιδίαι μινες συνήθειαι ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολι	Α'	189—197
Παναγιωτῆς Δ. Βαφείδου, Λαογραφικὰ Καλλιπόμεως (Ἔθιμα, Πανηγύρεις, Σονοικίαι, Ἐκκλησίαι, Παρεκκλήσια, Ἀγιάσματα, Ὁργανώσεις, Τραγοῦδια)	Γ'	324—333
Νικ Βαφείδου, Μερικαὶ συνήθειαι Διδυμοτείχου	II'	335—342
—Λαογραφικὰ περιφερείας Διδυμοτείχου καὶ Δημοτικὰ ἄσματα Σουφλίου	IH'	303—307
Δ. Κ. Βογαζλῆ, Δημοτικὰ Φιλιππουπολίτικα καὶ Στενιμαχιώτικα τραγοῦδια	IA'	279—306
Κυριακούλας Γιαννακούλια, Κατάρτα	Α'	208
—Τ' Ἀη Θανάση ἡ σπηλιὰ	Α'	218
Ἄδος Γιαννακούλια, Ὁ Μαρτίνης (παραμῦθι)	Α'	218—220
Β. Δεληγιάννη, Τὸ χέρι τῆς Παναγίας (σημ.)	Β'	252
—Τραγοῦδια Πισχυλιώτικα	Β'	401—403
—Τραγοῦδια χωρίου Ρέμπιτς	Β'	403—405

—Κάλαντα	B'	406—408
—Τραγούδια Δογάν-κιοϊ	B'	408—411
—Παραδόσεις	B'	411—413
—Σημειώσεις	B'	484—485
—Σύμμικτα λαογραφικά Μαλγάρων (Γηγέματα, τραγούδια, ἔθιμα γάμου κλπ)	Δ'	222—233
—Μερικὰ ἔθιμα καὶ τραγούδια τῶν χωρίων Δογάν-κιοϊ καὶ Ρέμπιτς τῆς περιφερείας Μαλγάρων	ΣΤ'	353—368
<i>Σωσιπ. Δημοσθενοπούλου</i> [Σ. Σταρούλη] Τῆς Ἀρετῆς τὸ τραγούδι	B'	399—400
† Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου, Γλωσσάριον Λουλεβουργὰς	ΣΤ'	383—391 καὶ Ζ'
		332—339
Z. Ἔθιμα Σαμακοβίου. Δείγματα Σαμακοβιανῆς συνομιλίας	ΙΓ'	386—393
— Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου (Ἡ Χώρησι καὶ τὸ Χοσμερὶ. Παιχνίδια. Προλήψεις. Παροιμίαι. Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας)	ΙΕ'	322—331
—Ἐξηγήσεις μερικῶν λέξεων Σαμακοβίου	ΙΕ'	39
—Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου (Προλήψεις, Εὐχές, Κατάρεις, Βρισιές, Παροιμίαι, Συνήθειαι)	ΙΣ'	311—324
—Παιχνίδια, Παροιμίαι, Ἐπώνυμα, Τραγούδια, Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας	ΙΖ'	188—193
—Ἐπεισόδια, παραδόσεις, Τρουλιά, Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1826	ΙΖ'	216—221
—Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμακόβι (Τὰ ἐγκύκλια νέας Ἐκκλησίας, Λιτανεῖαι, Σκύλαρος καὶ Κούταβος Γραμμάτων τοῦ 1840. Μία ἐπιστολὴ τοῦ 1864)	Κ'	77—80
* Ἀστερίον Ζήκου, Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια	Α'	199—201
—Ἀδριανουπολίτικα (Νανουρισματα, Δίστιχα, Μοιρολόγια, Γλωσσοδέτες, Αἰνίγματα)	Α'	210—113
—Τραγούδια	Α'	421—425
—Δεισιδαιμονίες καὶ βασκανίες τοῦ Ἰλδιρὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως	Α'	452—453
<i>Ἐδσρατίου Ζήση, Διάφορα Αὔδημιου,</i>	Ε'	347—358, ΣΤ'
		369—382 Ζ'
		319—331
—Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Αὔδημιου	Ζ'	340—350, Η'
		392—411, Ι'
		295—323,
	ΙΒ'	333—355, ΙΕ'
		297—305
—Προλήψεις ἐγκυμοσύνης Αὔδημιου	ΙΓ'	333—334

—Παιχνίδια Αὔδημιου	ΙΕ'	306—317
—Τοπωνυμικά καὶ διάφορα Αὔδημιου	ΙΕ'	392—395
—Γλωσσάριον Αὔδημιου	ΙΣΤ'	325—384, ΙΗ'
—Προλήψεις Αὔδημιου	ΙΖ'	291—302
—Παρατηρήσεις εἰς παροιμίας Πετροχωρίου	ΙΖ'	229—231
—Παραμύθια Αὔδημιου	Κ'	232—239
Μελπ. Ζήση, Ἀρραβῶνες καὶ γάμοι στὸ Αὔδημι	Θ'	81—85
—Ὁ Θέρος στὸ Αὔδημι	ΙΒ'	287—309
† Σάββα Καλογιαννίδη, Τραγούδια Σαμμακοβίου	Κ'	356—362
Θ. Π. Κιακίδου, Πιανηγύρια στὸ Σαμακόβι, Ἐορταί, Γεωργικαὶ ἐργασίαι, Οἱ ἔξω τοῦ Σαμακοβιοῦ δρόμοι, Ὀνόματα τῶν βουνῶν τοῦ Σαμακοβίου, Τοπωνυμιαί, Ἐπίθετα, Ὁ Λύρατζης Παναγιώτης Γκόρες ἢ Πάντης	ΙΖ'	73—76
—Ἡ σπορὰ καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ λιναριοῦ στὸ Σαμμακόβι	ΙΘ'	195—215
Κ. Κουρτίδου Ἀσμιατα Ἀδριανουπόλιτικα	Α'	311—312
—Γλωσσοδέτες, εἰχῆς καὶ κατάρες Ἀδριανουπόλεως	Α'	438—442
† Γ. Κωνσταντινίδου Παραμύθι τῆς Ἀδριανουπόλεως	ΙΗ'	460—461
† Γ. Ἰακ. Δαμπουσιάδου, Γλωσσάριον τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου	Α'	308—323
	Α'	474—482, Β'
	Γ'	226—242, 474—480
	Δ'	310—318
—Δημοτικὰ τραγούδια Ἀδριανουπόλεως	Β'	335—339 καὶ 414—427
Οἰκονόμον Κωνστ. Λουΐζου, Παρατηρήσεις εἰς τὴν φθογγολογίαν Καλλιπόλεως	Ε'	344—346
—Λιθογραφικὰ σύμμικτα Ταϊφριοῦ Καλλιπόλεως (δοξασίαι, δεισιδαιμονία, ἔθιμα, τραγούδια, παίγνια, πανηγυρις κλπ.)	ΣΤ'	319—349
Γ. Μ., Θρακικὰ Ἀκριτικὰ τραγούδια	Γ'	239—246
Ἰωάννου Μαγκριώτη, Ἦθη καὶ Ἔθιμα Εὐκαρού	Α'	454—457
—Ἦθη, ἔθιμα καὶ προλήψεις Εὐκαρού	ΙΙ'	384—391
—Ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Εὐκαρού	ΙΒ'	323—327
Μ. Μοσχοπούλου, Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα	Α'	436—438
† Ἀποστόλου Β. Οἰκονομίδη, Παραμύθι Καλλιπόλεως	Δ'	334—336
Κωνσταντίνου Δ. Οἰκονόμου, Τὰ δημῶδη ἄσματα Θράκης	Ε'	281—309
† Κωνσταντίνου Παπαϊωαννίδου Ἔθιμα Σωζοπόλεως	Α'	457—460
—Δημοτικὰ ἄσματα	Β'	152—153
—Δίστιχα	Β'	154—155
—Παραμύθια	Β'	155—161

—Παροιμίας	B' 161—172
—Αινίγματα	B' 172—178
Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονία	B' 178—182
—Λαογραφικὰ Σωζοπόλεως (Βιολογικὰ ἕθη καὶ ἔθιμα)	IO' 268—298
<i>Μόσχου Παπαχριστοδούλου</i> Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια	A' 201—205, 425—428, B' 199—206, 389—395, Γ' 236—238
—Τραγούδια τῆς Γέννας	Δ' 217—221
<i>Πολ. Παπαχριστοδούλου</i> , Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Σαραντα Ἐκκλησιῶν Ἁν. Θράκης	A' 141—188
—Δύο τραγούδια τῶν ἀναστενάρηδων τῆς Ἁν. Θράκης	Δ' 206—208
—Ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν ζώων	A' 216—217
—Γλωσσάριο ἀπὸ τῆ Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα	A' 223—237, 461—474, B' 212—226, 457—474, Γ' 340—353, Δ' 302—309
—Δεισιδαιμονίες Σαραντα Ἐκκλησιῶν.	A' 447—452
—Λιανοτράγουδα τῆς Ἁν. Θράκης	B' 183—198
—Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως (Γλωσσοδέτες, Παιδιῶν—Ἔθιμα, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, Ὁρκοί, Εὐχές, Κατάρτες, Βρισιές, Οἰωνοὶ κλπ.)	B' 428—439
—Παροιμίες Ἀδριανουπόλεως	Γ' 301—332
—Κατάλογος ἀπὸ ὀνόματα καὶ προσηγορικὰ καὶ μερικὰ γλωσσικὰ συμπεράσματα	Δ' 319—323
—Γλωσσάριο ἐρμηνευτικὸ λέξεων ἰδιοματικῶν ἀπὸ τὰ Σαρανταεκκλησιώτικα παραμύθια	Δ' 324—333
<i>Ἀναγνώστη Παρασκευοπούλου</i> , Τραγούδια Σωζοπολίτικα	Γ' 247—287
<i>Ἐφης Πλιάτσικα</i> , Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀβδημίου (Δίστιχα, Στιχομυθεῖες, Σατυρικά, Νανουρίσματα, Σκωπτικά, Σχετικά μὲ τὰ ζῶα, Ταχταρίσματα, Παιγνίδια, Αἰνίγματα, Τραγούδια, Γλωσσοδέτες, Γλωσσάριο)	Δ' 240—266
<i>N. Ροδόινου</i> , Κουλπανάδικα	Δ' 295—301
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος μου Ὁρτάκιοι (Ἀδριανουπόλεως) (Τὰ Δημήτρια (ὁ Μπέης)	IG' 311—320
<i>Μιλτιάδου Σαραντῆ</i> , Ἀπὸ τὰ παναγύρια τῆς Θράκης	H' 412—419
<i>Ἐλπινίκης Σταμούλη Σαραντῆ</i> , Ἀπὸ τὰ Θρακικὰ ἔθιμα (Κρατητικά, Δεισιδαιμονίες στὴν ἐγκυμοσύνη, Τὰ γεννητοῦρια, Νανουρίσματα)	A' 127—140
—Ὁ Κοντούτσικος καὶ ὁ Γιαννίτσαρος [Τραγούδι]	A' 208—209
—Παραμύθια	A' 214—217
—Σύμμικτα Λαογραφικὰ [Τὸ παιδί. Τὰ προξένεια καὶ οἱ ἀρραβῶνες στὴς Καστανιές τῆς Θράκης. Τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ στὴ Θράκη. Ἔθιμα τῆς Τυρινῆς Ἀποκριᾶς]	A' 403—421

—Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα	A' 428—436
—'Αγιαβασιλιάτικα κάλαντα τῆς Θράκης	A' 442—445
—Κάλαντα τῶν Φώτων	A' 445—446
—'Απὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης. Θάνατος	B' 131—151
—Δεῖγμα τῆς νεωτέρας λαϊκῆς στιχουργίας	B' 207—211
—Τὸ τραγοῦδι τῆς 'Αρετῆς	B' 397—399
—Οἱ τελευταῖοι διωγμοὶ εἰς τὴν λαϊκὴν στιχουργίαν	I'π 213—244
—Προγνωστικά	Δ' 234—239
—'Απὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης. 'Η χαρὰ στὶς Καστανιές	E' 312—343
—Παραδόσεις τῆς Θράκης	Z' 231—318
—Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκῃ. Γιατρικά. Γητειές καὶ χάρες	I' 351—383 καὶ Θ' 195—286
—Δημοτικὰ τραγοῦδια τῆς Θράκης	IA' 1—188
—Αἰνίγματα	IG' 354—365
—'Απὸ τὰ παραμύθια τῆς Θράκης	IE' 332—365, IZ' 89—190 καὶ IZ' 97—187
—'Απὸ τὰ ἀγιάσματα τῆς Θράκης	IH' 219—290, IO' 308—309, K' 210
—'Απὸ τὰ φυτότα τῆς Θράκης	K' 9—72
† 'Αν. Κ. Π. Σταμούλη, Τοπωνυμικὰ Θράκης	A' 395—402
'Αμαλίας Στάλιου, Ἔθιμα καὶ ἐνδυμασίαι Κομοτινῆς	IG' 321—332
† 'Αρχιμ. Νεοφ. Σταματιάδου, Πῶς εἰορτάζονται τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Κορνοφωλεὰν Δ. Θράκης	IA' 345—346
† 'Αντ. Α. Σταμούλη, Τοπωνύμια ἐπαρχίας Σηλυβρίας	IZ' 306—310
—'Επωνύμια Παναγίας ἐν Θράκῃ	IZ' 222—226 καὶ IO' 309
—Σηλυβρίας τοποθεσίαι	IZ' 226—228
'Ελένης Τσομάκα, Διάφορα ἐκ Κεσσάνης (Δωδεκάμερα, 'Αποκρηὰ καὶ σαρακοστή, παροιμίαι, προλήψεις, λέξεις)	IB' 363—373
—Κρουονερίτικα τραγοῦδια	IB' 374—377
—Διάφορα ἐκ Κεσσάνης (Προλήψεις, παραγκώματα, μερικαὶ λέξεις)	IE' 318—321
† Δημ. Χατζηπαναγιώτη, Λατρεία (Τὸ χαλβασάββατο)	A' 197—198
—Τραγοῦδι τοῦ τσαγανοῦ	A' 205—206
† Μ. Φιλήντα, 'Απὸ τὴ γλῶσσα τῆς Θράκης	A' 221—223
—'Ετυμολογίαι σὲ Θρακικὰς λέξεις	Γ' 355—360
	Δ' 277—294 καὶ E' 259—280
† Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου, Σαράντα 'Εκκλησιῶν Σύμικτα λαογραφικὰ. (Δειοδαιμονίαι. Προλήψεις. Μαντεῖαι. Ἔθιμα. Εὔχαι. Κατάραι).	B' 440—456
—Παιδιαὶ	Γ' 288—300
† Καλ. Χουρμουζιάδου, Τὸ Τσακῆλι (Πετροχώρι τῆς ἑ-	

παρχίας Μετρῶν. Φωνές. Πῶς κρέννε στὰ χαιβά- νια. Σγενεῖς. Ἀγοῖμα. Σπιτίσια ζῶα. Ἀγοιοπούλια καὶ τσιροπούλια. Ἐρπετὰ καὶ φίδια. Ψάρια. Ζού- ζουλα		H' 330—340
—Χωριάτικο καλαδάρι	H' 340—350 καὶ	Θ' 310—362
—Οἰκόσιτα ζῶα		Γ' 334—350
—Κτηνοτροφία		Γ' 350—363
—Δημοτικὰ τραγούδια Τσακηλίου τῆς Ἐπαρχίας Με- τρῶν καὶ Ἀθύρων		ΙΑ' 307—314
—Παραδόσεις Πετροχωρίου καὶ ἄλλων χωρίων τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων		ΙΑ' 315—344, 413
—Τὸ Τσακῆλι Μετρῶν (Κοινοτική διοικήσεις—Κατοι- κία—Ἐνδυμασία, Μυλωνάδες, Γεωργία, Οἰκοκυρική)		ΙΑ' 341—413
—Τὸ γλωσσικὸν Ἴδιωμα Τσακηλίου		ΙΒ' 265—322
—Τὸ Ἰσακῆλι τῶν Μετρῶν. Γλωσσάριον ΙΓ' 366—385 καὶ ΙΕ' 181—296		
—Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Πετροχωρίου (Τσακηλίου) Μετρῶν		ΙΣΤ' 191—266
Λεξιλόγια Ντουλγέρικα Αἰνίτικα		Γ' 334
Τραγούδια τοῦ Ἰγνάτογλου		Γ'π 246—248
Συλλογὴ Λαογραφικῆς ὕλης		Γ' 384
Θρακιώτικο τραγοῦδι		ΙΑ' 428—429
Πρωτομαγιά στὶς Ἐπιβάτες		Β' 332
Φλογάρα		ΙΕ' 321
Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Θράκης		ΙΕ' 331
Λαογραφικαὶ Συλλογαὶ ἀπὸ τὸ Λεξικογραφικὸν ἀρ- χεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς		ΙΕ' 383—385
Συλλογαὶ Λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις		Κ' 199—204

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΙ—ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

- † Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου, Σπήλιου Σακελλαριίδου,
Πόλεις καὶ θέσμιμα Θράκης καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ Ἀρ-
χαιότητι Β' 487—490
- † Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου, Συμβολὴ εἰς τὴν Θρακικὴν βι-
βλιογραφίαν Δ' 342—353, 371—372, Ζ' 382—399, Θ' 373—398
—Σαμοθράκη Ἀχιλ. Ἱστορία τῆς Θράκης (Βιβλιοκρισία) ΙΒ' 379—381
- Ἐδσπρατίου Ζήση, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ
καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ Ζ' 410
- † Ἀριστ. Κουρτίδου, Κώστα Γεραγᾶ. Ἀναμνήσεις ἐκ

Θράκης	A' 248—250
<i>Κ. Κουρτίδου</i> , Ἐφημερίδες Δυτικῆς Θράκης	H' 438
<i>Μανόλη Κριαρά</i> , Κ. Κουρτίδου Ἱστορία τῆς Θράκης	A' 337—338
† <i>Κ. Κωνσταντοπούλου</i> , Γερ. Κονιδάρη, Σύντομος ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἀδριανουπόλεως	H' 420—426
<i>Π. Π. Χ. Κωνστ. Κουρτίδου</i> , Τὰ Θρακικὰ	A' 497
<i>Μ. Α. Σ.</i> , Νεῖρ βεύ. Ἀνατολικὴ Θράκη	A' 250—351
—Χρήστου Καράσου. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη	B' 249—251
—Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Ὁ Στενίμαχος	B' 490—491
—Συμβολαὶ εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν Γ'π I—XLVII, Z' 357—881,	Θ' 355—372
—Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λιθογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ	ΣΤ' 426,
—Ὄνόματα συγγραφέων τῶν εἰς τὰς συμβολὰς εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν πραγματειῶν	Z' 100 431
—Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις	H' 427—435
—Βιβλιογραφίαί Θρακῶν	H' 436—437, Θ' 399—400
	IB' 382—396, IB' 397—398, IG' 410, IE' 399
—Ἐφημερίδες ἐκδιδόμεναι εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην 1935	IB' 399
—Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις καὶ συμπληρώσεις	IG' 394—409,
	IE' 401—409, IZ' 419—423 καὶ IO' 299—305

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

† Ἀλεξανδρονπόλεως Γερβασίου, Ἐδεργέται Ἀλεξανδρονπόλεως	Γ' 387—388
† <i>Γ. Π. Ἀγαγνωστοπούλου</i> , Στέφανος Ψάλτης	A' 240—243
† <i>Κ. Μυρτ.</i> Ἀποστολίδου, Γρηγόριος Γρηγορίου Μαρασλῆς	Γ' 367—371
—Ἀντώνιος Π. Κομιζόπουλος	Γ' 399—400
—Δημ. Μιχ. Γκιουμουσγκερδάνης	Γ' 400—403
—Ἰωακείμ Μουρακίδης	Γ' 404
—Θησεὺς Α. Πίνδιος	E' 366—367
<i>Φωτ. Γ.</i> Ἀποστολίδου, Δημήτριος Μποτζόρης	Δ' 361—362
<i>Νικ. Κ. Βαφείδου</i> , Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας Φιλάρετος I. Βαφείδης	E' 359—364
† <i>Θεοδ. Βελλιανίτη</i> , Γεώργιος Βιζυηνός	Γ'π 214—217
<i>Νικ. Βασιλειάδη</i> , Γεώργιος Βιζυηνός	Γ'π 201—214

Ἀθηναῖς Γαϊτάνου Γιαννιοῦ, Νοεμὴ Ζωηροῦ	ΙΗ' 349—351
Δ Γκαστῆ, Γεώργιος Δ. Χατζηγιαννάκογλους	Δ' 356—360
Ἀδ. Διαμαντοπούλου, Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλης	ΣΤ' 416—422
† Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Γ. Λαμπουσιάδης	Α' 244
—Ἀριστ. Κουρτίδης	Β' 243—246, 492—494
Κ. Κουρουνιώτη, Τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ Τσοῦντα	ΣΤ' 392—415
Κωνστ. Γ. Κουρτίδη, Γεώργιος Ἰακώβου Λαμπουσιάδης	Α' 244—247
—Χρῆστος Παπαδόπουλος, Βασίλειος Γρηγοριάδης	Α' 492—494
Κ. Ἀναστασία Σταύρου Ἀλβανοπούλου	ΙΗ' 346—347
† Δ. Λάμπα, Ἀριστ. Κουρτίδης	Β' 494—500
Γρηγ. Α. Λιβαδά, Ἰωάννης Π. Καρδαμάτης	ΙΗ' 335—342
Κ. Λουῖζον Ἀρχιμανδρίτου, Ἐδεργέται Καλλιπόλεως (Νεῖλος ὁ Πεταπόλεως, Ἰωακείμ ὁ Καλλιπόλεως, Καλλι- κος ὁ Πρεσπῶν, Δράκος καὶ Ἀσηνὲθ Βουλγαρίδαι, Τζε- φρῆς Ἰωάννου, Ἰωακείμ Σκαρλατίδης, Δημήτριος καὶ Πη- νελόπη Κώστα, Νικόλαος Ζωγραφίδης)	Γ' 377—383
Γ. Μαγκριώτη, Νικ. Λιθοξόος	Γ' 366—368
—Ἀνδρονίκη Κ. Κουκκίδου	ΙΓ' 413—415
Φ, Μ[αρουηλίδου], Θεολόγος Ἐξηνητάρης	ΙΙΙ' 344—345
—Πολύκλειτος Θ. Βεζιρτζής	ΙΗ' 347—348
Στ. Νικολαΐδου, Ἀχιλλεὺς Κ. Παπιδάτος	ΙΖ' 461—465
Γρ. Ξενοπούλου, Ἀρ. Κουρτίδης	Β' 500—503
† Κ. Παλαμᾶ, Γεώργιος Βιζυηνὸς	Γ'π 196—201
Περ. Παπαχριστοδοῦλου, Γεώργιος Βιζυηνὸς	Α' 238—240
—Ἰωσήφ Ραφτόπουλος	Α' 494—496
Πολ. Παπαχριστοδοῦλου, Γεώργιος Ζαρίφης	Γ' 362—367
† Θρασ. Πηλείδου, Ὁ Μητροπολίτης Μαρωνείας Μελισ- σηνὸς Χριστοδοῦλου	Ε' 351—354
Ἀχ. Σαμοθράκη, Νικόλαος Φαρδῆς (Ὁ Σαμιόθραξ)	ΙΣΤ' 414—417
Μιλτιάδου Σαραντῆ, Σαράντης Ἀρχιερένης	Α' 483—492
—Ἀνδρέας Λαμπαδαρίδης	Γ' 389—391
Μ.Α.Σ., Β. Α. Μυστακίδης	Δ' 355—346
—Τραχείας Ἀλέξανδρος Ζῶτος	Ε' 364—365
—Κ. Παπαϊωαννίδης	Ε' 365—366
—Σηλυβρίου Εὐγένιος	Ζ' 354
—Θανάσης Κατραμπάνης	Ζ' 355—356, Γ' 395
—Εὐάγγελος Σαβράμης	Η' 309
—Στέφανος Ναρλῆς	Θ' 362—363
Ζήση Χατζηβασιλείου, Ἀργύριος Κιτάνος	ς' 423—425
Ἐδεργέται τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ	Γ' 361—407

Εὐεργέται Ραιδεστοῦ (Κωνστ. Θεοδορίδης, Γεώργ. Θεο- δορίδης, Στ. Γεωργιάδης, Πασχ. Γεωργιάδης, Δημ. Κων- σταντινίδης)	Γ' 372—374
Ἐπιβατῶν (Ἀλέξανδρος Καλλιμάχος, Ἀγγελῆς Βαλλῆς Καμινάρης, Βασ. Ἐλευθερόπουλος κλπ.)	Γ' 374—376
Σηλυβρίας (Σταῦρος Σταυρίδης)	Γ' 376
Στραντζίς (Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ἀγαθόβουλος)	Γ' 376—377
Μετρῶν (Φώτιος Ἀναστασιάδης)	Δ' 364—365
Αἴνου	Γ' 377
Ἀδριανουπόλεως (Χρῆστος Παπαδόπουλος)	Γ' 383—387
Ξάνθης	Γ' 388
Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Δημ. Δοδόπουλος)	Γ' 391—392
Ἀδελφοὶ Ξενοκράται	Γ' 392—393
Κίρκος καὶ Φωτεινὴ Ξενοκράτους	Γ' 393—396
Ἀντώνιος Πάγκαλος	Γ' 396
Χρυσοβέργης Γεωργίου	Γ' 396—397
Βίρνης (Παρμακευὸς Νικολάου, Βασίλειος Σουλῆνης, Μη- τροπολίτης Ἰωσήφ, Μητροπολίτης Πυρφύριος)	Γ' 397—398
Χρῆστος Ἰωάννου Φωτιάδης	Γ' 404—407
Θεοφανὸς Σιδερίδου	Δ' 360—361
† Πρώην Μετρῶν Ἰωακείμ	Ϛ' 425
† Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβάσιος	Ζ' 354
† Λαρίσσης Ἀρσένιος	Ζ' 355
† Πρώην Μετρῶν Γρηγόριος	Ζ' 355
Νικ. Κατσᾶς	Θ' 362
† Διοκαιοσαρείας Ἀρίσταρχος	Γ' 364—365
Χρῆστος Κασίμης	Γ' 365—366
Ἀθηνόδωρος Δημητρίου	Γ' 368—370
† Μαρωνείας Ἀνθίμος	Γ' 370—372
Ἄριστοι. Κουρτίδου, Ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι	Γ' 372
Δημοσθένης Ροῦσσοσ	Β, 494—500
Πρώην Ξάνθης Πολύκαρπος Ψωμιάδης	ΙΑ' 419—424, ΙΒ' 406—411
Ἄργης Κόρακας	ΙΒ' 378
Καλλισθένης Γ. Χουρμουζιάδης	ΙΓ' 411—412
Πρώην Σοξοαγαθουπόλεως Κωνσταντῖνος	ΙΓ' 412—413
Ἀλέξανδρος Κ. Δήμησσοσ	ΙΓ' 413
Δημήτριος Στεφάνου	ΙΕ' 410
Σάββας Λακίδης	ΙΕ' 410—411
Μαρωνείας καὶ Θάσου Σπυρίδων	ΙΕ' 411
	ΙΣΤ' 413

Θεόδωρος Μακρίδης	ΙΣΤ' 413—414
Τρύφων Εὐαγγελίδης	ΙΣΤ' 414
Ἀθανάσιος Φ. Μανουηλίδης	ΙΖ' 458—461
Πρώην Λαγκαδᾶ Γερμανὸς Ἀναστασιάδης	ΙΖ' 461
Ἀντώνιος Σταμούλης	ΙΖ' 465—466
Κοσμᾶς Μυρτίλος Ἀποστολίδης	ΙΖ' 466
Ἀπόστολος Δοξιάδης	ΙΗ' 442—344
Ἰωάννης Μανδαλίδης	ΙΗ' 345—446
Γεώργιος Κ. Κωνσταντινίδης	ΙΗ' 348—349
Ἀπόστολος Ἀποστολίδης	ΙΗ' 349
Ρητορίδης Χατζόπουλος	ΙΗ' 349
Βασίλειος Ἀγγελῆ	ΙΗ' 349
Νικ. Παρίτσης	ΙΗ' 349
Δημ. Μαργαριτῶφ	ΙΗ' 349
Βασίλειος Χατζηλίας	Κ' 190
Κωνσταντῖνος Φίλανδρος	Κ' 190
Κωνσταντῖνος Χ. Οἰκονόμου	Κ' 215—217
Βιργίλιος Σωτηριάδης	Κ' 217—218
Χρῆστος Τρεανταφυλλίδης	Κ' 218

ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Νικόλαος Χατζόπουλος, ἀνθυπολοχαγὸς	ΙΣΤ' 419
Κ. Γ. Κουρτίδου, Σπύρος Συμ. Κουβατζῆς	ΙΣΤ' 419—420
Σπυρίδων Πεντεδέκα	ΙΣΤ' 420
Ζαχαρ. Ἀθανασιάδης	ΙΣΤ' 420
Μιχαήλ Β. Γεωργίου	ΙΣΤ' 421
Μιχαήλ Φάκας	ΙΣΤ' 421
Κωνσταντῖνος Σπ. Χουρμουζιάδης	ΙΣΤ' 421

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εἰκόνας εἶχον ὁ Α' 28, ὁ Β' 17, ὁ Γ' 14, τὸ Γ' π 16, ὁ Δ' 31, ὁ Ε' 14, ὁ Σ' 8, ὁ Ζ' 25, ὁ Η' 21, ὁ Θ' 26, ὁ Ι' 56, ὁ ΙΑ' 11 ὧν 9 ὀλοσελίδους, ὁ ΙΒ' 53, ὁ ΙΓ' 67, ὁ ΙΔ' 15, ὁ ΙΕ' 49, ὁ ΙΣ' 20, ὁ ΙΖ' 38, καὶ ὁ Κ' 4.

Ἐξ αὐτῶν σημειοῦνται μόνον ὅσαι εἶναι ἄσχετοι μὲ τὰς δημοσιευθείσας μελέτας.

Ἐρεμία ὕδραγωγείου παρὰ τὸ Ἑρμενικόι Μετρῶν Α' 317

Σαρκοφάγος εὑρεθεῖσα ἐν Σηλυβρία	A' 325
Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Σιναΐτικόν μετόχιον	A' 349, B' 72
Ἄϊ Σόφια τζαμισὶ Ἀδριανουπόλεως	A' 392, B' 74
Ἀπὸ τὰ Θρακιώτικα βοηθήματα τοῦ ἀργαλειοῦ	A' 482
Ὁ ἀργαλειὸς	A' 496
Ὁ Πύργος τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἰωάννου Καντακου- ζηνοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει	B' 33
Ἀνασκαφὴ τύμβου ἀν Σηλυβρία	B' 82
Ὁ Μητροπολίτης Ἀγχιάλου Εὐγένιος Καραβίας ἐμψυχώνει τοὺς ἱεράρχας πρὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ των	Γ' π τέλος
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κίτρους Νικ. Λούσης	»
Σφραγὶς Κοινότητος Αἴνου	»
Ὁ μικρὸς Βιζβίζης	»
Ζεῦγος ἐπιμανικίων Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως	»
Μίτρα ἰδίου	»
Χαιρετισμὸς τῆς Δόμνας Βιζβίζη	»
Δίπλωμα Φιλ. Ἐταιρείας Ἀντ. Βιζβίζη	»
Σφραγὶς οἰκιστῶν Θρακῶν κλπ.	»
Ἐπιτραχίλιον Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως	»
Διαβατήριον προσωρινῆς διοικήσεως Σουφλίου	»
Χωρικοὶ Χιδίρκοι Κεσσάνης	»
Ἐνδυμασίαι Σουφλίου	»
Ἐνδυμασία Ὁρτάκιοι	»
Ἀριστείδης Βάμπας	»
B. A. Μυστακίδης	»
Ἡ Τσανδῶ	IB' 331
Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος	II' 244
Ἐπογραφή τοῦ ἰδίου	II' 250
» Γάνου καὶ Χώρας Μελετίου	II' 253
Αἱ Ἐπιβάται κατὰ τὸ 1913	II' 265
Σηλυβρίας Κύριλλος	IA' 255
» Πανάρετος	IA' 225
» Γερμανὸς	IA' 256
» Εὐγένιος	IA' 256
Πανομοίωτυπα ὑπογραφῶν μητροπολιτῶν Σηλυβρίας	IA' 258—259
Ἑλληνικὸν γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως	IE' 396
Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον	IE' 396
Ἡ κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1912 καταρρέυσασα με- σημβρ.νὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου τῆς Αἴνου	IE' 397
Φρούριον καὶ ἀκρόπολις τῆς Αἴνου	IE' 397

Ἡ Γάνος πρὸ τοῦ 1912	ΙΣΤ' 385
Χάρτης τῆς Θράκης τοῦ 1573	ΙΣΤ' 386
Παλιοντολογικὰ εὐρήματα Κομοτινῆς	ΙΣΤ' 398, 402
Παραλία Μυριοφύτου	ΙΣΤ' 406
Κατασκηνώσεις εἰς Γάνον	ΙΣΤ' 406
Μέγαρον στρατιᾶς ἐν Ἀδριανουπόλει	ΙΣΤ' 410
Ἡ Χώρα τῶν Γανοχώρων	ΙΣΤ' 410
Ἡράκλεια	ΙΣΤ' 412
Τὸ χωρίον Ἄκ ἀλάν τῆς Ἀδριανουπότεως	ΙΣΤ' 417
Διδυμότειχον	ΙΣΤ' 421
Ἐπιγραφή τοῦ Σηλυβρίας Μακαρίου	ΙΖ' 228
Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Φέρραις	ΙΖ' 239
Ἡ πεδιάς τῆς Φιλιππουπόλεως τῷ 1536	ΙΖ' 240
Ἡ γέφυρα Γαληνῆς γκιόζ Ἀδριανουπόλεως	ΙΖ' 457
Λεωφόρος Σταθμοῦ Ἀδριανουπόλεως	ΙΖ' 457

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ' τόμου	Σελ. 5— 7
Θρακικοῦ Κέντρον Διοικητικὸν Συμβούλιον, Ἐδερ- γέται, Δωρηταὶ	» 8

Γ Λ Ω Σ Σ Ι Κ Α Κ Α Ι Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Α

Ἑλληνική Σταμούλη Σαραντῆ , Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης	» 9— 72
† Σάββα Καλογιαννίδου , Τραγούδια Σαμμακοβίου	» 73—76
Z. Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμμακόβι. (Τὰ ἐγκαίτια Ἐκκλησίας, Λιτανεῖαι, Σκύλαρος καὶ Κούταβος, Γραμμάτιο καὶ ἐπιστολὴ τοῦ 1840 καὶ 1864)	» 76—80
Εὐστρατίου Ζήση , Παραμύθια Αὔδημιου	» 81—86

Π Ρ Α Γ Μ Α Τ Ε Ι Α Ι

Ἀχιλλέως Θ. Σαμοθράκη , Ἡ φυλακὴ τοῦ Καρόλου XII Βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ 20 Γάλλοι Ἀξιωματικοὶ ἐγκάθειρκτοι ἐν αὐτῇ	» 87— 92
—Ἡ θρακικὴ κατάληξις Παρα	» 93— 96
—Περὶ Βεσσῶν ἢ Βησσῶν Ἀρχαίου Θρακικοῦ λαοῦ	» 97—101
† Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου , Σὺλλογὴ ἀρχαίων ἐπι- γραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Σερδικίῃ, νῦν Σοφίᾳ καὶ περὶ αὐτὴν	» 102—123
Ἰωάννου Κ. Σφάγγου , Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐλονο- σίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνώ- πων εἰς περιοχὰς τῶν νομῶν Δράμας καὶ Κα- βάλλας ὡς καὶ εἰς περιοχὰς τινὰς τῆς Θράκης	» 125—135
Μιλτιάδου Σαραντῆ , Τὸ Δέλτα τοῦ Βυζαντίου (Συνέχεια)	» 137—182

Μ Ν Η Μ Ο Σ Υ Ν Α

<i>Νικ Βασιλειάδου</i> , Μανουήλ Γεδεών	» 183—189
Βασίλειος Χατζηλίας	» 190
Κωνσταντῖνος Φίλανδρος	» 190
Κωνσταντῖνος Χριστοφῆ Οικονόμου	» 215—217
Βιργίλιος Σωτηριάδης	» 217—218
Χρῆστος Τριανταφυλλίδης	» 218

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ—ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ—ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

<i>† Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου</i> , Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παῖσιου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Πετριτσονιτίσσης	» 124, 136
— Παραλειπόμενα Ἀνθολογίας Θρακῶν ποιητῶν	» 191—198
Συλλογαὶ Λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις	» 198—204
Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφή	» 204—207
Ἐπιγραφή Περιστάσεως	» 207—208
Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν	» 208—209
Λόγιοι Θραῶκες	» 209—210
Ἀγιάσματα τῆς Θράκης. Διορθώσεις	» 210
Παροράματα	» 211
Ὁ ἔρανος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου	» 212—214
Περιεχόμενα τῶν εἴκοσι τόμων τῶν «Θρακι- κῶν» καὶ τοῦ παραρτήματος τοῦ Γ' τόμου	» 219—244

Ε Ι Κ Ο Ν Ε Σ

Χάρτης τῶν νομῶν Δράμας, Καβάλλας καὶ Θράκης	» 133
Κωνσταντῖνος Οικονόμου μετὰ τῶν συμμαθητῶν του Ἑλ. Βενιζέλου κλπ.	» 215
Κωνσταντῖνος Οικονόμου	» 216
Βιργίλιος Σωτηριάδης	» 217